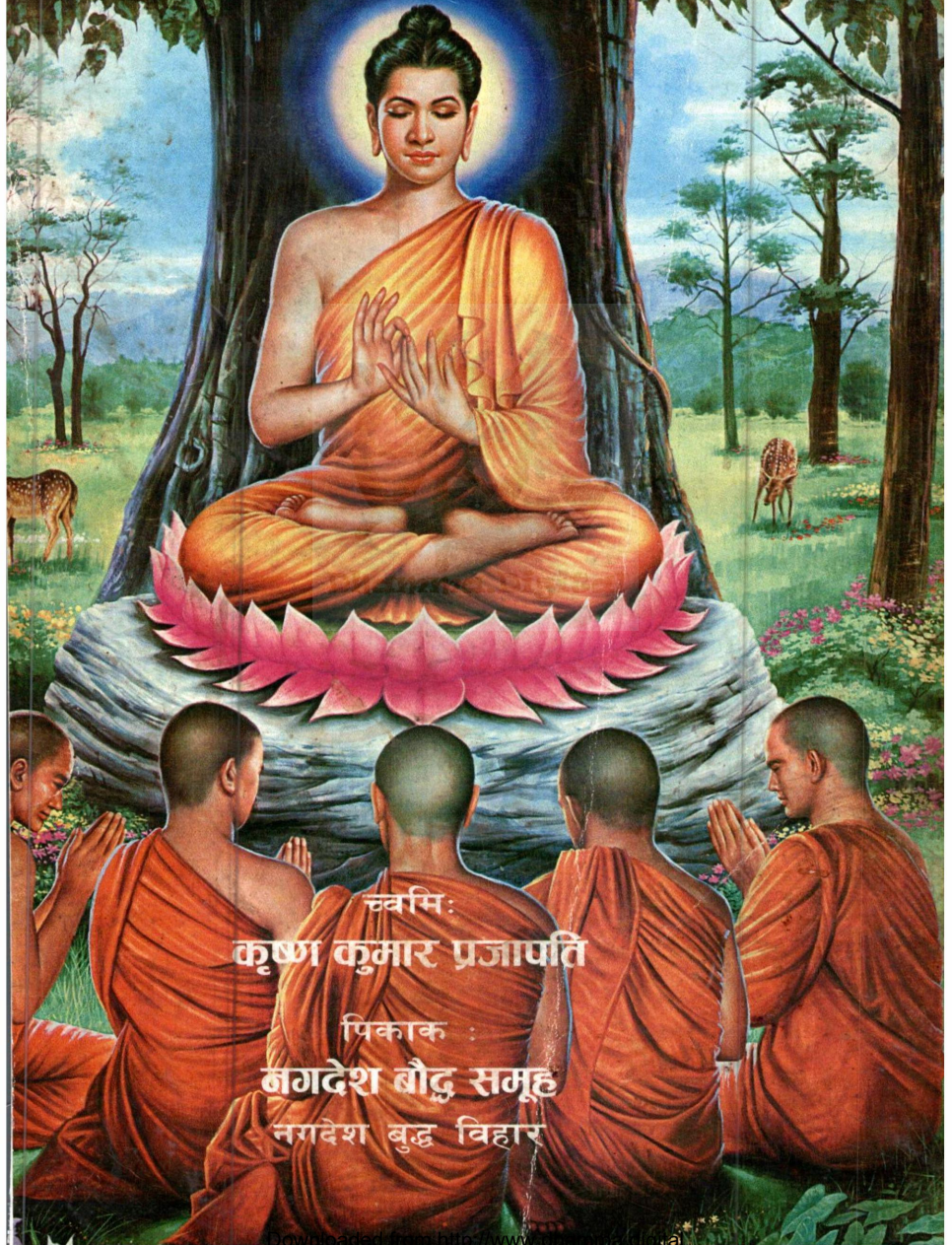

कालीन समाजस्य परिस्थिति
व शि शि हलवल

चवमिः
कृष्ण कुमार प्रजापति

पिकाकः
नगदेश बौद्ध समूह
नगदेश बृद्ध विहार

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !

बुद्धकालीन समाजया परिस्थिति व थीथी हलंज्वलं

त्वमिः

कृष्ण कुमार प्रजापति
नगदेश बुद्ध विहार

पिकाकः

नगदेश बौद्ध समूह-२०४५
मध्यपुर थिमि न.पा.-६
महाख्यः, नगदेश

खपः

प्रकाशन माला : ६ (खुगुगू)

❑ सर्वाधिकार च्चमिभाजुयाके सुरक्षित ❑

पिकाक : नगदेश बौद्ध समूह-२०४५

थाय् : नगदेश बुद्ध विहार,

मध्यपुर थिमि न.पा.-६, महाब्यः, नगदेश

टेलिफोन C/O { ६-३००८०
६-३०५३९
६-३३०७४

न्हापंगु पिथना : द्वछि जक (१०००)

बुद्ध सम्बत : २५४५ सेप्टेम्बर-१०, सोमबार

बि.सं. : २०५८ भाद्र-२५, सोमबार

ई.सं. : २००१ सेप्टेम्बर-१०, सोमबार

ने.सं. : ११२१ ज्ञेलागा-७, सोमवाः

सहयोग रू. :

कम्प्यूटर सेटिङ्ग : रत्नकृष्ण श्रेष्ठ

ईन्टेल कम्प्यूटर सर्भिसेज्

मध्यपुर थिमि-१३, शंखधर चोक,

फोन नं. : ६३१२४२, ६३२६५५ (घर)

E-mail : ratna@enet.com.np

मद्रक : बालकुमारी प्रिण्टिङ्ग प्रेस, मध्यपुर थिमि-१२,
इनायटोल, दुईपोखरी ।

फोन नं. : ६३०८९९, ६३२०७०

E-mail : kids555@enet.com.np

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !

धर्मोदय सभा

मध्यपुर थिमि नगर शाखा, नगदेशया

प्रथम साधारण सभाप्रति

समर्पित

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !

साहु ज्ञानज्योति कंसाकार

साहुनी लक्ष्मीप्रभा कंसाकार

प्रस्तुत कृति “बुद्धकालीन समाजया परिस्थिति व थीथी हलंज्वलं” पिथनेत व लोकार्पणयायत् माःगु हापं ग्वहाली बिया द्युम्ह बुद्धकालीन अनाथपिण्डिक महाजन (सुदत्त)या संस्कार, गुण व अवशेष दुम्ह महामना, दानबीर साहु ज्ञानज्योति कंसाकारजु व साहुनी लक्ष्मीप्रभा कंसाकारजु, क्वाःपुखु, यें, पिसं धर्मोदय सभा, मध्यपुर थिमि नगर शाखा, नगदेशया न्हापांगु साधारण सभाया गरीमा व प्रतिस्था च्वन्ह्याकिगु भिं ज्याइवः ताःलाकेत व लोकार्पण याना दिइत बचं बिया द्युगुलिं उदात्त हृदय व तःफाः तःब्याः नुगःदुपिं वय्कः साहु साहुनीनापं वय्कःया छँजःपिं सकलया आयु, आरोग्य व सुस्वास्थ्य एवं सुकीर्तिया कामना यानागु जुल ।

२०५८ भाद्र-२५, सोमवाः ।

पिकाकः

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !

पिकाकःया धाणू

नगदेश बौद्ध समूह छगू शान्तिया महानायक, तथागत बुद्धया धर्म व दर्शनयात संस्थागत तवरं प्रचारप्रसार याना सम्यक जीवन हनेत हंकेत तिबःबिईगु बौद्ध संस्था खः । मध्यपुर थिमिलागाय बुद्ध धर्म प्रचारप्रसार याय्त, सही ढंगं नेपाःया सप्त भगवान बुद्धया धर्म नाला शान्तिपूर्ण, समतामूलक ढंगं सम्यक जीवन हना जीवनया सार्थकता हयेत, हथेकेत कुतः याना च्वंगु बौद्ध संस्था खः ।

थ्व नगदेश बौद्ध समूहया संस्थापन बि.सं. २०४५ असार-९ बिहिवाः कुन्हु जूगु जुल । थ्व हे समूहया कुतःलय्, ग्वसाःलय् मध्यपुर थिमि न.पा. -६, महाख्यः, नगदेशय् “नगदेश बुद्ध विहार”या पलिस्थायाना स्थविरवादी बुद्ध धर्म व दर्शनया ज्याभवःत न्ह्याकाः वया च्वना । संस्थापन कालनिसें थ्व बौद्ध समूहनं थीथी सफूत इलय् ब्यलय् प्रकाशन याना वया च्वंगु जुल, पिथंगु जुल । थ्व हे भवलय् नगदेश बौद्ध समूहया प्रकाशन ल्याः खुगुगू छलपोल, छिकपिनिगु ल्हाःतय् लःल्हाना च्वना । ल्याःखं थ्व सफू खुगुगू खःसा थ्व समूह नं नेपाल भाषां पिथनेज्या धाःसा न्हापांगु जुया ब्यूगु जुल । थ्व सफूया नां “बुद्धकालीन समाजया परिस्थिति व थीथी हलंज्वलं”कथं छुना प्रकाशित यानागु जुल ।

नगदेश बौद्ध समूहया छयाज्जे भाजु कृष्णकुमार प्रजापतिजुं थ्व समूह संस्थापन जुसानिसेया इलय् ब्यलय् च्वया दिगु थीथी न्हिपौ, वाःपौ, लय्-पौ वा लसता-पौलय् पिहांवय् धुंकगु बुद्ध धर्म व दर्शननापं स्वापू दुगु थीथी च्वसुत मुना, संकलन याना धर्मोदय सभा, मध्यपुर थिमि नगर शाखा, नगदेशया न्हापांगु साधारण सभाया लुमन्ति यासे समर्पित याना पिथनेगु ज्या यानागु जुल ।

थ्व सफू पिथनेत माःगु हापं ग्वहाली वर्तमान नेपाःया बौद्ध जगतय् बुद्धकालीन अनाथपिण्डिक महाजनया गुण, अवशेष व संस्कार

ज्वना भ्राम्हः महामना, उदात्त हृदय व तःब्याः तःफाःगु नुगः दुम्ह
साहु ज्ञान ज्योति कंसाकारजु व साहुनी लक्ष्मीप्रभा कंसाकारजु, क्वाःपुषु,
यें, पिसं नगदेश बौद्ध समूहया इनापयात सहर्ष बचं बिया ग्वहाली
याना बुगुलिं वय्कः साहु साहुनी पिनिगु नापं वय्कःया जः दुजःपिनि
सकलया आयु आरोग्य व सुस्वास्थ्यया आशिका याना च्वनागु जुल ।
हानं नं थज्यागु भिंज्याय् वयकः साहु साहुनीपिनि मन क्वसाय्का पुण्य
सञ्चय याय्गुलिं, ज्वीगुलि मन न्त्यज्यायेमा धकाः आशिका याना
च्वना, नापं वय्कः साहु साहुनीप्रति कृतज्ञ जुया च्वना ।

थ्व सफूया च्वमि भाजु, नगदेश बौद्ध समूह व धर्मोदय सभा,
मध्यपुर थिमि नगर शाखा, नगदेशया छ्याञ्जे भाजु कृष्णकुमार
प्रजापितजुं सफू पिथनेत थीथी विषयया च्वसुत बिया नगदेश बौद्ध
समूहया गरीमा व प्रतिस्था च्वन्त्याकेगु ज्या याना दिल । वय्कः
च्वमि भाजु प्रजापितजुप्रति नगदेश बौद्ध समूह नं यक्वः यक्वः सुभाय्
देखाया च्वना, साधुवाद बिया च्वना ।

थ्व सफू पिथनेत बौद्ध ल्याय्म्ह पुचः नगदेशया दुजः पासापिं व,
विशेषयाना छ्याञ्जे भाजु राजकृष्ण बाडेजुं माःगु माःकथं पुफ स्वया
ग्वहालीयाना दिगुलिं साधुवाद बिया च्वनागु जुल । पुफ स्वयेत हयेगु,
यनेगुनापं प्रेस व कम्प्यूटर नापं थीथीकथं स्वापूतया बुम्हः शिक्षक
भाजु प्रतिमान नानीचायात नं सुभाय् देखागु जुल ।

थ्व सफू पिथनेत कम्प्यूटर टाईप सेटिङ्गनापं थीथीकथंया जिम्मा
कया बुम्हः ईन्टेल कम्प्यूटर सर्भिसेज्या प्रोपाईटर भाजु रत्नकृष्ण
श्रेष्ठ व सहयोगी भाजु रुविन श्रेष्ठजुयात व मुद्रणया जिम्मा कया
बुम्हः बालकुमारी प्रिण्टिङ्ग प्रेसया सहृदयी पासा ज्ञानदेव श्रेष्ठजुयात
यक्वः यक्वः सुभाय् व साधुवाद देखाया च्वना ।

प्रस्तुत थ्व सफूया मगाः मचाः प्रति रचनात्मक सुभावया
आशा ब्वमिवर्गपाखें याना च्वना । जिज्ञासु, ब्वमिवर्गपिन्त जिमिगु
कुतः नं छफुति जक जुसां ज्ञान व प्रज्ञाया तृष्णायात तृप्ति याय् फुसा
जिमिगु पिथनेगु ज्या सफल जूगु भापे । सुभाय् । ०

धलःपौ

१. शाक्य बँश व शाक्य सम्बत्-छगू चर्चा	१
२. भगवान् बुद्धया जन्म, सम्बोधिलाभ व महापरिनिर्वाणया बारे	६
३. न्हाय्कुति भगवान्-छकः म्हःसिके !	११
४. भिक्षु आनन्दपाखें सयेका, सिईका कायेमाःगु खँ	१७
५. भगवान् बुद्धया जन्ममिति बारे-छगू चर्चा	२१
६. दिल्ली पुन्ही व धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसया स्वापु-छगू चर्चा	२७
७. नालन्दा विश्वविद्यालय-छगू अध्ययन	३१
८. बौद्ध जगतय् बिजया-दशमीया महत्व	३८
९. सम्राट अशोक व बिजया दशमी-छगू चर्चा	४६
१०. आयु सँस्कार परित्याग दिवस हनेमागु छाया ? छगू चर्चा	५१
११. बुद्धकालीन समाजया मनुतय्गु खाद्य आहार-छगू चर्चा	५६
१२. बुद्धकालीन समाजया लोक-महोत्सव-छगू चर्चा	६२
१३. बुद्धकालीन समाजया शैक्षिक स्थिति-छगू चर्चा	७१
१४. बुद्धकालीन समाजया मनुतय्गु मांसाहार-छगू चर्चा	७९
१५. बलि व बलि बिय्गुया अर्थ व मर्म थुइकेनु !	८५
१६. किण्डोल विहार-छगू अध्ययन	९१
१७. नागदेश-छगू म्हसिका (परिचय)	९३

१८.	गुंला धर्म व नगदेश	९६
१९.	बौद्ध जगतय् सिपुन्हीया महत्व-छगू दुवाला	१००
२०.	आधुनिक नेपाःया न्हापांम्हः थेरवादी भिक्षु महाप्रज्ञा-छगू चर्चा	१०५
२१.	महाप्रज्ञाया आत्मकथालय् दुबिनाच्चंम्ह प्रज्ञानन्द महास्थविर	१११
२२.	श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर-छगू चर्चा	११५
२३.	भाषा थुवाः श्रद्धेय भिक्षु महानाम “कोविद”-छगू चर्चा	११९
२४.	डा. भिमराव अम्बेडकरया पुण्य-स्मृति-छगू अध्ययन	१२६
२५.	महापण्डित राहुल साँकृत्यायनया बारे-छगू अध्ययन	१३३
२६.	बौद्ध जगतय् अप्रिल १४ धैगु सुख व दुःखया दिं खः	१३७
२७.	बौद्ध जगतय् १४ अक्टोबरया महत्व-छगू चर्चा	१४३
२८.	शान्तिप्रति समर्पित शहीद जापानी बौद्ध भिक्षु युनाताका नावातामे	१४७
२९.	बौद्ध विद्वान भुवनलाल प्रधान-छकः म्हसिके	१५२

○○○○○○

शाक्य बँश व शाक्य सम्बत्-छगू चर्चा

भी मनुष्य जातित छथाय् हे मुना च्वने सयेवं, पुचः पुचः मुना च्वने सयेवं थःथःम्हं उत्पन्न ज्वीगु समस्यात मगाः मचाः ज्वीगु ज्याखँया सवाल्य् व भी दत्थुया सामाजिक सम्बन्धत गतिलाक व्यवस्था यायेत, याकेत छम्ह “शासक” माःगु वाःचायेका फुक्क मिले जुया योग्यम्ह, कुशलम्ह “मनू” यात ल्ययेगु ज्या जुल, गुम्ह मनुखं सकसितं ल्वय्कः, येय्क, चित्त बुभ्ने जुइक शासन यायेफुम्ह खः । व योग्यम्ह, कुशलम्ह, समक्षम्ह, नेतृत्व बिइफुम्ह सकसिनं सहमति, मञ्जुरी, बिया येय्का तःम्ह मनूयात, व्यक्तियात हे “महासम्मत्” धाइगु जुल । थ्वहे “महासम्मत्” मनू पृथ्वील्य् दकले न्हापांम्ह “शासक” जुल । थथे सकसियागु सम्मति क्ख्वा सकसिया योम्ह जुया च्वम्हेसित हे “महासम्मत्” धाइगु जुलसा लिपा लिपा जुजुं थ्व शब्दया अपभ्रंश जुया “महासामन्त” जू वंगु खँ बौद्ध पालि साहित्य-दीघ निकायल्य् उल्लेख जुयाच्वंगु दु, तःगु दु ।

थ्व हे महासम्मत् बँशया छम्ह महाप्रतापी जुजु खः ओक्काक (इक्ष्वाकु) । ओक्काक जुजु सूर्य समान हे तेजस्वी जूगुया हुनि वसपोलया बँशजतय्त “सूर्यवंशी” धाय्गु चलन दु । ओक्काक (इक्ष्वाकु) जुजुया म्हुतुं शब्द उच्चारण जुइबले, उर्दी जुइबले सूर्य समान तेज पिहाँ वइगु जूगुलिं वसपोलया नां “ओक्काक” जूगु धाइगु चलन दु । महाराज ओक्काकया लानी “भक्ता” पाखे न्याम्हः (५) म्थ्याय् (राजकुमारी) व प्यम्हः (४) काय् (राजकुमार) दुसेलि लानी “भक्ता” सित । महाराज ओक्काकं मेम्ह नच्चाम्ह ल्यासे इहिपा (विवाह) याना “अग्रराजमहिषी” या पदवि बिया तल । व लानी बुराम्ह जुजु ओक्काक याके थःम्ह काय्यात राज्यया उत्तराधिकारी यायेमाः धक्का पवनेवं कामान्ध जुया च्वम्ह जुजुं स्वीकार यात, तर लिपा भुके जुल, पश्चाताप जुल । न्हाःपांम्ह दिवंगत लानी भक्ता पाखे दुपिं गुम्हः राजकुमार राजकुमारीतय्त थःगु राज्यं पितिना छ्वत । थथे पितिना

हसैलं ध्व गुम्ह (९) राजकुमार राजकुमारीतयसं सोचे यात कि चमाँजु मांया काय् राजकुमारयाके थःथःगु राज्य अँश भाग खोसे याना काय्गु बांलाःमताय्कूसे थः थःगु हे पुरुषार्थ व पराक्रमी बाहुबलं मेगु बिस्कं राज्य निस्वनेगु संकल्प यात । अथे संकल्प याना हिमवत् प्रदेश वना बोधिसत्व कपिलमुनि ऋषिया आश्रम दुथाय् थ्यंका अन हे धुँसिया जङ्गल फाडे याना “कपिलवस्ति” राजधानी दयेका न्हूगु राज्य काय्म याना राज्य भोग याना विज्यात । थःगु कुल जात नापं मिलेजुपिं जवखवं गनं ध्वदुइके मफुसेलिं दकले न्हापांम्ह तःधिकःम्ह तता राजकुमारीयात माँ भाःपाः मेपिं प्यम्हः राजकुमारी प्यम्ह राजकुमारं हे इहिपा (विवाह) याना न्हूगु राज्य निस्वना सफलतापूर्वक राज्य भोग याना “सराहनीय शक्यता” अर्थात् “हनेबहःकथं यायेफुपिं, अनथ्यंक साहस याना ज्यायाये फुपिनि हुनिं वसपोलपिन्त “शाक्य” धाय्गु याना हल । बेजात व बेकुलया रक्त संमिश्रण स्वया रक्त शुद्धि जुय्गु कल्याण भाःपाः व उवलेया जातीय व रक्त शुद्धिया परम्परायात ल्वय्कः वसपोलपिसं थवं थवय् इहिपा (विवाह) याना राज्य भोग याना छगू न्हूगु पुरुषार्थ र पराक्रमी बाहुबलं ज्या काःगु जूगुलिं थ्व छगू सराहनीय पुरुषार्थ कथं “शाक्य” जूवंगुलिं सिद्धु । “शाक्य” पद बीर, पुरुषार्थ, पराक्रमी, बाहुबलया प्रतीक खः, चिं खः ।

“शाक्य” पदया मेगु नं अर्थ दु धकाः पालि साहित्यय् उल्लेख याना तःगु लुइकेफु । कपिलवस्तीया जंगल धैगु हे धुँसिया जंगल खः । धुँसियात पालि साहित्यकथं “शकबृक्ष” धाइगु जुयाच्चन । शक बृक्षया जंगल फाडे याना “कपिलमुनि” या नामं बस्ती निस्वना राज्य भोगयापिं जुजुपिनिगु कुल बँशया आयु “शक बृक्ष” धुँसिया आयुति हे तःआयु जुयेमा धैगु कथं थःगु पुरुषार्थयात ल्वयेका शाक्य बँश निस्वनेगु ज्या याःगु जुल । धुँसिया आयु द्वःछिदँतक हुर्के ज्वीगु, द्वःछिदँ तक लः भ्यातनालय् वां छ्वया तःसांतवि मस्यनिगु, ध्वमगिगु, द्वःछिदँ तक बाँय् वां छ्वया तःसांतवि चनां मवनिगु स्वभाव गुण दुगु सिमा जूगुलिं थज्यागु धुँसिमा थें हे सदां सदां नं, लिपाथ्यंक नं थःगु राज्य लोप मजुयेमा, थःगु कुल बँश लोप मजूसै सदां नं स्थीर जुयेमा धैगु कथं “शाक्य” पद नालेगु याःगु जुल । भ्नी धैगु नापं दु- “बः काय्गु, लिधंसा काय्गु धैगु नालुसि मखु, धुँसिया लिधंसा कायेमाः ।” धुँसिया आयु जम्मा याःसा (१,०००+१,०००+१,०००) = ३,०००, स्वद्वःदँ या आयु जुइसा गुणनं याःसा धुँसिया आयु (१,०००×१,०००×१,०००) =

१,००,००,००,००० छगू अरब दै या आयु जूवनि । थ्व भतिचा अतिशयोक्ती नं जुईला धैथें च्वं । पत्याः यायेगु, मयायेगु छलपोल, छिकपिनिगु बिचाः । न्ह्यागु हे थज्वीब्यू, “शाक्य” पद व शब्दं पुरुषार्थ, बहादुरी, पराक्रमी बाहुबल ताःकालतक ल्यना च्वनेमा, तःआयु जुयेमा, लखँलख, द्रलंद्रः दै तकनं म्वाना च्वनेमा थ्व “शाक्य जाति” धूसिमाथें धिसिमिसि धायेका । दकले तःधिकम्हः तता राजकुमारी “प्रिया” वाराणसी (बनारस) या जुजु राम नापं बिवाह याना कपिलबस्ती थिइक पूर्व-उत्तरी लागाय् न्हूगु “कोलीय राज्य” निस्वना व राज्यया राजधानी “देवदह” दयेका बिज्यात । थ्व निगू राज्यया राजकुलत-शाक्य व कोलियत थःथःगु रक्त शुद्धताया अभिमान दुगुलिं मेपिं सुं नं कुलनापं विवाह याना रक्त-मिश्रणया दोषं कय्के मयः । उकिं रक्त-मिश्रण दोषं लिपालिपाया कुलयात तकं नं बचय् यायेगु तातुनां कोलिय व शाक्यसय् दत्थुइ विवाहया आदान प्रदान जुयातुं च्वन । थुमि दत्थुइ पाजु खलः व निनि खलःया सन्तानत विवाह ज्वीगु जुल । पाजुया काय्यात निनिया म्हाय्, निनिया काय्यात पाजुया म्हाय् विवाह याना लः ल्हायगु संस्कार संस्कृति हे जुइ धुकल । थज्यागु चलन भीगु देशय् सँयतयगु समाजय् आः नं दनिसा दक्षिण भारतय् नं आःतक चलय् जुया वया च्वंगु खनेदु ।

शाक्य बँशय् ‘जयसेन’ धैम्ह छम्ह अतिकं प्रतापी जुजु दया च्वन । वसपोलया काय् छम्ह ‘सिंहहनु’ व छम्ह म्हाय् “यशोधरा” दु । अत्थे हे उगु इलय् कोलिय देशया जुजु देवदह शाक्यया नं छम्ह काय् “अञ्जन” व छम्ह म्हाय् “कात्यायिनी” दु । जयसेन जुजुया काय् राजकुमार सिंहहनु नापं देवदह जुजुया म्हाय् राजकुमारी कात्यायिनिया विवाह जुलसा कोलिय देशया जुजु देवदहया काय् राजकुमार अञ्जन नापं कपिलबस्तीया जुजु जयसेनया म्हाय् राजकुमारी यशोधराया विवाह जुल । थथे निगू देशया दत्थुई वैवाहिक सम्बन्ध-रक्त शुद्धताया नामं चलय् जुया च्वन । थुकियात “मामा चेला-फुफु चेली” धाय्गु नेपाली उखान दु ।

अञ्जन जुजु व सिंहहनु जुजु निम्ह हे जयसेन जुजु थें हे अतिकं प्रतापी जुया च्वन । वसपोलपिं निम्हेसिया नं राजपुरोहित ब्राम्हण “असित कालदेवल” ऋषि जुया च्वन ।

उगु इलय् नं छगू अतिकं पुलांगु “शाक्य सम्बत्” छ्यला वया च्वंगु जुल । व शाक्य सम्बत् ८,६४७ दै अर्थात् चय्खुसः व पीन्हय् दै तक

छयलालिं कोलिय महाराज (जुजु) अञ्जनं थः मह राजपुरोहित ऋषि असित कालदेवलः नापं परामर्श (सल्हाः) कया उगु सम्बत् छयेलेगु दिका ब्यूगु जुलसा छगू भिंगु साइतय न्हूगु “महाशाक्य सम्बत्” छयला बिज्यात, थुगु सम्बतयात ‘अञ्जन सम्बत्’ नं धायेगु याः । थ्व ‘महाशाक्य सम्बत्’ छयला भिदँ दुगुया असार पुन्ही -दिल्ला पुन्ही) शनिवाः कुन्हु कपिलवस्ती नरेश, महाराज सिंहहनया महारानी कात्यायिनीया गर्भं शुद्धोदन राजकुमारया जन्म जुल । अनं लिपा धोतोदन, शक्कोदन र अमितोदन नांयापिं प्यम्ह काय् राजकुमारीपिं जन्म जुलसा अमिता व पमिता नांयापि निम्ह म्थ्याय् राजकुमारीपिं जन्म बिया बिज्यात ।

उखे कोलीय देशया जुजु अञ्जनया लानी यशोधरा नं न्हूगु “महाशाक्य सम्बत्-१२ य् “महामाया देवी” राजकुमारी या जन्म बिया बिज्यात । अनं लिपा “प्रजापति गौतमी” राजकुमारी व निम्ह राजकुमारपिं “दण्डपाणी” व “सुप्रबुद्ध” जन्म जूगु जुल । कपिलवस्ती नरेश पुत्र-शुद्धोदनया विवाह कोलिय नरेश-पुत्री महामायादेवी व प्रजापति गौतमी नापं जुलसा कोलीय नरेशपुत्र सुप्रबुद्धया विवाह कपिलवस्ती नरेश पुत्री अमिता नापं जूगु जुल ।

जुजु शुद्धोदनया महारानी महामायादेवीं महाशाक्य सम्बत्-६७, असार पुन्ही (दिल्ला पुन्ही) विहिबाः कुन्हु गर्भ धारण याना महाशाक्य सम्बत्-६८, वैशाख पुन्ही (स्वांया पुन्ही) शुक्रवाः कुन्हु लुम्बिनी क्यबय् “सिद्धार्थ गौतम” या जन्म बिया बिज्यागु जुल । राजकुमार सिद्धार्थ गौतमया जन्म जुया न्हयन्हु (७) कुन्हु वसपोलया मां “महामायादेवी” स्वर्गे जुया बिज्यातसा कर्मया मां वसपोलया चिरीमां प्रजापति गौतमी जुया बिज्यात । प्रजापति गौतमीया काय् राजकुमार “नन्द” व म्थ्याय् राजकुमारी “नन्दा” याना निम्ह सन्तान दुगु जुया च्वन ।

कोलीय नरेश सुप्रबुद्धया महारानी अमिताया गर्भं म्थ्याय् राजकुमारी “यशोधरा” व काय् राजकुमार “देवदत्त” जन्म जुलसा महाशाक्य सम्बत्-८४ य् राजकुमार सिद्धार्थया राजकुमारी यशोधरा नापं विवाह जुल । राजकुमार सिद्धार्थ गौतमं गृहत्याग याना महाभिनिष्क्रमण याना बिज्यागु धैगु महाशाक्य सम्बत्-९७ या असार पुन्ही (दिल्ला पुन्ही) सोमवाः कुन्हु खः । वसपोल राजकुमार सिद्धार्थ गौतमं “बुद्धत्व” प्राप्त याना “बुद्ध” जुया बिज्यागु दिं खः महाशाक्य सम्बत्-१०३, वैशाख पुन्ही (स्वांया पुन्ही)

बुधवाः कुन्हु । सम्यक सम्बोधी प्राप्त याना बिज्यासेलि वसपोल सुगत बुद्धं पीन्यादँ (४५) तक्क देशं देश, गामं गां, शहरं शहर, “चरथ भिक्खवे चारिक” याना चाहुला चय्दँया बैशय् महाशाक्य-सम्बत-१४८ या बैशाख (स्वांया) पुन्ही मंगलवाः कुन्हु जन्म, जरा, व्याधि, व मरणं मुत्तगु महापरिनिर्वाण जुया बिज्यात ।

न्हापांगु पुलांगु शाक्य-सम्बत-८६४७ दँ तक चलय् याना छ्यला कोलीय देशया जुजु अञ्जनं दिका बिलसा वहे सालय् भिं साइत ल्यया न्हूगु “महाशाक्य सम्बत” शुभारम्भ याना, छ्यला बिज्यागु जुल । “अञ्जन युग” शुरु याना महाशाक्य-सम्बत शुरु जूगु १४८ दँ लिपा शान्तिया महानायक, करुणाया खानी, भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण तिथि कुन्हु दिका हानं मेगु न्हूगु सम्बत- “बुद्ध सम्बत” छ्यला बुला याना वया च्वनागु (२५४५) नीन्यासः व पीन्यादँ फुइधुंकल । थ्व हे तिथिमितियात बह काया धाय्बले न्हापांगु पुलांगु शाक्य सम्बत छ्यला बुला याना वया च्वनागु (८,६४७+१४८+२,५४५=११,३४०) दँ दय्धुंकलसा न्हूगु “महाशाक्य सम्बत” (अञ्जन सम्बत) छ्यला बुला याना वया च्वनागु २६९३ दँ अर्थात् नीखुसः व गूईस्वदँ दयेधुंकल ।

(ने.सं. ११२१ तछथाथ्व-१०, शुक्रवाः, ई.सं. २००१ जून-१, वि.सं. २०५८ जेष्ठ-१९ शुक्रवार)

भगवान् बुद्धया जन्म, सम्बोधिलाभ व महापरिनिर्वाणया बारे

थ्व हे बद्धलाथ्वया पुन्ही अर्थात वैशाख पुन्हीकुन्हुनिसें वसपोल शान्तिया महानायक, महामानव, तथागत बुद्ध जन्म जुया विज्यागु नीखुसः व भिङ्गु दँ फुना नीखुसः व नी दँ (२६२०) क्यनिगु दिं खः । वसपोल महाकारुणीक तथागत बुद्ध जन्म जुया विज्यागु दिं कुन्हु देवलोकं स्वाँ वाःगागु जूगुलिं थ्वहे बद्धलाथ्वया पुन्ही अर्थात वैशाख पुन्हीयात “स्वाँ वा गाःया पुन्ही” नं धाईगु खः । थौकन्हे थ्वहे पुन्हीया नां यात चिहाकः याना “स्वाँया पुन्ही” जक नं धाय्गु याः । थ्व हे पुन्हीयात संस्कृत खँवः क्वकःया “पुष्प पूर्णिमा” धकाः नं धाः । खतुं, बसन्त ऋतुं बिलिबिलि जायाच्वंगुलिं न्ह्याथाय् स्वःयां फुक्कं स्वाँमा सिमाया जोभन जाया थःथःगु प्रकृति व स्वभावकथंया स्वाँ, सिसा बुसा सया ह्वया नस्वा नं बिलिबिलि जाया शोभा व हिसि दया च्वनिगु जुल । न्ह्याथाय् नं वाँउसे, थीथीकथंया स्वाँसिसा बुसाया हुनि थ्व ई धैगु न्ह्याइपुसे च्वनिगु हे जुलसा थीथीकथंया भंग पछितय्सं नं थःथःगु कथं हे हाला बसन्त ऋतुयात ल्वः कथं, फाःकथं, तिबः ज्वीकथं सःपिकया हालिगु गुलिन्ह्याईपुसे च्वं । नसंचा इलयनिसे बयलिंथाय् तकनं सिरिसिरि फय् वया स्वाँमा सिमात थःथःगु तालं प्याखँ हुलेथें याना सनिगु, भंगपछित हालिगु, भीत न्ह्याईपुसेच्वनिगु, उस्त चिकु मज्जीगु थ्व बसन्त ऋतुया स्वभाव, प्रकृति व हुनि हे जूगुलिं नं थ्व ऋतुया दुनेलागु पुन्ही जूगुलिं नं “स्वाँयापुन्ही” धाःगु जुयमाः । थत्थे थीथी कथंया स्वाँया जोभन जाईगु ईलय् लागु पुन्ही जूगुलिं नं स्वाँया नां क्वकःया “स्वाँयापुन्ही” धागु जुइ ।

बुद्धकालीन भिङ्खुगू जनपद मध्ये नांजाःगु, लोकं ह्वागु छगू जनपद

खः “कपिलवस्तु” । उबलेया कपिलवस्तु राज्य छगू गणतन्त्रात्मक जनपद जुयां च्वन । अज्यागु गणतन्त्रात्मक जनपद-कपिलवस्तुया नरेश शुद्धोदन व महामायादेविया भिंम्ह सन्तान कथं इ.पू. ६२३ या बछलाध्व या पुन्ही “बैशाख पुन्ही” कुन्हु लुम्बिनी बगिचाय् शाक्य कुलपुत्र राजकुमार सिद्धार्थ गौतमया जन्म जूगु जुल । सिद्धार्थ गौतमया जन्म जुया न्हेन्हु (७) दुकुन्हु वसपोलया मां महामायादेवि निर्बाण जुया बिज्याता राजकुमार सिद्धार्थया लालन पालन वसपोलया चमाँजु महाप्रजापति गौतमीं याना बिज्यात । थत्थे महाप्रजापति गौतमी वसपोलया सुसाःकुसाः याना बिज्यासां वसपोल राजकुमार मचाबलेनिसें गम्भिर व भाबुक जुया बिज्यात । खतुं, वसपोल राजकुमार सिद्धार्थया जन्म मजुनिबले हे देवलोकय् असित ऋषिं देवतापिन्त कना बिज्यागु जुल - जम्बु द्विपय् हिमालया क्वसंचंगु राज्यया शाक्य कुलय् “बुद्ध”या जन्म ज्वीगु जुल ।” अत्थे हे, उगु बखतय् वसपोलया जन्म जुय्वं कपिलवस्तु जनपदया नांजाःपिं राजपुरोहित ज्योतिषपिं च्याम्हेसिनं नं भविष्यवाणी यागु जुल । उकिं मध्ये न्हेम्हेसिनं नं निपतिं निपतिं ल्हाःपतिं धःस्वाका धया बिज्यागु जुल “महाराज, थ्व बालकं राज्य सम्हाले यातधासा “चक्रवर्ति जुजु” जुइ, गृहत्याग यातधासा “बुद्ध” जुइ । तर व हे च्याम्ह राजपुरोहित ज्योतिष मध्ये दकले उमेरं क्वःकालिम्ह राजपुरोहित ज्योतिष “कौण्डिन्यं” धासा “छपतिं जक ल्हापतिं धःस्वाका धया बिज्यात- “महाराज, थ्व सुयोग्य सुपुत्रया राजकुल थामय् याईगु लक्षण मद्दु, थ्व राजकुमारं गृह त्याग याना दुर्लभ ज्ञान प्राप्त याना “बुद्ध” हे जुया बिज्याई । असित ऋषिं वसपोल राजकुमार “बुद्ध” जुया बिज्याइगु थःम्हं स्वयगु न्यने दैगुकथं थः म्वाना च्वने दैला म्दैला धकाः नुगः मछिंका मिखां ख्वबि स्वःस्वः वयका च्वना बिज्यात । धात्थे हे, वसपोल राजकुमारं गृह त्याग याना “बुद्ध” जुया बिज्याबलेया दकले न्हापांम्ह अर्थात पंचभद्र वर्गीय भिक्षुपिं मध्ये न्हापांम्ह भिक्षु जुया बिज्यातसा वसपोल भिक्षु कौण्डिन्ययात हे “ज्ञानी कौण्डिन्य” धकाः पालिसाहित्य व इतिहासय् स्वर्णाक्षरं लिपिबद्ध जुया च्वंगु दु ।

वसपोल राजकुमार सिद्धार्थयात राजकुलय् आशिन यायगु याकेगु तातुनां भिंखुदँया बैशय् देवदहया राजकुमारी यशोधरा नापं भिं-इहिपा याना प्रणयन सुत्रय् आबद्ध याना ब्यूसांतबि वसपोलया मनय् वैराग्यया भावं थायकाकं वन । वैराग्या पुसा मनय् क्वाःतुक स्वचाःवन, हा काकंवन ।

पद्म सुन्दरी राजकुमारीया कामुकतांनं थिइमफुत । सकल मनु व प्राणीयात दुःखया मारं न्हकेत, दुःखया हाःपत्ता लगे याय्त, उकिंया हुनि व समाधानया लँपु ध्वदुईकेत गृहत्याग यायगु बारे सदां सदां नं गम्भिर जुया, चिन्तन मनन् याना, भावुक जुया च्वनिगु जुल । अत्थे, सदां सदां नं गम्भिर जुया चिन्तन मनन् यानां वसपोल राजकुमार नीगुदँ (२९) या बैशय् असार पुन्ही (गुरु पूर्णिमा) कुन्हुया चान्हय् “छन्दक” सारथीनापं “कन्थक” धैम्ह सलया म्हे च्वना वसपोलं गृह त्याग याना “महाभिनिष्क्रमण” ज्या सिद्ध याना बिज्यात, पूर्वका बिज्यात । राजपात त्याग याना सकल प्राणीया हित व कल्याणया हेतु ज्वना खुदँ (६) तक कठोर तपश्चर्या याना ई.पू. ५८८ पाखेया बैशाख पुन्ही कुन्हु दुर्लभ ज्ञान प्राप्त याना “बुद्ध” जुया बिज्यात । वसपोल राजकुमार सिद्धार्थ गृहत्याग याना, मालाः लुईका बिज्यागु दुर्लभ ज्ञानयात हे चत्तु-आर्यसत्य व आर्य अष्टाङ्गिक मार्गत अर्थात “प्यंगू भिंगु सत्य वा च्यापू भिंगू लँपुत लुईका बिज्यागु यात “सम्बोधि लाभ” नं धाई, “बुद्धत्व प्राप्ति” नं धाः, अत्थे हे “बोधि ज्ञान प्राप्त” जूगु नं धाईगु चलन दु । बछलाथ्वया पुन्हीकुन्हु अर्थात ई.पू. ५८८ पाखेया बैशाख पुन्ही कुन्हु प्राप्त याना बिज्यागु हेतुवादी धर्मत प्यंगू भिंगु दुःख सत्यत, भिंगु च्यापू लँपुत व प्रतित्यसमुत्पादया सिद्धान्त व अनित्य, दुःख व अनात्मथेजाःगु मौलिक बुद्ध धर्मया सिद्धान्तत लुईका “बुद्ध” जुया बिज्यागु, “सम्यक सम्बुद्ध” जुया बिज्यागु दिं खः ।

थत्थे वसपोल शान्तिया महानायक, महाकारुणीक, तथागत बुद्ध जुया पीन्यादँतक धर्म प्रचार प्रसार याना बैशाख पुन्हीकुन्हु हे मित्रराष्ट्र भारतया कुशिनगरय् वसपोलं थःगु भौतिक देहत्व त्याग याना चयूदँ (८०) या बैशय् “महापरिनिर्वाण” पदबि प्राप्त याना बिज्यागु जुल । वसपोल सुगत बुद्ध इ.पू. ५४३ या बैशाख पुन्ही कुन्हु “महापरिनिर्वाण” याना बिज्यागु दिंया सम्भुनाकथं पुण्यतिथिया रुपय् भीगु बौद्ध जगतं व समाजं वसपोलयागु गुणानुकरण व गुणानुस्मरण कथं आः वईगु बैशाख पुन्ही धैगु हे वसपोल सुगत बुद्धया महापरिनिर्वाण जुया बिज्यागु नीन्यासःव स्वीगुदँ फुना नीन्यासँ व पीदँ क्यनिगु दिं खः ।

भगवान् बुद्धया जीवनय् बैशाख पुन्हीया संयोगत स्वक्वःतक चूलागु दु, गुकिंयात भी बौद्धतय्सं गुबलें हे लोमंके फैमखु । भगवान् बुद्धया जन्म, बुद्धत्व प्राप्ती (सम्बोधी लाभ) व महापरिनिर्वाणथेजाःगु संयोगत

बैशाख पुन्ही कुन्हु हे जूगु खः, चूलागु खः । उकिं थ्व त्री-संयोगयात भीसं वसपोल सुगत बुद्धया बैशाख पुन्हीनापं “त्रिवेणी संगम” जूगु धया च्वना, धाय्नामाः । अज्यागु त्रिवेणी संगम जूगु बैशाख पुन्ही कुन्हुया दिनय् भीसं वसपोल पाखें सय्का सिईका ज्ञानी गुणी जुया सम्यक जीवन हने मागु दिं खः । भगवान् बुद्धया जन्मतिथि, बुद्धत्व प्राप्त तिथियात हनेगु, वसपोलया गुणानुशरण व गुणानुकरण याय्गु धैगु हे वसपोलं क्यना बिज्यागु हेतुवादी लँपु, कना बिज्यागु हेतुवादी धर्म, प्यंगू भिंगु सत्यत व च्यापू भिंगु लँपुत लिना प्रतित्यसमुत्पादया सिद्धान्तयात थुईका जीवन हनेगु खः । अनित्य, दुःख व अनात्मयात थुईका सम्यक जीवन चर्या याना वनेगु, याय्त स्वय्गु, कुतः याय्गु हे बैशाख पुन्ही पाखें प्रेरणा काय्गु खः । अत्ये वसपोलया महापरिनिर्वाणया पुण्यतिथिया संस्मरण याय्गु, वसपोलयात सच्चा श्रद्धाञ्जलि देखाय्गु धैगु नं वसपोलया सच्चा अनुयायी जुया मार्ग अनुशरण याना सम्यक जीवन हनेगु खः । शील, समाधि व प्रज्ञाया लँपुत लिना अनित्य, दुःख व अनात्मया अर्थ व मर्म थुईका सम्यक जीवन हनेगु खः, हनेगु कुतः याय्त प्रेरणा विईगु दिं खः ।

उकिं, थुगुसिया बैशाख पुन्ही धैगु वसपोल भगवान् बुद्धया जन्म जुया बिज्यागु २६२० दँक्यंगु, क्यनिगु दिं खः । अत्ये हे वसपोलं दुर्लभ बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यागु २५८५ दँ क्यनिगु दिं खः सा थ्व हे बैशाख पुन्ही कुन्हु वसपोल सुगत बुद्ध महापरिनिर्वाण याना बिज्यागु २५४० दँ क्यनिगु दिं खः । उकिं, थज्यागु पवित्र दिंपाखें प्रेरणा काय्गु भी बौद्ध तय्गु परम कर्तव्य खः, थज्यागु दिं कुन्हु वसपोल तथागत बुद्धयात संस्मरण याय्गु, वसपोलया गुणानुस्मरण याय्गु धैगु हे धात्येम्हः बुद्धया अनुयायी जुय्गु खः । वसपोलयात संस्मरण याय्गु नं भीगु परम कर्तव्य खः । थ्व हे खँ यात वाःचायेका भीसं थुगुसिया २५४० औं बुद्ध पुण्यतिथियात भः भः धायेका हनेनु ! पञ्चशीलयात क्वाःतुक ग्रहण याय्नु ! न्हूगुकथं सम्यक जीवन शैली हनेनु ।

तर थौकन्हे भी बौद्धतय्सं हे भ्रम ब्वलंका च्वंगु दु-२५४० औं बुद्ध जयन्ती धकाः । बुद्ध जयन्ती धैगु हे बुद्ध जन्म जयन्ती खः यदि बुद्ध जन्म जयन्ती धकाः वसपोलया जन्मतिथियात नालाकाय्गु खःसा २६२० औं बुद्ध जयन्ती धाय्माःगु खः । २५४० औं कथं हे हनेगु, मानेयाय्गु खःसा वसपोलया जयन्ति धाय् मजिल महापरिनिर्वाणतिथिकथं बुद्ध सम्बत

छ्त्रयलाबुलायाना तःगु खसेलिं भीसं २५४० औं पुण्यतिथि हे धाय्गु ल्वः, बाँला जुइ । उकिं थुगुसिनिसें जुसां भ्रम मजुइकथं २५४० अं, बुद्ध पुण्यतिथि कथं नाला कया वसपोलयात हनेनु, आदर गौरव जाहेर याय्नु ! वसपोलथेजाःम्हः ऐतिहासिक युगपुरुष, महापुरुष, शान्तिया महानायक, तथागत बुद्धया गुण चर्चायाना, वसपोलया गुणनुकरण याना सच्चा बौद्ध अनुयायी जुया शान्तपूर्वक सम्यक जीवन हनेनु ! थ्व हे प्रेरणा काय्नु ! भवतु सब्ब मङ्गलम् ! ने.सं. १९९६ चौलागा-३, शनिवाः, ई.सं. १९९६, अप्रिल-६, शनिबार, बि.सं. २०५२ चैत-२४ । ॐॐॐॐ

- प्रस्तुत च्वसु “सन्ध्या टाईम्स्” न्हिपौ- दँ-१, ल्याः १७९, ने.सं. १९९६ बछलाथ्व-११, सोमवाः, ई.सं. १९९६ अप्रिल २९, बि.सं. २०५२ वैशाख-१७, सोमबार या पृष्ठ नं. २ लय् “भगवान् बुद्धया २५४० क्यंगु जयन्ति लाकि पुण्यतिथि ?” धैगु छ्त्रयों छुना पिदंगु जुल ।
- प्रस्तुत च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-८, ल्याः १४१, व १४२, ने.सं. १९९६ बछलागा-३-४ सोमवाः, ई.सं. १९९६ मे- ६,७, बि.सं. २०५३ वैशाख २४ व २५ गतेया पृष्ठ नं. २ लय पिदंगु दु ।

Dhamma.Digital

न्हाय्कुति भगवान्-छकः म्हःसिके !

न्हाय्कुति भगवान् यें महानगरपालिकाया वडा नं. ३५ लागाय् मनोहरा दोलय् (फाँटय्) पुलांगु लँ जुया यें ख्वप वय्गु वनेगु लँय् लागु पेप्सीकोला कारखानाया ल्यूनेसं न्यागू मिनेतति उत्तर स्वया न्यासि वनेबले छगू चिधंगु गाँ ध्वदुवई, व हे गाँयात “न्हाय्कुति” गाँ धाई । व हे गाँयात खय्तय्सं “नाककटि गाउँ” धकाः धाईगु जुया च्वन । थ्व गाँ न्हापा न्हापा भी नेवाःतय्गु गाँ जुया च्वंगु खँ थ्व गाँयागु नामं धया च्वंगु दु । आः थौकन्हे भी नेवाःतय्गु बस्ती म्होजुया च्वनासा अन गैर नेवाः तय्गु बस्ती न्हियान्हिं अप्वया वना च्वंगु दु । व गाँया सिथय्सं शान्तिया महानायक, तथागत बुद्धया नाग आसन याना न्हय्म्हः नागं कुइका ध्यान मुद्राय् उत्तर मोहदा याना बिज्याना च्वंगु दु । ध्यान मुद्राय् च्वना बिज्याम्हः वसपोल तथागत बुद्धयात अनया गाँया बासिन्दातय्सं “न्हाय्कुति भगवान्” धकाः धाईगु जुया च्वन । वसपोल बुद्ध विराजमान जुयाच्वंगु देगः पिनेलं तापाकं खनिबले, स्वयबले महाद्योया देगःथें च्वं । न्हयोने वना स्दयेबले, खनिबलय् वसपोलया दुर्दशा व दुर्गति खनिबले नुगः हे पम्हुइथें च्वना वः, वसपोलयागु अनया दृष्य (Scene) खनिबले भीके दया, माया व करुणा जाया वई ।

वसपोलया मूर्ति व अनया न्हापायागु पहचहः, रहन सहन या खँ न्यनेबले थ्व न्हाय्कुति गाँ छगू बुद्ध धर्मावलम्बीतय्गु बाहुल्य दुगु मुक्कं नेवाःतय्गु बस्तीथें च्वं । अन च्वंपिं निम्हः प्यम्हः भी अजापिनिगु धापुकथं ला व थासय् लडाई (युद्ध) जूबले ल्वाःवःपिंसं त्याके मफया अपिं बुगुया हुनिं थ्व हे भगवानं याना त्याके मफुगु जुइ धकाः बुगुया भोकय्, हिइमिई चाया, लागिमिगि चाया वसपोल बुद्धया न्हाय् ध्यना, छाना, ख्वा स्यंका थकुगु जुया हे अननिसें वसपोल तथागत बुद्धयात “न्हाय्कुति भगवान्” व गाँया नां हे “न्हाय्कुति गाँ” जूगु जुल । थ्व हे गाँयात गैर नेवाः समुदायनं

“नाककटि गाउँ” धकाः आःनं धया च्वंगु दु । थ्व खँ च्वयनं न्ह्यथने धुंकुगु जुल । थ्व हे गाँया बारे न्ह्याइपुसे च्वंगु लोकंहवागु कथा व्यथा अनच्चपिं भी अजापिसं कना हई ।

थौं कन्हे यागु यल दे पलिस्था यायन्हयो, स्वनेन्हयोया बासिन्दात फुकं सकलें थ्व हे “न्हाय्कृति” धैगु थासय्यापिं खः । थ्व यल देशय् बस्ती सरय्जुपिं धैगु हे थन न्हाय्कृतियापिं बासिन्दात खः धकाः खँ न्यकिवले भीसं “अय् ! खई !” धकाः छयों ल्हुकु मयासें मगाः । वय्कः अजापिसं जित न्ह्याय्कृति भगवान्” या दक्षिण पाखेया बुद्यामय् म्हुयास्वत धासा उबलेया भी नकमी दाजुपिसं नं या ज्या याना जूगु नखिग्वारात आः नं लुइकेफु, लुया वइ धकाः ल्हातं सुया क्यना द्युगु दु । वहे भगवानया पूर्व-दक्षिण पाखे आःनं ख्वानाति जग्गा (भुं) ०-६-०-० जग्गा सार्वजनिक चउरकथं ल्यंदिनिगु चउरया पूर्व पाखें हिति छपू हाय्का तःगु दु । व हे चउरया दक्षिणपाखें पासिमाक्वसं छगू पुखू दु, ल यच्चु ख्वाउँसे च्वं, वहे पुखुली नित्य स्नान याना बुद्ध पूजा याना वनिगु जिमिसं हे खना धैपिं अजापिं आःनं निम्हः प्यम्हः दिनि । आः व पुखु दुगुथासय् थौकन्हे जग्गा आवाद जुय धुंकल, व पुखु म्हासेजुय् धुंकल, न्हनां वने धुंकल । थ्व न्हाय्कृति गाँ बस्ती उत्खनन् याना स्वत धासा उखेंथुखें न्ह्याथाय् नं न्हापांन्हापांयागु छेंया जगः, तुँया भग्नावशेष व अत्थे हे मेमेगु ऐतिहासिक मू दुगु भग्नावशेषत लुयावय्फु धैपिं अजापिं आः नै दिनि । व हे गाँ बस्ती दुने यक्वः हे पुलांगु ऐतिहासिक साँस्कृतिक मू दुगु चाकलागु तीर्थकुण्ड दुगु जुया च्वन । व तीर्थ कुण्डलय् ऋषिमुनित वया स्नान याना वंगु, ब्रम्हुतय्सं पाठ पूजा याना वंगु खँ जिमिसं खना धैपिं अजापि आःनं दु । अज्यागु ऐतिहासिक साँस्कृतिक मू दुगु तीर्थ, दह, कुण्डत म्हासे याना भोग चलन याय् धुंकल । व तीर्थ कुण्डल थन थाय्लाक दु धाय्फुपिं अजापि दु, तर धाय्ग्याः । छाय् धासा व थाय्त थौकन्हे व्यक्तिया भोगाधिकारय् लाय् धुंकल । उकिं थज्याःगु ज्याखँय् श्री ५ या सरकार, शिक्षा, संस्कृति व समाज कल्याण मन्त्रालय नापं पुरातत्व विभागया ध्यानाकर्षित जुय्मागु विषय खः ।

थ्व न्हाय्कृति गाँया बासिन्दा त हे थनं दना वना थौकन्हेया यल देश दय्का च्वंवंगु धैगु खँ च्वयहे न्ह्यथने धुंकुगु जुल । अत्थे व थाय् त्वता वनेमागु खँ छु धाय्बले व न्हाय्कृति धैगु थासय् तक्वः हे शत्रुतय्सं

हमला याना ल्वाः वईगु, लडाई या वईगु, तर गुबले हे त्याका धाःसा कायमफु, व जूगुया हुनिं अन बिराजमान जुयाच्चंम्ह भगवानया हे शक्ति खः, शत्रुपक्षयापिं मनुत अन बाय्च्वन धासा वसपोल भगवान् “छुं” जुयावना न्ह्योः वय्काः च्विपनिगु न्हाय्पं खालुंवका न्याना थकिगु खः धकाः धैगु नं जनश्रुति दु । अज्यागु अनया भगवान यागु शक्तियाना व बस्तीयात त्याका काय्मफगु महशुस याना पराजित मनस्थितिं वयाय् थ्वयाय् मसिया हिइमिईचाया वसपोल भगवानया न्हाय् व ख्वाः, सिईमदय्कः ध्यना छ्याःछ्याःयाना थकुगु धकाः धैगु धापु दु । उकिं याना वसपोल यात “न्हाय्कुति भगवान” धकाः अननिसें धाय्गु यात । थ्वहे बस्तीयात “न्हाय्कुति” धैगु नं जुल । अननिसे आतकं नं धाईगु जुल, धाईगु जक मखसें ऐतिहासिक प्रमाण (दसि) कथं थाय् बाय् यात ल्वय्कः द्यो नं दुगु जुल । खय् भासं थ्व गाँयात “नाककटि गाउँ” धाईगु जुलसा वसपोलयात “नाककटि भगवान” हे धाईगु खः । उकिं वसपोल “न्हाय्कुति भगवान” या नामं हे थाय्या नां नं “न्हाय्कुति गाँ” बस्ती ज्वीगु धैगु सितिमितिगु खँ मखु, थुकिं दुने तःसकं मू दुगु भगवानया हे मूर्ति व देगः खः । न्हाय्कुति भगवानया मूर्ति छकः जकः खनिबले, दर्शन जुइबले, अनया लकस व परिवेशयात छकः दुवालय्बले उवलेया परिवेशया अडकल, व अनुमान भीसं अपुकः याय्फु । वसपोलया मूर्तिई किया तःगु न्हय्म्ह नागत, वसपोल तथागत बुद्धया ध्यान मुद्राया स्थिति, सुडौलो शरीर (म्हः) या बान्कीयात बांलाकं स्वत, अवलोकन यातधासा अज्यागु बांलागु मूर्तिया ख्वापाःलय् न्हाय् ध्यना, ख्वाल्य् छ्याःछ्याः यानातःगु खनिबलये सुमनुया माया मवनि, करुणा मवनि, दया मवनि, सुया चित्त दुखय् मजुइ ? भी बौद्धतय्गु नुगः द्यो ख्वई व दृष्य खनिबले । अज्यागु बांलागु, प्राचीन, ऐतिहासिक साँस्कृतिक मू दुगु, अले प्राचीन लोक कथा व्यथानापं स्वापू दुगु शान्तिया महानायक, महाकारुणीक, तथागत बुद्धया ध्यान मुद्राय् च्वना बिज्यागु मुर्ती न्हाय् ध्यनातःगु, ख्वाःलय् छ्याःछ्याः याना तगु घट्ना धैगु नुगः हे काईमिनिगु घट्ना खः, जुयाच्चंगु दु । यदि व घट्ना, कथा व्यथाय् सत्यता दुगुखःसा अनया उब्लेया बासिन्दातय्गु रक्षार्थ थःगु न्हाय् ध्यंका च्वनेगु व सहःयाना च्वनेगु धैगु हे वसपोल भगवान छम्हः सहनशीलताया खानी, शान्तिया खानी, करुणा व दयाया खानी व प्रतिमूर्ति हे जुया बिज्यागु जुल । अज्यागु ऐतिहासिक साँस्कृतिक मू दुगु भू-प्रमाणया

रुपय् अद्यापि दयाच्वंगु सहनशिलता व करुणाया प्रतिमूर्ति भगवान् बुद्धया देगः उत्तर मोहडाय् च्वंगु दु । व देगः चाहुलेगु व दुहाँवने हे मजिक अनया जवंखवं व न्ह्योनेया जग्गा (बु) थुवाःतय्सं थिचय् मिचय् याना वया च्वंगु दु । उगु बखतय् नं शत्रुतय्सं, शत्रुतपाखें न्हाय् ध्यंका, याःयाःथे याका, क्वतेका च्वना बिज्याय्मालसा आःनं अनया बासिन्दातय्गु सोच, विवेक व बिचाःया मगाःमचाः कारण (हुनिं) गुबलेतक, ग्वःन्हु, ग्वःदं व गुलि ई(काल) तक थिचेमिचे जुइका च्वनेमालिगु ज्वी वसपोल न्हाय्कुति भगवानं । अनच्च्वंपिं व्यक्ति व शक्ति विशेषतया राजनैतिक-सामाजिक संघ, संगठनतय्के व ऐतिहासिक थाय् व वसपोल भगवान्प्रति दया व करुणाया दृष्टिई सचेतनताया सम्बाहन गुबले जुइथें ? अज्यागु ऐतिहासिक थाय् व देगः या संरक्षण व सम्बद्धनय् स्थानिय व्यक्ति व शक्ति नापं श्री ५ या सरकारया सम्बन्धित निकायतय्गु ध्यान सालेगु ई लिपा लाय् हे धुंकल । ध्यानाकर्षित जुय्गु ई त्यल ।

ख्यां, च्वमि भाजु याके इतिहास व अन्वेषणया ज्ञां भ्या भतिचा हे मदु, अय्सां व थासय् छन्हु स्थलगत भ्रमण व दर्शन यावनाबले खनागु, अनुभव यानागु, अनया भी अजाजुपिके न्यना सिईकागु व अनया वसपोल भगवान् बुद्धया दुर्दशा व दुर्गति खना मन ख्वःगुया अभिव्यक्ति व चित्कारजक थन न्ह्यःव्वःयागु खः, प्वंका च्वनागु जक खः । न्हाय् ध्यंका, ख्वाल्य् छ्याः छ्याः जुइका च्वंगुया दसिकथं हे गाँ थाय्या नां च्वनिगु, ज्वीगु धैगु सितिमितिगु दसि प्रमाण मखु, जुईमखु, व थाय्, गाँ व बस्तीया अन्वेषण व उत्खनन याय्माःगु बिषय खः ।

अज्ज, छगू क्वाःतुगु व ग्यसुलागु दसि थ्व नं जुइफु । उगु बखतय् भारतया शंकराचार्यजुपिसं बुद्ध धर्म व दर्शनयात नष्ट याय्गु तातुनां बुद्ध धर्म व दर्शनया कीर्तित, देगःत, गुम्बात, चैत्यालय्, विहारत नष्ट याना युद्धपात मचय्याना अमूल्यगु बौद्ध दर्शन व धर्मया ग्रन्थत चय्य्प्यद्ध (८४,००० ग्रन्थ) च्याका, छ्वय्काः, भौ याना बिल । गन गन बुद्ध धर्म व दर्शन बल्लाः, क्वातुः अन अन शंकराचार्यजुया अगुवाईलय् न्ह्यचिलाः नष्ट भ्रष्ट आन्दोलन याना रक्तपात (हिबाःवय्कःगु) मचय् याना थकुगु ऐतिहासिक प्रमाण साक्षी जुया ब्यूगु दु । निर्दोत निर्दोत यें यलय् हमला यातसा ख्वपय्ला न्हय्दं च्वना बुद्ध धर्मयात ध्वस्तयाना थकुगु जुल । व हे निर्दोत यें, यलय् व ख्वपय् न्हय्दं च्वना ध्वस्त यागु इलय् शाय्द व हे

शंकराचार्यजुया फौजं न्हाय् ध्यनेगु व ख्वाःलय् छ्याः छ्याः याना स्यंका थकुगु जुइमाः । थ्व खोज व अन्वेषणया विषय जुय्मा । ख्वपय् न्हय्दंतक च्वना बुद्ध धर्म व दर्शनया नष्ट भ्रष्ट आन्दोलनया भवल्य् ख्वपया तःधंगु व प्रमुख विहारत नष्ट भ्रष्ट याना शंकराचार्यजुया आदिगुरु ब्रम्हा-बिष्णु महेश्वररूपी शंकरया स्वंगः कपाः (शिर) छुना “दत्तात्रय” या नामं मठमन्दिर (देगः) दय्केगु ज्या याना थकुगु ऐतिहासिक प्रमाण (दसि) उल्लेख याना तःगु बौद्ध ग्रन्थ “बृषभ जन्मावदान” आः न ल्यनाच्चंगु दु । स्वनिगःलय् नष्ट भ्रष्ट याय् सिधय्का ल्हासा वनेगु भवःलय् सांखुया च्वसंया बज्रयोगिनी (खड्गयोगिनी)या लैपु जुयावंबले अन तांमय् च्वंगु चैत्य छगः नं भपुइका थकुगु आःतक नं भ्नीसं खंकेफु, स्वःया सिइके फुगु जुल । उगुकथं नं बुद्ध धर्म व दर्शनया नष्ट भ्रष्ट यागु आन्दोलनया सिलसिलाय् नं शंकराचार्यजुया फौजं वसपोल भगवान् बुद्धया मूर्तीया न्हाय् ध्यना, ख्वालय् छ्याःछ्याः याना थकुगु खं न जुइफु, थुकिं मखु धाय् थाकुई । उकिंयागु नं प्रवल सम्भावना नं दु । उकिं अज्यागु स्थान (थाय्) विशेष, व गां बस्तीया इज्जत व गरिमा च्वन्त्याकेगु करुणा, दया, सहनशीलता व शान्तिया खानी व प्रतिमूर्ति जुया बिज्याम्ह महामानव तथागत बुद्धया मूर्ति व देगः, अनया हाता, व परिवेश यात सुरक्षा याय्नु ! प्राचीन सभ्यता व संस्कृतिया रक्षा व जगेर्ना याय्नु ! सभ्यता व संस्कृतिप्रेमी मानव जुय्नु !

“न्हाय्कुति भगवान्” या देगः कलाकृतिं स्वयंबलेनं छगू अमूल्य सम्पत्ति खः । देगःलय् थीथी जीवाजन्तु व पन्छि तय्गु बाँलुइका, ख्वाः वय्कः दय्का तःगु धुगु अप्पा दुगु व देगलय् नीन्यता कथं पशुपन्छितय्गु ख्वालुगु अप्पात जिमिसं हे निन्य नं, खना, ल्याखाय् नं धैपि अजापिं आःनं दु । अज्यागु सांस्कृतिक मू दुगु देगःया जीर्णावस्था खनाला २०४६ सालया जनान्दोलन लिपाया का.म.न.पा. वडा नं. ३५ या निर्वाचित जनप्रतिनिधि पिनिगु विवेकशील सुदृष्टि अनलाःवन खनि । उकिं वय्कःपिसं व देगः जिर्णोद्धार याबले न्हापाया ल्यंदिनिगु, ल्यंनाच्चंगु थीथी जीवाजन्तु व पन्छीतय्गु ख्वाःलुगु अप्पा सिथय् सिथय् सिलिमय् तया ब्वय्कःथं प्राचीन अवशेषत ल्यंदुगु ब्वया, तया दय्कुगु जुल । हिति नं मर्मत याना चुगु जुल । उलिजक याना वय्कः जनप्रतिनिधितय्गु कर्तव्य व दायित्व पूमवनि । उकिं का.म.न.पा.या सम्बन्धित वडां व थाय् व भगवान् बुद्धया संरक्षण व सम्बर्द्धन याना थिचमिचे जूगु थाय्यात तःब्याः तःफाः याय्माःगु दु ।

मनुतयत धेवासिबे इज्जत व सम्मान तःधं जू । मानव सभ्यता व संस्कृति भीगु पहिचान खः, तिसा खः । संस्कृति व सभ्यतां हे भीतः तःधं यागु खः । व थासय्या जग्गा जमिनया मू थं वंगुलिं यानानं थिचोमिचो यागु जुय्माः । आःयात जःलाखःलातय्गु प्रामाणिक भोगाधिकार जुय्धुंकुगु जग्गा जुसांतवि मुआब्जा बियाजुसां व थाय् व भगवानया ऐतिहासिक सांस्कृतिक मू थुइका ज्याखँय् न्त्यःज्याय्माःगु जुल । अज्यागु भिंगु, पवित्रगु पुण्य कार्यय् (ज्याखँय्) फुक्कं, सकलें ब्यक्ति व शक्ति न्त्यज्याना “नाम कथया थाम” या मू थुइका व थाय् व देगः या संरक्षण व संबर्द्धनया ज्या खँय् लगय् जुय्मागु खः । थज्यागु भिं ज्याय् न्त्यज्याना विश्व शान्ति याय्त कुतः याय्नु । सकलया जय व मंगल जुय्मा !

भवतु सब्ब मङ्गलम् !

- थ्व च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-७, ल्याः ३१६, ने.सं. १११६ कछलाथ्व-१३ आइतवाः, ई.सं. १९९५ नोभेम्बर-५, बि.सं. २०५२ कार्तिक १९ गते कुन्हु, पृष्ठ नं. ३ लय् पिदंगु जुल ।
- थ्व च्वसु “आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिका” बर्ष - २३, अंक-६, ने.सं. १११५ कौलागा-१५, बि.सं. २०५२ असोज-२२, आश्विन पूर्णिमा, पृष्ठ नं. १०-१२ तक, नेपाली भाषां प्रकाशित जूगु जुल ।
- थ्व च्वसु “थौ कन्हे” नेपाल भाषाया लय्पौ दँ-४६, ल्याः १७ ने.सं. १११६ बछलाथ्व-१५, स्वाँया पुन्ही-२५४० औं बुद्ध पुण्य तिथिया लसताय् पिदंगु लसता-पौ या पृष्ठ १५-१८ तकलय् पिदंगु । “न्हासकृति भगवान-म्हसिइके” धकाः । ○

भिक्षु आनन्दपाखें सयेका, सिईका कायेमाःगु खँ

भिक्षु आनन्द छम्ह महाकरुणावान्म्ह तथागत बुद्धया निजी सेवक खः । थुलि जक धायेबल्य् भीसं वसपोलयात अन्याय याःगु जूवनि । वसपोल छम्ह दूरदर्शी, कर्तव्य पालन याइम्ह, छुं वस्तुइ हे लोभः लालच मदुम्ह जुयाच्चन । शान्तिया महानायक तथागत बुद्धया न्ययन्याई (५५) या बैसय् थ्यनेवं वसपोलं भिक्षुसंघयात इनाप याना बिज्यात, “हे भिक्षुपिं, भिक्षुसंघपिं ! अनित्यताया हुनिं जिगु बैस वंगुलिं जि बमलाना वनाच्चन उकिं जितः छम्ह सुसाःकुसाः याइम्ह, ल्वःम्ह, गुबलें हे अलसि मचासैं न्ह्यागू इलय् नं सुसाकुसा यायेत कसय् जुइम्ह जितः बिचाः यायेसःम्हः थूम्ह छम्ह सेवकया व्यवस्था यायेमाल । सु न्ह्याः, गुम्ह तःसा पाय्छि जुइ ?” उबलय् छम्ह ति छम्ह ग्यपिं, योग्यपिं भन्तेपिसं जिं बिचाः याये, सुसाःकुसाः याये, जिमिसं बिचाः याये, सुसाःकुसाः याये, धन्दा कया बिज्यायेम्वाः धकाः धासांतवि महामानव तथागत बुद्धं अथे धाःपिं भन्तेपिन्त ‘जिउ’ धकाः उजं बिया बिमज्याः । फुक्क हे धयाथें भन्तेपिसं सेवा तहल याये, बिचाः, सुसाःकुसाः याये धकाः बचं बिल । तर आनन्द भिक्षु छम्ह छुं न्वनिमवासैं सुम्क छथाय् कुनय्लाका च्वनाच्चन । सकले भिक्षुपिं अजुगति चाया च्वन, आनन्द भिक्षुयात छु जुल, छाय् सुम्क च्वना च्वन । तथागत बुद्धया सुसाःकुसाः यायेनं मयः थें च्व- धकाः थीथीकथं न्ह्यसः तल । अले, अज्याःगु थीथी न्ह्यसः न्ह्यथपिं भन्तेपिनिगु व तथागत बुद्धया खाः स्वयाः आनन्द भिक्षुं धयाबिज्यात, “हे भिक्षुपिं ! भिक्षुसंघपिं ! वसपोल तथागत बुद्धया सेवा यायेगु, सुसाः कुसाः यायेगु थेंज्याःगु अधिकार फ्वना कायेगु मखु, याना कायेगु खः । हानं वसपोल तथागत बुद्ध सर्वज्ञ खः, वसपोल हे स्वयाः “जि हे माःगु खःसा उजं दयेका बिज्याइ । जिगु आनिवानी, चालचलन, पहःचहः, स्वभाव वसपोलं सिहे सिउ, जिं, जिं हे सुसाःकुसाः याये देयमा धकाः धयाच्चनेमाःथे मताया ।” तथागत बुद्धयात न्ह्याबले नापं च्वनाः

सेवा तहल, सुसाःकुसाः व बिचाः याइम्हः छम्हः मागु महशुस यानाः तथागत बुद्ध आनन्द भिक्षुयात ल्यया बिज्यात ।

आनन्द भिक्षु तथागत बुद्धयाके जितः निजी सेवक याना बिज्यायेगु जुसा जिगु च्यागू शर्त (बचं) तथागत बुद्ध न्यना बिज्यायेमाः । व च्यागूमध्ये प्यंगू मंमदुगु (मयःगु) व प्यंगू मंदुगु (यःगु) शर्तयात बुद्ध मनन याना बिज्यात धाःसा जि छलपोलयागु निजी सेवक जुइत तयार (दु) धकाः तथागत बुद्धयाके न्ह्यतब्बःगु बचं (प्रस्ताव) छसीकथं थथे जुयाच्वन ।

मयोगु :-

- (क) छलपोलयात दान ब्यूगु बाबांःलाःगु चीवर जितः बिया बिज्यायेमते ।
- (ख) छलपोलयात दान ब्यूउगु साःसाःभिंगु नयेगु (खाद्य) वस्तुत जितः बिया बिज्यायेमते ।
- (ग) छलपोलयात सःता बिज्याःगु (निम्तो) भोजन निम्तोय् मेपिं भिक्षुपिं, भिक्षुसंघपिं मसतःगुथाय्, मथ्याःथाय् जितः ब्वना यंका बिज्याये मते ।
- (घ) छलपोल चनाबिज्यायेगु क्वथाय् जितः थ्यने मते, चनेहे माःधयाबिज्यायेमते ।

यःगु :-

- (ङ) जि याकःचा चःनाच्वनेबलय्, न्ह्यः मवईबलय् छलपोलं उपदेश यानाबिज्याःगु धर्मया बारय् मनय् छुं शंका जुल धाःसा न्ह्याबलें नं न्ह्यागुं अवस्थाय् नं छलपोलया थाय् बयाः जिगु शंका निवारण यायेगु मौका दयेमाः ।
- (च) तथागत बुद्धया दर्शन यायेगु तातुना देश विदेश थ्यंकः वइपिं भिक्षु-भिक्षुणी, उपासक उपासिकापिन्त न्ह्यावलें दर्शनया नितिं नाप लायेगु मौका विइमाः, नापलाके हयेगु अधिकार दयेमाः, अथे नापलाके हयापिन्त करुणा तथाः दर्शन बिया बिज्यायेमाः ।
- (छ) सुं नं श्रद्धावान्पिसं जितः छलपोल नापंया भोजनया निम्तो बियाथकल धाःसा जिं स्वीकार याना कयागु निम्तोय् छलपोल नं बिज्यायेमाः ।
- (ज) जि मदुथाय्, सबनाथाय् छलपोलं गुलि नं उपदेश याना बिज्याःगु धर्मया खँ (चर्चा) त फुक्कं जितः कना बिज्यायेमाः ।

भगवान् बुद्धया निजी सेवक जुयाः ज्या यायेबलय् वइगु, वयेफुगु लोक अपवादं बचय् जुइ फइकथं आनन्द भिक्षु च्वय् न्ह्यथनाकथंगु च्यागू शर्त, प्रस्तावना ब्वनेबले स्वयेबलय् भीसं थुइकेफु, सिइकेफु कि बसपोल निजी सेवक भिक्षु आनन्द तस्सकं हे दूरदर्शी, लिपा ज्वीगु, जुइफुगु ज्ञान न्हापां हे कायेफुम्ह, लिजां दुम्ह, धात्थे हे विवेकशीलम्ह भिक्षु खः । वसपोल

करुणा दुम्ह भिक्षु खः धैगु तःधंगु दसि खः भिक्षुणी संघया संस्थापन । दकलय् न्हापां प्रजापति गौतमीयात भिक्षुणी यायेगु, जुइकेगु, जुइ दयेकेगु खँय् भगवान् बुद्धनापं तर्क, सम्वाद यानाः “मिसातय्सं नं निर्वाण प्राप्त यायेफु धाःसा भिक्षुणी जक छय् जुइ फैमखु” धकाः न्ह्यसंः तयाः तथागतयाके भिक्षुणी यायेगु आज्ञा कयाः प्रजापति गौतमीप्रति महाकरुणा तथा बिज्यात । अनलिसें भिक्षुणी संघ निस्वनेगु ज्या जुलसा दकलय् न्हापांयाम्ह भिक्षुणी ज्वीगु अवसर प्रजापति गौतमीयात चूलाःगु, चूलाकेगु ज्या याना बिज्याःम्ह भिक्षु धयाम्ह हे आनन्द भिक्षु खः । थ्व खँ बुद्धकालीन ग्रन्थ व घटनां सिइका कायेफु ।

आनन्द भिक्षुयाके अज्याःगु गुण मदुगु खःसा वसपोलं तथागत बुद्धया न्ह्यःने अज्याःगु च्यागू प्रस्ताव न्ह्यब्वये फइमखु । अज्याःगु च्यागू गुणत भीके दुला ? मदुसा दयेके फैमखुला ? अज्याःगु भिंगु उत्तमगु गुणत मदुसा दयेका च्वने फैमखुला ? च्वने म्वाःला ? माःगु खःसा भीसं नं अभ्यास यायेगु, प्रयत्न यायेगु, आनन्द भिक्षुया गुणानुस्मरण यायेगु, बसपोलपाखें सयका सिइका कायेगु, प्रेरणा कायेगु ! सही शिक्षा कयाः च्यागू गुणत थःके दयेकाः दूरदर्शी, कर्तव्यपरायण व करुणावान् जुयेगु खः ।

व च्यागू मध्ये आनन्द भिक्षुयात मयःगु प्यंगू शर्त, प्रस्ताव थथे जुयाच्वन बाबांलाःगु चीवर पुना जुल धायेवं, साःसाःभिभिं नया जुल धायेवं, छपिं नापं भोजन याःजुल धाःसा, छपिं धबिज्याइगु क्वथाय् घना जुल धाःसा लोकं धाइगु यक्व थाय् दु, अथे बावांलाःगु चीवरं पुनेदु, साःसाःभिभिं नये दु, बुद्धनापं भोजन याःवने दु, बुद्धया क्वथाय् घने दु अयजुयाः खनिं ! आनन्द भिक्षु बुद्धया निजी सेवक जूउगु । अज्याःगु सुविधा दुसा जिपिं नं तथागतया सेवक जुइ धकाः लोकअपवाद वइगु भय दुगुलिं अज्याःगु लोकअपवाद वइगु ज्याय् कर याना बिज्यायेमते, अज्याःगुलिइ जिगु छप्ति हे लालच मदु धकाः भगवान् बुद्धयाके आनन्द भिक्षुं प्रस्ताव न्ह्यब्वया बिज्यात । तर साधारणपिं जूउसा अःखःवतं न्हाय् म्वाकाः मुसुमुसु न्हिलाः भगवान् बुद्धया सेवा वापतय् जितः वसपोलं कृपा तथा विउगु चीवर धकाः लय्लय्तायाः पुना जुइ । साःसाःभिभिं नयेगु नसा विउसा लय्लय् ताया छय्यो ल्हुकु ल्हुकु याना नयाजुइ । बुद्धनापं भोजन वनेदुसा जिगु अहोभाग्य धकाः लय्लय्ताया ज्वी । अथेहे भगवान् बुद्धया क्वथाय् अम्ह बसपोलया धबिज्याइगु खाताय् घने दुसा अहो ! जिगु भाग्य धकाः गम्कय् जुयाजुइ ! लोकअपवाद न्ह्याक्व वःसां च्यूताः तैइमखु । तर व

वानी व स्वभाव बांलाःगु मखु, भिं याइगु स्वभाव मखु, कर्पिन्त इर्ष्या ज्वीगु ज्या जकं खः । लोकं भिं धायेकेगु, लोक-अपवादं वचय्ज्वीगु, सकलयात मंगल व जय ज्वीगु, जीवनमुक्ति दइगु, स्वार्थभाव त्वःताः निःस्वार्थभावं ज्या यायेगु, राग, द्वेष, मोहं पर ज्वीगु, अनित्य, दुःख व अनात्माया मर्म थुइकाः ज्या यायेगुली पलाः न्त्याकेगु, गुगुया हुनिं लोभ, इर्ष्या व मोह तनावनाः सही जीवन हने सयावइ । उकिं श्रद्धेय भिक्षु आनन्दं गुगुकथं प्यंगू लोकअपवादं वचय्जुइत स्वत, अथेहे भीसं अज्याःगु लोक-अपवादं मुक्त ज्वीगु ज्याय् न्त्यचिलेगु, न्त्यचिलेत स्वयेगु धइगु आनन्द भिक्षुया गुणानुस्मरण याःगु थहरय् जुइ ।

आः ल्यंदनिगु प्यंगू प्रस्ताव (शर्त) धइगु हे भिक्षु आनन्दयात योगु अथवा मंदुगु प्यंगू शर्त खः । व खः धर्म-उपदेशया वारय् थःत शंका लगय्ज्वीगु खँत न्त्याबले न्त्यागु अवस्थाय् नं न्यने दयेमाः थज्याःगु खँत इलय् हे न्यनाः शंका न्हंका मतलकि सुनानं न्यनिइगु अवस्थाय् धाये मफुतकि अज्याःम्हेसिया बुद्धया निजी सेवक जुइमा, जाबो अज्याःगु खँ छगू न्यनां हे धायेमफुम्ह धकाः गिजय्याइ । भगवान् बुद्धयात दर्शन याये धकाः देश विदेशं वईपि भिक्षु भिक्षुणी, उपासक-उपासिकापित धायेसाथ दर्शन याके मफयेवं अज्याःम्ह मनु बुद्धया निजी सेवक जुइमाः, बुद्धया दर्शनतकं याके मफुम्ह धकाः गिजय्याइ, उकिं न्त्याबले नं दर्शन याके दयेमाः अथे हे इष्ट मित्र पासापिं, श्रद्धावान्पिसं जिथाय् वयाः जि नापं भगवान् बुद्धयात निम्तो बियाः भोजनया लागि सःतल धाःसा जिं स्वीकार यानातयागु निम्तोय् बिज्यायेमाः । अज्याःगु सत्कार निम्तोय् जिं छलपोलयात ब्वना यंके मफुतकि जाबो निम्तो छगू बियाथकां हे बुद्धयात ब्वनाहये मफुम्ह धकाः इष्ट मित्र पासापिन्सं खिसि याइ । जि मदुथाय् उपदेश याना बिज्याःगु धर्मया चर्चा सुनानं न्यनिबलय् कने मफुतकि थ्व खँ जिं मन्यनानि धकाः धायेमालकि जितः सकसिनं हिस्साई । उकिं जिं मन्यनागु, जि मदुथाय् धर्म उपदेश याना बिज्याःगु खँत जितः कनेमाः धकाः थुगुकथं लिपा ज्वीगु लोकापवादं बचय् जुइत च्वय् न्त्यथनागु प्यंगू शर्त प्रस्तावना न्यने कने मंदुगु जुल धकाः भिक्षु आनन्दं भगवान् बुद्धयाके प्रार्थना यानाबिज्याःगु जुल । थथे लोकापवादं बचय्ज्वीगु व पदलोलुपता मदुगु आनन्द भिक्षुया गुण खः ।

- थ्व च्वसु आनन्द भूमि बौद्ध लय्पौ दँ-२२, ल्या : ३, ४ बुद्ध सं. २५३८, गुंपुन्हिया पृष्ठ नं. १०-१२ लय् पिदंगु जुल ।०

भगवान् बुद्धया जन्ममिति बारे छगू चर्चा

गणतान्त्रिक जनपद- कपिलबस्तुया नरेश शुद्धोदन व महामायादेवीया सपुत कथं न्त्याइपुसे च्वंगु “लुम्बिनी” जन्म जुया बिज्याम्हः राजकुमार सिद्धार्थ गौतमजुया जन्ममिति थीथी कथं न्त्यब्वया वैच्वंगु खनेदु । वसपोल छम्हः ऐतिहासिक युगपुरुष व महापुरुष खः धका न्यना वया, ब्वना च्वना । वसपोलया जन्म, बुद्धत्व प्राप्ती व महापरिनिर्वाण सम्बन्धि पुरातात्विक दसित लुया वया च्वंगु दु । अजाःगु बुखँ ब्वना च्वना, न्यना च्वना, टी.भी.लय स्वया च्वना ।

वसपोल सिद्धार्थ गौतमं २९ दँ या बैशय् गुरु पूर्णिमा कुन्हुया चान्हे राजदरबार परित्वाग याना “महाभिनिष्क्रमण” ज्या पूर्वका बिज्यातसा अननिसें खुदँ तकं कथिन तपश्चर्या याना बैशाख पुन्हीकुन्हु “सम्बोधि लाभ” याना “बुद्ध”जुया बिज्यागु जुल । थत्ये वसपोलं कथीन तपश्चर्या याना “बुद्धत्व प्राप्ती” याना बिज्यागु दुर्लभ ज्ञानया जः गुरु पूर्णिमा (असार पूर्णिमा) कुन्हु दकले न्हापं पंचभद्र वर्गीय भिक्षुपिन्त कना क्यना बिज्यागु दिं जूगुलिं बौद्ध जगतय् उगु पुन्ही कुन्हु “धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस” कथं हना मू बिया वया च्वंगु जुल ।

वसपोल तथागत बुद्धं प्राप्त याना बिज्यागु “सम्बोधी ज्ञान” महापरिनिर्वाण मजुतले हे आयुताभर अमूल्य दुर्लभ ज्ञानया चारिका या यां थीथी थासय् देशय् धर्मप्रचारप्रसार याना बिज्यासे ८० दँ या बैशय् अनित्यताया ग्वः फसं कय्का बैशाख पुन्ही (स्वाँया पुन्ही) कुन्हु मित्रराष्ट्र भारतया कुशिनगरय् महापरिनिर्वाण जुया बिज्यागु जुल । वसपोलया जन्मं निसें महापरिनिर्वाणतकं नं पुन्ही कुन्हुया ज्याखँ चूलाना च्वंगु खनेदु । अज्याःम्हः वसपोल तथागत बुद्धया जन्म तिथिया बारे थीथीकथं उल्लेख याना ग्रन्थ पिथना च्वंगु खनेदु । थीथी कथंया इतिहासवेत्ता, बौद्ध विद्वान

व पुरातत्वविदतयसं छुं छुं कथं दं पाका भगवान् बुद्धया जन्ममिति न्ह्यब्बया वगु खनेदु ।

भगवान् बुद्ध बुगु दे- नेपाःया फुक्कं हे धार्मिक संघ संस्थातयसं सिंहली मतकथं हे ई.पू. ६२३ या स्वाँया पुन्ही कुन्हु वसपोल तथागत बुद्धया जन्म जूगु खः धकाः हना वया च्वंगु दु । बुद्धत्व प्राप्ती ई.पू.५८८ या स्वाँया पुन्ही कुन्हु व वसपोलया महापरिनिर्वाण ई.पू. ५४३ या स्वाँया पुन्ही कुन्हु जूगुलिं स्वाँया पुन्हीया मू भ्नीगु बौद्ध जगतय् तःच्वंगु खः । भगवान् बुद्धया जीवनीनापं थ्व स्वाँया पुन्हीया स्वंगू संजोगत चूलागु जूगुलिं थ्व स्वाँया पुन्हीयात त्रिवेणी संगम जूगु दिंकथं नाला स्वाँया पुन्हीया पाखें भ्नीसं सय्के सिङ्के माःगु खः, अत्थे धैगु भगवान् बुद्धया उपदेशयात मनन् याना सही ढंगं व सम्यक ढंगं भ्नीगु जीवन शैली हने सय्केगु सिङ्केगु प्रेरणा काय्गु दिं खः । नेपाःया थीथी धार्मिक संस्थात धैगु हे बुद्ध जयन्ती समारोह समिति, धर्मोदय सभा, लुम्बिनी विकास कोष, अत्थे हे थीथी नेपाःया विहार नं, अलें श्रद्धेय पूज्यवर भिक्षुपिनिगु आस्थाया केन्द्र जुयाच्वंगु “अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ” नापं सकसिनं सिंहली मतयात कदर यासैं अनुशरण याना तथागत बुद्धया जन्म मिति ई.पू. ६२३ यात मनन याना हना वया च्वंगु हे जुल । थौकन्हे न्हूगु खोजकथं बुद्धकालीन पालि साहित्य “महावंस” व “दीपवंस” या लिधंसा कया भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण मिति ई.पू. ५४३ य् जूगु जुलसा वसपोलया जन्म ई.पू. ६२३ य् जूगु जुल । थ्वहे तिथिमितियात हे दकले सत्तिगु व सही प्रमाण खः धकाः वः बिया बिज्याम्ह भारतया नांजाम्ह बौद्ध विद्वान एवं साहित्यकार श्रद्धेय भिक्षु धम्मनन्द कौशाम्बीजु खः ।

अत्थे हे विश्व बौद्ध भ्रातृत्व संघ (W.F.B), थ्व या मातहतया संघ संस्थातयसं नं ई.पू. ६२३-५४३ यात हे भगवान् बुद्धया जीवनकाल मानय् याना वया च्वंगु हे जुल । देशं देश हे धाय्गु खःसांनं श्रीलंका, थाइलैण्ड, बर्मा, नापं थीथी बुद्ध धर्म माने याइगु मुलुकं च्वय् न्ह्यथनागु मितियात हे अनुशरण याना वया च्वंगु खनेदु । भारतया थीथी बौद्ध संस्था व विहारया अधिपति जुया बिज्यापिं श्रद्धेय बौद्ध भिक्षुपिसंनं ई.पू. ६२३-५४३ यात हे भगवान् बुद्धया जीवनकाल माने याना च्वंगु खनेदु ।

तर छथ्वः इतिहासविद् व पुरातत्वविदतयसं धाःसा तथागत भगवान् बुद्धया जन्ममिति ई.पू. ५६३ हे खः धकाः दाबी याना वया च्वंगु दु । भारतया

नांजाःम्ह बौद्ध विद्वान, साहित्यकार, १५० गू मयाकं ग्रन्थया रचनाकार, कालजयी, महामानव, सरस्वतिया वरद पुत्र, तथागत बुद्धया गुणस्वचिनाच्चंम्हः महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुं च्वया विज्यागु अजर अमर बौद्ध ग्रन्थ- "बुद्ध चर्चा" व "महामानव बुद्ध" थेंजागु ग्रन्थय् वसपोल श्रद्धेय भिक्षुजुं तथागत बुद्धया जन्ममिति ई.पू. ५६३ हे खः धकाः स्पष्ट जुइका च्वया विज्यागु अध्ययन यानागु जुल । नेपाःया बौद्ध विद्वान, प्रसिद्ध इतिहासवेत्ता भाजु भुवनलाल प्रधानजुंनं थीथी बौद्ध सभाय् व थःगु बौद्ध ग्रन्थय् नं राहुल साँकृत्यायनजुया थीथी ग्रन्थ प्रमाणत न्ह्यःब्वया ई.पू. ५६३ हे तथागत बुद्धया जन्ममिति खः धकाः च्वया, धया द्युगु न्यना, ब्वना ।

"न्हापांगु ज्ञानमाला राष्ट्रिय सम्मेलनया उद्घाटन समारोह लिपाया कार्यक्रमय् सन्दर्भवंशः भगवान् बुद्धया जन्ममिति ई.पू. ६२३ यात हे लिधंसा कया वसपोलया महापरिनिर्वाण मिति ई.पू. ५४३ जूगु खने दु । तर छिगू ग्रन्थया कथन अनुसार भगवान् बुद्धया जन्मं निसे महापरिनिर्वाणतकया मितिलय् ६० दँ पातः । थ्व गत्ये जूगुले ? वसपोलथेंजाःम्ह ऐतिहासिक युगपुरुष, महापुरुषया मिति अत्ये ६० दँ पाइगु धैगु छम्हः मनुया जीवनकाल बराबर पाःगु खनेदु । थ्व गत्ये जुया धकाः न्ह्यसः तयाबले वयकः भुवनलाल प्रधानजुं आःतक ऐतिहासिक-पुरातात्विक प्रमाण लूगु धैगु ई.पू. ५६३ हे खः, तर भीसं हःनाबना याना वया च्वनागु विश्वास धैगु ई.पू. ६२३ खः । थ्व निगु मिति या वत्थुई ६० दँ पाः । गत्ये, गयजुया खः धाय् थाकु धकाः लिसः बियाद्युगु भीसं लोमके फैमखु ।

ऐतिहासिक व पुरातात्विक अनुसन्धान याय्मसःपिं व खोजया ज्ञां मदुपिं असंख्य श्रद्धालु बौद्ध उपासक-उपासिका ब्वमिपिंन्त अज्जनं दुविधा जुइकथं, भ्रम जुइकथं छुं दँ पाका हाकनं मेगु मितित न्ह्यःब्वया न्हू न्हूगु बौद्ध ग्रन्थत पिंदना च्वंगु मध्ये छिगू निगू सफूत ब्वने नः । व छिसिकथं न्ह्यःब्वय्गु कुतः याय् न्यना ।

(क) बौद्ध विद्वान च्वमि भाजुया च्वसां पिहांवःगु "The Essentials of Buddhist Philosophy" नांगु ग्रन्थय् भगवान् बुद्धया जन्मं निसे महापरिनिर्वाणतकया मिति ई.पू. ५६६-ई.पू. ४८६ धकाः चय्दँया आयुकाल स्पष्ट जुइक च्वया तःगु दु । थ्व च्वमि भाजुया नां खः "जुनजिरो ताकाकुसु" ।

- (ख) थ्व हे सन् १९९६ सालया न्हापांगु पिथनाकथं लण्डनया Duncan Baird Publishers (DBP) पिकाकः जुया पिथनातःगु "The Vision of the Buddha" नांगु कृतिया च्वमि भाजु बौद्ध विद्वान Tom Lowenstein जुं नं ऐतिहासिक युगपुरुष, महापुरुष, तथागत बुद्धया जन्म ई.पू. ५६६ हे खः धकाः उल्लेख याना चुगु दु । अत्ये धैगु हे महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजु व बौद्ध विद्वान प्रसिद्ध इतिहासवेत्ता भाजु भुवनलाल प्रधानजुया खोज व अनुसन्धानसिबे ३ दँ (स्वदँ) न्हापांगु जन्ममिति लुइका विवादास्पदय् वःगु खनेदु ।
- (ग) अत्ये हे, सन् १९९६ सालय् न्हापांगु कथं पिथना च्वंगु, बौद्ध विद्वान भाजु अशोक कुमार आनन्दजुं च्वया चुगु बौद्ध ग्रन्थ "Buddhism in India" नांगु ग्रन्थय् सिद्धार्थ गौतमया जन्मनिसें महापरिनिर्वाण तकया जीवनकाल ई.पू. ५६७ - ई.पू. ४८७ तक क्यना वसपोल तथागत बुद्धया जीवन आयु चय्दँ (८०) हे उल्लेख याना तःगु दु । सिद्धार्थ गौतमं इ.पू. ५३२ य् भारतया बोधगयाय् बुद्धत्व प्राप्ती (सम्बोधिलाभ/बोधि ज्ञान) याना बिज्यागु खँ नं उल्लेख याना चुगु दु । उगु ग्रन्थया पिथनेगु ज्या भारतया "ज्ञान पब्लिसिङ्ग हाउस, न्यू दिल्ली पाखें थ्व हे १९९६ सालय् दकले न्हापांगु खुशी जूगु खः ।
- (घ) केण्टोनिजमतकथं तथागत बुद्धया जीवनकाल ई.पू. ५६५-ई.पू. ४८५ जुया च्वन । क्याण्टन, चीनय् सिद्धार्थ गौतमया जन्मनिसें लोहंतय् ध्वः किया दँय्दसकं ध्वः छ ध्वः छ ध्वः याना किया तःगु भू-प्रमाण दु धैगु ल्याखं विश्वास याना तःगु मत खः "केण्टोनिज मत" । सिंहली मत व केण्टोनिज मतया दत्युई न्यय्च्यादँ (५८) पाः ।
- (ङ) अज्ज, दीवान बहादुर स्वामिकन्तु पिल्लैजुया मत कथं धाय्गु खःसा भगवान् बुद्धया जन्म इ.पू. ५५८ जूगु खःसा बोधी ज्ञान प्राप्त जूगु धैगु ई.पू. ५२३ य् खः । अत्ये धैगु वसपोल तथागत बुद्धया महापरिनिर्वाण ई.पू. ४७८ य् जूगु जुल । थुगुकथं स्वयबले महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजु व बौद्ध विद्वान भाजु भुवनलाल प्रधानजुपिनिगु खोज व अनुसन्धान सिबेनं न्यादँ (५ दँ) पाःगु खनेदु । उकिं च्वय् न्ह्यःथनागु ग्रन्थ व बौद्ध विद्वान पिनिगु गुलितक पाः धैगु खँ क्वय् च्वयागु धलः खँ क्यनी ।

भगवान् बुद्धया जीवनकाल	सिंहली मत कथं	राहुन साकून्यायन व भुवनलाल प्रधान कथं	केण्टोनिज मत कथं	जुनजिरो ताकाकुसु व टम लोवेन्टेन	अशोक कु. आन्व कथं	दिवानबहादुर स्वामिकनु पिल्लैको
जन्म	ई.पू. ६२३	ई.पू. ५६३	ई.पू. ५६५	ई.पू. ५६६	ई.पू. ५६७	ई.पू. ५५८
सम्बोधी लाभ (बुद्धत्व प्राप्ति)	ई.पू. ५८८	ई.पू. ५२८	ई.पू. ५३०	ई.पू. ५३१	ई.पू. ५३२	ई.पू. ५२३
महापरिनिर्वाण (बुद्धसम्बत शुरु)	ई.पू. ५४३	ई.पू. ५८३	ई.पू. ४८५	ई.पू. ४८६	ई.पू. ४८७	ई.पू. ४७८

चव्य न्त्यःथनागु, न्त्यब्बयागु प्रमाणत नापं दाजे यायबले, तुलना यायबले थीथी बौद्ध विद्वानतयगु अनुसन्धान व खोजया तिथि मिति नापं सिंहलीमत खुईन्यादँ निसे न्ययखुदँ (६५-५६ दँ) तक पाःगु खनेदु ।

भगवान् बुद्धथेजाःम्ह ऐतिहासिक महापुरुष, युगपुरुषया जन्मतिथि स्वाँया पुन्ही, बुद्धत्व प्राप्ती व महापरिनिर्वाण तिथि नं वैशाख पुन्ही अर्थात स्वाँया पुन्ही कुन्हु हे खः, थुकिं सुँहे बौद्ध विद्वानपिनि मत मपाः । अत्थे हे न्हापांगु कथं पंचमद्द वर्गीय भिक्षुपिन्त न्हापागु खुशी धर्म प्रकाशन याना “प्रथम धर्मचक्र प्रवर्तन” याना बिज्यागु दिं धैगु नं गुरु पुन्ही अर्थात असार पुन्ही कुन्हु खः, थुकिं नं सुँहे बौद्ध विद्वान पिनि विवाद मदु । तर जन्म मिति ई.पू. ६२३ निसे कया ई.पू. ५५८ तकया थीथी बौद्ध विद्वानपिनि दत्थुई छाय् विभेद जुला ? थुइके मफैगु विषय, ज्या खँ जूवन । खतुं जि छम्हः इतिहास व पुरातत्वया विषयलय् भ्या भतिचा हे ज्ञां मदुम्ह व्यक्ति खः । पाः हे पाःसां, पाःगु विषयला छगू ज्वी म्वाःला ? सिंहली मत नापं पाःगु केण्टोनिज मतः नापं ला ज्वः लाय्म्वाःला ? अत्थे हे ऐतिहासिक प्रमाण कथं धकाः धाइपिं विद्वानपिनिगु कथं हे जक जुसां छगू मत जुइ म्वाःला ? गत्थे कि बौद्ध विद्वान महापण्डित राहुल साकून्यायनजुं न्त्यःब्बःगु जन्म मिति ई.पू. ५६३ इ जक जुसां सकल मेपिं विद्वान पिनिगु राय व मत छप्पं छधि जुय्म्वाःला ? गत्थे निर्देनिसे न्यादँ (२-५) तक अप्वः पाःगु जुइ ? गत्थे जुया वय्कःपिं स्वया न्यादँ लिपाया प्रमाण गन गत्थे लुलः ? ध्व फुक्कं थुइके थाकगु, मफैगु विषय जूवंगु जुल । उकिं, जित शंका जुल, ध्व फुक्क थःथःगु बुद्धि बिलासिताया चिं जकं मखुला ? अत्थे हे जुया जुइ, भारतया नाजाःम्ह बौद्ध विद्वान भिक्षु धर्मानन्द कौशाम्बीजुं “भगवान् बुद्ध-

जीवन और दर्शन” नांगु ग्रन्थय् पृष्ठ नं. ८९ य् “ थौकन्हे न्हूगु खोज व अनुसन्धान कथं “दीपवसं”व “महावसं” थेंजाःगु पालि बौद्ध साहित्यया प्रमाण न्ह्यब्वसे तथागत भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण मिति ई.पू. ५४३ य् जूगु खः । उकिं वसपोलया जन्म ई.पू. ६२३ या स्वाँया पुन्ही कुन्हु जूगु खः धकाः भि.ए.स्मिथजुया (The Early History of India) या हवाला बिया पाद टिप्पणी दय्का स्पष्ट याना बिज्यागु भीसं अध्ययन याय्गु, ब्वनेगु लोमंके जीमखु ।

थ्व हे धर्मानन्द कौशाम्बीजुया तिथि मिति नापं ज्वः लाः भीगु राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध संस्थातय्सं हनावया च्वंगु शान्तिया महानायक, महामानव, तथागत बुद्धया पुण्यतिथि, गुकिंयात थौं भीसं बुद्ध जयन्ती धकाः माने याना वया च्वना । थुगुसिया बुद्ध पुण्यतिथि धैगु वसपोल तथागत बुद्धया २५३९ दँ पूवना २५४० क्वःगू बुद्ध पुण्यतिथि (जयन्ती) खः । थ्व हे स्वाँया पुन्ही कुन्हु वसपोलया जन्म, सम्बोधी लाभ (बुद्धत्व प्राप्ती) व महापरिनिर्वाणथें जाःगु स्वंगू संजोगत चूलागु दिं कुन्हुया संस्मरण याना वसपोलया गुणानुशरण व गुणानुकरण याना सच्चा बौद्ध अनुयायी जुया न्हूगु कथं जीवन हनेत प्रेरणा काय्नु ! प्रेरणा कयाथें सम्यक जीवन हनेनु ! भवतु सब्ब मङ्गल ! सकलया जय व मङ्गल जुय्मा !

ने.सं. १११६ बछलाथ्व-५, सोमवाः ।

- थ्व च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-८, ल्याः १३८, ने.सं. १११६ बछलाथ्व-१५, शुक्रवाः स्वाँयापुन्ही, ई.सं. १९९६ मे-३, बि.सं २०५३ बैशाख २१ शुक्रवार ; २५४० औं बुद्ध पुण्य तिथिया लसताय् (स्वाँया पुन्ही) पिदंगु लसता-पौया पृष्ठ नं. “ग” व “छ” लय् पिदंगु.दु ।०

दिल्ला पुन्ही व धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसया स्वापु-छागू चर्चा

२५८६ दै न्ह्यो शान्तिया महानायक, महाकरुणावानम्ह, महामानव, शाक्यमुनि, तथागत बुद्धं वाराणशीया ऋषिपत्तन मृगदावन सारनाथय् पञ्चभद्र वर्गीयपिं- कौण्डण्य, वप्प, भद्दिय, महानाम व अस्सजितपित्त दिल्लापुन्ही (गुरुपुन्ही) कुन्हु दकले न्हापं “धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रं” यागु उपदेश याना बिज्यागु जुल। वसपोल तथागत बुद्धं धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रया उपदेश बिया बिज्यागु धैगु हे प्यंगू आर्य सत्य व च्यांगू आर्य अष्टाङ्गिक लँपू नापं प्रतित्यसमुत्पादया सिद्धान्तया बारे धर्मोपदेश याना बिज्यागु खः। थ्व हे सूत्र व उपदेश बुद्ध धर्मया आधार स्तम्भ खः। महाकरुणीक तथागत बुद्धं पीन्यादँ तक धर्म प्रचार प्रसार याना बिज्यागु धैगु हे थुकिंयात आधार स्तम्भ कथं छ्यला बिज्यागु खः।

महामानव तथागत बुद्धं “बोधिज्ञान” प्राप्त याय् धुंकाया न्हापांगु दिल्ला पुन्ही (असार पुन्ही) कुन्हु सही धर्मया मर्म बोध याय्कथं न्हापांगु धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रया उपदेश बिया बिज्याबले उकुन्हु हे पञ्च भद्रवर्गीयपिं मध्ये “कौण्डण्य” श्रोतापन्न जुया बिज्यात। अले, भगवान् बुद्धं “कौण्डण्य” यात “एहि भिक्खु !” वाक्यद्वारा उपसम्पदा याना बिज्यात। अत्थे हे कन्हेकुन्हु अर्थात् पारुकुन्हुया धर्मोपदेशं “वप्प” श्रोतापन्न जुलसा द्वितीया, तृतीया व चौथी कुन्हुया धर्मोपदेशं भद्दिय, महानाम व अस्सजितपिं” श्रोतापन्न जुया बिज्याबले वसपोल सुगत बुद्धं “एहि भिक्खु !” धैगु ओवाद वाक्यं उपसम्पदा याना भिक्षुया दर्जा बिया बिज्यागु जुल। थ्व धैगु हे ई.पू. ५८८ या दिल्लापुन्ही (असार पुन्ही) निसैया घटना खः। थ्व घटनायात बौद्ध पालिसाहित्यय् “धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त” नामं नाजाःया च्वंगु जुल।

दिल्ला पुन्ही (गुरुपुन्ही) वना न्यान्हू कुन्हु अर्थात् पञ्चमी कुन्हु वसपोल बुद्धं पञ्चभद्रवर्गीय भिक्षुपिन्त “अनत्तलक्खन” सूत्रया उपदेश

बिया बिज्यागु जुल । थ्व सूत्र पाखें लाभान्वित जुया” अनित्य, दुःख व अनात्म” या भाव व मर्मयात थुइका जीवन व जगतया यथार्थ यात हासिल याना “राग, द्वेष व मोह” रुपी मारयात त्याका वैराग, विद्वेष व विमोहया भाव पैदा याना थुकिं हे सदां स्थिर जुया “अर्हत्” जुया बिज्यात । तथागत बुद्धया शासनय् दकले न्हापं अर्हत् प्राप्त याना बिज्यापिं न्याम्ह भिक्षुपिन्त बौद्ध जगतय् व पालि साहित्यय् “पञ्चभद्र बर्गीय भिक्षुपिं” धकाः लोक प्रशिद्ध जुया च्वंगु दु ।

वसपोल गौतम बुद्धं कना बिज्यागु धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र व अनत्तलक्खन (अनित्य लक्षण) सूत्रया अर्थ, मर्म व दर्शनया बारे भीसं नं उत्तिकं हे थुइके सिइके माःगु दु । ध्वाथुइका कथं भीगु जीवनय् छ्यला सम्यक जीवन हनेमाःगु दु । उगु धर्मोपदेशय् दुविना च्वंगु दुःख नापं स्वापुदुगु प्यंगू भिंगु -आर्य सत्य, च्यागू भिंगू लँपू व प्रतिव्यसमुत्पादया सिद्धान्तथेजाःगु भीगु जीवनय् अतिकं हे छ्यले वहःगु आर्य सत्यत व सिद्धान्तयात हे पालिसाहित्यय् व बौद्ध जगतय् “धम्मचक्रपवत्तन सुत्त” धकाः लोकं त्वाना च्वंगु दु । थ्व हे सूत्रत पाखें भीसं अनित्य, दुःख व अनात्मयात म्हसिइके फ़ैगु जुल । थुकिंयात बाँलाक ध्वाथुइवं राग, द्वेष व मोहं जाया च्वंगु भीसं हना वया च्वनागु जीवन शैली गलत धैगु थुया वई, भीसं हना च्वनागु जीवन शैली मिथ्या धैगु वाः चाया वई । अले, भीके होस दया, वाःचाया वय्वं गत्थेयाना अप्रमादी जुया जीवन हने, गत्थेयाना सम्यक जीवन हने माली धैगु सिया वई । प्यंगू आर्य सत्य व च्यागू भिंगू लँपुई लगय् मजुइकं, व लँपू यात्रा मयाकं सम्यक जीवन हनेफ़ैमखु, जीवन मुक्ति ज्वीमखु । आर्य अष्टाङ्गिक लँपू क्रमिक व निरन्तर यात्रा याना सम्यक समाधी थ्यंका निरन्तर अभ्यास याना स्थीर समाधी च्वनेमाः, अले जक जीवन मुक्ति ज्वी, निर्वाण प्राप्त याय् फ़ई ।

महामानव गौतम बुद्धया मौलिक दर्शन व सिद्धान्तकथं नांजाःगु स्वंगू “अनित्य, दुःख व अनात्म” यात ध्वाथुल धायवं जीवनया मर्म र रहस्य थुया वई, । थज्यागु ज्याखँ बोध ज्वीगु सूत्र धैगु हे “अनत्त लक्खन” सूत्र खः, “धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र” खः । थ्व सूत्रत हे बुद्ध धर्म व दर्शनया आधारस्तम्भत खः । थज्याःगु आधारस्तम्भत निर्माण जूगु, धस्वाःगु दिं धैगु हे दिल्ला पुन्हीया दिं खः, गुरुपुन्ही कुन्हु खः । थुगु अर्थय् दिल्ला पुन्ही कुन्हुया दिं यात बौद्ध जगतय् तःच्वकं ऐतिहासिक मू दुगु दिंकथं हनाबना

याना वया च्वंगु खः । थ्व हे पुन्ही कुन्हु वसपोल सुगत बुद्धं पञ्चभद्र वर्गीयपिन्त दकले न्हापं धर्मचक्र प्रवर्तन याना “शास्ता” (गुरु) जुया बिज्यागुलिं थ्व पुन्हीयात भी सकसिनं “गुरुपुन्ही” धकाः अतिकं मू बिया च्वनागु खः । उकिं दिल्ला पुन्हीयात लुमन्ति यासे हनेगु धैगु निरपेक्ष तवरं, रुढीवादी ढंगं, अन्ध भक्ति व अन्ध परम्परां ग्रस्त जुया थ्व पुन्हीयात संस्मरण यानागु मखु, हनाबना याना च्वनागु मखु । थ्व गुरुपुन्ही (दिल्लापुन्ही) कुन्हुया घटना व थीथी वसपोलया ज्याखँया गुणचर्चा याना उकुन्हुया मू थुइका ज्ञान कया, प्रेरणा कया गुणानुस्मरण याय्गु खः, महोत्सव माने याय्गु खः । हनेगु खः, वसपोल शास्ता तथागत बुद्धया जीवनी नापं खुगू संजोगत चुलागु दिंकथं बौद्ध पालिसाहित्यय् न्ह्यव्वयाः तःगु दु । अज्यागु संजोगत चुलागु दिंकथं नाला वसपोलया गुणानुकरण, गुणानुशरण व गुणानुस्मरण याय्माःगु दिं खः गुरुपुन्ही (दिल्लपुन्ही) धैगु । उकिं थ्व पुन्हीया मू भीगु बौद्ध जगतय् यक्वः यक्वः हे दया च्वंगु खः । थ्व हे हुनिं याना भी बौद्धतय्गु निम्तिं छगू प्रेरणादायी, गरीमामयी दिं जुयाच्वन गुरुपुन्ही (दिल्लापुन्ही) धैगु । थ्व हे तःच्वकं मू दुगु पबित्रगु दिं कुन्हु वसपोल शास्ता तथागत बुद्धं धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यागु जूगुलिं थुगुसिइनं भीसं “२५८७ औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस” भः भः धायेका हनेनु ! दिल्लापुन्ही (गुरुपुन्ही) या महत्व थुइकेनु !

वसपोल शास्ता तथागत बुद्धया जीवनय् व बौद्ध जगतय् दिल्ला पुन्ही (गुरुपुन्ही, असार पुन्ही) या संजोगत यक्वः यक्व दुगु खँ च्वय् न्ह्यथने धुनसा आः छसिकथं बुंदागत चर्चा याय्गु कुतः याना च्वना ।

छिः सिद्धार्थ गौतम वसपोलया माँ महामायादेवीया गर्भय् प्रवेश (असार पुन्ही) दिल्लापुन्ही कुन्हु जुया बिज्यागु ।

निः राजकुमार सिद्धार्थ गौतम नीगूदँया बैशय् ई.पू. ५९४ या दिल्लापुन्ही कुन्हुया चान्हे गृह त्याग याना “महाभिनिष्क्रमण” ज्या याना बिज्यागु ।

स्वँः सिद्धार्थ गौतमं बुद्धत्व प्राप्त यानालिं दकले न्हापं वाराणशीया ऋषिपत्तन, मृगदावन, सारनाथय् पञ्चभद्रवर्गीयपिन्त इ.पू. ५८८ या दिल्लापुन्ही कुन्हु “धर्मचक्र प्रवर्तन” याना शास्ता” (गुरु) जुया बिज्यागु ।

पि. तिर्थङ्करपिम्निगु अभिमान मदय्केत वसपोलं ऋद्धि प्राप्तिहार्यया

- चमत्कार क्यना बिज्यागु नं थ्वहे दिल्लापुन्ही कुन्हु खः ।
- डा. वसपोलया माँ महामायादेवीयात तुषिता भूवनय् अभिधर्म देशना याना बिज्यागु दिं खः दिल्लापुन्हीया दिं ।
- खु. भिक्षुपिनिगु नितिं स्वलातक छथाय्सं च्वनेगु नियम छुना थःम्हं नं बर्षाबास च्वना बिज्यागु दिं दिल्लापुन्हीनिसे खः ।
- न्हय्. तथागत गौतम बुद्धया महापरिनिर्वाण लिपा भिक्षु महाकाश्यप महास्थविरजुं न्हेसःम्हं (७००) अर्हत् स्थविरपिं मुंका न्हापांगु संघायन (संगायन) याना बिज्यागु दिं खः दिल्ला पुन्ही ।

उकिं थज्याःगु पवित्रगु दिं व घटना पाखें प्रेरणा कया सम्यक जीवन हनेनु !

बि.सं. २०५५ असार-२५, बिहीबार-गुरुपुन्ही,
ने.सं. १९९८ दिल्लाथ्व- १५, दिल्लापुन्ही । ०

नालन्दा विश्वविद्यालय-छगू अध्ययन

बुद्धकालीन मगधराज्यया लागाय् दुने धर्माधिकारी महान सम्राट अशोकं पलिस्था याना बिज्यागु दकले प्लांगु नांजाःगु विश्वविद्यालय खः नालन्दा विश्वविद्यालय । थ्व विश्वविद्यालय थौं वर्तमान भारत देया विहार राज्य पटना शहरं दीक्षण-पूर्व पाखे करिब ९० कि.मि. तापाक पटना-राजगृह राजमार्गय् लागु छगू तःधंगु गाँ बस्ती ला । नालन्दां राजगृह धैगु केवल १५ कि.मि. जक तापा जू । नालन्दाया भग्नाबशेषं भीसँ सिइके फु थ्व विश्वविद्यालय अतिकं विशालगु ज्वी । थन अनुसन्धान अन्वेषण याना, मालेकुले याना स्वयेबले थीथी कथं यागु अवशेषत - बौद्ध स्तुप, चैत्य, विहार, छात्रावास, आवासीय कक्ष, ब्याख्यान कक्ष, रंगशाला, बुंगः, तुं, विशाल मैदान (ख्यः) आदि ल्वीकगु दु । थ्वहे विश्वविद्यालय संसारया पुलां पुलांगु विश्वविद्यालयत मध्ये छगू ला वः, अले थ्व विश्वविद्यालयया लागा, हाता १४ हेक्टर अर्थात् २८० पि (रोपनी) बुई (जग्गा) दु ।

बुद्ध धर्म व दर्शन नापं थीथी विषयया स्यनेकने याइगु अतिकं नांजाःगु, पुलांगु, लोकं ह्वागु नालन्दा विश्वविद्यालयया उन्नति व प्रगति विक्रम सम्बत्त्या न्यागुगू निसैं भिनिगुगू शताब्दीतकजुजुं वंगु खनेदु । न्यागुगू शताब्दीया शुरुल्य चिनिया बौद्ध तीर्थयात्री भिक्षु फाहियानजुं (३७४ ई. - ४६२ ई.) थःगु यात्रा-विवरणय् विश्वविद्यालयया वर्णन बांलाक न्त्यथना न्त्यब्वया बिज्यागु खनेदु । वसपोल भिक्षु फाहियानजुं नीन्यादँया वैशय् बुद्ध धर्म व दर्शनया अध्ययन अन्वेषण याय्गु तातुनां ३९९ ई. निसैं ४१४ ई. तक थीथी थासं थासय् बाय्चवना बौद्ध तीर्थस्थलया अध्ययन अन्वेषण याना बिज्यागु थन-न्त्यथने बहःजु । अत्ये हे मगध राज्यया राजगृह नगर लिकसं च्वंगु नालन्दा विश्वविद्यालयया आसपासे च्वंगु गाँत उपतिस व कोलित गाँया नांजाःपिं मेधावी ब्राम्हणत निम्ह शान्तिया

महानायक, तथागत गौतम बुद्धया शासनय् अग्रश्रावक जुया बिज्यापिं सारिपुत्र व मौद्गल्यायन महास्थविरजुपिनिगु जन्मस्थल व सारिपुत्र महास्थविरजु देहावसान स्थल जूगुलिंनं थ्व नालन्दायागु बिस्कं मू दैगु हे जुल । महान धर्म सम्राट अशोकजुं सारिपुत्र यागु धार्मिक स्थलय् बिज्याना बौद्ध चैत्य नं पलिस्था याना बिज्यात ।

बौद्ध धर्मया प्रकाण्ड विद्वान, थःगु इलय् अतिकं नांदंम्ह महान दार्शनिक नागार्जुनजुनं थःगु अध्ययन थ्व हे नालन्दा विश्वविद्यालयय् याना थन हे वसपोल महापुरोहित जुया स्यनेकने याना बिज्यात । उगु इलय् थ्व थासय् बुद्ध धर्म व दर्शनया यक्वः यक्वः हे प्रभाव लागु खनेदु । भारतीय दर्शन शास्त्रया थीथी विद्याया नाप नापं बुद्ध धर्मया स्थविरवादी व महायानी शाखाया धार्मिक शिक्षाया निमित्तं नालन्दा विश्वविद्यालय अतिकं हे नांजाः, लोकंत्वाःगु जुल । मेम्हः चिनिया बौद्ध तीर्थयात्री, अतिकं नांजाःम्ह बौद्ध विद्वान भिक्षु ह्वेनसांग (६०० ई.-६६४ ई.) जुं २९ दँया बैशय् हे बुद्ध धर्म व दर्शनया अध्ययन याय्गु तातुनां बौद्ध तीर्थ यात्रा (६२९ ई. निसे ६४५ ई. तक याना बिज्यातसा उगु तीर्थ यात्राया भवलय् ह्वेनसांग भाजु मगध राज्यया पाटलिपुत्रय् दकले न्हापं यात्रा याना सम्राट अशोकं पलिस्था याना बिज्यागु थीथी बौद्ध स्तुप व चैत्यत दर्शन याना बिज्यात । पाटलीपुत्रं बुद्ध गया (महाबोधि)य् बिज्याना गुन्हू तक बोधिवृक्षया पूजा-पाठ याना भगवान् बुद्धया बज्रासनया मूर्ति दर्शन याना, अनं नालन्दा विश्वविद्यालय थ्यंका द्युगु जुलसा नालन्दा मठया श्रद्धेय भिक्षुपिंन्सं वसपोल बौद्ध विद्वान भिक्षु ह्वेनसाङ्गजुयात अतिथिकथं भव्यनक्सां लसकुस यासे स्थविर भिक्षुपिं थिइक च्वनेगु थाय् बिल । वसपोलयात शीलभद्र नांयाम्ह बौद्ध विद्वान महास्थविर भिक्षु नाप लाकेगु ज्या जुलसा नापलाना म्हसिके ज्या क्वचाय्वं वय्कःलं बौद्ध विद्वान भिक्षु शिलभद्रजुपाखें योगशास्त्रया शिक्षा ग्रहण याय्गु इच्छा व्यक्त याना बिज्यात । अनहे ह्वेनसांगजु बौद्ध भिक्षु शील भद्रजुया शिष्य व काय्चा नापं नालन्दा मठय् च्वना बिज्यात ।

बौद्ध विद्वान भिक्षु ह्वेनसांगजुं नालन्दाय् च्वना योगशास्त्र, प्रजनन मूल शास्त्र-टिका, शब्दविद्या, हेतुविद्या व संस्कृत व्याकरण नं अध्ययन याना सय्का सिईका बिज्यात । नालन्दा विश्वविद्यालय च्वना सय्का सिईका बिज्याना निदं (२) तक अन हे च्वना अध्ययन याना बिज्यासे. अनं ह्वेनसांग भिक्षु मुंगरे जिल्लाय् च्वंगु हिरण्यपर्वतया यात्रा याना बिज्यात ।

अत्येहे मेम्ह चिनिया बौद्ध तीर्थ यात्री भिक्षु इत्सिङ्ग (६३५ ई.-७१३ ई.) जुं बुद्ध धर्म व दर्शनया अध्ययन याय्गु तातुनां ई. ६७१ निसें ६९५ ई. तक भारतया थीथी थासय् तीर्थ यात्रा याना बिज्यागु जुलसा उगु तीर्थ यात्राया भवःलय् भारतया उत्तरी लागां चा हुहुं छु दिं लिपा हे नालन्दा थ्यंका मूल गन्धकुटी बिराजमान जुया च्वना बिज्याम्ह वसपोल शास्ता (गुरु) भगवान् बुद्धया पूजा याना बिज्यात । वसपोल भिक्षु इत्सिङ्गजु नालन्दां उबलेया श्रीलंकाया जुजुं दय्का बिज्यागु महाबोधि विहारय् बिज्यातसा अनं थीथी बौद्ध तीर्थस्थलय् बिज्याना बोधगयां (महाबोधि) हानं वसपोल नालन्दा विश्वविद्यालय लिहाँ बिज्याना ६७५ ई. निसे ६८५ ई तक अन हे च्वना भीदें तक धार्मिक व दार्शनिक ग्रन्थत अध्ययन याना, संकलन याना बिज्यात । नालन्दा विश्वविद्यालयपाखें वसपोलं प्यसःगू सँस्कृत भाषाया ग्रन्थत, गुकिं न्यागू लाख श्लोकत दुगु ग्रन्थ अध्ययन याना मुंका ज्वना बिज्यातसा नालन्दाय् हे वसपोलं छम्ह चिनिया मनु युवीटिङ्ग नापं नापलागु खः ।

गनं गनं बौद्ध विद्वानतय्सं ह्वेनसांगयात हांग चांग नं धाय्गु या । वसपोलं नालन्दा विश्वविद्यालय च्वना तन्त्र विद्या सय्के सिईके याना भिनिदें तक च्वना शिष्यपिन्त स्यनेकने याना बिज्यागु दु धकाः बौद्ध विद्वान भाजु भूरचन्द जैन थःगु च्वसुई न्त्यथना तःगु ब्वनागु, अध्ययन यानागु जुल । वसपोल बौद्ध विद्वानभिक्षु हाङ्ग चाङ्ग थ्व हे नालन्दा विश्वविद्यालयया वर्णन याय्गु भवलय् वसपोलं उगु बखतय् अन चय्गू (८०) फिट तःजाःगु सिजःयागु बुद्ध मूर्ति खनागु धकाः न्त्यथना तःगु ब्वनागु जुलसा थ्व भव्यगु मूर्ति (प्रतिमा) महान धर्म सम्राट अशोकया अन्तिम बँश कथया जुजु पूर्ण वर्मनजुं दय्का बिज्यागु जुल । कन्नौज राज्यया जुजु हर्षधनं नालन्दा विश्वविद्यालयया निम्ति यक्वः, यक्वः आर्थिक हापं ग्वहाली बिया बिज्यागु, आर्थिक अनुदान बिया बिज्यागु जुल । उकिं थन थ्व विश्वविद्यालयल्य् अध्ययन याईपिं ब्वमिपिन्सं उबलेया नांजाःगु विश्वविद्यालय, गुकिंयात विद्याया केन्द्र कथं लोकं ह्वागु तक्षशिला महाविहारया ब्वमिपिसथें भिक्षा फवना विद्याशुल्क पुलेमाःगु समस्या मदु । थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयया ब्वमिपिनिगु माःगु व्यवस्था विश्वविद्यालयया प्रशासनं माकथं मिले याना ब्वमिपिन्त अज्यागु भक्तं मुक्त याना बिङ्गु जूगुलिं थ्व नालन्दाय् ब्वनिपिं ब्वमितय्सं भिक्षा फवनेम्वाः ।

खुगुगू शताब्दी लिपानिसे भीनिगुगू शताब्दी तक थ्व नालन्दा लागाय् पाल सम्राटपिनिगु आधिपत्य जुया च्वंगु इलय् थनया उन्नती बराबर जू । बि.सं.या गुंगू शताब्दी सम्राट देवपालया इलय् थ्व नालन्दा उन्नति व प्रगति अतिकं हे जूगु खनेदु । उबले थ्व नालन्दा विश्वविद्यालययात आर्थिक हापं व अनुदानत हिन्देशिया, जावा, सुमित्रा थेंजाःगु थीथी देशया सम्राटपिन्सं थःथःम्ह राजदूततय्गु माध्यमं (लँपु जुया) बिया, ग्वाली याना च्वंगु खनेदु ।

नालन्दा विश्वविद्यालयल् तिब्बत (ल्हासा) या सम्राट श्रङ्गचङ्ग गम्पोजुं आचार्य देवपाखे बौद्ध व ब्राम्हण साहित्यया ज्ञान प्राप्त याना बिज्यात । अत्येहे जुजु उत्सानजुं तं नालन्दा विश्वविद्यालयया विद्वान सन्त रक्षितजुयात थःगु दे तिब्बत (ल्हासा)य् ब्वना वसपोलपाखें वसपोलया ज्ञान व धार्मिक प्रभावं अन ल्हासाय् “लामा पन्थ” या ज्या न्त्याका बिज्यात । भारतीय विद्वानपिनिगु थ्व दकले तःधंगु उपलब्धी व योगदान धाय्माः, धाय्गु याना च्वं । बौद्ध विद्वान सन्त रक्षितजु अन तिब्बतय् (ल्हासाय्) हे ज्यूताभर च्वना थःगु प्राण-त्याग याना बिज्यागु जुल । अत्ये हे थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयल् कोरियापाखे नं. यक्वःयक्वः हे ब्वमिपिं वया शिक्षा ग्रहण याना च्वंगु खनेदु ।

न्हय्गुगू शताब्दी पाखे नालन्दा विश्वविद्यालयल् ब्वनिपिं ब्वमित (विद्यार्थी) भिद्ध (१०,०००) दुसा ब्वकिपिं कुशल, सक्षम व योग्यपिं विद्वान गुरु (शिक्षक) पिं निद्ध (२,०००) दुगु जुया च्वन । उबले शिक्षक, अध्यापक, बौद्ध विद्वानपिन्त यक्वः यक्वः हे सन्मान, आदर, सत्कार दैगु जुया च्वन । शिक्षक-अध्यापकपिन्त पालकी तया क्वबिया हयेगु, यनेगु याईगु जुल । न्हिन्हं थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयल् अतिकं हे मू दुगु सछ्छिगुलिं मयाक भाषणया प्रबन्ध ज्वीगु जुया च्वन । थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयल् शिक्षा ग्रहण याईपिं ब्वमित भारतया अलावा मेमेगु थीथी दे या ब्वमित थन बुद्ध धर्म व दर्शनया शिक्षा नाप नाप हिन्दू धर्म, तत्वज्ञान, वेद, पुराण, कर्मशास्त्र, नीति शास्त्र, साँख्य शास्त्र थेंजाःगु थीथी धार्मिक शास्त्रया अतिरिक्त औषधि विज्ञान, चिकित्साशास्त्र, गणित, ज्योतिष शास्त्र थेंजाःगु थीथी विषयत ब्वनेत वईगु जुलसा च्वय् न्त्यथनागु थीथी विषयत ब्वनेगु ब्वंकेगु ब्यवस्था दुगु जुल । थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयल् ब्वकिपिं कुशल, योग्य व सक्षमपिं प्रकाण्ड बौद्ध विद्वान गुरुपिं मध्ये नागार्जुन, शीलभन्द्र,

आर्यदेव, सन्तरिक्षत, वसुबन्धु, दिग्नाग, धर्मकीर्ति, अविस्, दीपंकरथेजाःपिं प्रमुखपिं जुल ।

थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयया छगू तःधंगु पुस्तकालय् दु, व पुस्तकालय स्वंगू ततःधंगु भवनय् ब्यवस्था याना तःगु जुल । अज्यागु विश्वन्यंकभनंया ब्वमिपिन्त विद्या-अध्ययनया निम्ति लोकंहवागु, नांजाःगु नालन्दा विश्वविद्यालय सदां सदांया निम्ति नष्ट जुल । थ्व अतिकं हे विडम्बना व दुःखया खँ जुल । भिनिगुगू शताब्दीनिसें आतकं नं खण्डहर जुया भग्नावशेषत थ्व धरतीया गर्भय् दुसुना च्वन । जब थ्व नालन्दा विश्वविद्यालयया उत्खनन्, अनुसन्धान, अन्वेषण जुल, मालेकुले यात व लागाया थीथी थासं थीथी कथंया बौद्ध स्तुपत, सिद्धित, त्रिपिटकत, मूर्तित, सभाकक्ष, सयन कक्ष, छात्रावास थेंजाःगु बौद्ध जगतय् अतिकं मू दुगु नापं साँस्कृतिक दृष्टिकोणं अतिकं मू दुगु, पूरातात्वीक याँभिखां नं अतिकं मू दुगु, दुर्लभगु प्राचीन भग्नावशेषत लुयावगु दु, खनेदया वगु दु । आः अनयागु थ्व उत्खनन् उगु इलय्या भव्यता व विशालता खने दया वगु दु । न्हापा न्हापायागु प्राचीन छें, भवनया बनावट (Structure), भवनया पंक्तिवद्धता, निर्माण शैली, विद्यार्थी ब्वमिपिनिगु निम्ति दयका तःगु अध्ययन व शयन कक्षया बनावट, पत्थरयागु तख्ता, पाठ्य सामग्रीत तय्गु लागिं बिस्कं व्यवस्थार्थेंजाःगु थीथी माःमाःथाय् माः कथं, त्वकथं याना तःगु बनावट उबलेया प्राचीन युगया सुन्दर आवासया व्यवस्था जुया च्वंगु व थासय् अध्ययन भ्रमण याय्वं व अनया बाँबांलागु किपाःत स्वया नं भीसं अनुमान याय्फु, अजुगति चाय्माः । थीथी मठ, विहारया न्त्योने त्वनेगु लःया निम्ति त्तुं, षुँगःया व्यवस्था जुयाच्वं । अज्यागु विशाल (भराय् दंगु) मैदानय्, ख्यःलय् दत्युई प्राचीन, तर पक्कीगु प्रतीककथं ल्यनाच्वंगु भग्नावशेषत हे उबलेया नालन्दा विश्वविद्यालयया खण्डहरतय्सं आः नं भीत प्राचीन इतिहासया गौरव गाथा व गरिमां न्वहे मवासे कना, क्यना च्वंगु दु । गु बनावट शैलीतय्सं थःथःम्हं हे दर्शक, स्वकुमि भाजु मयजुपिन्त घण्टौतक नं स्वथा च्वंसांनं स्वय्मगाक हे क्यना, कनाच्वंगु दु । उगु इलय्या भीगु मानव सभ्यता, कला, साँस्कृति व शिक्षा गनथ्यं धैगु खँ थौं भीत इतिहासया गर्भ उला क्यना च्वंगु दु । नालन्दा विश्वविद्यालयया खण्डहरया कथा ब्यथां हे क्यना च्वंगु दु, धया च्वंगु दु कि प्राचीन भारतया ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, धार्मिक श्रद्धा-भक्ति व आदर्श विद्याया गौरव गाथा

भी सकले न्हाय्पनय् कँसुथापिन्त, न्हाय्पं व मिखा दया नं मताः व मखँ छुँ च्वनिपिन्त आः नं, थौं नं न्यंका च्वंगु दु, कना च्वंगु दु । थ्व नालन्दाया भग्नावशेष व खण्डहर स्वयत्, अध्ययन याय्त दय्दसकं देश विदेशं द्दलद्वः, लखँलख पर्यटकत वय्गु वनेगु, याना च्वं ।

ऐतिहासिक, प्राचीन नालन्दा विश्वविद्यालयया प्राचीन खण्डहरया अतिरिक्त आः थौं कन्हे उकिंया न्ह्योने दय्कगु संग्रहालयल् य् प्राचीन प्रतिमा (मूर्ति) या संग्रह याय्गु, पुलांगु इतिहास, कला व संस्कृतिया भ्रलक, शील्य शैली, शिल्प कलाया परिचय (म्हसिका) बिया च्वंगु दु ।

आः अन प्राचीन संग्रहालय भवनं निगू कि.मि. तापाक नालन्दा महाविहार दयेकगु जुलसा थ्व महाविहारय् दुर्लभगु बौद्ध पाण्डुलिपित संग्रह याना सुरक्षा याना तयेगु ज्या याना च्वंगु दु । थ्व दुर्लभगु बौद्ध पाण्डुलिपित अध्ययन अन्वेषण याय्गु तातुनां देश विदेशं ब्वमि भाजु मयजुपिं वयेगु वनेगु याना च्वंगु दु । थन हे बौद्ध तीर्थयात्री चिनिया बौद्ध विद्वान भिक्षु ह्वेनसांगया स्मारक भवन नापं थीथी भवन व मठ मन्दिरत नं दयेका तःगु अतिकं हे दर्शन योग्य याना तःगु दु । थुगुकथं भ्नीगु देशय् नं बौद्ध दृष्टिकोणं अतिकं हे बिस्कं मू दुगु थाय्त यक्वः यक्वः हे दु, तर थनया सरकार नापं सम्बन्धित निकायया न्हाय्पनय् चिकं तया च्वंगु दु, मिखाय् मेगु हे ऊनया चस्मा तया तःगु दु । उकिं, शान्तिया महानायक, तथागत गौतम बुद्धया पावन जन्मभूमि, शान्तिया प्रतिक स्थल, लुम्बिनीया उन्नति व प्रगतिया त्वाथः गतिलागु खने मदुनि, रामग्रामया दुर्गति अत्थे हे तिनिसा तिलौराकोट, कपिलवस्तु, निग्लीहवा, सगरहवार्येजागु व लागाया अर्थात, कपिलवस्तु, रुपन्देही व नवलपरासी जिल्लाया थीथी लागाय् च्वंगु ऐतिहासिक पूरातात्विक दृष्टिं अतिकं मू दुगु खुईगूलिं मयाक थाय् बाय्यात श्री ५ या सरकारं समुचित संरक्षण याईगु गुब्ले ? अत्थे हे नेपाःया योता येता लागु नापं स्वनिगः या स्वंगू जिल्लाय् नेवाः बौद्धतय्सं स्वना पलिस्था याना तःगु थीथी बहाः बही, चैत्य, गुम्बा व विहारत गुलिं न्हनां वन, गुलि स्यना च्वन, गुलि भग्नावशेष व खण्डहर जक जुया च्वंगु यक्वः यक्वः हे दनि, थुकिया संरक्षण, सम्बद्धन व पुनर्निर्माण ज्वीगु गुबले ? थज्यागु न्ह्यसःत छके दना वईसा शान्तिया महानायक तथागत गौतम बुद्धया पावन जन्मभूमि, शान्तिया प्रतीक स्थल-लुम्बिनी मित्र राष्ट्र जापानया बौद्ध धर्मावलम्बी संस्थाया धर्मगुरु फुजि निचिरेनया म्हंगस पूर्वकेकथं

विश्वय् दकले तःजागु, तग्वःगु विश्व शान्ति स्तुप दयेका च्वना बिज्याम्ह श्रद्धेय भिक्षु युनाताका नावातामेजुया निर्मम हत्या जुलनं शान्ति सुरक्षाया व्यवस्था व पाय्छि कथंया कार्यवाही याना समस्त बौद्ध धर्मावलम्बीतय्गु मन क्वसाय्केगु ज्या श्री ५ या सरकार व सम्बन्धित निकायनं याना च्वन धाय् थाकुनी ।

भगवान बुद्धया जीवनी नापं अतिकं स्वापू दुगु बौद्ध जगतय् अतिकं संवेजनीय तीर्थस्थल लुम्बिनी नापं थीथी बौद्ध तीर्थ स्थल, बहाः बही, चैत्य, गुम्वा, विहारया संरक्षण सम्बर्द्धन याय्त नालन्दा पाखें नं शिक्षा काय्नु !

सन्दर्भ सामग्रीत :

१. स्वागत-मासिक पत्रिका - मई १९९२को अंक, प्रकाशक इन्दियन एयर लाईन्स । -नालन्दाका प्राचीन विश्वविद्यालय- लेखक एवं चित्र - भूरचन्द्र जैन, पृष्ठ ५४, ५५ र ५८ मा)
२. सारिपुत्रको मातालाई धर्म देशना - लेखिका अनागारिका सुशीला "परियत्ति सद्धम्म कोविद"
३. चिनी यात्रियों के यात्रा विवरण मे प्रतिविम्बित बौद्ध धर्मका एक अध्ययन
  - डा. अवधेश सिंह, एम.ए., पी.एच.डी.
  - प्रकाशक - रामानन्द विद्या भवन, जे. ३/२२७ डी.डी.ए. फ्लैट, कालकाजी, नई दिल्ली- ११००१९, प्रथम संस्करण - १९८७) पृष्ठ नं. २-११, २७, २८-३५ तकका अध्ययन से)

मिति: ने.सं. १९९७ ज्ञलागा-५, आईतवाः, ई.सं. १९९७ सेप्टेम्बर-२९ रविवार, बि.सं. २०५४ असोज-५, आईतबार, बुद्ध सम्बत् २५४९

- प्रस्तुत च्वसु "स्वनिग" दंपौ (नेपाल कमर्श क्याम्पस पाखें पिदंगु नेपाल भाषाया साहित्यिक दंपौ) दँ-१८, ल्याः ७, ने.सं. १९९८ न्हू दँया लसताय् पिदंगु दंपौलय् पृष्ठ नं. ६५-७० लय् पिथना व्युगु जुल । ●

बौद्ध जगतय् बिजया-दशमीया महत्व

भी बौद्ध धर्माबलम्बीतय्सनं बिजया दशमीया ऐतिहासिक घटना व परिवेशयात थुइका दय्दसकं दशमीया संस्मरण याना उगु दिंपाखें प्रेरणा कया सम्यक जीवन हनेत कुतः याय् माःगु खः ।

थौ स्वया नीन्यसः व खुइन्यदँ (२२६२ दँ) न्त्योया बिजया दशमीकुन्हु, सम्राट अशोकं शस्त्र अस्त्र, हात हतियार परित्याग याना अहिंसावादी जुया गु दिं खः । सही धर्मया अवबोध याना शस्त्र अस्त्र बिहीन राज्य संचालन याय्गु घोषणा यागु दिं धासां पाइ मखु । सम्राट अशोक हे निःशस्त्रीकरण अभियानया न्त्यलुवाःखः धायेबले अप्वः जुइ मताया । थत्थे, सम्राट अशोकं थःत निःशस्त्रीकरण याना छम्हः सच्चांम्ह बौद्ध उपासक जुजु जुया बिज्यागु दिं खः - “महान बिजया दशमी” ।

मगध नरेश बिन्दुसार पुत्र- अशोकयात भिंंच्यादँ (१८ दँ)या बैशय् उज्जैनया शासकय् नियुक्त याना बिज्यागु जुल । अशोक नचाबलेनिसें हे हारां, शील, सदाचारयुक्त जूगु खनेमदु । शीष्टता धयागु भ्याभचा हे मदु । अशोकया स्वभाव चण्ड जुया च्वन । अशोकया दाजुयात पाटलीपुत्रया शासकय् नियुक्ति याना तःगु जुल । सम्राट बिन्दुसारं थःगु हे जीवनकालय् काय्पिन्त कुशल व योग्य शासक याय्गु तातुनां अत्थे शासक पदय् नियुक्त याना राज्य ब्यवस्थाय् सहजपना हया च्वंगु जुल ।

मगध नरेश बिन्दुसारया देहावसान जुयवं उग्र व चण्ड स्वभावम्ह अशोकं थःम्ह दाजु सुसीम युवराजकुमार नापं दाजुयात ग्वहाली व समर्थन याना च्विंपिं गुईच्याम्ह (१८) दाजुकिजापिन्त संहार याना मगध देशया सम्राट जुया बिज्यात । सम्राट अशोकया चण्ड स्वभावया हुनिं वसपोल पराक्रमी, सुर, बीर ला ज्वीगु हे जुल । जुजु जुसां निसें भन थःगु राज्यया जवंखवं राज्य विस्तार याय्गु तातुनां युद्ध याय्गु ग्वसाः ग्वया हल । थत्थे

ई.पू. २७४ य मंगध राज्यया सिंहासनारुढ जुया बिज्याम्ह अशोकया राज्याभिषेक प्यदँ लिपा ई.पू. २७० लय जूगु जुलसा ई.पू. २६५ निसैं हे वसपोल याके बुद्ध धर्मया पुसा स्वचाःवंगु जुल । अयनं थःगु चण्ड स्वभावला छकोलं क्वलागु मखु । शिष्ठता, शील, सदाचार मदुम्ह, उग्र, चण्ड व जंगीस्वभावम्ह सम्राट अशोक जूगुलिं बुद्ध धर्मय दीक्षित जुइन्त्यो वसपोलयात “चण्डाशोक” वा “चण्डालाशोक” धकाः धाइगु खँ पालि साहित्यय उल्लेख याना तःगु दु । ई.पू. २६५ निसैं कलिंग राज्यनापं कचवं ब्वलंका युद्ध याना अन्तिम विजय ई.पू. २६२ पाखें जुल । सम्राट अशोकया जीवनय अन्तिम युद्ध धैगु हे. ई.पू. २६२ या कलिंग युद्धया विजय जुया ब्यूगु जुल । गुगु युद्ध वसपोलया जीवनय ह्यूपा हया बिल । कलिंग युद्धय छगू लाख मयाक मनुतयगु ज्यान वनसा छगू लाख मनुतयत घाःपाः व अंग भंग जुल । छगूत्याः लाख मनुतयत बन्दीयाना कुनाबिलसा छगूत्याः लाख मनुतयत देशं पित्तिना छवतः । थत्थे, कलिंग युद्धया मैदानया विभत्स दृष्यत व चित्कारयुक्त सःयागु कोलाहलं याना चण्ड स्वभावम्ह जुजु अशोकया मनय विरक्त भाव उत्पन्न जुल । चण्ड स्वभावम्ह जुजु अशोकया मनय विरक्ततां थाय काकां वना च्वन । विरक्त भावं थाय काल कि, डेरा जमेयात कि न्त्यात्थें जाःगु हृदयनं मनासैं मगाः, ल्त्वथें जागु हृदयनं नायका बी । चण्डाशोकं कलिंगया युद्धया मैदानय चाहयू वःम्ह विरक्त देवियात थःगु हृदयरुपि मन मन्दिरय छकुचा जक थाय छु बिल, थाःगाः हे मदयक विरक्त देविया मोहनिं कल । वसपोलया हृदय बुलुहुँ बुलुहुँ घ्यः नाइथे नाया वल । मनय धौबजी वाल, मन स्थिर मजुल, ब्याकुल जुल ।

थत्थे ब्याकुलतां मनस्थिर मजुया चिन्तित जुया छन्हु थःगु दरवारया भ्याःलय च्वना च्वबले दरवारया न्त्योनेसं छम्ह शान्त दान्तम्हः, नच्चाम्हः सुन्दर भिक्षु खना वसपोल सम्राट अशोकजुया मनय स्वाँ ह्वल, मनय लसता वगु भाःपिया वसपोल नच्चाम्ह सुन्दर भिक्षुयात दरवारय बिज्याकेत सःतके छवया बिज्यात । नच्चाम्ह, सुन्दर, शान्त दान्त स्वभावम्ह भिक्षुया शील, समाधि व प्रज्ञा बलया हुनिं वसपोलया धर्मोपदेश न्यना सही धर्मया मर्म ध्वाथुईका अहिंसा हे परम उत्तमगु धर्म खः धकाः बोध जुया शस्त्र अस्त्र, हात हतियार परित्याग याना बिज्यागु जुल । वसपोलं नच्चाम्हः सुन्दर भिक्षु, चण्डाशोकं थःम्ह युवराज दाजु सुमीम (सुमन)यात स्यागु, हत्यायागु अवस्थाय गर्भवति जुया च्वम्हः सुसीमया जहान युवराज्ञी सुमना देवीं गर्भय च्वम्ह बालकयात रक्षा यायगु हेतुं भूमिगत जुया सुला च्वच्वं

निग्रोध सिमाक्वय् सुमनादेविं जन्म याम्ह बालक खः, गुम्हेसित महावरुण स्थविरं न्ह्यदँ (७)या बैशय् दीक्षा याना, भिक्षु याना बिज्याबले वसपोलयात “निग्रोध” धकाः नां छुना व्यूगु खँ पालि साहित्यय् उल्लेख याना तःगु दु । नच्चाह् सुन्दर भिक्षु निग्रोध सम्राट अशोकया काय्चा जुया च्वन । थःम्हं हत्या यानाम्ह दाजुया काय् भाजु-भिक्षु निग्रोध थेंजाःम्ह शील, समाधि व प्रज्ञावलं पोख्तम्ह, मेधावी, शान्तदान्तम्ह भिक्षु पाखे बौद्ध धर्मया अनुयायी, उपासक जुजु जुया शस्त्र-अस्त्र, हात हतियार परित्याग याना राज्य व्यवस्थाय् निशस्त्रीकरण याना बिज्यागु दिं धैगु हे “महान बिजया दशमीया दिं” खः ।

मेधावीम्ह, सुन्दर, नच्चाह् भिक्षु निग्रोधं भगवान् बुद्धया अमृतवाणीयुक्त गाथायात ध्वाथुइक नुंगलय् हे थुँथुँजिक “अप्पमादो अमतपदं, पमादो मच्चुनो पदं, अप्पमता न मीयन्ति ये पमत्ता यथा मता”धकाः सम्राट अशोकयात धर्म उपदेश याना बिज्यात । व गाथाया अर्थ खः “अप्रमादी जुय्गु धैगु अमृतया लँपु लिय्गु खःसा प्रमादी (बेहोसी) जुय्गु मृत्युया लँ जुय्गु खः, प्रमादित सिइथे अप्रमादित गुबले सिईमखु ।” थ्व हे उपदेशं सम्राट अशोकं ध्वाथुइका लडाई, युद्धया जन्म भी मनुतय्गु मनय् जुयाच्वन । युद्धया जन्म स्थल मनुया मन व चित्तय् जुया च्वन । वास्तवय् शस्त्र-अस्त्रया बिजय सिबेय् धर्मया बिजय दकले तःधंगु बिजय खः धैगु भावना ब्वलंका सम्राटया मनय् ह्युपाः हय्फत । लडाई, युद्धय् द्दलंद्दः लखलंख मनुयात त्याकेगु सिबेय् थःत थःम्हं त्याकेफुम्हेसित “संग्रामजित” धाई धैगु बुद्धोपदेशित गाथायात मनन् याना सहीकथं चण्डाशोकं “धर्माशोक”य् ह्युपाः हया बिज्यात । “अमृत पदयात ल्वमंका, उत्तमगु धर्मयात म्हमसिका, अन्यायी, अत्याचारी, दुराचारी, भ्रष्टाचारी जुया सलंसः दँ म्वाय्गु, म्वाना च्वनेगु सिबे अप्रमादी जुया, परम उत्तमगु धर्मयात म्हसीका, शील सदाचारी जुया, प्रज्ञावान जुया छन्हु जक म्वाय्गु, म्वाना च्वनेगु तस्सकं उत्तम जू” धैगु बुद्धोपदेशित गाथाया अनुगामी जुया सच्चा बौद्ध उपासक जुजु जुया बिज्यागु दिं खः “महान बिजया दशमी” ।

थज्याःथज्याःगु बौद्ध उपदेशं उपदेशित जुया निशस्त्रीकरण राज्य व्यवस्थया सम्राट अशोक धात्थेंम्ह लोक कल्याणकारी, धर्माधिकारी सम्राट (जुजु) जुया बिज्यागु दिं खः “महान बिजया दशमी” ।

शस्त्र-अस्त्र, हात हतियारया विजय सिबेय् धर्मया बिजय दकले तःधंगु बिजय खः धैगु वाःचाय्का शस्त्र अस्त्र, हात हतियार युद्धया मैदानय्

वानाछ्रवया आईन्दा गुबलें हे शस्त्र अस्त्र मल्लवनेगु सार्वजनिक प्रतिज्ञा याना निशस्त्रीकरण अभियानया न्त्यलुवाः जुया “जि विजय जुल !, जि विजयी जुल !” धकाः शंखघोष याना बिज्यागु दिं खः “महान बिजय दशमी ।” उकिं थ्व दिंपाखे भीसं नं प्रेरणा कया सम्यक जीवन हनेमाःगु खः । बिजया दशमीया दिंयात निरपेक्ष तवरं भीसं मानय् याय्गु मखु कि उगु दिंया घटना व परिवेशयात थुइका उगु दिंपाखे भीसं प्रेरणा कया सच्चा मानव जुया म्वाय्त स्वय् माःगु दिं खः । उगु दिंयात निरपेक्ष तवरं मानय् याय्गु मखुकिं उगु दिं या घटना व परिवेशयात सही ढंग थुइकेगु भीगु बुद्धिमान्नी जुइ । बिजया दशमीया दिंयात लुमन्ति याय्गु धैगु, संस्मरण याय्गु धैगु ई.पू. २६२ या महान बिजया दशमीया दिंया घटना व परिवेशयात लुमन्ति याय्गु खः । उगु घटना व परिवेशं जां कया, प्रेरित जुया सम्यक जीवन हनेत कृतः याय्गु खः, गुगु दिनय् कलिंगया अन्तिम युद्धया नरसंहार व चित्कारं बिरक्त भाव पैदा याना, उग्र, चण्ड व हिंस्रक स्वभावम्ह जुजु सम्राटया मनय् ह्यूपाः वय्काः अहिंसावादी जुया शस्त्र अस्त्र परित्याग याना सच्चा बुद्ध धर्मया अनुयायी जुया सम्यक जीवन हंगु दिं खः । अत्थे हे भीके नं ब्वलनाच्चंगु चाय्कं मचायकया उग्र, चण्ड व हिंस्रक स्वभावयात त्वःता सच्चा मानव जुया म्वाय्गु, म्वाय्त प्रेरणा थुगुसिया बिजया दशमी कुन्हु हे काय्नु । निरपराध, अवोध पशुपन्धिस्तय्त हिंसा याना, बलि बिया चो खुसी जूगु धकाः थः खुशी जुया कृत्रिम व अन्ध परम्परायुक्त “विजय” भाःपा स्वाँ सिन्हः क्वःकया, तिना ह्वाज्यःम्ह, ग्वाज्यःम्ह मनुःनं सीम्ह थःम्ह अबुजुया श्राद्ध याबले स्वहानेच्चय् भौचा कुँगुथें याना अर्थ नं थुईके माःगु मदु । म्हिग बाजे अबुजुपिसं याना वंथे भीसं नं कुल धर्म रक्षा यानागु धकाः अन्ध परम्परा व संस्कृतियात नाला निरपराध व अवोध पशुपन्धि तय्गु ज्यान कया, हिंसा याना मोहनी बलय् “मार हानय्” याय्गु, म्ये, दुगु, खा, हँय्चिगु गःपः म्वय्थ्याना बिजय महोत्सव याना जुय्वं भीगु कर्तव्य पूवनिंला ? भीगु बुद्धिमान्नी खःला ? भीसँ गनतक, गुबलेतक थ्व परम्परा व संस्कृतियात हना च्वनेगु ?

आदिम मातृसत्तात्मक समाजया गणनायिका, गणनेतृ देवि दुर्गा बिजयादशमी कुन्हु महिषया रुप कया च्वंम्ह महिषासुरयात मेय्तय्गु बथानय् च्वना च्वाहेसित मातुमाला लितुलिना महिषासुरयात बध याना, सत्ययात, न्याययात रक्षा याना सकल प्रजाया कल्याण यागु, जूगु दिं खः बिजया दशमी । असत्ययात, अन्याय, अत्याचार व दुराचारयात सत्य व

न्यायं बिजय याना सकल प्रजाया कल्याण, जय, मङ्गल जूगु, बिजय जूगु दिक्कथं भीसं नाला: कया वया च्वनागु दिं ख:- बिजया दशमी धैगु । अजा:गु पवित्रगु, पुण्यगु दियात थौं भीसं हे उपहास याना च्वना । दुर्गा देवी भगवतिं भी सकलयात उद्धार याय्गु तातुनां महिषासुरयात बध यागु अवश्य नं ख: । तर थौं भीसं अजा:म्ह दुर्गादेवी भवानीयात मेय्, दुगु, खा, हँय्या बलि बिया, भोग बिया हत्या याना च्वना । दुर्गा भवानीं लिनु लिया, मातु माला मेय् बथानय् दुबिना च्वंम्ह सक्कलिम्ह महिषासुरयात बध याना जगतया उद्धार यागु ख:, फुक्कं मेय्या बगाल व बथानयात हत्या याना बिमज्या:, मेय्या रुप जुय्वं फुक्कं महिषासुर जुइमखु । गत्ये छम्ह शत्रु, अन्यायी, अत्याचारी, दुराचारी जुयवं मेपिं शत्रु, अन्यायी, अत्याचारी व दुराचारी जुइमखु । अत्येहे मेय्यरूपी छम्ह महिषासुर जुयवं, मेपि फुक्क मेय्यत महिषासुर जुइमखु । दकले न्हापं थ्व खँय् वा:चाय्के माल । गणनायिका, कुशल नेतृ देवि दुर्गा मेय्या रुप कया च्वंम्ह: महिषासुरयात बध (हत्या) जक यागु ख: थ:म्हं भोग यागु मद्दु । तर थौं भीसं मेय्, दुगु, खा, हँय्यात दुर्गा भवानीयात बली बिया, हत्या याना, भोग बिया भीसं ला नया च्वना, ह्याकुला दाय्का, छ्वयला, भुतन धका: धीथी कथंया परिकार दय्का बिजय उत्सव याना मोहनीया भव्य न्याय्का च्वना । भीम्ह आराध्यदेविं महिषासुर स्याना वयागु ला हि न:गु मद्दु, शत्रुया बिनास जक यागु जुया च्वन, अन्याय, अत्याचारी व दुराचारीयात जक संहार याना, छेड्न जक यागु ख: । थौं भीसं अजाम्ह देवी भगवतियात निसहाय, निरपराध पशुपन्धितय्गु ज्यान कया वसपोल देवीया विरङ्गना, साहसीपना व अदम्य साहसयात खिल्ली उडे याना च्वना, हिस्याना च्वना । अत्ये हे मोहनीबलय् दुर्गा भवानी नापं स्थानीय देवी, देवता व पिठ पिठय् वना नं बलि भोग बिया च्वना । थ्व गनतक यागु बुद्धिमानी ख:, थज्यागु पाखण्डी ज्या गुबले तक याना च्वनेगु ?

धात्ये हे दुर्गा भवानीयात मानय् याय्गु ख:सा, हनेगु हे जुसा वसपोल देवीया गुणयात हृदयंगम याना व हे गुणयात कदर याय् मा:गु, आदर भाव तय्मा:गु ख: । दुर्गा भवानीयाकेथेजा:गु अदम्य साहस, कुशल नेतृत्वया गुण मनन याना वसपोल पाखें प्रेरणा कया भीकेनं अज्यागु साहस व नेतृत्वया गुण दयेकेगु कुत: याय्मा:गु दु । बैदिक, सनातनी, व हिन्दू धर्मकथं दुर्गा भवानी महिषासुरयात संहार यागु दिं ख: बिज्या दशमी । अत्ये हे भगवान रामं रावणयात विजय यागु दिं नं बिजया दशमी

हे जुया च्वन । थज्यागु दिं पाखे प्रेरणा कायगु धैगु हे उगु दिं, घटना व परिवेशयात ज्ञानं थुइका सत्मार्गी जुया सम्यक जीवन हना व दिंया मू थुइका ज्या खँ याय्माःगु खः । तर याना च्वना, जुया च्वना अखःवतं ।

महान बिजया दशमीया दिं धैगु बुद्ध धर्मकथं, बैदिक सनातनी धर्मकथं नं उतिकं हे मू दुगु दिं जुया च्वन । बौद्ध धर्मकथं थ्व बिजया दशमीया दिनय् हिंसायात त्याग याना अहिंसावादीजुया थःत थःम्हं हे विजय भाःपि माःगु दिं खःसा बैदिक, सनातनी, हिन्दू धर्मावलम्बीतय्सं थ्व हे दिनय् हिंसा याना, मार याना, संहार याना थःत बिजय जूगु भाःपा यक्वः हे धनसम्पत्ति फुका च्वनिगु, हनिगु नखः खः । देश परदेश भाया च्वपिं दाजु किजा तताः केहें, इष्ट मित्र फुक्क हे छथाय् मुना दुर्गा भवानी नापं स्थानीय देवि देवता पिन्त, अभ् थौकन्हे विश्वकर्मा चो भाःपा मोटर, मोटरसाइकल, विविध मेशिन, औजार, यन्त्रयात, हात हतियार, अस्त्र, शस्त्र, ज्याभःयात नं बलि भोग बिया निरपराध, अवोध, निसहाय पशु पन्छि तय्गु गःपः त्वाल्हाना चो खुसी धकाः थः खुशी जुया फुक्क हे जाना अकुशल कर्मयाना वया च्वना । भीसं हानं धया च्वना चो, ईश्वरया दृष्टी फुक्कं सम्मान, तर मेखे व हे घोया, ईश्वरया सन्तान रूपी मे, दुगु, खा, हँय्, फैं, फा स्याना हत्या याना, बलि भोग बिया वया च्वना । थुकिं छकः भीसं बाँलाक दुर्गक, दुर्गलय् ध्वाथुइका, थुँ थुँ जिजा मनन् याय्म्वाला ? याय्गु गुबले ? भी मनु धाय्का जन्म जुयापिं प्राणीपिसं छकः फुर्सद कया चिन्तन मनन याय्गु गुबले ? मनुष्य चोला दुर्लभ धकाः भीसं थुइका च्वना । थ्व हे दुर्लभ चोलाय् भीसं याना थके मागु ज्याखँय् गुबले जक न्त्यःज्याय्गु ? खाली भीसँ थीथी नखः चखः जक हना मद्य मासय् जक दुना गुबले तक प्रमादी जुया च्वनेगु ? थीथी नखः चखः वई, नय्, त्वने, तिय जक याना भीसं अमूल्य, दुर्लभ मनुष्य चोला फुका च्वनेगु ला ? धात्थेगु सम्यक जीघन हना जीवन मुक्ति जुय्गु स्वय्म्वाला ?

उकिं, थुगुसिया बिजया दशमी पाखे प्रेरणा कया सम्यक जीवन हने फय्माः धकाः शुभ-कामना देछाया च्वना । सहीकथं दुर्गा भवानी व रामयात थुइका वसपोलपिनिगु सही मार्ग अनुगामी जुय्त स्वय्नु । अत्थे हे महान सम्राट धर्माशोकयाकेथे हे भीके नं चितवृती ह्युपा हया अहिंसावादी जुया सम्यक जीवन हनेत बिजया दशमीया दिं पाखे प्रेरणा काय्नु । २२६३ औं शस्त्र परित्याग दिवस भः भः धाय्कः हनेनु । महान सम्राट अशोकयात सही कथं म्हासिका वसपोल पाखे प्रेरणा काय्योग्यगु यक्वः यक्वः हे ज्या खँ दु ।

कलिंग युद्धया बिजय लिपा वसपोलया जीवनय् यक्वः यक्वः हे ह्युपा वल धकाः च्वय् हे न्ह्यःथने धुँकगु जुल । कलिंग युद्धया बिजय लिपा वसपोल सम्राट अशोक सच्चा बौद्ध उपासक जुया बिज्यासैं वसपोल ई.पू. २६० निसैं धार्मिक यात्रा शुरु याना बिज्यागु जुलसा थ्व हे क्रमय् ई.पू. २५६ पाखे भगवान् बुद्धया पावन जन्मभूमि लुम्बिनी बनय् बिज्याना वसपोलया धर्मगुरु भिक्षु उपगुप्त महास्थविरजुं क्यना बिज्याथाय् २९ फिट तःजागु अशोक स्तम्भ खडा याना थकुगु खः, गुगु अशोक स्तम्भ आतक नं खडा जुया च्वंगु दु । धर्म सम्राट अशोकं पलिस्था याना, खडा याना थकुगु शीलास्तम्भया दकले च्वय्यागु व्वय् प्यम्ह पशु (जन्तु) यागु आकृति तया तईगु जुया च्वन । व प्यम्ह पशु (जन्तु) त किसि, थुसा, सलः व सिंह खः । थ्व प्रतीकात्मक जन्तुत भगवान बुद्धया जीवन नापं तस्सकं स्वापू दुगु जुया च्वन । उकिं मध्ये “किसि” भगवान् बुद्ध वसपोलया माँ मायादेवीया गर्भय् प्रवेश जूगुया प्रतीक खः, “थुसा (वृषभ)” शाक्य वंशया प्रतीक खः, “सलः” भगवान् बुद्धया महाभिनिष्क्रमणया प्रतीक खः, अले “सिंह” वसपोल शाक्यसिंह जुया बिज्यागुया प्रतीक (चिं) खः । धर्म सम्राट अशोकं गन गन शीलास्तम्भ खडा याना बिज्याई, अन अन च्वय् न्ह्यथनापिं जन्तुतयगु । प्रतीकतयगु याना तःगु जुया च्वन । थज्यागु ऐतिहासिक दृष्टिं मू दुगु शीलास्तम्भया हुनिं याना थौं भीगु नेपाः देया लुम्बिनी, तिलौराकोट, निरलीहवा, रामग्रामथेंजागु थाय्या विस्कं मू दुगु खः । थज्यागु हे लुम्बिनिया अशोक स्तम्भ पुनः पत्ता लगे जूगु वंगु डिसेम्बर-९, १९९६ या दिनं निसे सच्छि दँ पुला वंगु जुल । थ्व हे स्तम्भय् किया तःगु लिपि आखलं न्ववाका तःगु दु - “थन तथागत बुद्धया जन्म जूगु खः । हे महाराज ! थ्व हे थाय् भगवानया जन्म जूगु खः । थुकिंयागु श्रेय नेपाःया जनरल खड्ग शम्सेर ज.व.रा. व जर्मनी पुरातत्वविद् डा. ए.ए. फुहररजुपिं खः, गुम्हेसिनं लुम्बिनी व अशोक स्तम्भ पत्ता लगे याना दिल । थज्यागु शिलास्तम्भत थाय् थासय् खडा याना बिज्यागुलिं थौं बुद्ध धर्मया ऐतिहासिक प्रतिस्था बृद्धि जुयावंवन । उकिं याना संसार न्यंकभनं बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार जुल भगवान बुद्धया जन्मभूमि लुम्बिनी विश्व न्यंकभनं प्रचार प्रसार जुया थौं लुम्बिनीया स्वरुपय् न्हिथं ह्युपाः वया च्वंगु थ्व गौरवया विषय जुया व्यूगु दु । थ्व वसपोल सम्राट अशोकया महानता खः ।

शान्तिया महानायक, महामानव, तथागत बुद्धया अस्थि धातु च्याब्बः

(८) याना च्यागू देशय् थ्यनाच्वंगु अस्थि धातु मुंका व हे अस्थि धातु छक

छकू तथा तःधं चिधं, तःग्वः चिग्वः याना चयुप्यद्ध (८४,०००) चैत्य, स्तुप, विहारया संस्थापना (पलिस्था) याना देश देशान्तरय् बुद्ध धर्मया प्रचार प्रसार याना बिज्यागु जुल । अत्ये हे, भगवान् बुद्धया संस्मरण स्वरुप थाय् आसय्, देश देशावरय् चैत्य, स्तुप, चैत्यालय, विहारत पलिस्था याना महान पुण्यगु ज्याय् जक लिमकुंसें भगवान् बुद्धया अंश प्राप्त ज्वीगु, यायगु हेतुं थम्ह काय् राजकुमार (जेष्ठम्ह) महेन्द्र व जेष्ठपुत्री संघमित्रायात भिक्षु भिक्षुणी याना मित्रराष्ट्र श्रीलंकाय् बुद्ध धर्म प्रचार, प्रसार व संस्थापना यायगु तातुनां छवया बिज्यात । थत्ये श्रीलंकाय् दकले न्हापंम्ह बुद्ध धर्मया धर्मदूत भिक्षु भिक्षुणी धैपिं हे धर्म सम्राट् अशोकया काय् युवराज महेन्द्र स्थविर व म्थ्याय् राजकुमारी संघमित्रा (जेष्ठम्ह) हे खः । वसपोल भिक्षु भिक्षुणीपिसं संस्थापना याना थकुगु बुद्ध धर्म बोधिबूक्ष हाःकाथें हे श्रीलंका देशान्यंक फैलय् जुया च्वन । थौं मित्र राष्ट्र श्रीलंका स्थविरवादी बुद्ध धर्मया केन्द्रया रुपय् विकसित जुया च्वंगु दु ।

ई.पू. २६२ या बिजया दशमी कुन्हु सही ढंग, सार्वजनिक ढंग थःत शस्त्र-अस्त्र बिहीन अर्थात शस्त्र परित्याग याना धर्म सम्राट् अशोकं धार्मिक व ऐतिहासिक क्रियाकलापय् थुलि क्वाःतुक मन क्वसाय्केत तिबः जूवंगु दु । धार्मिक भावनां ओतप्रोत जुया सच्चा अहिंसावादी जुया बुद्ध धर्मया प्रचार प्रसार याना बिज्यागु व बिज्यायत तिबः जूवंगु दिं धैगु हे महान बिजया दशमीया दिं खः । अननिसें बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगतिया निमित्तं धीधी कथंया ज्याखँय् न्त्यःलुवाः जुया बिज्यागु भीसं गुबलें हे लोमंके फौमखु । उकिं, हाकं छकः लिसा कया धायगु मति तथा । सम्राट् अशोक व बिजया दशमीया दियात संस्मरण यायबले वसपोलयागु गुणया व उगु दिया घटना व परिवेशयात लुमन्तियासे उगु दिंपाखें प्रेरणा कया धर्म सम्राट्या गुणानुस्मरण व गुणानुकरण यायगु दिं खः ।

थुगुसिया बिजया दशमी कुन्हु नं भीसं वसपोल धर्म सम्राट् अशोकया सुमन्ति यासे वसपोलया गुणानुकरण याना सम्यक जीवन हनेनु ! २२६३ औ महान धर्म सम्राट् अशोकं शस्त्र-परित्याग यागु, याना बिज्यागु दिवस हनेनु ! उगु दिं पाखे प्रेरणा कया वसपोलथें धर्म प्रचार अभियानय् लगय् जुयनु ! सही धर्मया प्रचार प्रसार याना धर्मानुयायी जुया म्वायनु !

ने.सं. ११२१ जंलाथ्व-१४, शनिवाः, ई.सं. २००१ सेप्टेम्बर -१, शनिवा,
बि.सं. २०१८, भानद्र १६, शनिवार ; बुद्ध सम्बत २५४५ ।

सम्राट अशोक व बिजया दशमी-छगू चर्चा ।

मगध नरेश चन्द्रगुप्त मौर्यया छय, जुजु बिन्दुसारया काय राजकुमार अशोकया जन्म ई.पू. ३०४ य जन्म जगू जुल । बिन्दुसार जुजुं थःगु हे जीवनकालय काय राजकुमारपिन्त सुयोग्य, कुशल शासक यायगु, ज्वीकेगु तातुनां (१८) भिंच्यादँ दुम्ह युवा राजकुमार अशोकयात उज्जैनया शासक याना छवया बिज्यातसा मेम्ह जेष्ठम्ह युवराज सुसीमयात पाटलीपुत्रया शासकय नियुक्ति याना बिज्यागु जुल । युवराज सुसीमयात 'सुमन' धकाः नं सम्बोधन याइगु जुया च्वन । थत्थे निम्ह दाजु किजायात निगू प्रदेशया शासक याना सम्राट बिन्दुसारं मगध राज्य सम्हालेयाना राज्य व्यवस्थाय सहजता याना च्वंगु जुया च्वन । थत्थे शासक जुया च्वंबले हे अशोकया स्वभाव उग्र, चण्ड व हिंस्रक जुयाच्वन । अशोक राजकुमारयाके सुरो, वीर व पराक्रमिकतां थाय कया च्वन, दया, माया, ममता व करुणा नापं मुदिता भाव धैगु भ्याःभचा हे मदु । बरु, छम्ह क्रुर निर्दयी शासकया रूपय न्ह्यःज्याना वना च्वंगु जुल । थुगुकथं विन्दुसार जुजुया जीवन कालय भिंन्यदँ (१२) तक शासक जुया निरंकुशता लाडे याना वया च्वन । उबलेया शासक धैगु छगू कथंया "भाइसराय" बराबरया पद धायमाली । अज्यागु पदय च्वना शासकया हैसियतं राज्य संचालन याना च्वंबले मगध जुजु बिन्दुसारया ई.पू. २७४ य अवसान जुयवं थःम्ह दाजु युवराज सुसीमया हत्या याना वयाके लिनाच्वपिं, समर्थक दाजु किजापिं (१८) गूर्इच्याम्हेसित नं हत्या याना मगध राज्यया एकलौटी, एकमना राज्य संचालनया हकाधिकारी जुया मगध देशया सम्राट जुया बिज्यात । चण्ड स्वभावम्ह, उग्र स्वभावम्ह जुजु जूगुलिं वसपोलयात "चण्डाशोक" वा "चण्डालाशोक" कथं बौद्ध इतिहासय उल्लेख याना तःगु दु । ई.पू. २७४ य मगध देशय शासरुढ जुया, सम्राट जुया बिज्याना प्यदँ (४) लिपा

अर्थात् ई.पू. २७० पाखे राज्याभिषेक याना बिज्यागु जुल । सम्राट अशोकया थःगु पराक्रमी, शुरो, वीर व चण्ड स्वभावया हुनि जवखव च्वंगु देश प्रदेश नाप कचवं ब्वलका युद्धपात मचे याना च्वनसा राज्याभिषेकजुया ८ दँ लिपा ई.पू. २६२ पाखे कलिंगया युद्धय् अन्तिम बिजय जुयालिं कलिङ्ग युद्ध मैदानया विभत्स लाशत, कोलाहल चित्कारंयाना चण्डाशोकया मनय् ह्युपाः वल । व कलिङ्गया युद्धय् छगू लाखं मयाक मनुतय्गु ज्यान वनसा छगू लाख मनुतय्त घाःपाः व अंगभंग जुल । छगूत्याःलाख मनुतय्त अशोकया फौजं बन्दी याना बिलसा छगूत्याःलाख मनुतय्त देशं पितिना छवगु जुल । थज्यागु विभत्स र दारुण चित्कारं याना चण्डाशोक सम्राटया ल्द्वंथेंजागु हृदय घ्यो थें नाल । वसपोलया मनय् ह्युपाः वल, प्रायश्चित्त भाव ब्वलन । वसपोलया मनय् विरक्ततां थाय् काकांवन । विरक्त भावं कःलिसे नुगलय् छिया छिया लगेजुल, नुगः खुलल मिंका गम्भीर जुल, मनय् सुख, शान्ति व चैन मन्त । विरक्ती भावं चण्डालाशोकयात मेगु हे संसारय् चाहिकेयंकल । थत्ये विरक्त भावं मनय् सुखः, शान्ति व चैन मदयका भावुक जुया दरबारया भ्यालं स्वया च्वना बिज्याबले दरवारया न्हयोनेसं छम्ह शान्त दान्तम्ह, सुन्दर नच्चाह्म भिक्षु बिज्याना च्वंगु खना मनय् स्वाँ ह्वय्का वसपोल भिक्षुयात दरबारय् निमन्त्रण याना बिज्याकल । नच्चाह्म सुन्दर रुपयाह्म भिक्षुयागु आभा रश्मी कय्का सम्राट अशोकं मनय् हर्षया स्वाँ ह्वय्का च्वन । सम्राट अशोकयात ला “कांयात सहारा तुतां” धैथें थःत जुयाच्वंगु मानसिक चिन्ता ल्वय्या पाय्छिगु वासः लुःथें जुया वल । ज्ञानया प्यासी व भोका जुया च्वम्ह जुजुयात पाय्छिगु बुद्धोपदेशित गाथा “अप्पमादो अमत पदं, पमादो मच्चुनोपदं, अप्पमता न मीयन्ति, ये पमत्ता यथा मता” द्वारा सही जीवन शैलीया ब्याख्या विश्लेषण याना चण्डाशोक सम्राटया मन व्वसाय्केगु ज्या याना बिज्यात । उगु गाथाया सही अर्थ खः “अप्रमादी अमृतया लँपु खः, प्रमाद मृत्युया लँपु खः, प्रमादी (वेहाशपिं) थें अप्रमादीतय्गु मृत्यु ज्वीमखु “धैगु गाथांयाना वसपोल सम्राट अशोकं जागरुक जुया अप्रमादीजुया सही धर्मया मर्म थ्वीका दुर्लभ मनुष्य चोलाय् छुं नं छुं अमृतरुपी ज्याखँ याय्माः अमृतरुपी लँपु दय्केमाः धैगु वाःचाय्का बिज्यागु जुल । थुगुकथं वाःचाय्का युद्ध धैगु, लडाईं धैगु थःगु मनय् ब्वलनिगु चित्तया विकार ख धैगु खँ ध्वाथुइका बिज्यात । युद्धया जन्मस्थल धैगु भीगु हे मन व चित्त हे जुया च्वन । शस्त्र-अस्त्र, हात हतियारया बिजय सिवे धर्मया बिजय दकले तःधंगु, उत्तमगु बिजय

खः । युद्धय् द्दलंद्दः, लखं लखं: मनुतयत् त्याकिपिसिवे थःत थःम्हं त्याकिम्ह, धात्थेम्ह “संग्रामजीत” खः । असत्य, अधर्मी जुया, अन्यायी, अत्याचारी व दुराचारी जुया सच्छिद्दं म्वाय्गु सिबे सत्यवादी जुया धार्मिक जुया सही धर्मयात म्हसिका न्यायीक व्यक्तिजुया छन्हुजक म्वाय्गु, म्वाना च्वनेगु अति उत्तम खः धैगु बुद्धोपदेशयात मनन् याना मनय् ह्युपाः हया दिगु दिं धैगु थौं स्वया नीन्यसः व न्यय्च्यादं न्त्योया बिजया दशमी कुन्हु खः । थज्यागु ह्युपाः हयत् प्रेरणा बिया बिज्याम्ह सुन्दरम्हः, नच्चाः भिक्षु खः चण्डाशोक जुजुं हत्यायाम्ह युवराज सुसीमया सुयोग्य पुत्र खः । युवराज सुसीमयात हत्या यागुबले युवराजया धर्मपत्नी युवराज्ञी सुमनादेविया गर्भवति जुया च्वंगु जुल । गर्भवति सुमनादेवी थःगु गर्भय् च्वंम्ह बालखया रक्षा याय्गु हेतुं भूमिगत जुया बिस्यु वना प्राण रक्षा याना च्वना बिज्यागु जुल । युवराज्ञी सुमनादेवीं जंगलय् निग्रोध सिमाक्वय् बालकया जन्म बिल । व हे बालकयात हुर्केयाना शिक्षा दीक्षा पारंगत याना न्हेदं (७ दं)या बैशय् भिक्षु जुया बिज्यागु जुल । वसपोलया प्रवज्या महावरुण महास्थविरजुया करकमलं जूगु इलय् वसपोलयात “निग्रोध भिक्षु” धकाः नामांकरण यागु जुया च्वन । निग्रोध भिक्षु छम्ह सुन्दर, मेधावि, नच्चाः भिक्षु खः । वसपोल सम्राट अशोकया काय्चा जुया च्वनसा ज्ञान, प्रजा, बुद्धिई वसपोल जेष्ठम्ह खः धैगु वसपोलं थःम्ह ककाजु सम्राट अशोकयात बोध याना बौद्ध उपासकय् दीक्षा बिया शील व त्रीशरण गमन याना, याका बिज्यागु जुल । उग्र, चण्ड व हिंस्रक स्वभाव हिइका अहिंसावादी जुया सही कथं बुद्ध धर्मया अनुयायी जुया कलिंगया युद्ध पाखें प्रेरणा कया, शिक्षा कया शस्त्र-अस्त्र, हात हतियार परित्याग याना शस्त्र अस्त्रविहीन राज्य संचालन याय्गु, धार्मिक कथं राज्य सञ्चालन याय्गु घोषणा याना बिज्यागु दिं खः “महान बिजया दशमीया दिं” । शस्त्र-अस्त्र परित्याग याना निशस्त्रीकरण अभियानया न्त्यःलुवाः जुया बिज्यागु दिं खः बिजया दशमीया दिं । चण्डाशोक सम्राटं थःगु चण्ड स्वभावयात तोता शस्त्र अस्त्र परित्याग याना अहिंसावादी जुया बुद्ध धर्मया गरीमा व प्रतिस्था उच्च याना बिज्यात । हात हतियार व शस्त्र अस्त्र परित्याग याना, त्वता, मल्ह्वंसे सच्चा अहिंसावादी जुया, बुद्ध धर्मया अनुयायी जुया बिज्यागुलिं बौद्ध जगतय् बिजया दशमीया बिस्कं मू दुगु खः । तर थ्व हे मोहनीबले, बिजया दशमीबले मेमेगु धर्मया अनुयायीतय्सं दुर्गा भवानीया पूजा याय्गु भाःपाः हिन्दूतय्गु महान नखः बिजया दशमी भाःपा थःथःगु गच्छे व कुल

परम्पराकथं धकाः निरपराध, अवोध व निसहाय पशु पन्डि, खा, मे, दुगु, हँय् चिंगु बलि बियगु, मार हानेयायगु, हत्या यायगु तातुनां हात हतियार, शस्त्र अस्त्र ल्हवना, हिंसा याना हिन्दू देवि देवतापिन्त बली भोग बिया “द्यो खुसी जूगु धकाः थः खुशी जुया” बिजय जूगु भाःपाः विजय उत्सव माने याना मोहनीबले दयदसकं बिजया दशमी माने याना बया च्वंगु दु । थ्व हे बिजया दशमी कुन्हु बुद्ध धर्मया अनुयायीपिसं अहिंसावादी अशोक सम्राटया संस्मरण याना उगु दिंया घटना व परिवेश पाखें प्रेरणा कया चण्ड व हिंस्रक स्वभाव त्वता सम्यक जीवन हनेत कुतः याईगु दिं खःसा वैदिक व हिन्दू धर्मया अनुयायीपिसं देवि देवताया नामं थःगु कुल परम्परायात रक्षा यायगु, ज्वीगु तातुनां अन्धभक्ति व अन्ध परम्परायात नालाः निरपराध, निसहाय व अबोध पशुपन्डितयत्त मार हाने याना, हत्या याना, हिंसा याना, बलि भोग बिया प्रमादी जुया हनिगु बिजया दशमी व मोहनी नखः खः । न्ह्यात्थे हे जुसांतवि, बौद्ध-हिन्दू, बैदिक सनातनी दृष्टिं अप्रमादी प्रमादी तवरं हनिगु, हना वयाच्वंगु बिजया दशमीया थःथःगुकथं मू दु । थःथःगु कथंया कथा व्यथा न्ह्यःव्वया अहिंसावादीया पक्षय् च्वनाः हिंसायात प्रश्रय बिया बिजया दशमीया नखः तःजिक हना वया च्वनागु दु । उकिं बिजया दशमीया मू बौद्ध हिन्दू परम्पराकथं थःथःगु हे बिस्कं मू दुगु नखः खः ।

सम्राट अशोकयाके चण्ड स्वभाव दुबले हे ई.पू. २६५ पाखे हे सही धर्मया पुसाः स्वचाःवना च्वंगु जुया च्वन । पुसाः पिइसाथं, ह्वलेकथं बुयाः वई मखु । उकिं पाखे चुलि वः हाः कायत छुं ई काइथें तुं चण्डाशोक सम्राट याके स्वप्यानाच्वंगु, स्वचानाच्वंगु पुसाः चुलि पिहांवय्त, हाः कायत स्वदं माल । अत्थे धैगु ई.पू. २६२ या बिजया दशमी कुन्हुया “निग्रोध” रुपी प्रजायुक्तगु ग्वःफसं कया चुलि पिहां वलसा वसपोलया मनय् बुद्ध धर्मरुपी सही धर्म हाःकया च्वन । वसपोलया मनय् प्रगाढ ढंगं हाः कयाच्वंगु बुद्ध धर्मया बोधिवृक्षं चण्ड स्वभावगु न्हाकंच्वाकंया हाःयात सदां सदांया निमित्तं ल्येंथना हाःगः सुकुखना छ्वया बिज्यात । थुखुन्हुनिसें अहिंसावादी जुया, बुद्ध धर्मय् दीक्षित जुया शस्त्र परित्याग याना सम्राट अशोकं बुद्ध धर्मया अभिवृद्धि यायगु तातुंगु दिं खः बिजया दशमी या दिं धैगु ।

महान धर्म सम्राट अशोकं बुद्ध धर्मय् दीक्षित जुयालिं ई.पू. २६० निसें धार्मिक यात्रा याना ई.पू. २५६ पाखे लुम्बिनी बिज्याना भगवान् बुद्ध जन्म जूगु स्थलय् शीलास्तम्भ धस्वाका बिज्यात । उगु स्तम्भयात अशोक

स्तम्भ कथं लोकंत्वागु दु । व स्तम्भ आःतक नं धस्वाना च्वंगु दु । अत्थेहे धर्म-यात्राया क्रमय् भगवान बुद्धया अस्थिधातु च्यागू देशं मुंका छक्कु छक्कु जक तथा तःधं चिधं, तःग्वः चिग्वः याना चयप्यद्ध (८४,०००) चैत्य, स्तुप, चैत्यालय, विहारत पलिस्था याना बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगति याना स्वर्ण युग वा काल पलिस्था याना बिज्यागु धाय्माः ।

अत्थे चयप्यद्धः चैत्य, स्तुप, विहार, शिलालेख, शीलास्तम्भ तथा बुद्ध धर्मप्रति तःधंगु गुणया ज्या याना यक्वः यक्वः हे पुण्य याना बिज्यातसा बुद्ध धर्मया विस्तार व अभिबृद्धि याय्गु तातुनां थःम्ह काय् युवराज महेन्द्र व जेष्ठम्ह म्थ्याय् मय्जु संघमित्रायात भिक्षु याना, याका मित्रराष्ट्र श्रीलंकाय् धर्मदूतया रूपय् छवया बिज्यात । पालि इतिहासय् वसपोल धर्म सम्राट अशोकया काय् म्थ्याय्पिं महेन्द्र स्थविर व संघमित्रा भिक्षुणीया नामं लोक प्रसिद्ध जुया च्वंगु दु । वसपोलपिसं मित्रराष्ट्र श्रीलंकाय् संस्थापना याना बिज्यागु बुद्ध धर्म थौ श्रीलंकाया अधिकांश बासिन्दापिनिगु राष्ट्रिय धर्म जुया च्वंगु दु । स्थविरवादी बुद्ध धर्मया केन्द्र स्थलया रूपय् श्रीलंका थौ विकसित जुया च्वंगु दु । थुकिंया श्रेय महान धर्मसम्राट अशोक व वसपोलया काय् म्हाय् भिक्षु भिक्षुणीपिनिगु तःधंगु श्रेय दुगु जुया च्वन ।

ई.पू. २६२ या कलिंग युद्धया अन्तिम विजय पाखें थःगु जीवनय् ह्यूपाः हःम्ह धर्म सम्राट अशोकया गुणानुशरण व गुणानुकरण याय् योग्यगु आपालं आपाः गुणवानगु ज्या खँ दु । वसपोल पाखें व उबलेया बिजया दशमी पाखें यक्वः यक्वः हे गुण कया प्रेरित जुये ज्युगु ज्याखँ दु । अजाःम्ह महान धर्मसम्राट अशोकं ७२ दँ या बैशय् ई.पू. २३२ पाखे सदां सदांया निमित्त भौतिक देहत्व परित्याग याना बिज्यातसा आः भीगु न्ह्योने वसपोलया गुणवानगु ज्या खँ इतिहासया गर्भय् दुबिना च्वंगु दु । वसपोलयागु गुणानुशरण याना भीसँ नं सम्यक जीवन हना जीवन मुक्ति जुय्त स्वय्माःगु दिं खः महान बिजया दशमीया दिं धैगु । उकिं धर्म सम्राट अशोक व बिजया दशमीया दत्थुई.गुबलें हे लोमकं मफैगु स्वापु दया च्वंगु दु । भीसँ सिइके थुइके माला च्वंगु दु । प्रेरणा कया जीवन हने फय् माला च्वंगु दु । उकिं थुगुसि भीसँ २२६३ दँ क्यंगु महान धर्म सम्राट अशोकया शस्त्र अस्त्र परित्याग दिवसया लुमन्ति याय्नु ! बौद्ध धर्म कथं बिजया दशमीया मू थुइका भीसँ अहिंसावादी जुया सम्यक जीवन हनेनु ।

ने.सं. ११२१ जँलागा ३, बुद्धवाः ; ई.सं २००१ सेप्टेम्बर-५,
बुद्धवा ; बि.सं. २०५८ भाद्र २० बुद्धवार ; बुद्धसम्बत २५४५ १०

आयु संस्कार परित्याग दिवस हनेमागु छाय् ? छाग् चर्चा ।

शान्तिया महानायक, महाकारुणीक, महामानव, सुगत, शाक्यमुनि, तथागत बुद्ध चापाल चैत्यय् सिपुन्ही कुन्हु वशवतीमार नापं सम्बाद याना थःगु आयु संस्कार परित्याग याय्गु उजं बिया बिज्यागु जुल । थत्थे आयु संस्कार परित्याग याय् न्हयो उकुन्हु हे अर्थात् सिपुन्ही कुन्हु आनन्द भिक्षु नापं बैशाली चापाल चैत्यय् बिज्याना सुगत बुद्ध आनन्द भिक्षुयात् थत्थे आज्ञा जुया बिज्यात- “आनन्द ! वैशाली रमणीयं जू, उदेन चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू, गोतमक चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू, सत्तम्ब चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू, बहुपुत्त चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू, सारन्दद चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू, चापाल चेतिय (चैत्य) रमणीयं जू । बुद्धकालीन इलय् थ्व च्वय् न्त्यथनागु थाय् व चैत्यत अतिकं हे रमणीयं जूगु खँ आज्ञाजुसँ तथागतं आनन्दयात् आज्ञा जुल । “आनन्द ! गुम्हःसिनं प्यगू ऋद्धिपाद भावना याये धुँकल, बृद्धि याये धुँकल, लँपुयाना काये धुँकल, वत्थु (छँ) याये धुँकल, अनुत्थित ज्वी धुँकल, परिचित ज्वी धुँकल, सुसमारब्ध याये धुँकल, उम्हसिनं यदि इच्छा यासा कल्पभर वा कल्पयाल्यंगु इ तक च्वनेफु, म्वायेफु । आनन्द ! तथागतं प्यंगूलिं ऋद्धिपादया भावना याना बिज्याये धुँकल, बृद्धि याना बिज्याये धुँकल, लँपुयाना कया बिज्याये धुँकल, वत्थु याना बिज्याये धुँकल, अनुत्थित जुया बिज्याये धुँकल, परिचित जुया बिज्याये धुँकल, सुसमारब्ध याना बिज्याये धुँकल । आनन्द ! यदि तथागतं इच्छा यानाबिज्यासा कल्पभर वा कल्पया ल्यंगु इ तक म्वायेफु”^१ । थत्थे बुद्ध भगवानं बाँलाक ध्वाथुइका, क्वःजिक आज्ञा जुया बिज्यातं आनन्द भिक्षु- “तथागत बहुजन हितया निमित्तं, बहुजन सुखया निमित्तं, लोकयात्

१. भाजु दुण्ड बहादुर बज्राचार्यजुं अनुवाद याना बिज्याग् “दीघ निकाय” ग्रन्थया पृष्ठ

नं. २०७, २०८ स्वयादिसँ/बिज्याहँ ।

===== आयु संस्कार परित्याग दिवस हनेमागु छाय ? छाग चर्चा । =====

अनुकम्पा तयेया निम्तिं, देव मनुष्यपिनि अर्थ, हित, सुखया निम्तिं कल्पभर च्वना बिज्याहुँ ।”^२ धकाः प्रार्थना याये मफुत, मयात । उजु इलय् आनन्द भिक्षुयात मारं चित फहिका ब्यूगुलिं अथे प्रार्थना याये मफुगु व मयागु धका पालिसाहित्यय् न्ह्यथना तःगु दु । (स्वया दिसँ - बौद्ध विद्वान भाजु दुण्डबहादुर बज्राचार्यजुं नेपाल भाषां अनुवाद याना बिज्यागु दीघ निकाय” - पृष्ठ नं. २०६-२०७) ।

च्वय् न्ह्यथना कथंया भगवान बुद्धं स्वक्वः स्वक्वः तक लिसाकया न्वाना आज्ञा जुया बिज्यातं नं आनन्द भन्तें थ्वीका प्रार्थना याय् मफेवं वसपोलं आज्ञा जुल- “हुँ, आनन्द ! छं गन वने माल, इ स्वया हुँ ।” थत्थे धया आनन्द पिहाँ बिज्याना भतिचा लिपा उकुन्हुहे पापी मार (वशवर्तीमार) वया भगवान बुद्धयात थत्थे धाल”- भन्ते भगवान ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवानया परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु इ त्यल ।” थत्थे वशवर्ती पापी मारं धागु न्यना भगवान् बुद्धं धया बिज्यात- पापी ! जि उबलेतक परिनिर्वाण ज्वी मखुनि गुबलेतक तथागतया शासनय् जिमि भिक्षु श्रावकपिं, भिक्षुणी श्राविकापिं, उपासक श्रावकपिं, उपासिका श्राविकापिं व्यक्त, विनीत, विशारद, बहुश्रत, धर्मधर, धर्मानुसार धर्ममार्गय् आरुढ, सामिच्चि (बाँलागु, भिंगु) मार्गय् आरुढ, अनुधर्मचारी ज्वी मखुनि, थःगु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश, आख्यान, प्रज्ञापन, प्रतिष्ठापन, विवरण, विभाजन, उत्तानीकरण याये फ़ैमखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार सुनिगृहित (बाँलाक तोते माःगु) या निगृहित याना प्रातिहार्य सहित धर्म देशना याये फ़ैमखुनि ।

वशवर्ति मारं हाकनं लिसा कया धाल- “छपिसं च्वय् न्ह्यथना कथंया गुणत तथागतया शासनय् च्वना बिज्यापिं, दीपिं भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकापिं सकलयाके यक्वः यक्वः हे दय् धुंकल, याये फये धुंकल । उकिं भन्ते भगवान् ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ , सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ ! भन्ते भगवान्या परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु इ त्यल ।”^३

हाकनं भगवान् बुद्धं वशवर्तीपापीमारयात धया बिज्यात- “पापी ! जि उबले तक परिनिर्वाण ज्वी मखुनि, गुबलेतक थुगु ब्रम्हचर्य (बुद्ध धर्म)

२, ३ भाजु दुण्ड बहादुर बज्राचार्यजुं अनुवाद याना बिज्यागु “दीघ निकाय” ग्रन्थया पृष्ठ नं. २०७, २०८ स्वयादिसँ/बिज्याहुँ ।

ऋद्ध (समृद्ध), स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहीत, विशाल, देव व मनुष्यपिंधाय तक सुप्रकाशित ज्वीमखुनि ।”^४

पापी मारं लिसः बिल, “भन्ते ! थुगु समये भगवानया ब्रम्हचर्य, ऋद्ध, स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहीत, विशाल, देव व मनुष्यपिंधाय तक सुप्रकाशित ज्वी धुँकल । भन्ते भगवान् ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते भगवानया परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु इ त्यल, जुल ।”^५

थुगु कथंया पापी मारया खँ न्यना भगवान् बुद्धं थत्थे आज्ञा जुया बिज्यात, “पापी ! छ अल्पउत्सुक जू, धन्दा कायेम्वाल, ताःकाल मदुवं हे तथागतया परिनिर्वाण ज्वी । थनिं स्वला लिपा तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याई ।” थुलि भगवान् बुद्धया श्रीमुखं ओवाद याना बिज्यासेलिं वसपोलं चापाल चेतियय् (चैत्यय्) स्मृति-सम्प्रजन्य तथा आयु संस्कार परित्याग याना बिज्यागु जुलसा उगु इलय् भीषण रोमाञ्चकारी कथं तःस्सकं भ्वखाय् ब्वल, देव दुन्दुभि (न) न्याल धकाः पालिसाहित्य न्ह्यब्वया तःगु भीसं गुबले हे लोमंके जीमखु । अत्थे वसपोलं थःगु आयु संस्कार परित्याग यायेगु उजं वशवर्ती मारयात चयदँ (८० दँ)या बैशय् चापाल चैत्यय् याना बिज्यागु जुल ।

कोलित व उपतिस्स गाँया नाँजाःपि ब्राम्हणया कुलपुत्रपिं, नाँजाःम्ह सञ्जय परिब्राजकथा मेघावि शिष्यपिन्त थःथःगु गाँया नामं हे कोलित व उपतिस्स धका नामांकरण यानातःपि निम्हः परिव्राजकनापं निसःत्याः (२५० म्हः) परिव्राजक शिष्यपिं बुद्ध, धर्म व संघया शरण धकाः बुद्ध शासनय् बिज्यापिंमध्ये निम्हः मेघावि परिव्राजक कोलित व उपतिस्सयात बुद्ध शासनय् प्रवर्जित व उपसम्पदा ब्युबले भगवान् बुद्धं वसपोलपिन्त थःथःम्ह मांयागु गुणानुस्मृति कथं सारिपुत्र व मौद्गल्यायनकथं नामांकरण याना छुँ दिं लिपाया सिपुन्ही (माघ पूर्णिमा) कुन्हु बुद्ध शासनय् अग्रस्थान बिया अग्रश्रावक व महाश्रावककथंया स्थान बियातःगु पालि साहित्यय् स्वर्णाक्षरं लिपिवद्ध जुया च्वंगु दु । सारिपुत्र भन्तेयाके तथागतयाकेसिबे नं क्षान्ति गुण दुगु जुलसा ऋद्धि प्रातिहार्य शक्ति महामौद्गल्यायनयाके दुगु जुल । सारिपुत्र भन्तेयात पालिसाहित्यय् “अनुबुद्ध” धका न्ह्यथना तःगु दु ।

४, ५. भाजु दुण्ड बहादुर बज्जाचार्यजुं अनुवाद याना बिज्यागु “दीघ निकाय” ग्रन्थया

पृष्ठ नं. २०७, २०८ स्वयादिसँ/बिज्याहुँ ।

ध्व हे सिपुन्ही कुन्हु बुद्धकालीन इलय् भगवान् बुद्धया शासनय् चतुरंग सन्निपातथेंजाःगु घटनात नं जूगु जुया च्वन । व थत्थे खः-

- (क) सिपुन्ही कुन्हु प्यगू दिशां हे बिना सूचं भिनिसःत्याः (१२५० म्हः) भिक्षुपिं भगवान् बुद्ध बिज्यागु थासय् मुना बिज्यागु जुल ।
- (ख) थत्थे मुना बिज्यापिं फुक्क अर्हत गुणदुपिं भिक्षुपिन्त तथागत बुद्धया श्रीमुखं हे ओवाद वाक्यद्वारा उपसम्पदा याना बिज्यागु दिंनं सिपुन्ही कुन्हु हे खः ।
- (ग) थत्थे मुना बिज्यापिं अर्हत भिक्षुपिं न्हसना मबिकं हे छथाय्सं मुना बिज्यागु दिं खः सिपुन्ही ।
- (घ) अत्थे मुना बिज्यापिन्त महाकारुणीक तथागत बुद्धया श्रीमुखं ओवाद वाक्यद्वारा प्रातिमोक्षया उपदेश बिया बिज्यागु दिं नं सिपुन्ही कुन्हु हे खः ।

थुकथं सिपुन्ही कुन्हु भगवान् बुद्धया जीवन कालय् च्वय् न्ह्यथना कथंया थीथी घटनात जूगुलिं बौद्ध जगतय् आयु संस्कार परित्याग दिवसया नापनापं सिपुन्हीया यक्वः यक्वः मू दुगुलिं दँयदसकं सिपुन्ही कुन्हु आयु संस्कार परित्याग दिवस हना वया च्वनागु खः, हनेमाःगु खः ।

सिपुन्ही छगू पुन्ही जुया हना च्वनागु मखु, हनागु मखु । तर थौं भीगु समाजय् पुन्ही, एकादशी, अष्टमी, आमै, चन्हे, मंगल चौथी, सोमवाः औशी धकाः उकिंया अर्थ व मर्म मथ्वीका अन्ध परम्परा व विश्वासय् च्वना, हना वया च्वंगु जुल । भी बुद्ध धर्मय् आस्था व निष्ठा तथा च्वनापिसं छुं नं दिनय् ज्वीगु घटना व ज्याखँयात थ्वीका उगू दिनया गुण संस्मरण याना हनेगु खः, हना वया च्वनागु खः ।

भगवान् बुद्धया जीवनय् थीथी पुन्ही नापं यक्वः यक्वः स्वापू दुगु यक्वः यक्वः घटनात जूगु खनेदु । बैशाख पुन्ही (स्वाँया पुन्ही) कुन्हु वसपोल सिद्धार्थ गौतम कथं जन्म, बुद्धत्व प्राप्ती (सम्बोधि लाभ) व महापरिनिर्वाण थेंजाःगु घटना व ज्या खँ जूगु जुल, जेठ पुन्हीबले वसपोल महासमय सूत्रया देशना याना बिज्यागु, असार पुन्ही (गुरु पुन्ही) कुन्हु, वसपोल सिद्धार्थकुमार कथं महामायादेवीया गर्भ प्रवेश, २९ दँया बैशय् महाभिनिष्क्रमण, व पञ्चभद्रवर्गीयपिन्त धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यागु, गुन्हिपुन्हीनं बौद्ध धर्मनापं स्वापू दुगु जुल, जघापुन्ही कुन्हु पारिलयेक वनय्

भगवान बुद्धयात मधुदान, कतिं पुन्ही कुन्हु भगवान बुद्धं निसे शुरु याना बिज्यागु वर्षाबास धुंकेगु ज्या ज्वीगु, सकिमिला (मना) पुन्ही कुन्हु सारीपुत्रया महापरिनिर्बाण जूगु, योमरीनं चैत्यया प्रतिककथं हनिगु, दयेकिगु योमरी पुन्ही, मिलापुन्ही (पोहेपुन्ही) कुन्हु भगवान् बुद्ध राजगृह प्रवेश जूगु, सिपुन्हीकुन्हु चव्य न्त्यथनाथेंया आयु संस्कार परित्याग दिवस हनेगु, होलीपुन्ही कुन्हु भगवान बुद्ध कपिलवस्तु बिज्यागु, न्हापांगु संगायन क्वचाःगु, ल्हुति पुन्हीनं आदिबुद्ध, सप्त मानव बुद्धपिंनपं स्वापू दुगु जुल । उकिं पुन्हीया दिं कुन्हु भगवान् बुद्धया गुण संस्मरण याना प्रेरणा कायगु दिं खः ।

ने.सं. ११२० सिल्लागा-१३, शनिबार (शिवरात्री)- बि.सं. २०५६ फाल्गुण २१, शहीद स्मृति दिवस ।

प्रस्तुत च्वसु नेपाल कमर्श क्याम्पसपाखें पिदंगु नेपाल भाषाया साहित्यिक दँ पौ “स्वनिगः” दँ.-२१, ने.सं. ११२१ कछलाथ्व पारु (म्हःपूजा), ल्याः १० या पृष्ठ नं. ७०-७३ लय प्रकाशित जुया च्वंगु दु ।

१, २, ३, ४, ५, भाजु दुण्ड बहादुर बज्राचार्यजुं अनुवाद याना बिज्यागु “दीघ निकाय” ग्रन्थया पृष्ठ नं. २०७, २०८ स्वयादिसँ/बिज्याहुँ ।©

बुद्धकालीन समाजया मनुतय्गु खाद्य आहार छगू चर्चा

मनुतय्गु नसा-त्वंसाया आदत व प्रवृति धैगु व थासय्या प्रकृतिं हे निर्माण याइगु जुया च्वन । छु थासय्, लागाय् छु छु खाद्यान्न दई अन व हे खाद्यान्न मनुखं सेवन याना च्वनी । भीम अग्रज नेतापिसं भीत मार्ग निर्देशन (लंपुक्यना थकगु) याना द्युगु भीसं लोमंके फैमखु । गन गज्यागु प्रकृति, परिस्थिति व खाद्य पदार्थ उपलब्ध जुई अनया समाज व मनुया बिचाः व संस्कृति नं अत्थे हे जुई, अले अमिगु आदत व प्रवृति नं वहे जुई । उकिं धाइगु नं दु, पदार्थ बिचाःया निर्माण व उत्पन्न ज्वी । गुगु लागाय् छु खाद्यान्न प्रकृतिं मनुयात उपलब्ध याई, जुई व खाद्यान्नात थीथी कथं ग्रहण याना च्वंगु दु ।

पश्चीमोत्तर भारतय् छो व तेछोया उब्जनी अप्वः जूगुलिं अनया लागाय् च्वपि बासिन्दातय्गु मू खाद्यान्न छो व तेछो या थीथी कथंया परिकार दय्का नईगु, भपिगु याना च्वंगु भीसं आःनं खना, न्यना च्वंतागु दु । पूर्व व दक्षिण भारतय् वा व जाकीया उब्जनी यक्वः हे जुया च्वंगुलिं अन च्वपिं मनुतय्गु खाद्य-आहार धैगु जा, वजी व जाकीं दय्केगु थीथी कथंया परिकारत दय्का नयेगु, भपिइगु याना च्वंगु दु । पालिसाहित्यय् न्ह्यःथनातःकथं धाय्गु खःसा मज्झिम देशया जनजीवनय् अन उब्जनी जुईगु अन्तत मध्ये वा या उब्जनीया असर व बाँलागु लिच्वः (प्रभाव) लाना च्वंगु दु । बुद्धकालीन युगय् भारतया पूर्वी लागाय् थीथी जातया वाया बुँज्या जुया च्वं । पालिसाहित्यय् सालि (शालि) व्रीहि (व्रीहि) व तंडुल जातया वाया बुँज्या जूगु उल्लेख याना तःगु दु । पाणिनि नं वय्कःयागु “अष्टाध्यायी” ग्रन्थय् शालि, व्रीहि व महाव्रीहि जातया वा पिइगु व वापिइगु बुँज्या यक्वः जूगु खं उल्लेख याना तःगु दु । तरं गृहसूत्रय् धासा व्रीहि जातयागु वा पिइगु ज्या जुया च्वंगु जक उल्लेख

याना तःगु दु ।

व्रीहि नां यागु वायात निगूकथं ब्वथलाः व्रीहि व महाव्रीहि धका उल्लेख याना तःगु जुल । महाव्रीहिजातयागु वा धनी व कुलीन वर्गया मनुतयसं उपभोग याईगु जुलसा व्रीहि जातयागु वा सर्वसाधारण मनुतयसं उपभोग याईगु जुल । पतञ्जलिजुनं मगध देशय् उबले शालिजातःया वा या बुँज्या ज्वीगु बारे तस्सकं च्वछाया उल्लेख याना तःगु दुसा सुश्रुतजुनं महाशालि जातया वा यक्कः पिईगु बारे च्वछाया तःगु दु । अत्थे हे च्चिनिया बौद्ध तीर्थयात्री त्वेनसाङ्गजुं थःगु यात्रा विवरणय् ऐतिहासिक बौद्ध तीर्थस्थल नालन्दाय् च्वंगु बखतय् शालि वा महाशालि जातया जाकीया भोजन (जा) यानागु खँ उल्लेख याना तःगु जुल । वय्कःलं मगध देशया व जाकिया विषयलय् थत्थे उल्लेख यानाद्युगु जुल- व शालि वा महाशालि जातया वा सामान्य वा, जाकि स्वया यक्वं हे पा, व जाकिया दाना तःहाक जू, सुगन्ध व नस्वागु बास्ना वः, व जाकिया वर्ण तुइस्से, यइपुस्से, न्ह्याइपुस्से च्वं । थौकन्हेयागु बासमति मसिनु जाकि स्वयानं बाँलागु, ल्ववनापुस्से च्वंगु जाकि जुया च्वन । थज्यागु बास्नादारगु शालि वा महाशालि जाकि तःमिपिं व घरानिया कुलीन वर्गया मनुतयसं जक उपभोग याईगु जुया च्वन ।

त्वइलि धैम्ह विद्वान भाजुंला थन तकनं वर्णन याना दिलकि महाशालि धैगु जातया वा पिईगु बुँज्या उबलेया मगध देशय् जक ज्वीगु खः । आः नं भारतया नालन्दा लागाय् पिईगु बासमति वा (जाकि) यात सुनानं ध्वय् मफुनि । पाणिनिजुनं थःगु ग्रन्थय् हायन, षष्टिका व नीवार धैगु थीथी वाया उपजातय् ब्वथला तःगु वाया बुँज्या जुया च्वंगु उल्लेख याना द्युगु दुसा बौद्ध जातकय् च्वय् न्ह्यब्वयागु वा, जाकिया अलावा यव व कंगू धैगु वाया बुँज्या जूगु खँ न्ह्यथनातःगु लुइकेफु । पालिसाहित्यय् ला भोजन याय्त माःगु दाल केंया थीथी जातया बुवाः ज्वलं नं न्ह्यथनातःगु यक्वः हे खँत लुया वः । मुँ, माय्, कय्गु, सिमि, बुवाः आदि थीथी कथंया हलंज्वलं हे उल्लेख याना तःगु दु । जातकय्ला सामान्य, गरीव किसान वर्गतयसं साधारण जाकिया भोजन याईसा उच्च वर्गया धनिमानिपिं, तःमिपिं, सामन्त वर्गपिं, राजा रजौटा, भाई भारदारपिसं उत्कृष्टगु, भिंगू, बासनादारगु, शालि, महाशालि, व महाव्रीहिथे जातयागु जाकीया भोजन याईगु खँ उल्लेख यानातःगु जुल । गत्थे थौकन्हे गरिब, किसान, मजदूर वर्गया जनतातयसं थःगु गच्छेकथं न्हिं छद्मः जक जुसां उसिना जाकि वा धिदो

वा ग्वार्चा उपभोग याईसा तःमिपिं कुलीन वर्गतय्सं बासमति मसिनु जाकी वा मार्सी जाकिया भोजन याना च्वंगु दु । तःमिपिं, कुलीनपिं मनुतय्सं, न्हापा न्हापाला निदं, स्वदं, प्यदं, न्यादं पुलांगु वलाचा, थापा चिनिया, मार्सी, तौलिवाःया जाकि उपभोग याय्गुकिं गौरब ताय्का च्वनी, अत्थे हे बुद्धकालीन समाजया कुलीन व तःमिपिसं पुलां पुलांगु जाकिया जा नय्गु, भोजन याय्गु, याईगु बारे न्त्यथनातःगु दु । उगु इलय्या समाजय् स्वदं पुलांगु जाकिया जा नय्गु, भोजन याय्गु गौरब ताय्का च्वनि । उलि पुलांगु जाकि अक्सर याना तःमिपिं कुलीनपिं, सामन्त महासामन्ततय्के जक ल्यना च्वनिगु जुल । गुम्ह गरिब, निर्धन व शोषित, दास दासिपिके थःगु न्हिज्याला याना, सेवा कर्म याना जीवन हनेमाःपिसं पुला पुलांगु भिंगु जाकि मखु कि तःतःग्वगु, चुमबुगु, खस्रोगु जाकि (उसिना जाकि सरहगु) या जा नय्त तकनं थाकु, मुशिकल जूगु खनेदु ।

जाः- जाकिया “जा”यात पालिसाहित्यय्, पालि भाषाय् “भक्त” व “भक्त” धका शब्द छ्यला तःगु दु । पाणिनिजुं थःगु ग्रन्थ “अष्टाध्यायी” लय् “ओदल” धका संज्ञा विया च्वछ्याया तःगु दु । “जा” धैगु थज्यागु खाद्यान्न खः व जा मुक्कं नईनं मखु, नय् फैगुनं मखु । “जा” अर्थात भोजन नापं दाल तरकारीला सामान्य कथं माः हे माः । मखुसा ला थीथी कथंया अचार नापं थीथी स्वाद, रसास्वाद कया जक नय् फैगु खाद्यान्न खः “जा” धैगु । जातकय् उल्लेख याना तकथं धाय्गु खःसा ला, न्यां (झा) नापं जा नय्गु यक्वः यक्वःसिया हे मनदुगु भोजन खः । ला व जा, न्यां व जाया भोजन धैगु सर्वसाधारण जनताया जक योगु भोजन मखु, ऋषिमुनि, तपस्विपिसं नापं तस्सकं हे योगु, स्वाद काईगु भोजन खः । वहे, अज्यागु भोजनय् भतिचा जक जुसां घ्यः तया भोजनयात धासा थुकिया वा उकिया स्वादया बारे धया च्वने माली मखु । उकिया अर्थ खः अज्यागु भोजनय् घ्यः तल धासा तस्सकं हे स्वाद दइगु जुया च्व । सारिपुत्र महास्थविरं विम्वादेविया भोजन सत्कार व प्रशंसानं अज्यागु जाकिया भोजन नापं भिंगु, ताजागु, शुद्धगु घ्यः दुगुलिं याना बिज्यागु खनेदु । अथेहे पाणिनिजुं नं जानापं नय्गु वा भपिइकेगु खाद्य सामग्रीत मध्ये ला, न्या, सुप, तरकारी व घ्यःया बारे अतिकं हे च्वछ्याया न्त्यब्वया तःगु दु ।

खीर :- उबले नं दुरु जाया भोजन अर्थात खीर भोजनयात सकल मनुतयसं थःत योगु आहार (भोजन) ताय्का च्वं । शान्तिया महानायक, महामानव, तथागत बुद्धं भिक्षुपिन्त खीर भोजन (आहार) या यक्वः यक्वः गुणत दुगु उपदेश याना बिज्यागु दु । सुथ न्हापंया जलपान कथं खीरयात स्विकार याय्गु अतिकं हे भिं जू अर्थात तस्सकं हे उत्तमगु जलपान खः धका धयाबिज्यागु भिसंनं मनन याय् योग्यजू । तर थौकन्हे भीसं खीर या पलेसा लाय् हे राग व तृष्णा तथा सुथ न्हापं जुय्मा वा न्हिने बहनी हे थजुयमा ला व जायात हे उत्तमगु भोजन भापा मिथ्या दृष्टि ब्वलंका च्वना, मिथ्या जीवन हना च्वना । वास्तवय्, खीर जलपान वा भोजन छगू सात्त्विक भोजन खः, थुकिंयात भीसं मनन याना च्वनेगु उत्तमगु उपाय खः ।

यवागू :- बुद्धकालीन समाजय् “यवागू” धैगु नं छगू लोकप्रिय तरल खाद्य जुया च्वन । थ्व यवागू धैगु नं जां दय्कुगु छगूकथंया परिकार खः । भारतया पूर्वीय लागाय्च्विपिं गरिव व निमुखा जनतातय्गु आहारकथं “यवागू”यात थौं नं नालाकया च्वंगु दु । उकिं पूर्वी भारतय् थौं न “यवागू” गरीव जनताया आहार जुया च्वंगु दु । “यवागू” नसा तयार याय्गु लागिं बहनिहे जा व लः मिलय् याना तइगु, अले, कन्हे सुथय् यवागू दय्कुगु, ज्वरय् याय्त उकिं चिकं मसला ज्वलं, मलय् व चि मिलय् याना पाय्छि तथा नईगु खाद्य आहार खः ।

सत्तु :- भगवान् बुद्धया इलय् नं “सत्तु” गरिब जनताया आहार जुया च्वन । गरिबपिं मनुतयसं थः म्वाय्गुया निमित्तं “सत्तु” हे नया जीवन गुजारा याना च्वन धैगु खँ पालि-साहित्य सत्तुभस्त जातकय् उल्लेख याना तगु दुसा पाणिनिजुं थ्व हे सत्तुया बारे थःगु ग्रन्थय् उल्लेख याना तःगु दु । पाणिनिजुया धापू कथं धाय्गु खःसा उबलेया मनुतयसं सत्तुचूलय् लः मिलय् याना वालाः न्हाया नैगु खः । थ्व सत्तु दय्केत न्हापं जाकि सिया ल्वहं घःचाय् केलाः चू याना लःतया मिलय् याना थःत योगु स्वाद कथं चि, चिनि वा साख, चाकु तथा वाला नइगु छगू कथंया आहार खः । थत्ये सिया चू याना दय्किंगु सत्तुयात “भूजिया सत्तु” धाइगु जुलसा पालि-साहित्यया कुम्मासपिण्ड जातक कथं धाय्गु खःसा थ्व छगू नसा गरिब

जनतातयगु नसा खः थुकियात पालिसाहित्यय् “कुम्मास” वा “कुल्मास सत्तु” धैगु जुया च्वन ।

पूवा:- बुद्धकालीन मनुतय थःगु शौकिन स्वाद कायगु कथं छगू विशेष कथंया “मिठाई” दय्केगु चलन दया च्वन । उगु इलयया मनुतयगु अतिकं योगु परिकार वा मिठाई खः “पूवा” । इल्लीस जातकय् न्त्यथना तःकथं धायगु खःसा पूवा मिठाई परिकार दय्केत, भिंगु जाकि, दुरु, चिनि (चाकुगु) व घ्यः माःगु जुल । थुकिया मात्रा मिलय् याना “पूवा” मिठाई दय्किगु जुल । थौकन्हेनं मैदा, छुचू वा जाकि चू नं पूवा मिठाई दय्केगु याना च्वंगु दनि ।

पिट्टखज्जक :- थ्व आहार न्हिनसिया बजी नयगु कथंया खाद्य आहार खः । थ्व बजी नयगु कथं बुद्धकालीन समाजया मनुतयसं यक्वः हे यो ताःगु नसा जुया च्वन । सारिपुत्र भिक्षु भिक्षुत्व ग्रहण याय्न्थ्यो तक नं वसपोलयात अतिकं योगु न्हिनसिया बजी जुया च्वन । अतिकं योगु बजी (खाद्यान्त) जुया वसपोलं थःगु म्हुतुया राग व तृष्णां बचय् जुयत आइन्दा थ्व योगु नसाबजी भूलय् जुये मखु धका प्रण समेत याना तःगु खँ पालिसाहित्यय् उल्लेख याना तःगु दु । थत्थे नं न्त्यथना तःगु दु छम्ह जुजुं छम्ह तपस्वीयात भोजन सत्कार याकुबले यवागू वा पिट्टखज्जक तया भपिकगु खँ दु । उबलेया राजगृह लागाय् यवागू व पिट्टखज्जक थेंजाःगु नसा बजीया कथं लोकंत्वागु जुयाच्वनसा राजगृह थिइक च्वंगु सिलाव धैगु थासय् नं पिट्टखज्जक धैगु बजी नयगु चलन यक्वः हे दुगु जुया च्वन । राजगृह व सिलाव धैगु थाय् पिट्टखज्जक धैगु बजी ज्वरय् यायगु खँय् तस्सकं हे नादंगु जुया च्वन ।

पलल :- पाणिनिजुं थःगु ग्रन्थ “अष्टाध्यायी” लय् “पलल” धैगु मिठाई तस्सकं हे स्वाद दुगु धका न्त्यथना तःगु दु । थ्व पलल धैगु मिठाई हामो (हाम्मः) चू व चिनि वा साख, चाकु ल्वाकःछयाना मिलय् याना दय्किगु जुया च्वन । थ्व पललया थौया विकसित पकवान, मिठाई खः “तिलकुट” । बुद्धकालीन मगध देशय् थज्यागु मिठाईया यक्वः हे प्रचार दुगु जुया च्वनसा थौं नं भारतया काशी, गयाय् थ्व हे तिलकुट मिठाई नं छगू बिस्कं

हे थाय कया च्वंगु दु, बजाः कया च्वंगु दु ।

पिष्टक :- थ्व पिष्टक धैगु खाद्य आहार जाकी आमली मिलय् याना पाउँ स्वाद वयका दयकिगु जुया च्वन । थ्वयात चूँ याना तईगु, मालकि माक्वः माक्वः तया जानय्वले अचारथें दयकिगु जुया च्वन । पाणिनिजुं थ्वयात पिष्टक धकाः न्ह्यथनातःगु दुसा पालि साहित्यय् “पिष्ठ-स्वादनीय” धका च्वछाया तःगु दु । आःतकनं भारतया पूर्वी लागाय् च्वंपिं जनतातयसं “पीठ” धैगु नामं जानय्वले थ्व पिष्टक नय्गु, नैगु याना च्वनी । थ्व पिष्टकया चलन निम्न व मध्यम वर्गीय जनतातयसं नय्गु याना च्वंगु जुल ।

दुरु :- मनुष्यपिनिगु नय्गु आहारय् प्राचीन युगनिसें दुरु व दुरुई दयकिगु खाद्य- परिकारतय्गु थःगु हे बिस्कं थाय् दुँ । बुद्धकालीन साहित्ययूनं दुरु नापं धौ, मक्खन, खुवा, घ्य नं मनुतय् योगु आहार खः धका न्ह्यथना तःगु दु ।

फलफूल :- दुरुथेहे फलफूल व तरकारी नं मनुतय्गु मुख्यगु खाद्य-आहार खः । फलफूल चाहे अँ, सुन्तला, जामुन, कटहर, जुनार, गाजर, आमासी, तुसी, पासी, स्याउ, केरा, अनारथें धीथी कथंया फलफूल, तरकारी नं भोजनया नितिं मदय्क मगागु हलंज्वलंत खः । थज्यागु खँ पालि साहित्यय् बाँलाक ध्वाथुइक छु छु गु गुकथं नापं थौया सन्दर्भय् सम्यक भोजनया निमित्त छु छु पाय्छि जू सिईका भीसं नं थःगु जीवनय् छ्यलेफय्मा, मनन यायत स्वय्मा । सुभाय् ।

ने.सं. १११७ तछलाथ्व-९, शनिबाः, बि.सं २०५४ जेष्ठ-३२, शनिबाः ।

सन्दर्भ सामग्री :-

१. बुद्धकालीन समाज और धर्म, लेखक डा. मदन मोहन सिंह, एम.ए., पि.एचडी. रीडर, प्राचीन भारतीय इतिहास एवं पुरातत्व विभाग, पटना विश्वविद्यालय, पटना, प्रकाशक : विहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, सम्मेलन भवन, पटना-३, प्रथम संस्करण : फेब्रुवरी - १९७२ ।
- प्रस्तुत लेख (च्वसु) विश्वभूमि न्हिपौ दँ-९, ल्याः २१६ व २१७ ने.सं. १११७ दिलागा-३, ५ बुधवाः, बिहीवाः, ई.सं. १९९७ जुलाई-२३, २४ ; बि.सं २०५४ श्रावण ८, ९, या पृष्ठ नं. २ लय् पिंदगु जुल । ०

बुद्धकालीन समाजया लोक-महोत्सव-छगू चर्चा

प्राचीन युगनिसे मनुतयगु धार्मिक व सामाजिक जीवनय थीथी लोक-उत्सवया तःधंगु मू दु । थीथी कथंया लोक उत्सवं उबलेया मनुतयगु धार्मिक व सामाजिक जीवनय यक्वः यक्वः हे प्रभाव लाना वया च्वंगु दु । सभ्यताया विकास नं थीथी कथं जुया वयाच्वंगु हे जुल । बौद्ध साहित्य-पालित्रिपिटक व जैन सूत्रत पाखें भीसं ध्वाथुइका कायफुकि बुद्धकालीन समाजया मनुतयसं यक्वः हे धुमधाम नक्सां धार्मिक व लौकिक उत्सव याईगु जुया च्वन । जैन सूत्रकथंला उबलेया समाजय थीथी द्योपिं - ईन्द्र, रुद्र व मुकुन्दथेजाःपिं द्योतयगु पूजायायगु उत्सव ज्वीगु जुलसा अत्थे हे यक्ष, नाग, स्तुप, देगः, सिमा, खुसी, व सरोबरयात नं पूजायायगु कथंया उत्सवत नं जुया च्वं । अज्यागु उत्सवत ज्वीबले बिशिष्ट कथंया भोजन जुइसा थीथी कथंया नृत्य (प्याखं), म्ये हाली, संगीत पिज्वयकिइगु जुया च्वन ।

पालिसाहित्यय अत्थे हे थीथीकथंया उत्सव हनेत छ्थाय हे मुनिपिं जन समूहयात “समज्ज” धाइगु धकाः न्ह्यथना तःगु दुसा पाणिनिजुं थःगु ग्रन्थ “अष्टाध्यायी” (३।३।९९) व भाष्य २।१५२ य “समजन्ति तस्यां समज्या” अर्थात समज्जयात “समज्या” धकाः रुपान्तर याना द्युगु जुल । “समज्या”या अर्थ खः “यक्वः यक्वः जनसमूहत छ्थाय हे मुनिगु व मुनेगु थाय ।” पालि साहित्य -चुल्ल वग्गय “गिरज्ज समज्ज” उत्सवया खँ न्ह्यःथना तःगु दु । उगु उत्सव राजगृहलय च्वंगु गृद्धकुट पर्वत अर्थात राजगिरी पर्वतय हनिगु अतिकं लोकं ह्वागु उत्सवयात हे “गिरज्जसमज्ज” उत्सव धाईगु जुयाच्वन । थ्व उत्सव धार्मिक भावनां ओतप्रोत जुया हनिगु बिशिष्ट उत्सव खः, नखः ख । थ्व धार्मिक उत्सवय उबलेया राज्यया उच्च पदाधिकारीपिं ब्वनिगु व वय्कःपिनिगु निमित्त बिशिष्ट कथंया आसनया

व्यवस्था याईगु जूगुलिं थ्व उत्सवया थःगु हे बिस्कं मू व शोभा दर्ईगु जुयाच्चन ।

सिगालोवाद जातकय् न्ह्यःथनातःकथंला “समज्ज” ज्वीबले प्याखँ ल्हूइगु, म्ये हालिगु, थीथीकथं बाजां थाइगु, इन्द्रजालया खेल क्यनिगु, खिपःलय् न्यासि वनिगु थेंजाःगु क्यना न्ह्याइपुकिगु जुया च्वन । जातकय् थुगुकथं “समज्ज”यात मनोरञ्जनया अर्थय् छथाय् हे मुनिगु जनसमूह व मेलाकथं छयला तःगु दु । “समज्ज” धैगु उत्सवया आयोजना अक्सर याना मङ्गल अवसर व मङ्गल उत्सव कथं याईगु जुया च्वन । अभ्र स्पष्ट जुईक, अपुक ध्वाथुइके कथं जातक बाँखनय् “समज्ज” उत्सवयात “नक्खत” धकाः नं धाईगु जुया च्वन । थुकिं भीसं अनुमान याय्फुकि थ्व “समज्ज” उत्सव दिं, लग्न, साईत स्वया, ग्रह नक्षत्र, बिचाः याना भिंगु दिं साईतय् याईगु उत्सव खः, नक्खत खः । साय्द, भी नेवाःतय्संनं धार्मिक वा सामाजिक कथं हना वया च्वंगु थीथी “नखः”त नं थ्व हे “नक्खत” खँग्वः (शब्द)यात हे छयला बुला याना “नखः” उत्सव धकाः धया वया हे च्वनागु ज्वीमाः ।

अथे हे उबलेया मनुतय्सं “समाज” धैगु उत्सव नं न्यायका हना वयाच्वंगु खँ अशोक महाराजया अभिलेख “समाज” धैगु उत्सवया बारे न्ह्यथनातःगु दु । उबले गुबलें जुजु खलःपिसंनं “समाज” उत्सव हनेगु यासा अज्यागु उत्सवय् मल्लयुद्ध याईगु, बाजागाजा थाना, म्ये हाला, प्याखँ हुइकेगु नं याईगु जुया च्वन । थज्यागु उत्सव जुइबले धनुर्वेद, किसियात ब्यायाम याकिगु, सल ब्वाकिगु, प्याखँ व संगीतया धेंधें बःलाकासा नं याना जनतातय्त मनोरञ्जन बिया न्ह्याइपुस्से च्वांकिगु जुया च्वन । थज्यागु उत्सवयात मेगुकथं “लौकिक” धकाःनं धाईगु जुया च्वन । थ्व “लौकिक” उत्सवया तुलना चन्द्रगुप्त मौर्यया पालय् अनया राजधानी दैय्दशकं ज्वीगु उत्सवनापं ज्वःला धकाः न्ह्यथनातःगु दु । चन्द्रगुप्त मौर्यया शासनकालय् नं दैय्दशकं ज्वीगु उत्सवय् भ्याँय् ल्वाकिगु, जंगली छाडा द्रहँ ल्वाकिगु, किसि ल्वाकिगु, गैडा ल्वाकिगु नापं रथ ब्वाकिगु याना न्ह्याइपुक उत्सव हनिगु जुया च्वन । रथ सालिगु, ब्वाकिगु कासाय् नं विशेष याना “प्रयुक्त-रथ” कासा न्ह्याइपुसे च्वं, थ्व रथय् निम्ह बय्ल द्रहँया दत्युइ छम्ह सलः तया ब्वाकिगु कासा अतिकं न्ह्याइपुस्से च्वं धकाः उल्लेख बौद्ध विद्वान भाजु डा. राधा कुमुद मुखर्जीजुं थःगु ग्रन्थ “अशोक”

धैगु सफूया पृष्ठ १२९ य याना तःगु दु ।

बौद्ध साहित्य- पालि निकायलय न्ह्यःथनातःकथं उबलेया मनुतयसं हनिगु उत्सवत गुगुंला यक्वः दितक हना मेलाथें हे जुया च्वंसा थ्व मेलाय् थीथीकथंया कासा स्वयगुया निमित्त यक्वः, यक्वः, ग्वाःग्वाः मनुत मुना च्वनि । दीघ निकायलय न्ह्यःथनातःगु दु, स्वकुमि भाजु मयजुपिन्त न्ह्याइपुक क्यनेत थीथीकथंया प्याखँ, म्ये, बाजा गाजा, थीथी प्याखँया लीला, ताली थना, न्ह्योने दुगु थलःबलः थाना, पुचः मुना म्ये हाला, नंगुलिं कय्का म्हितेगु कासा, पंयागु कासा, किसिल्वाका, सलः ल्वाका, थुमेय् ल्वाका, द्रहँ ल्वाका, दुगु ल्वाका, भ्याँय् ल्वाका, गोङ्ग ल्वाका, कथि संका ल्वाका म्हितिगु कासा, ल्हाःसंका ल्वाकिगु, कुस्ती म्हिता मारपिट याना म्हितेगु कासा, सेनाया सिपाहीतयसं लडाई (हताः) लय् म्हितिकथं कासा क्यना न्ह्याइपुसे च्वंका तःन्हुतक मेलाथें जुइका उत्सव हनिगु जुयाच्वन । अज्यागु मेला पर्वय्, उत्सवय् इन्द्रजालया प्याखँ व कासानं न्ह्याइपुस्से च्वंका क्यनिगु जुया च्वनसा स्वकुमी भाजु मयजुपिनं प्वा त्यु त्युं न्हिलान्हिले मफय्का न्हिला न्ह्याइपुक च्वनिगु जुल । अज्यागु उत्सवय् ग्यानापुस्से च्वंगु कासा तलवार व भाला संका म्हितिगु जुया च्वन । स्वकुमि भाजु मयजुपिन्त छक्क्यें न्ह्याइपुस्से च्वंसा मेखे ग्यानापुस्से च्वं, भाला तलवार संकिबले छलय् ज्वीमसलकि ज्यान हे वनेयः । नाग, सर्पयानं खेल, कासा क्यनेगु या । शंखपुया, भेरी बाजं थना अज्यागु उत्सवया वातावरण हे संगीतमय् याइगु ज्वीगु अतिकं हे न्ह्याइपुस्से च्वंगु उत्सव खः । स्वकुमि भाजु मयजुपिं मस्ती जुया माःचा क्वखाया, तिसा वसः ब्वया, बाँलाका समाःयाना मद्यमाँस यक्वः हे सेवन याना आनन्द कया च्वनि ।

मेला उत्सव अक्सरयाना नगरय् जुईसा थ्व मेलाय् ब्वति काय्त गाँगामं यक्वः यक्वः दय्क मुं वइगु जुया च्वन । थथे राजधानी उत्सवया घोषणा याय्त राजाज्ञाकथं “भेरी” धैगु बाजं थाना पुया च्वय्किगु जुल । थज्यागु बाजं च्वय्किगु न्यना नगरबासी जनतात आनन्द काय्त, उत्सव, मेला हनेत छें छें पिहा वइगु अतिकं हे न्ह्याइपुस्से च्वं । फुक्क नगरबासी व ग्रामबासी जनतातयसं थःथःगु न्हिज्याः त्वःता नखः चखः हनेकथं नया, त्वना, पाहाँ पासापिन्त आदर सत्कार पूर्वक नके त्वंके याना मेलाय् ब्वति काईगु जुल । थःथःगु आस्थाकथंया इष्ट देवतापिं पूजा याईगु जुलसा ब्राम्हणतय्त ला व जा या भोजन सत्कार याईगु, याकिगु धकाः पालिसाहित्य

जातकय् न्ह्यःथना तःगु दु । जैन सूत्र कथनं अज्यागु मेला, पर्व, उत्सव जुइबले ब्राम्हण, श्रमण अतिथि, गरिब पवगिंतयत भोजन याकिगु जुया च्वन । थज्यागु मेला उत्सव धुमधाम नक्सां ज्वीगु जुगुलिं नगरबासी जनतातय्सं फयांफक्वः बाँलाकः हिसि दय्कः यइपुस्सेच्वंक तिसां तिया, वसःतं पुना शोभायमान जुया मेला उत्सवय् ब्वःति काःवइगु जुयाच्वन । उत्सव मेलायात अज्जनं शोभायमान यायत, जुइकेत जुजुंनं, जुजुपाखेंनं यक्वः हे तःधंगु ग्वहालि याईगु जुया च्वन । दुम्मेध जातकय्ला थत्थेनं न्ह्यःथनाः तःगु दु - राजगृह नगरय् उत्सव जुइबले राजगृह नगरयात देवनगर तुल्य सजेयाना शोभायमान याइगु जुलसा उगु उत्सवय् मगध नरेशया सवारी जुइबले अलंकारयुक्तम्ह मंगल- किसिम्हय् च्वना लावालस्कर नापं फुक्क नगर चाहिला मेला उत्सव भःभः धाय्का हनिगु जुल । थज्यागु मेला उत्सव छ्वाःतक न्ह्याइगु जुलसा गुलिं मेलाला लच्छितकनं न्ह्याइगु, अले थ्व मेलाय् लच्छितकनं स्वकुमि भाजु मय्जुपिं आनन्द व मोजं न्हि छ्याइगु जुयाच्वन । बुद्धकालीन समाजया जनतातय्सं थीथी इलय् थीथी उत्सव, नखःचखः, पर्व, मेला याना जीवन न्ह्याईपुक छ्याना बुद्धकालीन सभ्यता व संस्कृतियात च्वछाय्गु याना वया तःगु खनेदु । अज्यागु मेलाउत्सव त छसिकथं न्ह्यथनेगु पाय्छि ताय्का न्ह्यब्वयेक्कुतः याय् त्यना

(१) **कर्षणोत्सव** : थ्व कर्षणोत्सव दैयदशकं बाँलाक, अतिकं हे न्ह्याइपुक हनिगु उत्सव ख । थ्व उत्सवया समारोहय् अन देशया जुजुं वासाकू ज्वना बुँज्या याईगु जुया च्वन । थज्याःगु उत्सवया खँ काम जातक (४६७) लय् न्ह्यःथना तःगु दु । बुद्धकालीन समाज धैगु नं सामन्तवादी कृषि प्रथा दुगुलिं उबले जनतातय्सं धरतिमाता, पृथ्वीमाताया छ्यतिई वासाकू चलय् याना, छय्ला अन्नया उब्जनी याईगु जुलसा थज्याःगु ज्या याय्गु धैगु अतिकं हे पवित्र व पुण्यगु कर्म भापाः याइगु ज्या खः । सिन्हाज्यायाय्गु ई त्यय्वं थ्व घरतीमातायात, पृथ्वीमातायात विशिष्ट कथं पूजा याना वासाःकू छयला बुँज्या शुरु याई । थत्थे घरतिमाता पूजायाना खुशी जुल धाय्वं अन्न भीसं आशा याना कथं प्राप्त ज्वी धैगु मान्यता जुल । थज्यागु हे कथन मिथिला प्रदेशय् नं दुगुजुया च्वन । मिथिला राज्यय् दुर्भिक्ष, अनिकाल ज्वीबले अनया मिथिला नरेश, राजा जनकं लुँयागु वासाकू छयला कर्षण ज्या शुरु याइगु जुया च्वन । सांख्याय्-

गृह्यसूत्र कथं धाय्गु खःसा कर्षण ज्याया शुभारम्भ रोहिणी नक्षत्रय् याय्गु भिं जु, याय्माःगु ज्या जुया च्वन । बुँई वासकू छ्यलेन्त्यो ब्राम्हणतय्सं वैदिक मन्त्र उच्चारण याना थीथी दिशाय् पूजा याना दकले न्हापं भिंज्या कथं देशया जुजुं वासाकू ज्वना बुँज्या याइगु खः । थ्व हे कर्षण उत्सवयात थौकन्हे भीसंनं सिन्हाज्याकथं सिन्हाज्या शुरु जुइन धैगु अर्थय् पाःचन्हे कुन्हु देशय् दुवातय् दुवातय् बौ ह्वला नाय्खिं बाजं थाना च्वय्काः सिन्हाज्याया संकेत बिया वया च्वनागु हे दनि । अत्थे हे कर्षणोत्सव नं सिन्हाज्याया संकेत बिया वया च्वनागु हे दनि । अत्थे हे कर्षणोत्सव नं सिन्हाज्याःया न्हापांगु छगू उबलेया बिस्कं मू दुगु उत्सव खः । पारस्कर गृह्यसूत्रय् नं धरतियात, पृथ्वीयात “सिता” धैगु खः । “इन्द्रया कला” धकाः नं धाईगु धकाः न्त्यःथना तःगु दु । उकि सितायात पूजा याइबले इन्द्रयात आह्वानयाना पूजा याय्गु चलन दु । थुगु कथं पालिसाहित्य व उबलेया थीथी धर्म शास्त्र कथंनं सिइदु कि उबलेया समाजय् वर्षा मौसम शुरु जुइवं बुँज्यायात कया सिन्हाज्या महोत्सव, अर्थात कर्षणोत्सव याना बुँज्या न्त्याकिगु जुया च्वन ।

(२) **कौमुदी-महोत्सव** : थौकन्हे भीसं नं अन्न बाली दुकाय्गु ज्या याना वया च्वना, गुकिंयात भीसं “सामाज्या” अर्थात सामा दुकाय्गु ज्या धया । सामा दुकाय्गु ज्या सिधय्वं भीसं नं छुं नं छुकथं भ्वय् न्याय्का वया च्वना । अत्थे हे बुद्धकालीन समाजय् नं सामाज्या सिधःगु कथं कार्तिक पुन्ही अर्थात कतिपुन्ही कुन्हु कौमुदी-महोत्सव याना च्वनी । बौद्ध साहित्य-पालि निकायलय् थ्व पर्व, उत्सवयात कौमुदी अथवा “कार्तिका” धकाः न्त्यःथना तःगु दु । कार्तिक पुन्ही अथवा कतिपुन्हीयात शरद-पुन्ही नं धाय्गु या । शरद-पुन्हीया तिमिला जतिं सुयागु जक हृदय नुगःलय् आनन्दया रक्त संचार मज्जी ? तिमिलाया जः धिना च्वनिगु थुलि यइपुस्से, न्त्याइपुस्से च्वनिकि उगु इलय् सर्गतय् सुपाय् छकुचा हे दै मखु, निर्मल सर्गतय् भःभः मभः धाय्का तिमिला त्वया च्वनिगु अतिकं न्त्याइपुसे च्वनि । ज्यापूतय्के अर्थात बुँज्यायाइपिंके थःगु मेहनत व परिश्रमया फलकथं सामाज्या द्वाँ वया च्वंबले, भीगु मन लय्ताया च्वंबले न्त्याथाय् स्वसां बाँलाइगु न्त्याइपुस्से च्वनिगु इलय् कतिपुन्ही, अन्नपूर्ण पुन्ही वा शरद ऋतुया पुन्हीया तिमिला जःलनं भीत अत्थे हे न्त्याइपुक च्वनिगु दिं कुन्हु हनिगु उत्सवया थःगु बिस्कं मू दैगु हे जुल । अज्यागु उत्सव धुमधाम नक्सां

हना वया च्वंगु जुल । अतिकं लोकह्वागु मे "स्वाँःया म्ये" बान्हमास लयतया हालिगु मे नं शरद ऋतुया वर्णन याना तःगु धन न्ह्यःथने बहःजू :-

"आशिवनं तुलसी, लवं जिफोस्वानं, कार्तिकं ग्यानथुकं, गोदावरी स्वानं ।

शरद ऋतुसं चन्द्रमाया तेजं नं, उईनिथे नेन प्रभु छिगु बिरहनं रे ॥

थ्व पद्यांशं सिईदु कि शरद पूर्णिमाया चान्हे तिमिला जः गुलि तिलिमिलि धाय्का उईनिथे जुयमाय्का अय्याय्माः थय्याय्माः मदेक अत्थे जुय्माःथे, थत्थे जुय्माःथे च्वंक मन चञ्चल याना बिईगु थ्व पुन्हिकुन्हु बुद्धकालीन मनुतय्सं कौमुदी महोत्सवया मू थुइका थ्व उत्सव न्ह्याका, हना वया च्वंगु जुल । दीघनिकायलय् नं न्ह्यःथना तःगु दु मगध नरेश अजातशत्रु शरद पुन्ही, कति पुन्हीया तिमिलाया जः या शोभा अवलोकन याना मनय् हर्षित जुया आनन्द कया च्वनिगु जुया च्वन । कौमुदीया चान्हे राजदरबारया कौशी, बार्दली, बुर्जाय् च्वना राजामात्य (जुजुया अमात्य) पिंसं घेरेयाका, अमात्यपिं नापं च्वना कौमुदीया चान्हसिया वर्णन याना च्वनि, शरद पुन्ही, कतिपुन्हीया तिमिलाया जः नापं आनन्दकया न्ह्याइपुक च्वनिगु जुया च्वन । थ्व कौमुदी महोत्सव नं दयदशकं हे हनिगु उत्सव खः ।

थ्व कौमुदी कत्तिका उत्सवया बारे जातकय् यक्वः हे च्वछाया न्ह्यःथना तःगु दु ॥ थ्व उत्सव पर्व उबले दकले तःजिक हनिगु, लोकह्वागु महोत्सव खः ।

थ्व महोत्सव छगू तिहार (स्वन्ति नखः) खः उकिं थ्व उत्सवय् तःमि चिमि मिसा मिजं, ल्याय्मह ल्यासे, बुराबुरिपिं सकसिनं नं उतिकं हनिगु नःख खः । राजगृह, बाराणसी, श्रावस्तीथेजाःगु अतिकं लोकह्वागु नगरय् दयदशकं कौमुदी महोत्सव धुमधाम नक्सां, भःभः धाय्का हनिगु खं जातकय् न्ह्यःथना तःगु दु । उम्दन्ती जातकय् थत्थेनं न्ह्यःथना तःगु दु- कौमुदी वा कत्तिका महोत्सव ज्वीगु दिंकुन्हु नगरपरिक्रमा याय्त जुजुयात भव्यनक्सां सवारी याइगु जुलसा सवारी जुईबले बाँलाम्ह बःलाम्ह सल छम्हेसिनं साय्किगु, सल बग्गी जुजुयात भव्य नक्सा तथा उकिंया ल्यू ल्यू लावालस्कर भाई भारदारपिं च्वना दरवारं पिहां वइगु बखतय् दरवारं सुन्दरी मिस्तय्सं स्वाँ वाःगाका पिहां वया नगर परिक्रमा याइगु अतिकं यइपुस्से न्ह्याईपुसे च्वं । उकुन्हुया निम्ति नगरया शोभा उतिकं हे बाँलाका छायापिया तइगु जुल । चान्हे नगरबासी सकसिनं थःथःगु छें मतः च्याका नगर अतिकं न्ह्याइपुस्से स्वस्वं हे स्वयमगाका

छाय्पिया तइगु जुया च्वन ।

अत्थे हे संजीव-जातकय् न्त्यःथना तःगु दु- अजातशत्रुया राज्यकालय् कत्तिका वा कौमुदी महोत्सव ज्वीबले राजगृह नगरयात देवनगर तूल्य छाय्पिया बाँलाक, यइपुस्से न्त्याइपुस्से च्वंक तईगु खः । थ्व उत्सव ज्वीबले नगरबासीतय्त् बिदा बिइगु जुया च्वनसा थ्व हे उत्सवया चान्हे पाखें नगरया शोभा स्वयत्त व मेमेगु थीथी कथंया मनोरञ्जन स्वयत्त सकलें पिहा वया नगर चाहुला च्वनिगु जुल । मिसातय्त्सं फया फक्व बाँलाक वसतं पुना, तिसां तिया नगरय् उत्सव हनाच्वनीगुलिं मिसात नगर चाहुला थीथीकथंया प्याखँ, म्ये हालिगु स्वयाच्वनिगु जुल । कौमुदी महोत्सव नं मेला पर्वथें याना न्हय्न्हु तक नं अर्थात् छवाःतकनं आनन्दपूर्वकं नयाः, त्वना, तिया हनिगु जुल । थ्व महोत्सव ज्वीबले नगरबासी जनतातय्त् “भेरी” धैगु बाजं पुया थाना सूचं बिइगु जुल । थय्यागु लोकंहवागु पर्वत आतकं हिन्दू समाजय् जुया च्वं, बरु थुकिंया रुपान्तरण जूई धुंकल धाःसां पाईमखु । आःनं भीसं कत्तिका वा कौमुदी महोत्सव कथं कार्तिक लच्छियंकं भजन याना, म्ये हाला कतिं पुन्हीकुन्हु बाचाःतक म्ये हाला भजन याना क्वचाय्केगु याना च्वनागु हे दनि । अत्थे हे आः नं भारतया सोनपुरय् व हरिहर क्षेत्रय् कार्तिक लच्छियंकं मेला ज्वीगु, स्नान याइपिनिगु हुल यक्वः हे दु । कतिं पुन्हीकुन्हु हरिहर लागाय् ज्वीगु मेलायात नं भीसं कौमुदी महोत्सवया रुपान्तर मधासैं हे मगाः ।

(३) **शाल-भञ्जिका** : बौद्ध साहित्य पालि-निकायकथं धाय्गु खःसा बुद्धकालीन समाजया मनुत् छुं निश्चित दिं, तिथि कुन्हु शाल सिमादुगु वन जंगलय् वना शाल-पुष्प (धुँसिमा-स्वाँ) थ्वया थीथी कथं म्हिता प्याखँ हुलेगु याना हनिगु उत्सव खः । थ्व उत्सवयात “शाल-भञ्जिका” धागुया अर्थ खः “शाल-पुष्प (धुँसि-स्वाँ) थ्वय्गु” । पाणिनिजुं थःगु ग्रन्थ “अष्टाध्यायी”लय् उल्लेखयाकथं थ्व शाल-भञ्जिका उत्सव प्राच्य-भारतय् प्रचलित जुया उबले हे लोकंहवागु उत्सव खः । थ्व उत्सव उबलेया मगधराज्य व जवखं वया लागाय् नं शाल-भञ्जिकोत्सव विशिष्टकथं हनिगु जुल । पालिसाहित्य जातक निदान-बाखँनय् “शाल-भञ्जिका” या बारे न्त्यःथना तःगु दु - “कपिलवस्तु व देवदह राज्यया दत्थुई छगू पवित्रगु शाल वन (धुँसिमाया जंगल) दु, थ्व शाल वन निगू राज्यया, नगरया अधिकार दुगू जुया च्वन । थ्व हे शालवनयात “लुम्बिनी” वन धैगु खः ।

उबले थ्व पवित्रगु शाल वनया फुक्क हे धुँसिमाय् क्वनिसें च्वथ्यंक धुँसि स्वाँ ह्वया च्वंगु जुल । धुँसिं स्वाँ पतिकं भम्बःत भुई भुई हाला ब्वया जुईगु, धीथीकथंया भंगं पन्छीत नाईस्से यईपुस्से च्वंगु सः पिकया हाला ब्वया जुईगु जुलसा पवित्र लुम्बिनी वनजंगल छगूलिं हे धीथी ऊन (रंग) या कचा मचा स्वाँ सिमां पाय्छि जुइका छायापिया तय्थें च्वंका शोभायुक्त वन स्वय्हे छम्ह तेजस्वी जुजुया नृत्य मण्डपथें, प्याखँ हुईगु दबू थें च्वं । पवित्र लुम्बिनी वनया थज्यागु शोभायात स्वय्गु, नजर याय्गु याना च्वंबले लानी महामायादेवीया मनय् वनय् स्वाँ बगिचाय् छकः बाँलाका चाहलेगु इच्छा जुया थःम्ह परिचारिका सखीपिनापं पवित्रगु लुम्बिनी वनय् चाह्यू बिज्यागु खँ जातकय् न्त्यःथनातःगु दु । अथे हे अवदान शतकय् नं छगू इलय् भगवान् बुद्ध श्रावस्तीया जेतवन महाविहारय् च्वंना बिज्यागु वखतय् श्रावस्ती शालभञ्जिका-समारोह हंबले सलंसः दलंदः मनुत मुना शाल पुष्प, धुँसि स्वाँ थ्वया हया सारा नागरिकत आनन्दं मनया लसता पिकया प्याखँ हुया, मिहता उखें थुखें चाहला शाल-भञ्जिका महोत्सव हँगु खँ न्त्यःथना तःगु गुबले हे लोमंके फैमखु, जीमखु ।

(४) **सुरानक्षत्र** :- पालि साहित्य जातक बाखँनय् सुरानक्षत्र उत्सव कुन्हु नगरबासी मिसा मिजंत सकसिनं त्वने फक्वः अय्ला थ्वँ त्वना प्याखँ हुईगु, म्ये हालिगु याई । त्वनेफक्वः अय्ला थ्वँ त्वना धेः धेः चुइका, धःहे याय् मफय्का सना, हाला, हुया ज्वीगु उत्सव जूगुलिं हे थ्वैत “सुरानक्षत्र” धाःगु खः । “छक मगधराज्यया राजगृह नगरय् “सुरानक्षत्र” उत्सवजुबले नगरबासी सकल नागरिकतय्सं फयाँ फक्वः अय्ला थ्वँ त्वना, मद्यपान याना, ला नया भोजन याना सुरानक्षत्र उत्सवय् ब्वति काईगु, बाँबाँलागु भिंगु वसतंपुना प्याखँ ल्हूया ब्वति काईगु खँ जातक बाखँनय् न्त्यःथना तःगुदु । थ्व उत्सवबले बजारय् मद्यमांस, ला, थ्वँ, अय्ला सेवन याय्त अपुक यक्वः न्याय् मिईदयेकेगु याना च्वं । थ्व लोक उत्सवय् मद्य-मांस, अय्ला, थ्वँ, ला नया त्वना, प्याखँ हुया, म्ये हाला, बाजा-गाजा थाना त्वने फक्वः त्वना, नय्फक्वः ला नया थत्थे हे खः जिन्दगी धैगु कथं हनिगु उत्सवय् सुरापानयात यक्वः हे प्रोत्साहन बिइगु जूगुलिं थ्व उत्सव यागु नां हे “सुरानक्षत्र” जुगु खँ उलि ध्वाथुइक थुइके थाक् मजु । थ्व उत्सव ज्वीबले नगरबासी जनतातय् अलावा राजा, महाराजापिं व तपस्विपिसं मद्यमांस यक्वः हे सेवन याईगु जुया च्वन । छगू इलय् वाराणसीया राजोद्यानय् तपस्वीपिं च्वना च्वंबले वाराणसी नगरय् सुरानक्षत्र उत्सव जुबले

काशी वाराणसीया जुजुं तपस्वीपिनिगु निम्तिं भिभिगु अय्ला ध्वं, मद्यमांसं सेवन याकगु, व तपस्वीपिसं मद्यपान याना मदोन्मत जुया, अय्ला ध्वं कयका प्याखँ ल्हूगु, म्ये हागु खँ जातकय् न्त्यःथनातःगु दु । सुरानक्षत्र उत्सवय् धे धे चुइका, धःहे याय् मफयका अय्ला ध्वं त्वना सना ज्वीगु हुनिं ल्वापु ज्वीगु तःतस्सकं ल्वापु जुया ल्हाःतुति त्वःधुइगु, कपा तज्याइगु घाःपा जुइगु थेंजाःगु अप्रिय घटनात न जुया च्वं धकाः नं उल्लेख यागु दु ।

५. **हस्तिमङ्गल** :- थ्व हस्तिमङ्गल उत्सव, समारोह राजदरबारया न्त्योने चोकय् हनिगु उत्सव खः । थ्व उत्सव ज्वीबले राजदरबारया अमात्य, भाई-भारदारपिं, समाजया कुलीन व हनेबनेमाःपिं मनुत मुना किसिया शोभा यात्रा याना किसियात थीथीकथंया ब्यायाम याकिगु ज्या याना आनन्द कया न्त्याईपुक हनिगु उत्सवयात “हस्तिमङ्गल” धाईगु जुल । सुजीम जातकय् हस्तिमङ्गल उत्सव राजागणतय्सं दँयदसकं हनिगु उत्सव खः धका न्त्यःथनातःगु दु । छन्हू ब्राम्हण पुरोहितं जुजुया थाय् वना बिन्तियात, “हे महाराज, हस्तिमङ्गल उत्सवया भिंगु दिं तिथि न्त्योने थ्यंक वल, उकिं हस्तिमङ्गल उत्सवया प्रबन्धयाका बिज्याहुँ । अत्थे हे धयाः उजं जुयालिं हस्तिमङ्गल उत्सवया व्यवस्था याकाः बिज्यातसा फुक्क राज-प्राङ्गण छाय्पिया सच्छिम्हः किसियात लुँपातां मोरे याना, लुँयागु धवाँय्या प्रबन्ध याका सच्छिम्हं छगू हे भवःलय् तया न्त्यःव्वइगु उत्सवय् वेदज्ञ व हस्तसुत्रज्ञ ब्राम्हणं शुरु याकिगु, याइगु जुया च्वन । अज्याम्ह वेदज्ञ व हस्तसुत्रज्ञ ब्राम्हण उगु उत्सव, समारोहलय् मथ्यन धासा समारोह हे ज्वीगु मखु ।

थत्थे थीथीकथंया उत्सव, समारोहया बुद्धकालीन समाजया नागरिकतय्सं हना न्त्याईपुक जीवन हना सभ्यता व सँस्कृतिया निर्माणया थिथिकथंया संस्कारत विकास व रुपान्तर जुया वया आतःक नं अज्यागु उत्सव हना बना याना हे वया च्वंगु हे दनि धाय्माः । धाय्माली । अस्तु !- प्रस्तुत च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-९, ल्याः २९४ व २९५, तिथि ने.सं. १९१७ कौलाथ्व-१४, १५, मंगलवाः, बुद्धवाः (निन्हुयंकं): ई.सं. १९९७ अक्टोबर १४, १५, बि.सं २०५४ असोज २८, २९ या पृष्ठ नं. ४ लय् पिदंगु जुल । ०

बुद्धकालीन समाजया शैक्षिक स्थिति-छगू चर्चा

शिक्षण संस्था : बुद्धकालीन समाजय् शिक्षण संस्थात धैगु हे गुरुकुल खः । शिक्षण संस्थाया रूप धैगु नं गुरुकुल कथं पलिस्था याना तःगु जुया च्वन । थ्व हे गुरुकुलया माध्यमं समाजय् शिक्षाया व्यापक तवरं प्रचार प्रसार याना ज्ञान विस्तार च्वछाय् बःहकथं जूगु खनेदु, उतिकं हे प्रगति जूगु खनेदु । बौद्ध साहित्य पालि पिटकय् आदरणीय ब्राम्हण- आचार्यपिन्त गुरुकुलय् उच्च-सम्मान दुगु खँ न्त्यःथनातःगु दु । उबलेया समाजय् लोकंस्वापिं, नांजाःपिं ब्राम्हण आचार्यपिन्त “दिशा-प्रमुख आचार्य” धैगु जुया च्वन । थज्यापिं श्रद्धेय दिशा-प्रमुख आचार्यपिं समाजय् यक्वः यक्वः मान सम्मान दु, प्रतिष्ठायुक्त जुया च्वं । वय्कः पिनिगु पादसेवा याईपिं संलंसः शिष्यपिं दया च्वं । उगु बखतय् चम्पा नगरया दिशा-प्रमुख आचार्यया नां यक्वःसिनं काय्गु याना च्व । वय्कःयागु अध्यापन शैलिं प्रभावित जुया यक्वःसिन वय्कःथागु गुरुकुलय् नांजापिं सेठतय्सं थःथःम्ह सन्तान गुरुकुलय् लःल्हाना ब्वंका तःगु जुया च्वन । उकिं वय्कःयागु गुरुकुलय्, आश्रमय् न्यासःम्ह शिक्षार्थी शिष्यपिं शिक्षा कया ब्वना च्वंगु दु धकाः जातकय्, अंगुत्तर निकाय व सुत्तनिपात धैगु पालिसाहित्यय् न्त्यःथना तःगु दु ।

अत्ये हे बाराणसीया दिशा-प्रमुख आचार्यपिनिगु आश्रयलय् न्यासः न्यासःम्ह शिक्षार्थी शिष्यपिंस विद्या सय्का सिईका च्वंगु दुसा तक्षशिला उगु इलय् अतिकं हे लोकंस्वागु, नांजाःगु विद्याया केन्द्र जुया च्वन । उकिं तक्षशिला विद्या केन्द्रया दिशा प्रमुख आचार्यपिनिगु कीर्ति, यश मेमेगु थीथी देशय्थ्यंकनं नांजाः । पालिपिटकय् थीथी ब्राम्हण-परिव्राजकपिनिगु नां न्त्यःथना तःगु दु । थ्व हे परिव्राजकपिं हे वास्तवय् धर्माचार्यत खःसा वय्कःपिनिगु आश्रमय् यक्वः यक्वः हे शिष्य समुदायपिं दुगु जुयाच्वन । व

शिष्यपिन्त धर्म व आध्यात्मिक ज्ञान-गुनया बारे स्यनेकने याईगु जुया च्वन । उबलेया समाजया थीथी देशया थीथी गुरुकुलय् ब्राम्हण आचार्यपिसं, धर्म, आध्यात्म नापं थीथी कला कौशलया विषयलय् स्यने कनेयाना ज्ञान-बिईगु जुया च्वना ।

गुरुकुल अक्सर याना तपोवनय् पलिस्था याईगु जुया च्वन । प्राचीन इलय् वरिष्ठ, विश्वामित्र, कण्व, गौतम, याज्ञवल्क्यथेंजाःपिं ऋषिमुनिपिनिगु आश्रमय् शिक्षा-दिक्षा बिईगु ज्या याना च्वनि । हानं, फुकं गुरुकुलत बनय्, जंगलय् जक पलिस्था मयासें नगरया लिकसं नं पलिस्थायाना शिष्यपिन्त स्यनेकने याना वया च्वंगु नं खनेदु । बाराणसी व तक्षशिलार्थेजाःगु विद्याया केन्द्रत नगरनापं उलि तापाक मजुसां एकान्तगु उपवनय् दय्का तःगु खः । गन कि एकाग्र चित्त जुया शान्त मन तथा, ध्यान तथा स्यनेकने, ब्वने, अध्ययन याय्त पाय्छिगु लकस ब्वलंका तःगु दु, व्यवस्था पाय्छिक्थं याना तःगु जुयाच्वन । देया राजधानी व ब्यापारिक क्षेत्रय् विद्वान वर्गीपिं च्वनिगु जुलसा वय्कःपिंथाय् शिष्यपिं वना भुनिगु हे जुल । अत्थे जूगुलिं नगरय् यक्वः कोलाहलगु लकस ज्वीगु जूगुलिं अज्यागु लकसं तापाक एकान्तगु थासय् गुरु विद्वानपिन्त आवासया व्यवस्था याना व हे गुरु निवासस्थानयात हे गुरुकुलय् हिईका अन हे सय्के सिइके, स्यने कने याईगु जुल । थुगु हे कथं वाराणसी व तक्षशिलाय् लोकंहवागु, नांजाःगु शिक्षाया केन्द्र पलिस्था जूगु खः । थ्व च्वय् न्त्यथःनागु विद्याः केन्द्रय् तापाकं निसे ब्वनेमित ब्वनेगु, सय्केगु सिईकेगु तातुना वईगु जुल । थुगुकथं शिक्षाया प्रचार-प्रसार जुल । जातक ग्रन्थपाखे सिइके फु कि थ्व नांजाःगु लोकंहवाःगु विद्या-केन्द्रय् ब्वंवईपिं ब्वनेमित भिंप्यदँ निसे भिंखुदँया बैशय् “आचार्य” पास ज्वीगु ।

अबले बौद्ध भिक्षु संघ नं आश्रमया व्यवस्थायाना बुद्ध बिहारयात नं शिक्षाया केन्द्र याना आदर्श नमूना जुया च्वंगु खनेदु । विद्वान ब्राम्हण पिनिगु गुरुकुल नापनापं बुद्ध विहारय् नं ब्वने, स्यने, कनेया सुविधा दुगुलिं शिक्षाया प्रचार-प्रसार ब्यापक नक्सांजू । विहार-विहारय् च्वनिपिं ब्वनेमितयगु आदर्श, गुरु शिष्यनापंया स्वापू (सम्बन्ध) व अनुशासनया नियम यक्वः क्वाःतुगु जुलसा अज्यागु मनन याय् बहःगु गुण व अनुशासनया नियमत आः नं भीसं नालाः काय् बहःजू । बुद्धकालीन समाजय् राजगृह, बैशाली,

श्रावस्ती व कपिलवस्तु थेंजाःगु नगरय् यक्वः यक्वः हे नांजाःगु व लोकंद्वागु बिहारत दय्का, निर्माण याना उकिं हे बौद्ध शिक्षाया केन्द्रया रुपय् विकास याना वया च्वंगु जुल । व शिक्षाया केन्द्रत राजगृहलय् वेणुवन, यष्टिवन व सीतावन, वैशाली कुटागारशाला व आम्रवन, कपिलवस्तुई निग्रोधाराम, व श्रावस्ती जेतवन व पूर्वाराम बिहारत उगू इलय् उतिकं लोकंद्वागु व नांजाःगु विहार खः, विद्याया केन्द्र खः । च्वय् न्त्यथनागु विहारया अलावा नं थीथी थासय् थीथी विहारत दय्केगु ज्या याना च्वंगु खनेदु, अज्यागु विहारयात “संधाराम” धाईगु जुयाच्चन । थ्व संधारामय् आध्यात्मीक चिन्तनया शिक्षा बिइगु जुल ।

महाकरुणावानमः तथागत बुद्धया इलय् विहार विहारय् अग्रश्रावक भिक्षुपिं सारिपुत्र व महामौद्गल्यायन, महाकात्यायन महास्थविर, महाकोट्टित, महाकप्पिन, महाचुन्द, अनुरुद्ध, रेबत, उपालि, राहुल व आनन्द महास्थविर थेंजाःपिंसं धर्मोपदेशायाना न्यकिगु व वार्तालाप याना बिज्याईगु लुमंके बहःजू । च्वय् न्त्यथनापिं महास्थविर भिक्षुपिं छथासं मेगुथासय्, छगू विहारं मेगु विहारय् बिज्याना चाहुला च्वनिबले जटिलगु विषयलय् विचार विमर्श याना शंका निवारण यायगु याना च्वनिगु जुल । उबलेया विहार विहारय् महास्थविर भिक्षुपिंसं आध्यात्मिक ज्ञानया नाप नापं थ्व लौकिक संसारया विषयलय् व शिल्प विद्या सय्केगु सिईकेगु शिक्षा नं बिईगु व्यवस्था याना तःगु जुल ।

शिल्प विद्या स्यने कने या धैगु खँ च्वय् न्त्यथने धुनसा बुद्धया इलय् भिक्षुपिंसं थाज्या थाना कापः दय्केगु याना बिज्याः धैगु खँ व वसपोलपिनि पुनेगु चिवरनं सुयाः पुनेगु याना बिज्यागु खँ बौद्ध साहित्य (पालि) चूलवगगय् थीथी थासय् उल्लेख याना तःगु दु । अत्थे हे विहार विहारय् उपासक उपासिकापिंसं सय्के सिइके यायगु याना वय्वं लौकिक विषय नं पाठयक्रमय् दुथ्याका अनिवार्य याना तल । यदि बुद्ध विहारय् अत्थे फुक विषयया स्यने कनेया व्यवस्था मयागु जुसा उली लिपाथ्यंका नालन्दा व विक्रमशीला, अले वलमी थेंजाःगु महाविहारया विद्याकेन्द्रया रुपय् लोकं ह्वाना नांजाःया च्वनिगु मखुज्जी । नालन्दा व विक्रमशीला महाविहार हे संसारय् दकले न्हापांगु महाविद्यालय, विश्वविद्यालय मध्ये

ला वः उकिं विश्वविद्यालयया पलिस्थाया इतिहासय् गौरवया प्रतीक जुया ब्यूगु दु, भी वौद्ध तय्गु न्हाय् म्वाका ब्यूगुदु ।

विद्याया केन्द्र तक्षशिला : ई.पू. न्हय्गू शताब्दी हे तक्षशिलाया ख्याति मुख्यगु शिक्षा केन्द्रया रूपय् आपलं आपाः तापाक हे लोकंठ्वाना च्वंगु जुलसा थ्व तक्षशिलायात लोकंठ्वाकेगु ज्या मेपिं सुयागु हे मखसें अनया आचार्य गुरुपिनिगु कुतः व योगदान हे खः । अन च्वनाद्युपिं दिशा प्रमुख आचार्य गुरुपिनिगु कुतः व योगदानं याना गुरु आचार्यपिंनं यक्वः यक्वः हे नांजाः लोकंठ्वागु जुलसा उबलेया जिज्ञासु मनुत थःगु ज्यूया पर्वह हे मयासे प्राणया बाजी तथा तक्षशिला थ्यंका वया अध्ययन यावईगु जुया च्वन । समग्र भारत वर्षया क्षेत्रीय व ब्राम्हण कुमारपिं शिल्प विद्या सय्केगु तातुनां तक्षशिलाया आचार्य गुरुपिनिथाय् वईगु जुया च्वन । वाराणसी, राजगृह, मिथिला व उज्जैन थेंजाःगु यक्वः यक्वः हे तापाकं च्वंगु नांजाःगु नगरं, निगमं ब्वनामि भाजुपिं (विद्यार्थीपिं) तक्षशिला थ्यंक वईगु जुल । कोशल राज्यया ब्वनामि भाजुपिं नं तक्षशिला वईगु धैगु खँ पालि साहित्य-जातकय् धीधी विषयलय् न्त्यथना, न्त्यब्वया तःगु भीसं खँके फु ।

कोशल-नरेश प्रसेनजित, मगध देशया विख्यातम्ह वैद्यराज जीवक, वैयाकरण पाणिनि, आचार्य कौटिल्य व सम्राट चन्द्रगुप्तपिं तक्षशिलाया हे स्नातकपिं खः । बुद्धकालीन इलय् तक्षशिला छगू अतिकं हे लोकंठ्वागु व नांजाःगु विद्याया केन्द्र खः धैगु खँ बौद्ध साहित्य-त्रिपिटक अध्ययन याय्बले सिइकेफु । विद्याया केन्द्र तक्षशिला थौकन्हेयागु आधुनिक महाविद्यालय वा विश्वविद्यालयथें व्यवस्थित मजूसां थौकन्हेयागु विश्वविद्यालयया प्रारूपला पक्का नं खः । उबले गुरु आचार्यपिनिगु आवास हे गुरुकुल खः । अज्यागु गुरुकुलय् तक्षशिलाय् दिशा प्रमुख आचार्य गुरुया थाय् न्यासः न्यासःम्ह विद्यार्थीपिं ब्वनेगु, अध्ययन याय्गु याकेगु याना च्वंगु खँ जातकय् न्त्यथना तःगुदु । छथाय् जातकय्ला थत्थे नं न्त्यथना तःगु दु- छम्ह आचार्य गुरुं १०३ (सद्धि व स्वम्हः) राजकुमारपित धनुर्वेदया शिक्षा बिवा च्वंगु तर थौकन्हे न्हूगु शिक्षा नीति कथं छगू कक्षाय् (तगिलय्) ३०-४० (स्वीम्ह निसें पीम्ह) म्हःतक दुथ्याका ब्वंकेगु ब्वनिगु व्यवस्था याय्माःगु जुल । तक्षशिला विद्या केन्द्रया आचार्य गुरुपिसं म्हःतिनं सच्छिम्हः मयाक ब्वनेमि

(विद्यार्थी) पितं ब्वकेमाःगु धैगु हे प्यंगू दिशां हे उतिकं हे विद्यार्थीत शिल्प विद्यानापं थीथी विषय सयके सिईकेत ग्वाःग्वाः वईगु जुया च्वन । स्यने कने याय्त दिशा प्रमुख आचार्य गुरुपिसं थःत ग्वहालिकथं सहायक शिक्षकत व्यवस्था याना ज्या खँ ताःलाकिगु जुया च्वन ।

अतिकं लोकंहवागु विद्याया केन्द्र तक्षशिलाय् ब्वनिपिं विद्यार्थीत फुकं अनहे बाय् च्वनि धैगु मद्दु, च्वनेमा धैगु नं मद्दु । गुलिं गुलिं राजकुमारपिं थःथःगु व्यवस्था माछि थःथःम्हं हे याइगु जुलसा गुलिं विद्यार्थीत गुरुकूलय् च्वना अन हे नयगु, त्वनेगु व ब्वनेगु सुविधा कया च्वनिपिं नं दुगु जुल । तःमिपिं विद्यार्थीपिसं शिक्षा शुल्क नापं नयेगु, त्वनेगु, च्वनेगु नं शुल्क पुलिगु जुलसा चिमिपिं विद्यार्थीपिसं शिक्षा शुल्क नापं थीथी शुल्कया बदला गुरुकुलय् च्वना ज्यायाना बिईगु जुल । गुरुकुलय् च्वनिपिं विद्यार्थीतय्त चान्हेनं अध्यापनया व्यवस्था याईगु जुयाच्वन । तक्षशिला छगू उच्च-शिक्षाया केन्द्र जूगुलिं अन ब्वनिपिं विद्यार्थी पिनिगु बैश म्हःतिनं फ्रिंखुदँ (१६ दँ) दय्माःगु जुल । अन तक्षशिलाय् अध्ययन याय्त, ब्वनेत उगु इलय्या समाजया थीथी जात व वर्गया मनूत विद्यार्थी जुया ब्वनेगु याना च्वंसा ब्राम्हण व क्षेत्रीयतय्गु ल्याः यक्वः यक्वः हे दुगु जुया च्वन । छगू जातकय्ला थत्थेनं न्त्यथना तःगुदुकि न्यासःम्ह ब्राम्हण विद्यार्थीपिसं सिं मालेगु ज्याखँय् सल्लगन याना तःगु दु धकाः । तक्षशिलाया दिशा प्रमुख आचार्य गुरुपिसं विद्यादान याइबले यक्वःयक्वः हे उद्धार जूगु खनेदु । आचार्य गुरुपिसं राजकुमारपिं, ब्राम्हण कुमारपिं, श्रेष्ठ पुत्रपिं नापं दमाईत व माभीतय्त नं शिष्य याना सम्मान, व उद्धार शिक्षा नीति नालाःकाःगु खनेदु । अनया गुरुकुलय् चण्डालतय्तजक ब्वनेगु ब्वंकेगु मौका मबिइगु याना तःगु जुल ।

तक्षशिलाया उच्च शिक्षाय् अध्ययन याय्गु ब्वनेगु यक्वः हे शुल्क थिंकय् जू धैगु खँ पालि साहित्य जातकय् तःथाय् न्त्यथना तःगु खनेदु । थ्व विद्याया केन्द्रय् अध्ययन याय्त, ब्वनेत तःमिम्हः विद्यार्थीपिसं छगू सहस्रकार्षापण दाँ गुरु दक्षिणा बियेमा, पुलेमाः । तर गरिबपिं, चिमिपिं विद्यार्थीपिसं अज्यागु कार्षापण दाँ गुरु दक्षिणा पलेसा थःथःगु शारीरिक परिश्रमयाना ज्या सना दक्षिणा बिय्गु ज्वी । गुरु दक्षिणा पुलेत, बियेत गुलिगुलिं विद्यार्थीतय्सं भिक्षा फ्वना सहारा कया नं थःथःगु विद्या सिद्ध

यायगु याना च्वंगु खनेदु । मेधाविपिं, प्रतिभाशालिपिं विद्यार्थी पिनिगु निम्तिं विद्याध्ययनं विस्कं च्वने म्वालेमाः धकाः राजकीय कोषं छात्रवृत्तियागु नं व्यवस्था जगु खनेदु । अज्यागु राजकीय वृत्ति कया नं विद्यार्थीतयसं तक्षशिलाय शिक्षा कायगु याना च्वं । अज्यागु राजकीय छात्रवृत्तित अप्वःयाना राजकुमारपिनि पासापिन्त जक प्राप्त ज्वीगु जुया च्वन । बाराणसी व राजगृहया राजपुरोहितया कायपिं, युवराजपिं, राजकुमारपिं नापं तक्षशिलाय विद्या-अध्ययन निम्ति वनिगु नापं शिक्षा-अध्ययन याईगु जुया च्वन । प्रतिभावान्पिं, मेधाविपिं, होनहारपिं युवा विद्यार्थीपिन्त राज्यया खर्चं उच्च शिक्षा कायत, अध्ययन यायत तक्षशिला छ्वईगु, वनिगु व्यवस्था याना तःगु दु ।

शिक्षण अवधि : तक्षशिला छगू उच्च शिक्षाया केन्द्र जगुलिं अन अध्ययनयाईपिं विद्यार्थीतयगु सामान्य बैश धैगु हे भिंखुदँ (१६ दँ) खःसा भिंच्यादँ (१८ दँ) या बैशय नं थःगु अध्ययन कोर्श पूर्वका छँ लिहां वया गृहस्थ जुईपिनं मदुगु मखु । उकिंया अलावा नं मेगु थीथी विषय अध्ययन याना स्नातक आचार्य यायत नीनिदँ नीप्यदँया अवधितक नं शिक्षा ग्रहण यायगु याकेगु व्यवस्था दुगु जुया च्वन । हानं गनं गनं जातकय भिंखुदँया बैशय राजकुमारपिसं थीथी विषयया शिक्षा पूर्वकिगु धकाः नं न्ह्यथःना तःगु दु । मिलिन्द प्रश्नय ब्राम्हणतयगु विद्यार्थी जीवन न्हयदँ (७ दँ) या बैशं निसें न्ह्याईगु धकाः न्ह्यथना तःगु लुइकेफु ।

शिक्षाया विषयत : उगु इलय शिक्षाया केन्द्र जुया च्वंगु तक्षशिलाय खुगु, थीथी विषयया शिक्षा बियगु बियकेगु व्यवस्था दु । व थथे खः-

(१) वेद, (२) वैदिक साहित्य, थ्व साहित्ययात “षड्वेदाङ्ग” नं धाः, थुकि दुने नं खुगु हे विषय दुथ्याः गुगु छसिकथं थथे खः- (क) शाखा (ख) छन्द (ग) व्याकरण (घ) निरुक्त, (ङ) कल्प व (च) ज्योतिष (३) ब्राम्हण संहिता व उपनिषद (४) गृह्य सूत्र व धर्म सूत्र (५) लौकिक साहित्य व (६) मेगु थीथी विषयत थुकिं दुने सूत्रतयगु परिशिष्टया साहित्यत, यज्ञ विधिनापं सम्बद्ध विषयया साहित्य नापं मेमेगु विषयत मेमेगु विद्यालय दुने धनुर्वेद आदि नं दुथ्याका तःगु जुल ।

थीथी बौद्ध विहारयनं बौद्ध दर्शन व पालिभाषा साहित्यया शिक्षायात अतिकं मू बिया अध्ययन अध्यापन याना च्वंगु जुलसा दर्शन व साहित्यया

पण्डित गुरु आचार्यपिसं विरोधीमतावलीतय्गु बारे नं सिइकेगु थीकेगु जरुरी धैगु वाःचाय्का अध्ययन याना च्वंगु जुल । साहित्यिक व दार्शनिक विषयया नाप नापं शिल्प शिक्षा (विद्या)या नं व इलय् अतिकं मू बिया अध्ययन याना याका च्वंगु खनेदु । विनय पिटकय् न्ह्यथना तःकथं धाय्गु खःसा उगु इलय्या विद्यार्थीतय्त थःथःम्ह मां बौपिसं थःम्ह सन्तान, काय्पिसं छु छु विषय कया ब्वना धकाः सहःलहः ब्याकगु खँ नं सिईदु । चुल्लवरगय्ला भिक्षुपिसंनं उपकरणत छयला कापः थाय्गु ज्या सय्का ज्या याना बिज्यागु न्ह्यथना तःगु दु । पालिग्रन्थ जातकय् “अष्टादश शिल्पत” अर्थात भिंच्यागु शिल्प विद्याया बारे चर्चा यानातःगु दुसा मिलिन्द प्रश्नय् भिंङ्गु शिल्प शास्त्र (विद्या)या बारे न्ह्यथना तःगु दु । गुकिं दुने चर्तुर्वेद, पुराण, दर्शन व इतिहासयात नं दुथ्याका तःगु जुल । थ्व भतिचा आपत्ति जनक खँकेमाःथें च्वं धकाः च्वमि भाजु अल्टेकरजुं थःगु ग्रन्थ “प्राचीन भारतीय शिक्षण पद्धति” लय् न्ह्यसः ब्वया द्युगु दु ।

उच्च शिक्षाया केन्द्र जुया च्वंगु तक्षशिलाय् धनुर्वेद, रणविद्या, वैद्यक, मन्त्रविद्या, सर्प वशीकरण व गुप्त धन लुइकेगु विद्या स्यने कने याय्गु शिक्षा नं बिइगु जुया च्वनसा थुकिया अलावा मेगु पालि निकाय्लय् विविध, गणित, गणना, कृषि, पशुपालन वा वाणिज्यथेंजाःगु थीथी विषयत नं स्यनेकने याईगु धकाः पालिसाहित्य महावरग, मञ्जिम निकाय व अंगुत्तर निकाय्लय् न्ह्यथना तःगु दु । अत्थे हे जातकय् कर्मार, चर्मकार, चित्रकार व बडढकि थेंजाःगु श्रेणीत दय्का अध्ययन अध्यापन याकिगु खँ नं न्ह्यःथनातःगु दु । थ्व हे थीथी विषय सूचि धलःखय् अभियान्त्रिक व संगीत विषयत दुथ्याकल धाःसा थज्यागु शिल्प विद्याया ल्याः नीगुगु थ्यनिगु धकाः नं उल्लेख याना तःगु दु । थुकि भीसं सिइके, ध्वाथुइके फु कि बुद्धकालीन इलय् थीथी शिल्प विद्या व कलाया विकास जुजुं न्हियान्हि थुकिया ज्याः अप्वःया वनाच्वंगु दु । थुगुकथं शिल्प विद्या व कलां थाय्काकां वना विकास जुजुं मौर्यकालय् शिल्पकलाया विशेषकथं उन्नति व प्रगति जूगु खँ इतिहासं कना व क्यना च्वंगु दु । थ्व हे मौर्यकालय् उद्योग, शिल्प व कलाया सुव्यवस्थायाय्गु तातुनां छगू छगू विभागया जिम्मा बिया अध्यक्षत नापं नियुक्त याना व्यवस्था यागु खनेदु ।

बुद्धकालीन शिक्षा, शिक्षाया केन्द्रत आधुनिक शिक्षा, शिक्षालय,

विद्यालय, महाविद्यालय व विश्वविद्यालयया प्रारूप खः धकाः च्वयनं न्त्यथने धुन । विश्वविद्यालयया ईतिहास पुईकेबले नं तक्षशिला व नालन्दा अले विक्रमशिला महाविहार हे थ्व संसारय् दकले न्हापांगु विश्वविद्यालय कथं न्त्योने भवाताःथे दँ वईगु भीसँ वाःचाय्के मालि । थुकि नं सिईके, ध्वाथुइके फु कि बुद्ध धर्म छगू बुद्धिवादी मानवीय धर्म खः । बुद्ध धर्म व दर्शनयात ध्वाथुइकेत गुलितक अध्ययन अध्यापन याय्माः धैगु खँ बुद्धकालीन घटना, परिवेश, परिस्थितियात दुवाला स्वयंबले नं बाँलाका सियावई, ध्वाथुई । भवतु सब्ब मङ्गलम् ! सकलया जय, कल्याण व मङ्गल जुयमा !

ने.सं. १११७ ज्ञलाथ्व-६, सोमवाः, ई.सं. १९९७ सेप्टेम्बर-८ सोमवार, बि.सं २०५४ भाद्र-२३, सोमवार, बुद्ध सम्बत २५४१ ।

सन्दर्भ सामग्री : बुद्धकालीन समाज और धर्म - लेखक डा. मदनमोहन सिंह एम.ए., पि.एच.डी, रीडर, प्राचीन भारतीय इतिहास एवं पुरातत्व विभाग, पटना विश्वविद्यालय, पटना ।

प्रकाशक : बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, सम्मेलन भवन-पटना-३, प्रथम संस्करण- फरवरी-१९७२ ।

Dhamma.Digital

बुद्धकालीन समाजया मनुतय्गु मांसाहार-छ्गू चर्चा

भीगीगु थ्व विश्व ब्रम्हाण्डय् मनुया अस्तित्व दुगु अवस्थाय् वा वया न्ह्योया अवस्थाय् नं थःगु जीवन गुजारा याय्गु भ्वलय् जंगली जीवाजन्तुया शिकारयाना मांसाहार याना वया च्वंगु जुल । आदिम समाजया इलय् अर्थात् जंगली युगय् मनुतय्सं शिकार याना व जंगली कन्दमूल, फलफूल (सिसाबुसा) नयाः जीवन गुजारा याना च्वंगु जुलसा थज्यागु युगयात शिकारी युग धैगु जुल । उकिं, प्रागऐतिहासिक युगया मनुत मांसाहारी जुया च्वनसा अननिसे सभ्यताया विकास जुया वलिसे. मांसाहार मनुतय्गु छ्गू मुख्यगु भोजन जुया बिल । इतिहासं क्यनाः कना च्वंगु दु, बैदिक आर्यत मांसाहारी खः धका ऋग्वेदय् ईन्द्र व अग्निया वर्णन पशु मांस-भक्षीया कथं न्ह्यःव्वयातःगु दु । यज्ञाग्निंलय् सल, द्रोहं, वासा, साँ, च्वलय्, फै, दुगु, भ्याँय् थेंजाःपि थीथी पशुतय्त बलि बिईगु खँ उल्लेख याना तःगु दु, उत्तर बैदिक युगयन्तं मांसाहार चित्तय् ह्युपाः वःगु खने मदु । ला नय्गु चित्त व रुचिई छु नं पाःजूगु खनेमदु । शतपथ ब्राम्हणजुया धापूकथं धाय्गु खःसा उबलेया मनुतय्गु लागिं 'ला' छ्गूकथंया दकले उत्तमगु भिंगु भोजन जुया च्वन ॥ याज्ञबल्क्य धैम्ह ऋषि मुनिजुं ला नैगु जुया च्वन, न्हि न्हि धैथे मांस भक्षण याईगु जुया च्वन । अत्ये हे बुद्धकालीन इलय् नं, युगयन्तं उबलेया समाजय् च्वंपिं मनुतय्सं ला नय्गु, मांस-भोजन याय्गुलिं उलि पाः जूगु, चित्तवृत्ति म्होजूगु खनेमदु ।

पालि साहित्य व त्रिपिटकथेंजागु बौद्ध ग्रन्थ अध्ययन याय्बले सिइके फुकि अबलेया धर्म प्रचारकत बौद्धमार्गी जुयमा वा जैन धर्मया अनुयायीत जुयमा वय्कःपिसं उबलेया समाजय् "अहिंसा परमोधर्म" धकाः प्रचार याना जुसांतबि समाजय् मांसाहारय् व मांस भक्षण-प्रवृत्ती उलि च्वछाय्बहः जुइक म्हो जूगु, पाःजूगु खने मदु । अहिंसावादी धर्म प्रचारकतयसं इनाप यासांतबिनं मांस-भक्षण अर्थात् ला नय्गु, ला भोजन याय्गु, याना च्वंगु

खनेदु । बुद्ध धर्मया अनुयायी-बौद्ध भिक्षुपिसं भिक्षा बिज्याइबले बौद्ध उपासक-उपासिका गृहस्थीपिसं दान बिइगु लां (मांस) फया स्वीकार याना बिज्यागु खनेदु । आः नं अत्थे ला व भोजन दानयात धाःसा स्वीकार याना बिज्यागु यक्वः खनेदु, न्यनेदु । तर अज्यागु लाया भोजन स्वीकारय् यायत् “त्रिकोटी परिशुद्ध मांस” (ला) जुय्माः धैगु पालिसाहित्यय् उल्लेख याना तःगु दु । अले, त्रिकोटी परिशुद्ध ला (मांस)या भोजन धैगु छु ले ? थःगु लागिं, जिगु हे निमित्तं धका पशु हत्या यागु मखंगु, (अदृष्य), थःगुलागिं, जिगु हे निमित्तं धकाः प्राणी हिंसा यागु मन्यनागु (अश्रुत) व अज्यापिं गृहस्थिपिके लाःया भोजन दै धैगु शंका मदुगु, आसा मयानागु, अज्यापिं गृहस्थिपिसं भिक्षादान याइबले ला हे भोजन दान याई धैगु छुं हे शंका मदुगु, आशा मयानागु कथंया ला व भोजन दान बिल धासा स्वीकार याय् बहःजु, अज्यागु ला (मांस)यात त्रिकोटी परिशुद्ध मांस (ला) धाईगु जुल ।

बौद्ध पालिसाहित्यय् भगवान् बुद्धं पावाय् चुन्द कर्मार पुत्रयाछें शुकरमार्दव (फाया ला) भपिया बिज्यागु खं न्त्यथना तःगु दु । महापरिनिब्बान सुत्त, उदान, व बौद्ध जातकय् वसपोल भगवान् बुद्धं मांस भोजन स्वीकार याना बिज्यागु उल्लेख याना तःगु दु । तर थौकन्हे, बौद्ध विद्वानतय्सं व अन्वेषकतय्सं “शुकरमार्दव” धैगु फाया ला मखु, चाकुहि (सक्खरखण्ड) वा म्हुकथेंजाःगु भोजनया परिकार खःधकाः अनुसन्धान (मालेकुले) याना वया च्वंगु दु । भगवान् बुद्धं च्वय् न्त्यःथनाकथंया त्रिकोटी परिशुद्ध मांस (अदृष्य, अश्रुत व अपरिशंकित ला) या भोजन बाहेक वसपोलं भिक्षु संघयात मांसाहार निषेध याना बिज्यागु जुल । भिक्षा बिज्याइबले गृहस्थीपिसं दान याईगु ला व भोजन (यदि त्रिकोटी परिशुद्धजु जुल धाःसा) स्वीकार याय् ज्यूगु नियम दय्का बिज्यागु जुल । तर जैन धर्मावलम्बीतय्सं विशुद्ध शाकाहारी भोजन याईसा हिंसायात निषेधयाना जूगुया हुनि छुकथंया छुत बियातःगु खने मदु ।

बौद्ध पालि साहित्यय् साँ स्यायगु, स्याईपिं, मे स्याईपिं, फा स्याईपिं, चंला स्याईपिं व स्यायगु थाय् (वधशाला, हत्या गृह) या उल्लेख याना तःगुलिं सिईदु कि उबलेया समाजय् लाया भोजन जुईगु यक्वः दुगुलिं अज्यापिं स्याईपिं पेशेवार जातितयगु यक्वः मनुत खने दयावल, गुम्हेसिनं पशु पंक्षीत लाय्गु, शिकार याय्गु, ला मिईगु ज्या याना थःथःगु जीवन हना वया च्वंगु खनेदु । उबलेया शहर, बजारय् ला मिईगु थाय् कया यक्वः यक्वः ला द्रं न्त्यच्याना ला मिईगु याना च्वं । छुकथंया बिहा, उत्सव

थेंजागु ज्याखँय् अज्यागु लसताय् यक्वः यक्वः हे परिकारया ला नय्गु याना च्वं । राजकिय पाकशाला (गृहलय्)य ला व न्यायात छ्यलिगु याना च्वंगु जुया च्वं । राजदरवारय् अत्थे पशु पन्छि यक्वः स्याईगु जुया च्वन धैगु खँ सम्राट अशोकया न्हापांगु ल्प्वंपौलय् उल्लेख याना तःगुलिं सी दु कि उबले दरवारया राजकीय पाकशाला (गृह)य् न्हिं सलंसः दलंद पशुपन्छि (प्राणीत)तय्गु ज्यान वनिगु जुल, स्याइगु जुया च्वन ।

पालिसाहित्य जातकय् थत्थे धयाः तःगु दु- ब्राम्हणतय्सं भोजन याईबले जा नापं ला व न्या यक्वः हे नय्गु या । व ब्राम्हणतय्सं यज्ञ याइबले व श्राद्धया ज्या खँ जुइबले मांसाहार याय्गु याना च्वंसा अभ्र श्राद्ध याईकुन्हु धःम्ह जजमानपिन्त दुगुचा स्याके बिया मांसाहार याय्गु याना च्वंगुदुसा जातकय् न्ह्यःथनातपिं ब्राम्हणतय्सं मांसाहार याय्ज्यूगु खँ व उकिंयात तिबः बिइकथं धर्मशास्त्रय् उल्लेख यानातःगु जुल ।

आपस्तम्ब धर्मसूत्रय् थत्थेनं न्ह्यःथना तःगु दु - ला तथा भोजन याका पाहाँ ब्वन, वा अतिथि सत्कारयात धासा व पाहाँ ब्वनिम्ह, अतिथि सत्कार याइम्ह मनुयात “द्वादशा-यज्ञ” यागु बराबरया पुण्य फल प्राप्त ज्वी । वैदिक आचार्यत व पुरोहितय् अलावा मेपिं ब्राम्हणतय्त नं मांसाहारय् प्रतिबन्ध तथा तःगु खने मदुसा अज्यापिं ब्राम्हण अतिथिगण तय्त अतिथि सत्कार याईबले नं मद्यमांसया व्यवस्थायाना च्वंगु जुल । अतिथि सत्कार याईम्हः मनुखं ब्राम्हण अतिथितय्त अतिथि सत्कार याइबले यक्वः यक्वः पुण्य फलया आसा याना मद्यमांस तथा भोजन याकिगु जुया च्वन ।

मनु महाराजं थःगु ग्रन्थ “मनुस्मृति” ई उल्लेख याना तःकथं धाय्गु खःसा थत्थे च्वया तःगु खनेदु - “ब्राम्हण अतिथितय्त श्राद्ध कुन्हु ला तथा हे भपिकेमाः ।” वय्कःलं थत्थेनं न्ह्यःथना तःगु दु । -“श्राद्धकुन्हु मांसाहार स्वीकार मयाइम्ह ब्राम्हण नीछ्कः तक पशु योनी जन्म कावनी ।” थुकिं सिइदुकिं जजमानपिंथाय् यज्ञ याय्बले थजुइमा, श्राद्ध हे थजुइमा, वा मेमेगु धार्मिक ज्या खँ हे थःजुइमा ब्राम्हणतय्त अतिथिसत्कार याय्बले ला तथा भोजन याकिगु जुया च्वन, मांसाहार याके हे माःगु जुल । युनानी च्वमि भाजुं न थत्थे उल्लेख याना तःगु दु कि ब्राम्हणतय्सं ब्रम्हचर्याश्रम त्वःता गृहस्थ जुल धाय्वं अमिसं मांसाहार याईगु जुयाच्वन ।

पालि साहित्यत जातक, संयुक्त निकाय व अंगुतर निकायलय् उबलेया समाजय् चंलाचिया ला नं यक्वः हे नइगु, भपिईगु या धकाः न्ह्यथना तःगु दु । चंलाचा शिकार याईपिंत “मृगलुब्धक” धाईगु जुलसा

अज्याःपिनिगु नं छगू जाति हे दयाच्वंगु जुल । चंलाचात शिकार याना शहर बजारय् चंलाचिया ला मिई हइगु जुया च्वन । सम्राट अशोक बुद्ध धर्मय् दीक्षित जुयन्त्यो वसपोल छम्हः यक्वः हे चंलाचिया ला भपेयोम्ह जुया च्वन ।

बौद्ध पालिसाहित्य अंगुत्तर निकाय, जातक व संयुक्त निकायलय् फाया ला नईपिनिगु ल्याचाः नं म्हो मज्जुगु खँ न्त्यःब्वया तःगु दु । फा स्याना ला मिईपिन्त पालिनिकायलय् “शुकरिक”, “शुकरघातक” धकाः धाईगु जुया च्वन । फाया लायात भिंगु दक्षिणा बिइगु सामग्रीलय् दुथ्याका ल्याःचा याना तःगु दुसा इहिपाया भव्य् कुन्हु फा हे स्याय्गु, स्याय् मागु चलन दया च्वंगु जुल । थज्यागु धितिविति, रितिरिवाजत थौं नं, आःनं गनं गनं ल्यंका तःगु दनि । भीसं जातक पाखे सिइका थुइका काय्फूकि उबलेया समाजय् च्वपि मनुतय्सं गुलितक फाया लायात यःय्का च्वं धैगु, फाया ला नैपिं धैगु जनसाधारण जक मखःसैं कुलीनपिं, तःमिपिं, घरानीयापिं, सामन्त, महासामन्तपिसं नय्गु याना च्वं, प्रतिस्थाया विषय ताय्का च्वं । तर थौं कन्हे भीगु समाजय् क्वजाःतपिं धयातःपिसं व गुरुङ्ग, मगः व तराइवासी थारु जातया मनुतय्सं जक फाया ला नय्गु याना च्वंसा, जंगली फायात बनेल व बिकासे फायात “बंगुर” धकाः आ नं भीगु समाजया कुलीनपिं, घरानीयापिं व तःमिपिसं नय्गु, भपिइगु याना च्वंगु दु । अत्थे हे भारतया राजस्थानय् च्वपिं क्षेत्रीतय्सं फाया ला नय्गु याना च्वंसां बनेलयात शास्त्र सम्मत ढगं नाला कया नय्गु याना च्वंगु दु । धर्मशास्त्रय् गामय् लहिनातम्हः फाया ला नय्गु निषेध याना तःगुलिं घरानीयापिसं, कुलीनपिसं, तःमिपिसं फाया ला नय्गु मयागु जुल । गामय् लहिना तैम्ह फायात स्याय् न्त्यो बाँलाका नका त्वंका ल्त्वंका तइगु जुया च्वन ।

साया ला नय्गु चलननं उबलेया समाजय् दुगु जुया च्वन । पालि-निकायया थीथी ग्रन्थय् सां स्याय्गु, स्याइपिं, स्याय्गु थाय् व स्याय्त छ्यलेगु ज्याभःया वारे नं न्त्यःथना तःगु दु । अभ्क दुर्भिक्ष, अनिकाल जुबले बुराम्ह क्वैंकलिम्ह वासा स्याना नःगु खँ नं उल्लेख याना तःगु दु धाय्बले उबलेया समाजय् च्वपिं मनुतय्सं सा या ला नय्गु चलन यक्वः दुगु खनेदु । आपस्तम्ब- धर्मसुत्रय् सा या ला नय्गु अनुमति बिया तःगु खनेदु । श्राद्ध बले जुय्मा वा मे मेगु उत्सवय् जुयमा अतिथि सत्कार याय्गु निम्ति सा स्याय्गु अनुमति धर्मशास्त्रय् बिया तःगु दु । शूलागव-

यज याइवले, जुइवले द्वहं वलिविईगु, स्याईगु जुया च्वन । थत्थे विशेष अवसर, पर्व, उत्सवय साया ला नयगु याना वया च्वंगु जुल ।

जातक बाखँनय न्ह्यःथना तःकथं धायगु खःसा उबलेया मनुतयसं हँय, खा, म्हेखा, व्वलॉखाथेंजापिं थीथी जातया पन्छीतयगु ला नयगु याना च्वं । वाँउभत्तु, व्वहःचा (सारस) तयगु ला नयगु याना च्वंगु खनेमदु । थज्यापिं पन्छीतयगु ला नयगु निषेधयाना तःगु जुयाच्वन । छँ लहिनातइपिं पन्छीतयगु ला नयगु मयाः, छायाधासा थःगु हे ल्हाःतं नका, त्वंका हुक्येयाना थःभाःपा याना तःगुलिं अज्यापिं पन्छितयत् स्यायगु मयाः, तर अत्थे लःहिना तःपिं पन्छित मध्ये 'खा' धासा स्यायगु, स्याना नयगु याना च्वंगु खनेदु । थौं नं भीसं खा, हँय लःहिना स्याना नया वयाच्वनागु हे दु ।

बुद्धकालीन समाजया मनुतयसं न्या या ला नयगु याना च्वं । ब्राम्हण जातया मनुत जुयमा वा गैर ब्राम्हण जातया मनुत जुयमा सकसिनं न्याया ला व जा नयगु याना च्वं । राजकीय पाकशाला (गृह)य थीथी जातया न्यातयगु, ला या परिकारत ज्वरय् याईगु जुया च्वन । पारस्कर गृहयसूत्रय् थत्थे न्ह्यःथना तःगु दु - "मचातेयत् चिपं थिईका जा नकेगु (अन्नप्राशन) दिं कुन्हु न्याया ला नकेगु चलन दु ।" धर्मशास्त्रय् हे न्या नयगु बिस्कं खँ उल्लेख याना तःगु दु । मनुनं थःगु ग्रन्थ "मनुस्मृतिलय् थीथी कथंया न्या नयज्यूगु खँ उल्लेख यागु दुसा देवपितृ यज्ञय् "पाठिन" व "रोहित" जातयापिं न्या छायामाः वा न्याया ला नयमागु खँ न्ह्यथना तःगु दु । न्याया ला नयगु हे खःसा विशेष याना सिंह आकृतियापिं व बल्कावृतजुया च्वपिं न्या हे नयगु यायमा धकाः बः बियातःगु खनेदु । उकिं उबलेया समाजय् न्या या ला नइगु म्हो जुया मच्चं, अय् जूगुलिं न्याया ला मिईगु व्यवसाय, पेशा (लजगाः) याईपिं यक्वः हे दुगु जुया च्वन ।

जातक बाखँलय् उबले समाजय् सर्प (वि) या ला नइपिं दु धैगु न्ह्यःथना तःगु दु, तर धर्मशास्त्रं धाःसा अनुमति बिया तःगु मदु । आःनं, थौं नं थ्व भीगु समाजय्, विश्वया छुं छुं मुलुकय् सर्पया ला, खिचाया ला, माकःया ला नयगु याना च्वंगु दु । दक्षिण कोरियाय् थीथीकथंया सर्पया ला मिईगु, नईगु याना च्वंगु दुसा, चिनियातयसं माकःया, सलया ला नयगु याना च्वंगु दु । भारतय् च्वपिं गरिब व पिछडेजुपिं जातितयसं आःनं सर्पया ला नयगु याना च्वंगु दुसा न्हापा न्हापानिसें नं सर्पत नयगु चलन जुया च्वंगु जुल । तपस्वि, ऋषिमुनितयसं नं सर्पत नयगु याना च्वंगु खनेदु । दक्षिण कोरियाय्ला थीथी जातयापिं सर्पत म्वाम्ह, सिम्हः, स्यानातःम्ह

थीथी उनया शिशि ब्वःया तइगु जुया च्वन । सर्पया ला नयगु छगू प्रतिस्थाया विषयनं जुया च्वन । मुख्य मुख्यगु शहर बजारय् ब्वःया मियातःगुलिं याना दक्षिण कोरियाय् विश्व ओलम्पिक कासा ज्वीगु छु दिं न्ह्यो निसं हे मुख्य मुख्यगु शहर बजारय् सर्पया ला ब्वःया मिई मदैगु उजं बिया निषेध यागु, प्रतिबन्ध तःगु बुखं भीसं उवले हे न्यनागु, ब्वनागु लोमंके फ़ैमखु/जीमखु ।

थत्थे च्वय् न्ह्यब्वयाकथंया थीथी पशुपन्धि तयगु ला नयगु, ला मिईगु चलनं बुद्धकालीन समाजया मनुतयसंयाना च्वं धैगु थीथी पालिनिकाय व धर्मग्रन्थय् उल्लेख याना तःगु खनेदु । जैन धर्मावलम्बीतयसं व बुद्ध धर्मया प्रवर्तक नापं अनुयायीतयसं थीथीकथं अहिंसा धर्मया उपदेश बिया बिज्यागु खनेदु । श्रमण भिक्षुपिसं हिंसा व मांसाहारयाय् मज्यूगु, ब्राम्हणजातियनं ब्रम्हचर्य पालना याइपिसं मांसाहार याय्मज्यूगु खं नं उल्लेख याना तःगु दु । श्रमण भिक्षुपिन्त बौद्ध उपासक उपासिका पिसं भिक्षादान बिइबले 'त्रिकोटी परिशुद्धगु मांसाहार' दान व्यूसा कायज्यूगु व बौद्ध मतया उपासक उपासिकापिन्त मांसाहार निषेध याना मतःगुलिं याना बुद्ध धर्मया अनुयायी उपासक-उपासिकापिं बुद्धकालीन इलय् नं मांसाहारी जूगु खनेदुसा आः नं, थौकन्हे नं मासाहारी जुया च्वंगु दु । थ्व गुलितक पाय्छि जू, सम्यक दृष्टि (स्वप्) तया सम्यक जीवन हना छकः स्वयन्तु । थःहे थःम्ह मालिक खः । (अत्ता हि अत्तनो नायो) (Man is the master of every thing and he decides every thing) धैगु बुद्ध वचनयात मनन् यासे सम्यक दृष्टि तया बाँकी जीवन भीसं सम्यक ढंग हनेनु, हनेत स्वयेनु, हनेत कुतः यायन्तु ! सुभाय !

ने.सं. १९९७ तछलाथ्व-१५, शुक्रवाः ज्यापुन्ही ; ई.सं. १९९७ जून-२० ।
बि.सं. २०५४ असार-६, शुक्रवार ।

सन्दर्भ सामग्री :- बुद्धकालीन समाज और धर्म,

लेखक डा. मदन मोहन सिंह, एम.ए., पी.एच.डी., रीडर, प्राचीन भारतीय इतिहास एवं पुरातत्व विभाग, पटना विश्वविद्यालय, पटना ।
- प्रस्तुत च्वसु विश्वभूमि न्हिपौ दँ-९, ल्याः २२५ ने.सं. १९९७ दिलागा-१३, गथामुग चन्हे, शुक्रवाः ; ई.सं. १९९७ अगष्ट-१, बि.सं २०५४ श्रावण-१७ शुक्रवाः या तँसा-पौंया पृष्ठ नं. १ व ४ य् पिदंगु जुल १०

बलि व बलि बियगुया अर्थ व मर्म थुइकेनु !

भी सकल नेपामिपिसं थःथःगु नखः चखः, धर्म, सँस्कृति हनेबले थःथःगु तालं, थःथःगु रितिथितिकथं थीथी द्यो द्यःगलय् द्यो पूजायाना छुं मथु मस्यूपिं निरपराध, अबोध, निरिह प्राणी- खा, हँयें, दुगु, फैं, फा तय्गु हत्या याना, बलि बिया नखः चखः हना वया । थःथःगु परम्परा, धर्म व सँस्कृति धकाः ज्यू मज्यू, त्यो मत्यो हे मधासैं छकःहे लिफः मस्वसैं, सोच बिचाःहे मयासैं मानव सभ्यताया स्वद्वः दँ न्त्योनिसें भीसं गुलिखें अत्याख निरपराध व अबोध प्राणीपिनिगु ज्यान काय्गु ज्या याना वय्धुन, वया च्वना । भीसं भीगु नखः चखः, धर्म व सँस्कृतिया नाम मिखा तिस्सिना अमनुष्य ज्या याना च्वना । भीसं, वास्तवय्, “मनु” धया तःगु हे मनन याय्फुपिं जुया हे खः । ध्व संसारय् भी मनु हे जक खः छम्हेसिनं मेम्हेसित खँके फुम्हः, आदर गौरब तय्फुम्हः, मनुखँ मनुया ब्यवहार याय्फुम्हः, भतिचा सोच बिचाः तय्वं हे सकल प्राणीपिन्त थःहे खँके फुम्हः थःत स्याःथें, दुःख जुथें मेपिन्त नं स्या व दुःख जुईगु धाय्फुम्हः । थज्यापिं मनुतय्सं निरिह, निरपराध व अबोध पशु (प्राणी) पिन्त पाशविक यातना बिया भीसं भीगु नखः चखः, धर्म व सँस्कृति धकाः जंगलि ज्या याना वया च्वना, पाखण्डी ज्या याना च्वना । थुगुकथं भीसं धात्थेंगु धर्म व सँस्कृति नाला कया ला ? हना च्वनागु खःला ? भीसं थुईके मागु दु, आः याना च्वनागु धर्म व सँस्कृति सक्कलीगु मखु, बाँलागु नं मखु । ला हे नय्मासा द्यो व सँस्कृतिया नाम मखु, थःथःगु शरीरया व चितया आवश्यकता अनुसारं (कथं) भपिया दिसैं । मखुसा म्वाय्कं, म्वाय्कं अबोध व निरिह प्राणीया ज्यान धर्म, परम्परा व सँस्कृतिया नाम द्यो द्यःगलय् स्याय्गु, हिंसा याय्गु ज्या आवनिसें व थनिनिसें हे तोता न्हूगु भिंगू सम्यक जीवन शैली हनेनु ।

अत्थेजुसा धात्थेंगु बलि धैगु छु ले ? बलि बियुगु गत्थे ले ? छकः दुवाला स्वयनु ! “बलि” या धात्थेंगु अर्थ खः अर्पण यायुगु, छायागु, त्याग यायुगु, त्वःता बियुगु ।

भी नेपाःमि, न्हाचहे च्वय् न्ह्यथःने धुकुं कथं, थीथी नखः चखः, धर्म, परम्परा, रितिथिति व संस्कृतिया ह्यःमिपि खः । थज्यागु थीथी इलय् जुईगु थीथी नखः चखः, धर्म व संस्कृति जुइबले थःथः के दइगु वइगु काम, क्रोध, लोभ, मोह व अन्धकाररूपी पशुवृत्तितय्त छसिकथं छकः छकः छगू छगू याना थीथी इलय् जुइफु छायागु, त्याग यायुगु याना त्वःता छोया भिंगु व छयलय् बहःगु, सही मनुष्य व मानव जुईगु ज्या घोया थाय् च्वना घोयाके फ्वना प्रतिबद्ध व बचनबद्ध जुयुगु, जुय्त स्वयगु, कुतः यायुगु दिं खः । नखः चखः थितिरिति, धर्म व संस्कृति धैगुथेज्यागु न्यागु मार व पशुवृत्ति- “काम, क्रोध, लोभ, मोह व अन्धकार”यात घो साक्षीतया घोयाथाय् न्ह्योनेच्वना, मन, बचन व कर्म थनिनिसें थज्यागु, न्यागू कुबानी तोतेगु जुल । थज्यागु मार व पशुवृत्ति गुबलें हे जिके, भीके मव्यमा धकाः घोयाके फ्वनेगु । यदि, छि भी सकलसिया धात्थे हे घोप्रति आस्था व भक्ति दुगु खःसा, मखुसा थःगु स्वार्थ पुवंकेत हे जक धर्म व संस्कृतिया ख्वापालं पुयाच्वंगु जुई ।

अज्ज, भीसं थौकन्हे “पञ्चबलि” धका निरपराध व अबोध प्राणी (पशुपन्छी) पिन्त हे सिधय्केगु ज्या याना च्वना, पञ्चबलि दुने खाः, हय्, दुगु, भ्याय् व मेः स्याना, हिंसा याना हिंसा प्रथायात तिबः बियुगु ज्यायाना च्वना, याना वया थ्व गुलितक बुद्धिमानी धायुगु ? अज्यापिं अबोध प्राणीपिनिगु ज्यान कायुगु मखु कि अमिकेदुगु थेजाःगु वृत्ति व चित्तयात सदां सदाया नितिं त्वःतेगु कुतः यायुगु खः । च्वय् न्हिथनापिं प्राणिपिके दुगु बानी व प्रवृत्ति भीके दुला मदु ?

थ्व खँय् छकःनि दुवाला स्वयनु :-

(क) **खा**: खा छम्ह भीगु समाजय् थौकन्हे थःथःगु नसा हे जुया वया च्वम्ह प्राणी खः, पन्छी खः । वय्त भीसँ लहिना तयागु खः अन्ततः स्याना नय्त, बल दय्केत । तर भीसं खां छु ज्या याईगु ? अज्यागु ज्या व वृत्ति, अले चित भीके दु ला कि मदु ? “खा” यागु ज्या खः खितुमतु खियुगु । भीसं नं थः मयोम्हेसिनं न्ह्यागु ज्या भिकथं, सुथांलाका ज्या यासां नं थ्व मज्यू व मज्यू, थ्व भतिचा मिलय् मजु, व थत्थेका धकाः गिज्ये याना च्वना,

याना जुया । छुँ हे गिज्ये यायथासय् मदुसा हे "लैका: जुम्हेसिया ग्वालितज्या:" धका: जुसां धया: वया, धया च्वनागु हे मखुला ? थत्थे खितुमतु खियगु वृति भीके दुला कि मदु ? थ्व बाँलागु बानि ख:ला ? थज्यागु कुबानि खां ख्युथै खितुमतु खियगु बानी त्वता छ्वयमा:ला कि म्वा: ? थज्यागु बानी दुम्हेसित भीगु समाजं य:यका च्वंला मच्चं ? थज्यागु खाँथे खियगु बानी त्वतेगुनं छगू बाँलागु चलन व बानी ख: धका सिइका द्योया थाय् च्वना प्रतिबद्ध व बचनबद्ध जुया त्वतेगु स्वयमा । स्वयनु । त्वतां भिं हे जुई ।

(ख) हैय् : हैय् छम्ह नं भीगु लागि उपयोगि पन्ट्ठी ख: । अय्ख:साँ हैय्या ज्या धैगु हे भिंगु व सागुजक थ:त, मसागु व स्यंगु जक कत:यात याइगु ख: । हैयात ल: फछिइ दुरु छमना ल्वाकाछयाना त्वंकल धासा दुरु जक त्वना ल:जक ल्यंदय्की । अत्थे हे भीसँ नं भिंगु जक जिं यानागु, मभिंगु व स्यंगु जक कत:यागु धका: दोष बियगु चलन दु, बानी दु । अज्यागु कुबानियात त्वतेगु बाँला हे जुई । भीगु कतिलाकेगु बानी हे "छाँच्चय् च्वना न्या व्वति काय्गु" ख: । थ्व बानीयात द्योया थाय् च्वना त्वतेतु, अर्पण याय्गु, संकल्प याय्गु नं पञ्चबलिमध्ये छगू ख: । थज्यागु ज्या नं छगू छगू पर्वय् त्वफिका छ्वयमागु ख: । तर आतकनं छ्वयया मच्चना । थ्व कटु सत्य ख: ।

(ग) दुगु : दुगु छम्ह प्येपां चुम्ह: प्राणी (पशु) ख: । दुगुया ज्या धैगु हे "म्ये" याय्गु ख:, च्वय्गु ख: । भीसँ नं भी मयोपिसं याना घया च्वंगु गुलिखें ज्या खाँयात भतिचा हे मू मविसें "अँयँ" धका: धाय्गु कुबानि दु । गुकिं समाजं भीत हे म्ह:ल्युने याउकं खँ ल्हानाच्चनी - थ्व छम्ह: महत्वाकाँक्षी थ:म्हं यानागु जक थिक, मेपिसं यागु बेथिक, धाइम्ह: धका: । थज्यागु म्ह:ल्युने खँ ल्हाकेगु ज्या थिक मखु खनि धका: सिइका थनिनिसें समाजयापित मयोगु, मफा:गु ज्या "अँयँ" धाय्गु, धाय्केगु ज्या याय् मखु "प्रभु" धका: द्योयाथाय् च्वना प्रतिबद्ध व बचनबद्ध जुया ज्याय् ख्यलय्गु नं भिंम्ह: मनुजुया म्वाय्गु शैली ख: थ्व ज्याय् थनिनिसें थुगु नख: पर्व निसें याये धका: याय्गु स्वंगूगु बलि ख: । थुगुकथं नं पञ्चबलिया अर्थ व मर्म थुईकेनु ।

(घ) **फै** :- फैया पुलिङ्ग भीगु समाजय् “भ्याँय्” धैगु खः । थ्व नं भीसंहे लःहिना वया च्वनाम्ह, तयाम्ह प्राणी (पशु) खः । थ्व “फै” यागु ज्या धयागुहे छम्हः वंथाय् छम्हः जुःथाय्, छम्हेसिनं याथें, याईम्हः जुईम्ह प्राणी खः । लिकथं तां गईम्हः विवेकहिन प्राणी खः । भीसं नं आःतक हना च्वनागु परम्परा, नखः चखः, धर्म व सँस्कृति गुलि तक थिकजु, मजु धकाः छकः हे लिफः मस्वसे, न्हापानिसे याना वयागु, अमिसंला याना वन धासा, अमिसं यागुलिं, छु हे न्हुकथं सोच विचाः हे मयासेयाना वया च्वना । भीसं आःतक नं न्हापानिसें याना वयाच्वनागु धकाः मिखा तिस्सिना अन्ध-विश्वासयात कयाच्वना परम्परायात छ्योनय् छुना जुयागु हुनिं भी यक्वः हे ल्युने व लिपा लायधुंकल । थज्यागु फै बुद्धि भीसं त्वते मत्योनि ला ? उकिंया अर्थ फुकक हे परम्परायात चदंक त्वाःल्हाः धैगु मखु । छकः ला बिचाः याना लिफः स्वया थिक ला बेथिक ला धकाः स्वया थिकसा, जीवन उपयोगी जुसा अज्ज वाँलाका हनेगु, वेथिकजुसा त्वता छ्वय्युगु क्षमता भीके दय्मागु खः । थ्व मदयाच्वथें ताय्का च्वना । भी मनुयाके हे जक विवेक बिचाः याय्गु शक्ति दु, मनन याय्गु शक्ति दु । थ्व हे मनन याय्फैम्हः प्राणी जुया हे भीत “मनु”धया तःगु खः । उकिं भीसं विवेक बिचाःयात छ्यला फै बुद्धि त्वता भिंम्हः मनु जुयत स्वयनु । थज्यागु ज्या द्यो साक्षी तया आः जिं छिं गुवलें हे याय् मखु धकाः पाफय्नु ! सही मानव जुया म्वाय्नु ! आवलिं जि गुवलें हे अबोध प्राणी हिंसा याय्मखु धकाः पा फय्नु !

(ङ) **मे** :- मेः छम्हः नं प्यपांचुम्हः हे प्राणी खः । मेः या दुरु पौष्टिक तत्त्वं भरपुर जुया च्वंगु नसा त्वंसा खः । मेः या पुलिङ्गम्हः प्राणी (पशु)यात नं निर्मम धंगं बलि बिया हिंसा याना, द्योपूजा याना वयाच्वना, वयनं धुन । तर सु गुलि भिं कुलय् जन्म जूवनलय् ? मात्र भीगु निच स्वार्थजक पूर्वका च्वना । अनाहकय् अबोध, निरपराध प्राणी (मेः) यात ज्यान कया च्वना । थ्व छगू नं पाशविक यातना प्रवृत्ति हे धाय् मत्वला ? मेःयाज्या हे धेताहाः पहः क्यनेगु खः । धेताहापन जुया म्वाना च्वनिम्ह प्राणी खः मे धैम्ह । मेःयाके थेंजाःगु धेताहा प्रवृत्ति भीके नं मदुगु खःला ? भी मयोम्हः मंमदुम्हः मनु वलकि भिसं मताःछुं च्वना तेरय् मदु छुं च्वना, मखु छुं च्वना, मस्यु छुं च्वना । थज्यागु प्रवृत्ति बांलागु मखु, ल्वःगु मखु । थज्यागु

बानी त्वतेगु नं सहि अर्थ धाय्गु खःसा छगू साप हे ल्वःगु पञ्चबलिमध्ये तःधंगु बलि बियागु खः, जुइ ।थज्यागु वृति व चित्त द्योयाथाय् च्वना आः जिं गुबलें हे धेताहाः पहः याय्मखु धकाः बलि विया सही व सम्यक जीवन शैली हनेमागु खः । थ्म भिंज्याय् न्ह्यज्याय्गु लिपा लाके मजिल ।

थुगु कथं भिसं बलिया अर्थ व बलि बिय्गुया मर्म थुइका न्ह्यज्याय् माःथाय् थौं भीगु तुच्छ स्वार्थवशः गलत धंगं बलि धकाः प्राणीहिंसा याय्गु ज्याय् न्ह्यचिला च्वना । उकिं बलि व बलि या अर्थ थुइका मनु जुया मनुया व्यवहार याय् सय्केनु, फय्केनु ! सकल प्राणीपिन्त दया, करुणा, मैत्री व मुदिता भाव तय् फय्केनु ! मनुष्य-चोला तस्सकं दुर्लभ खः धकाः म्हसिका मनुष्य चोलाय् याय्मागु कर्तव्य व दायित्व म्हसिका जीवन शैली हनेनु । सही व सम्यक मानव जुया विश्व शान्तिया स्थायित्व स्थापित याय्नु, याय्त्त स्वय्नु ! न्ह्यज्याय्नु ! सकल या जय व मंगल जुय्मा ।

जि छम्हः बुद्ध धर्म व दर्शनयात आस्था तया च्वनाम्हः जुया निमित्तं थज्यागु खँय् छुं हे भ्रम मदु । बुद्ध धर्मया मौलिक आधार व विशेषता धैगु हे अनित्य, दुःख व अनात्म खः । बुद्ध धर्म छगू अनिश्चरवादी खःसा थ्व छगू स्वभाव धर्म खः । अत्येजुया हे बुद्ध धर्म धैगु हे मानव धर्म खः मानवीयता प्रकट याय्गु लँपु खः । बुद्ध धर्म छगू हेतुवादी धर्म खः । संसारया फुक्क गतिविधि, घटना व परिवेश या थःथःगु हेतुकथं उत्पन्न जुई, विकास जुई, अलं विनाश जुई । उत्पत्ती जुईगुया हेतु (कारण) दुसा, उत्पत्ती मज्जुगु व मज्जीगु या नं हेतु (कार्यकारण) दै । विकास जुईगु व जुय्मागु हेतु दुःसा मज्जुईगु व जुय्म्वाःगु नं हेतु दै । अत्ये हे उत्पन्न व विकासया चरण पार जुसेलि विनाशया लँपु लेमाणुनं हेतु दै । थज्यागु सिद्धान्त बुद्ध धर्मय् दु वयात “प्रतित्यसमुत्पाद” धाई । चतुरार्य सत्ययात म्हःसिका कर्मवादी जुया म्वाय्माःगु खँ बुद्ध धर्म यकिन याना क्यंगु दु । कर्मविपाकया फल भोगय् मयासें मगाः धैगु सिद्धान्त हे “कर्मवाद” जुल । उकिं बुद्ध धर्म धैगु हे कर्मवाद खः, भाग्यवाद मखु, ईश्वरवाद नं मखु, बरु थ्व धर्म अनिश्चरवाद खः । बुद्ध धर्म मनुष्यचोला धैगु दुर्लभ चोला जूगुलिं थ्व जुनि हे भीसं शील, सदाचार, समाधि व प्रज्ञायात म्हःसिका शीलवान व सदाचार जुया थःगु कर्मयात भिंका छ्यला सम्यक मानव व मनुष्य धाय्का म्वाना च्वनेगु खः । शील, समाधि व प्रज्ञारूपी शोभाय्मान तिसां

तिया सही व सम्यक जीवन हना च्वनेगु व च्वने सय्केगु खः, बुद्ध धर्म धैगु^१ अय् जूगुया निमित्त चो देगलय् वर्ना मिथ्या दृष्टि व मिथ्या कर्म याना पशुबलि बियगु धेंजाःगु जंगलि व पाखण्डी ज्याय् ल्हाःतय्माःगु मदु । थःगु बानी व्यहोरा बांलाकेगु, शील सदाचार भिंका च्वनेगु, आर्य अष्टाङ्गिक लँपु लिना वनेगु, अभ्यास याय्गु, कुतः याय्गु, भिंगु व बाँलागु कर्म याना सम्यक दृष्टि व बचन तया यथावादी- तथाकारी जुया महामानव तथागत बुद्धया सच्चा अनुयायी जुया सदां सम्यक स्मृति तया म्वाना च्वनेगु, म्वाना च्वनेमाः धैगु खँय् विश्वस्त जुया च्वनेगु खः । तर थौकन्हेः बौद्ध धाःपिसं हे अबौद्ध ज्या याना बहाःबहीलय् मे, मुगु, हँय् स्याना, बलि बिया सम्यक भव्य् धकाः न्याय्का वया च्वंगु विडम्बनाया खँ जुलसा अज्यागु ज्या धैगु हे छगू जंगली व पाखण्डी जुयाच्वंगु दु । होश तय्माल, न्ह्यपु वाय्का स्वय्माल । भ्गी हे बौद्धतय्सं याना भ्गीगु हे न्हाय् मदय्का च्वनेमाल । “न्हाय्ध्यना स्वर्ग खने दैगु” धागु थ्वहे मखुला ? थज्यागुलिं वाः चाय्का मिथ्या दृष्टि व कर्म त्वताः सम्यक दृष्टि, करुणा, दया, मैत्री तया सम्यक कर्म याय्नु ! सम्यक जीवन हनेनु ! सही मानव जुय्नु, जुय्त स्वय्नु !

ने.सं. १११५ कौलाथ्व-४, बिहिवाः ; बि.सं २०५२ असोज १२, बिहीबार
 - प्रस्तुत च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-६, ल्याः २८७, ने.सं. १११५,
 कौलाथ्व -७, फुलपाती ; बि.सं २०५२ आश्विन-१५ आईतवाः, ई.सं.
 १९९५ अक्टोवर १, या पेज नं. २ लय् पिदंगु दु । १०

किण्डोल विहार-छगू अध्ययन

बौद्ध जगतय नांजाःगु ग्रन्थत मध्ये छगू “बोधिसत्त्वावदान माला” नं स्रः । थ्व ग्रन्थय शान्तिन्या महानायक शाक्यमुनि बुद्धया बुद्धत्व प्राप्तीन्त्यो सत्य युगय, त्रेता युगय, अलें द्वापर युगय थीथी थासय बोधिसत्वया रूपय जन्म का विज्यागु खँ उल्लेख याना तःगु दु । सत्य युगय जक (११) भिंछकः बोधिसत्वया रूपय जन्म का विज्यातसा त्रेतायुगय (१०) भिंछकः, अलें द्वापर युगय (१०) भिंछकः, याना व स्वंगू युगय (३१) स्वीछकः तक जन्म जुया विज्याना सकल प्राणीया हित, सुख, अलें कल्याण याना विज्यागु खँ थ्व महायानी बौद्ध ग्रन्थ “बोधिसत्त्वावदान माला”य कलि युगय जन्म जुया विज्याम्ह (३२) स्वीनिकःम्ह शाक्यमुनि बुद्ध कना विज्यागु धकाः उल्लेख याना तःगु तच्चकं ज्ञानबद्धकं ग्रन्थ नांजाःम्हः बौद्ध विद्वान पण्डित वैद्य आशाकाजी (गणेशराज) बज्राचार्यजुं नेपाल भाषां च्वया विज्यागु जुयाच्वन । थ्व ग्रन्थात सत्य, त्रेता व द्वापर युगकथं ब्वथला स्वंगू द्या याना ने.सं. १९०३ य ‘नेपाल बौद्ध प्रकाशन’ संस्थां पिथना ब्यूगु जुल । त्रेता युगया जन्म वाखँ धकाः निगूगु द्याया सर्वज्ञमित्रावदान (ल्या १५) य काश्यप भिक्षुं न्यना विज्यागु सवालयात कया शाक्यमुनि भगवान बुद्धं त्रेता युगय क्रकुच्छन्द या पर्यायजुया वंगु खँ कना विज्यागु भवःलय भरत खण्डे शुभ स्थान जुया च्वंगु पद्मपुरी देशया उत्तर लागाय (दिशाय) च्वंगु तःधंगु देश कनकावतीई च्वना विज्याम्हः नांजाम्ह बौद्ध विद्वान भाजु रतिशर्मा ब्राम्हणजुया छन्हु स्वप्ने “स्वयम्भू चैत्ययाके पञ्चरश्मि पिहां वगु दर्शन याना” धकाः जूगु खँ थम्हः कलायात कना स्वयम्भू दर्शन यायगु इच्छा याना नेपाः देशय तीर्थ विज्यागु जुल । स्वयम्भू बुद्धालय व मञ्जुश्री बोधिसत्व या दर्शन याना प्यन्हुतक अन हे च्वनां उगु थासं क्वहाँ वया किण्डोल विहार दय्केगु थासय बासयाना च्वन । वसपोल बौद्ध विद्वान भाजु रतिशर्मा ब्राम्हणजुं स्वयम्भूई च्वना सुथय ‘स्वयम्भू पुराण व मे मेगु नं धर्मोपदेश याना आपालं मनुतयत बुद्ध धर्म म्हसिका बोध

याका विज्यात । सकल श्रोता गणपिं सन्तोष जुया सश्रद्धां दान प्रदान यागु अन्न, द्रव्य, धन, धातु, वस्तु, थीथी नयगु, पुनेगु वस्त्रत निःस्वार्थीजुया मुंका 'बुद्ध विहार' दय्केगु इच्छा याना सकल यात चित्त बुभय् याका विज्यात । सकल श्रोतागणपिनिगु ग्वहाली कया बुद्ध मूर्ति स्थापना याना किण्डोल विहार दय्कगु खँ थत्थे च्वया तःगु दु ।

तदा हि तत्र संस्थानं किं दोलेति च ख्यातवान् ।

तदद्यापि च तत् स्थाने कनकावतीजना सदा ।

मानिताः पूजिता स्तत्र भक्ति युक्तेन संयुताः ।

ततोड सौच महाविप्रश्च श्वतुर्मासान्तरे स्वकम् ।

थुगु बखतसं निश्चय याना अन दय्कगु विहारया नाँ "किण्डोल विहार" धकाः प्रख्यात याना सकल सज्जनपिन्त न्यंका, स्वयम्भू बुद्धालय, मंजुश्री बोधिसत्व, किण्डोल विहारय् बुद्ध पूजा याना मङ्गलोत्सव यात । थौ तकनं थुगु स्थानयात "किण्डोल विहार" धैगु जुयाच्वना ।

श्री स्वयम्भू ज्योतिरुप दर्शन व पूजादिया वर्डपिं स्वदेशी-विदेशी सज्जन वर्गीपिं, तीर्थ यात्रीपिं अले भिक्षुपि बास याय्त सोभायमान, ज्याच्छिंक पाय्छिगु विहार दय्कगु प्रमाण जुल ।

थ्व हे (किण्डोल) विहार दय्के सिधस्यैलिं थ्व विहारया नां छु तय्मालि धकाः छुँ विलम्ब जुइका आकुल ब्याकुलयाना मती अन्दोल जुइका च्वंगु जुयानिनिं थत्थे च्वया तल ।

"किम् इति आन्दोल- किमान्दोलम्" धकाः लिपा बिचाः याना "किण्डोल महाविहार" धैगु नामं प्रसिद्ध जुल । किण्डोल विहार दय्का प्रसिद्ध याय् धुंका प्यला लिपा बौद्ध विद्वान भाजु रति शर्मा ब्राम्हणजु थःगु छुँ लिहाँ बिज्यागु जुल । अद्यापि (आतकनं) थुगु थाय् (किण्डोल विहार) यात कनकावती देशबासीपिंसं पूजादि भक्ति तया लुमंका च्वंगु दु धैगु प्रमाण बिया तल । थ्व खँ अज्ज स्पष्ट जुइका बौद्ध विद्वान पण्डित भाजु हेमराज शाक्यजुया अमर अजर कृति "स्वयम्भू महाचैत्य" धैगु सफुतिइ न्त्यब्वया तःगु जुया च्वन । किण्डोल विहारया खँ बोधिसत्वावदान माला" निगूगु द्या" या पृष्ठ नं. ३१०-३१२ य् उल्लेख यानातःगु दु । थ्वहे छगू अविष्मरणीय लिखित पौराणित प्रमाण जुया ब्यूगु जुल ।

ने.सं. १११५ सिल्लाथ्व-६, रविवाः । बि.सं २०५१माघ-२२, आईतबार ।

- थ्व (च्वसु) लेख नेपाःया न्हापांगु बुद्ध धर्मया लय्-पौ "आनन्दभूमि" दँ-२३, ल्याः ७, ने.सं. १११६, सकिमिलापुन्ही ; ई.सं. १९९५ नोभेम्बर ; बुद्ध सम्बत २५३९ ; कार्तिक २०५२ या पृष्ठ नं. १५-१६य् पिदंगु जुल । ०

नागदेश-छगू म्हसिका (परिचय)

पृष्ठभूमि : ख्वप जिल्लाया योता लागाय् च्वंगु अधिकाशतः नेवाःतय्गु घसोवास लागा खः नगदेश, बोडे व थिमि, अले लोकन्थली । वंगु २०५३ चैत १४, बसुवाः च्वंगु मन्त्रिपरिषद्दया मुनेज्यां थ्व फुक्क लागायात एकीकृत यानाः "मध्यपुर थिमि नगरपालिका" घोषणा यानाबिल । थ्व फुक्क लागायात एकीकृत यानाः १७ (भिन्हय्गु) वडाया ब्वथलाः न.पा.या प्रारूप तयार यात । उकिई मध्येय् बोडेयात १, २ व ३ यानाः स्वंगू वडाया ब्वथलासा नगदेशयात नं. ४, ५ व ६ यानाः स्वंगू वडाया हे ब्वथलाबिल । थिमि (चपाचो व बालकुमारी) यात ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३ व १४ यानाः च्यागू वडाया ब्वथलाबिलसा लोकन्थलीयात १५, १६ व १७ यानाः स्वंगू वडाया ब्वथलाः मुक्कं भिन्हय्गु (१७) वडाया ब्वथलाः एकीकृत प्रारूप दयेकाः न्हूगु न.पा. घोषणा यानाबिल, तर समूचित प्रबन्ध जूगु धाःसा खने मदु । थन न्ह्यथनेत्यनागु नागदेश नेवाः बस्ती एकीकृत न.पा.-मध्यपुर थिमि न.पा.या स्वंगू वडाया ब्वथलातसां नागदेशया नेवाः तय्गु पहः चहः, थितिबिति, संस्कार मेगु नेवाः बस्तीनापं छुं छुं पानाः थःगु हे विस्कं मू दुगु वाःचायेकाः थ्व नेवाः बस्तीयागु चर्चाया विषयवस्तु कथं नालाः न्ह्यब्वयेगु कुतः याये ।

ऐतिहासिक नामांकरणः थ्व नागदेश नेवाः बस्तीया ओता (दक्षिण) पाखे इतिहास प्रसिद्ध बाल्सुकी (बासुकी) नागया निवासस्थान दु । थ्व हे बाल्सुकी नागराजाया हुनि थ्व दोयात बाल्सुकी दो (फाँट) धायेगु चलन आःनं दु । थ्व हे नाम थ्व थाय्या ना प्रसिद्ध जू थ्व दोया खुचाय् बाल्सुकी नागया निवासस्थान जूगुलि छुं नं पूजाआजायात न्या (डा) मालीबले गनं काये थाय मन्त कि थ्व खुचाय् बाल्सुकी नागयात पूजा यानाः दक्षिणा छायाः थःत माक्वः न्या लायेगु चलन दु । न्या यक्वः दत धकाः माःछिं अप्वः लाना काल धाःसा सर्प पिहां वयेयः, वा, कार्य सिद्ध मजू धइगु खं यक्व न्यने नं ।

(क) थ्व हे बाल्सुकी दोया च्वसं थथ्याः थायसं छगू दे (बस्ती) स्वनाः

नागराजां बासयागु थाय् जूगुलिं थ्व दे (बस्ती) यात “नागदेश” धका: नां छुना: बस्ती दयेकूगू जुयाच्चन । थ्व खँ महायानी, बज्रयानी, बौद्ध धर्मया अतिकं नांजा:गु बौद्ध ग्रन्थ “प्रज्ञापारमिता” ग्रन्थय् न्त्यथना: न्त्यव्वयात:गु जुल । थ्व नांजा:गु बौद्ध ग्रन्थ “प्रज्ञापारमिता” या रचनाकार च्वमि भाजु बौद्ध विद्वान “जनश्रीज्ञान बज्राचार्यजु” जुयाच्चन । थ्व नागदेश नेवा बस्ती स्वना: उवले च्वनादीपिं महायानी बज्रयानी बौद्ध धर्मय् आस्था व श्रद्धादुपि बासिन्दात हे जुल, थुकिया बल्ला:गु दसि धइगु हे “बहाननी” ख: । बज्रयानी शैली बहा: दयेका: प्यखेर छें दयेका: येता योता (पूर्व पश्चिम) त:हानाचा (Rectangular) याना: “ननी” छुना: थ्व त्वा: या नां हे “बहाननी” त्वा: धका: आ:तक नं नांदं, लोकंत्वा: । थौकन्हे मध्यपुर थिमि न.पा. वडा नं. ६ लय् ला: । बहाननी त्वा: या आकारप्रकारं धयाच्चं, थ्व बस्तीया निस्वनेगुनिसे उवलेया बासिन्दात वज्रयानी बौद्ध धर्मया अनुयायीतयगु बस्ती ख: । नगदेश बस्तीया प्राचीन नां ‘नागदेश’ ख: धइगु खँ च्वय् नं न्त्यथनेधुंकूगु दु । थ्व बज्रयानी बौद्ध नेवा: बस्तीया पर्यायवाची शब्द वा नां ख: ‘नागदेश’ । थ्व नागदेश व बहाननीया बारे ज्ञाता जुयाच्चंम्ह बरिष्ठ समालोचक, वाम बुद्धिजीवी, अले बौद्ध विद्वान कथं नांजा:म्ह विद्वान भाजु माणिकलाल श्रेष्ठजुं जिमिसं रवसा: रवयागु “नागदेश-एक परिचय” नांगु स्मारिका विमोचन ज्याभ्व:स विमोचन यानादिसं वय्क:लं “नागदेश बस्ती छगू बज्रयानी बौद्ध सम्प्रदाय (मत)या केन्द्रस्थल ख:, जुइमा:, गथे थेरवाद बौद्ध सम्प्रदायया स्वनिगलय् न्हापांगु विहार ख: “गुं विहार” । थुगु हे कथं बज्रयानी परम्परा कथंया न्हापांगु बहा: नागदेशया “बहाननी” त्वा: ख: । वय्क:लं गनं, गथे सिइकादिल ख: थ्व छगू नागदेशया भी बासिन्दातयगु, जनतातयगु गौरवया विषय ख: । भीगु नितिं छगू अन्वेषणया विषय ख: ।

अथेहे नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानं पिंका:गु “प्रज्ञा” धइगु पत्रिकाय् नं डा. राजेश गौतमजुं च्वय् न्त्यथनागु महायानी- बज्रयानी बौद्ध धर्मया अतिकं मू दुगु धार्मिक ग्रन्थ “प्रज्ञापारमिता”या हवाला बिया: भीगु दे बस्ती नगदेश, नकदेश मखु थ्व बस्तीया नां “नागदेश” हे ख: धका: न्त्यव्वयादीगु नं च्छायेवह:गु च्वसु ख:, भीगु नितिं गौरवया विषय नं ख: ।

(ख) स्वनिगलय् दुने मल्ल (नेवा:) जुजुपिनि इलय् यें, यल व ख्वपया जुजुपिनि थ:थ:गु राज्यय् गाँ, बस्ती विस्तार यायेगु होड (प्रतिस्पर्धा) जुल । ख्वपया जुजुं थ:गु राज्यया योता लागाय् स्वंगू गाँ बस्ती दयेकल- व गाँ बस्तीया नां ख:, नर, बोर, थिमि (नागदेश, बोडे, थिमि), अथे हे यलया जुजुं न थ:गु राज्यया योतापाखे नगां, चुगां, पागां नांयागु स्वंगू गाँ बस्ती दयेकेवं

यें देया जुजुं नं थःगु राज्यय् येता (पूर्व) लागाय् नारो, नक्साः व चावही नांगु स्वंगू गां बस्ती दयेकल धइगु प्रसंग न्ह्यब्वयातःसातवि उलि पाय्छि जूगु खनेमदु । छायाधाःसा बौद्ध धार्मिक ग्रन्थ “प्रज्ञापारमिता”य् हे उल्लेख जुयाच्वंगु दु । नागदेश बस्ती धायेबले “प्रज्ञापारमिता” ग्रन्थया रचनाकाल पक्का नं नीन्यसः नीस्वसःति दँया खँ जुइ धुँकल, अथे हे चावही नं, अशोककालीन चारुमति विहारया खँ नं नीन्यसः नीस्वसःति मल्याकं दँ न्ह्यःया खँ जुइधुँकल । यदि अथे हे छन्द मिले यायेत व “कर्पिनिगु बजी थः कजि जुइकथं” जक न्ह्यब्वयातःगु जुल ।

(ग) नागदेशयात अप्रभंश यानाः नगदेश, नकदेश, नरशय्, नरमि धकाः नं छथलाबुला यानाच्वन । थ्व गनतक न्यायोचित खः जिं थुइके मफया च्वन । गुम्हेसिनं नकदेश खः नकदेश धइगु हे “नकतिनि चुलिवःगु दे” अर्थात बोडे, थिमि स्वयां नं लिपा तिनि दयेकूगु गां बस्ती खः । थ्व भन हे पाय्छि मजू । थ्व भन हे “कर्पिनिगु बजी थः कजि जूगु”खनेदुगु जुल, थुकिइ छुं नं अर्थ मदु । भू-प्रमाण (दसि) व थाय्बाय् ल्वयेकातःगु नामय्थें दुग्यःगु प्रमाण मेगु मिले ज्वीफइमखु ।

जनसंख्या : थ्व नागदेश नेवाः बस्तीया जनसंख्या वि.सं २०२८ सालया तथ्यांक कथं २,८२९ बासिन्दात दुसा वि.सं २०३८ सालपाखे ३,५६७ जनतात दुगु जुल । अथे हे वि.सं २०४८ सालय् ४,२३७ जनसंख्या दुगु जुल । अथेहे आवादी जग्गा १,८१४ रोपनी स्वयां नं अप्वः दु ।

रहनसहन : थ्व नागदेशया बासिन्दात अप्वःसियागु लजगाः बुँज्या खः । दच्छियकं हे बुज्याय् प्यपुनाः तःक्यनाच्वनी । यें दे व स्वनिगःया सकभनं थासय् तरकारी मियाः जीवन हनेगु यानाच्वगु दु । स्वनिगःया तरकारीया क्यबःया सुसाःकुसाःमित् थ्व हे बस्तीया बासिन्दात खः । नागदेशया अप्वः नेवाःत बुँज्यामि ज्यापूत खः । उकिं थनयापिन्सं थीथी इलय् थीथी कथंया तरकारी ह्वलाः, सालाः, पिनाः तरकारीया बनेज्या यानाः थःथःगु आर्थिक क्षमता कथं जीवन हनावना यानावयाच्वंगु हे दु ।

संस्कृति : नागदेशया नेवाःत नं संस्कृतिह्यःमि खः । ई ब्यः, बेलाबखत कथं थीथी नखःचखः हनाः ल्वःकथंया प्याखं स्यनाः सयेकाः जीवन न्ह्याइपुक हनावयाच्वंगु हे दु । दिगु पूजा थेंज्याःगु पर्व नं सकसियां छन्हु हे न्यायेकाः हनाः Homogenous Culture कथं यानाच्वंगु छगू दसु खः । श्राद्ध थेंजाःगु कर्म काण्डया ज्याखँ याइबले ज्वीबले अप्वःसिया आः नं बज्राचार्य गुरुजुपिपाखे चैत्य स्थापना यानाः पिण्ड तर्पण यायेगु यानावयाच्वंगु हे दु । ०

गुँला धर्म व नगदेश

गुँला धर्म - थ्व नेवा बौद्धतयसँ नाला कया च्वंगु छगू बौद्ध संस्कार खः । थत्थे धाय्बले थ्व गुँला धर्म नेवा बौद्धतयसं याना वया च्वंगु बौद्ध संस्कारया प्रतीक खः, प्रतिफल खः ।

बौद्ध परम्परा व संस्कारं बिलिबिलि जाया च्वंगु थ्व गुँला धर्मया शुभारम्भ गुँला थ्वया पारु (श्रावणशुल्क-१) कुन्हुनिसं जंलाथ्व या पारु (भाद्र शुल्क-१) कुन्हुतक लच्छियंकं गुँला धर्मकथं नसंचा चाहुला भगवान बुद्धया चैत्य व द्यो देगः चाहुलेगु याना वया च्वंगु दु ।

भीगु नेपाः देशय् धर्मयात कया मेमेगु देशेथें ल्यापु मदु । धार्मीक सहिष्णुता हे धायेमाली । भी नेपाःमि नेवाः, खय्, सँय्, ब्रम्ह, थारु सकसिनं हे फुक्क द्योपिन्त पूजा याना आदर गौरव तया वया च्वंगुहे दु। धर्म व संस्कारय् विवाद याना वया च्वंगु मदु । उकिं गुँलांनं नसंचा चाहुले बले भगवान बुद्धया चैत्य, विहार, गुम्बा नापनापं मेमेपि द्योपिन्त नं पूजा याना वया च्वंगु हे दु । गुँला लच्छिये च्वंपिं यमितयसं स्वयम्भू भगवानया चैत्य चाहुला दर्शनं याना हारति अजिमा द्यो दर्शन याना थीथी धाँ बाजां, बासुरी बाजनापं चाहुला च्वंगु, जुया जूगु भीसं खनागु हे जुल । अत्थे हे ख्वपेनं गुँला लच्छि धाँबाजं थाना चैत्य बहाःलय् पूजा याना चाहुला मेमेपिं द्यो देगः चाहुला पूजा याना नसंचा चाहुलेगु ज्या जुया हे च्वं । थिमिनं गुरुजुपिं, साय्मितयसं, अले थिमिया कुम्हाः (प्रजापति) तयसंनं गुँलालच्छि नसंचा चाहुला बालकुमारी द्यो चाहुला चैत्य व विहारयत्नं चाहुलेगु ज्या याना वया च्वंगु हे जुल । स्वदँ प्यदँति दतजुई थिमिया कुम्हाः (प्रजापति) तयसं गुँला धर्मकथं नसंचा चाहुलेगु दिना च्वंगु दु ।

नगदेशयत्नं न्हापा न्हापा दय्दशकं गुँला म्वः ल्हय्गु, ल्हइकेगु धका गुँला लच्छियंकं गुँला धर्मकथं नसंचा चाहुलेगु ज्या याना वया च्वंगु खः । गुँला लच्छिन्यंकं नगदेशय् कजिःया छें नं बिधिपूर्वकगु पूजा नापं धाँबाजा,

बासुरी बाजा पिहां वया दकले न्हापं श्री सिद्धि गणेशया पूजा याना देगः स्वकः चाहुला, अलें भगवान बुद्धया चैत्यनं स्वकः चाहुलेगु याई थुलि चाहुले सिधयका छसिकथं न्हुछेभो त्वाः, बहाननी त्वाः, माय्ख्याः, बहाननी, लाछित्वाः, भ्वापुननि, लेंचा, छ्वास्वत्वाः, ठोकासीत्वाः, त्वागाःत्वा, न्हुछेन्ह्योनेत्वाः, कुम्हाःलाछि, न्यागाँचा, पुखुसीत्वाः जुया श्री सिद्धि गणेश (गणेद्यो) या देगः चाहुला दर्शन याना क्वचायका कजिया छें चुवनि । गुँलालच्छि दुने थीथी वाः व तिथि कुन्हु मेमेथाय् नं धाँबाजं, बासुरीनापं लावालशकर जाना द्योसिईकेवनेगु या । धाय्, शनिवाः कुन्हु निल बाराहीया दर्शन या वनिसा लिपा यागु शनिवाः कुन्हु दक्षिण बाराही दर्शनयावनी । नागपञ्चमीकुन्हु चाँगु नाराद्यो (हरिहरहरबाहिनी लोकेश्वर) या दर्शन यावनि । जुगाः कुन्हु बुगःद्यो (करुणामय लोकेश्वर) या दर्शन यावनि । हानं मेगु दिनय् बरगाँमय् नं द्यो दर्शन यावनि । गुँला धर्म क्वचालिकुन्हु स्वयम्भू भगवानया चैत्य दर्शनयाना पूजा याना क्वचालि । थत्ये लच्छियंक गुँला धर्मकथं भिगु (शुभ) मङ्गलमय ज्या याना वया च्वंगु प्यदँ न्यादँ हे दय्धुँकल दिना च्वंगु ।

नगदेश छ्गू बःचाधंगु गाँ जुसांतबि थीथी इलय् थीथीकथंया तःधं चिधंगु साँस्कृतिक ज्या खँ ज्वीगु गाँ खः । थन बौद्ध धर्मय् विश्वासयाइपिं अधिकाँश ज्यापूतय्सं बसोबास याना वया च्वंगु दु । जातिय तथ्याइकथं ९०% मयाकं अप्वः ज्यापूतय्सं बास याना च्वंगु गाँ (दे) खः नगदेश । थ्व हे गाँमय् गुन्हुपुन्हीबले महाँकाली प्याखँ, भैलःद्यो प्याखँ स्येना ल्हुइकि । यक्वः हे दँ दय्धुँकल च्वय् न्त्यथनागु प्याखँत मस्यंगु व मल्हुइकुगु । नेवाःतयगु बस्ती जुयाच्वंगु गाँमय् नेवाः संस्कार व साँस्कृतिं बिलिबिलिं जाःया च्वंगु थीथी इ ब्यःया संस्कार व साँस्कृतिं बिलिबिलि जाःयाच्वंगु, थीथी इ ब्यःया संस्कार व साँस्कृतित स्वय् मखनिबले गुलि म्हाइपुसेच्वं । भी स्वनिगःया नेवाःत हे मखुथें च्वं । स्वनिगलं पिनेच्वपिं, गाँगाँमय् च्वना च्वपि गाँ नेवाःतथें च्वं । गाँ गाँमय् व पहाडय् च्वपिं नेवाःत व खय्, ब्रम्ह, सँय्तय् छुहे मपाथें ज्वीधुँकल भेषभुषा व बोलीचाली । गाँ गाँमय् व पहाडया नेवाःतय्सं, नेवाःतय् मचातय्सं थःगु माँ भाय् “नेपाल भाषां खँल्हाय्, च्वय् मसय्धुँकल । थःगु जातिय अधिकार व हकयात म्हमसिये धुँकल । उकिं, भीसंनं आःहे बिचाःयाय् मागु जुल ।

बुद्ध धर्मय् आस्था व विश्वास दुपिं नगदेशया उपासक उपासिकापिं

जाना २०४५ सालय नगदेश बौद्ध समूह गठन याना “नगदेश बुद्ध विहार” भवन दयकेगु कुतः याना भवन निर्माण जुलसा थ्व हे विहार भवनय शान्तिया प्रतिमूर्ति महामानव तथागत बुद्धया शिलामूर्ति ने.सं.११११ बछलागा-४, शनिवाः(तदनुसार इ.सं.१९९१ जून-१ तारिख) कुन्हु वसपोल तथागत बुद्धया २५३५औं बुद्ध पुण्य-तिथिया उपलक्ष्यय पूज्यवर भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविरजुया करकमलं विधिपूर्वक अनावरण ज्या जुल । अननिसें नगदेशय बुद्ध धर्म व दर्शनया प्रचार प्रसार भं भं जुया बढ्य जुजुवन । नेवा बौद्ध धर्म व संस्कृतिया उत्थान व विकासय अभ् न्त्यज्यायगु तातुना थुगुसि गुंला धर्मया नसंचा लच्छियंकं नगदेशय जक चाहुलेगु यानागु जुलसा थुगुसि हे दकले न्हापंगु वर्षाबास नगदेश बुद्ध विहारय संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रया श्रद्धेय भिक्षु थानसेठजु च्वना बिज्यागु दु । वसपोल श्रद्धेय भिक्षु नगदेश बुद्ध विहारया प्रेरणाया श्रोत जुया बिज्यागु दु । वसपोल थ्व विहारय दकले न्हापं वर्षाबास च्वना बिज्याम्हः, शुभारम्भ याना बिज्याम्हः जूगुलिं नगदेश बुद्ध विहारया इतिहासय अग्रस्थान प्राप्त याना बिज्याम्हः जूगुलिं धात्थें हे नगदेश बुद्ध विहारया “थानसेठ” जुया बिज्यात । थ्व धात्थें हे वसपोलया कर्मविपाक या फल हे धाय्मा, धाय् नं ल्वः ।

गुंला धर्म नेवाः बौद्धतयगु परम्परा व संस्कारया प्रतीक खः, प्रतिफल खः, धकाः न्हयोने हे उल्लेख याय् धुन । थुकिं दुने यक्वः तामासी धर्म दुहां वया च्वंगु वाःचाय्का अज्यागु ज्याय् छुं सुधार याना भिंगु मङ्गलमय ज्या जक नाला कया, तमाशा जक त्वतेगु यानागु जुल । उकिं गुंला लच्छि नगदेशय जक नसंचा चाहुला, देचाःम्हु(देम्हुः) वनेगु ज्या त्वफिकुगु जुल, मयानागु जुल । देचाःम्हुलेगु ज्या सापारु कुन्हु याना वया च्वंगु खः न्हापन्हापा । आः थुगुसी थ्व ज्या मयानागु जुल, थ्व ज्यायात हतोत्साही यानागु हे धाय्माली ।

धात्थें धाय्गु खःसा बुद्ध धर्म धयागु बौद्ध संस्कार परम्परा व संस्कृति जक मखुः करुणावानम्हः, महामानव, तथागत बुद्धं कना, क्यना बिज्यागु “प्रज्ञा” यात थुइका सम्यक जीवन हनेगु हे उत्तमगु धर्म खः । भी फुक्क लगे जुयमागु, वनेमागु वास्तवय प्रज्ञामय लँपुइ खः, भक्तिमय लँपुइ मखु । तर, भक्ति मयाकं प्रज्ञामय शक्ति दैमखु, ध्यान मयाकं ज्ञान दैमखु, ज्ञानया श्रोत ध्यान खः थ्व खँयूनं लोमंके मज्यू । अत्थे धका भक्ति

पक्षयात जक जोड बियग्गु पाय्छि मजु । भक्ति यायतनं प्रज्ञा माः, ज्ञान माः । प्रज्ञा मदुग्गु, ज्ञान मदुग्गु भक्ति अन्ध-भक्ति जूवनि । गत्थे कि बरिगया न्हयोने च्वनेमाःम्हः, तय्माःम्हः सलः बरिगया ल्यूने तया गुबलें हे बरिग न्ह्याके फैमखु । बरिग धात्थें हे बाँलाक न्ह्याकेगु खःसा सलः हे न्हयोने तय्मा । थन “सलः” धैम्हः हे “प्रज्ञा” या प्रतीक खः । उकिं गुँला धर्मया लँपुं सकसितं बौद्ध भावनां ओतप्रोत याना प्रज्ञाया लँपुं यंका सम्यक जीवन हने फयकेत हे भीसँ गुँला धर्म म्वाकातय्मागु ताय्का च्वना । गुँला धर्म म्वाकातय्गु धैगु हे नेवाः बौद्ध तय्गु पहः चहः ल्यंका तय्गु खः, नेवाःतय्गु परम्परा, संस्कार व सँस्कृति यात म्वाका ल्यंका तय्गु खः ।

भवतु सब्ब मङ्गलम् ! सकसिया जय, मङ्गल व कल्याण जुयमा !

ने.सं.१११४ गुँलाथ्व-१, सोमवाः

- व च्वसु विश्वभूमि न्हिपौ या दँ ६, ल्याः २५४, गुँलागा ६ ; १११४ ; भाद्र-११ ; शनिवाः २०५१ ; अगष्ट-२७, १९९४ कुन्हु पृष्ठ नं. ३ लय् पिदंगु दु ।

बौद्ध जगतय् सिपुन्हीया महत्व-छगू दुवाला

शान्तिया महानायक, महाकारुणीक, तथागत बुद्धया जीवनय् थीथी पुन्ही नापं यक्वः यक्वः हे स्वापू दु । स्वाँया पुन्ही (पुष्प-पूणिमा, बैशाख पुन्ही) धाय्बले वसपोलया जन्म, बुद्धत्व प्राप्ती व महापरिनिर्वाणथेंजाःगु अतिकं संवेजनीय घटना जूगु दिं जूगुलिं वसपोल तथागत गौतम बुद्धया जीवनय् जूगु “त्रीवेणी संगम” कथं बौद्ध जगतय् नालेगु, हनेगु याना च्वंगु दु, याना वया च्वंगु दु । अथे हे गुरुपुन्ही (आषाढ पुन्ही) नापं नं वसपोलया जीवनय् थीथी कथंया यक्वः संयोगत व घटनात जूगु खनेदु । दकले न्हापांला असार पुन्हीकुन्हु वसपोल सिद्धार्थ गौतमकथं जन्म ज्जीत वसपोलया मां मायादेविया गर्भय् प्रवेश जुया बिज्यागु, नीगूदँया (२९ दँ) बैशय् कपिलवस्तु राजदरबार परित्याग याना “महाभिनिष्क्रमण” थेंजाःगु अतिकं संवेजनीय ज्या याना बिज्यातसा खुदँ तकया कथिन तपश्चर्यालिपा बैशाख पुन्हीकुन्हु “सम्बोधी लाभ” (बुद्धत्व प्राप्त) यानालिं स्वलाःतक थःथःम्हंतु अनुलोम प्रतिलोमया बिधिकथं बोधिज्ञानयात परीक्षण याना गुरु पुन्ही (असार पुन्ही) कुन्हु दकले न्हापं पञ्चभन्द्रबर्गीय भिक्षुपिन्त बोधिज्ञान प्रकाशन याना “धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र”या धर्मोपदेश सारनाथ मृगदावन ऋषिपत्तनय् याना बिज्यागु पालिसाहित्यय् स्वर्णाक्षरं लिपिवद्ध जुया च्वंगु नं अतिकं हे संवेजनीय ज्याकथं नालेमाःगु जुयाच्वन, ऋद्धि प्रातिहार्य शक्ति प्रदर्शन व मां मायादेवीयात त्रयत्तिश भुवन (तुषिता भुवन)य् अभिधर्मया उपदेश याना बिज्यागु दिं नं असार पुन्ही कुन्हु हे जुया च्वन । वसपोलं थःम्हं प्राप्त याना बिज्यागु बोधिज्ञान प्रकाशन याना धात्थे हे सच्चाःम्हः गुरु जुया बिज्यागु, शास्ता जुया बिज्यागु जूगुलिं वसपोलयात उगु दिंनं निसे “शास्ता” (गुरु), धकाः सम्बोधन यागु जुलसा उगु पुन्हीयात “गुरु पुन्ही” धकाः नं नाला, हना वया च्वनागु जुल । थ्वहे गुरुपुन्ही (असार पुन्ही) वना कन्हे कुन्हु निसे कतिपुन्ही तक” वर्षावास काल” धकाः बौद्ध जगतं अतिकं

हे मू बिया हना वया च्वंगु जुल । भगवान् बुद्धं थःगु जीवनय् पीखुगू (४६ गु) वर्षावास च्वना बिज्यागु खँ पालिसाहित्यय् न्ह्यथना तःगु दु ।

अत्थे हे भगवान् बुद्धया जीवनय् सिपुन्ही नापं थीथी कथं यक्वःज्या खँ घटना व संजोगत चूलाना बौद्ध जगतय् सिपुन्ही (माघ पुन्ही) या महत्त्व दया च्वंगु जुल । थ्व सिपुन्ही कुन्हु चतुरंग सन्निपातया घटना जुल । सारिपुत्र व महामौद्गल्यायन स्थविरपिन्त अग्रस्थान बिया बिज्यात, तथागतपिंके ऋद्धिबलं कल्पभरतक आयु संस्कार बृद्धि याय् फ़ैगु स्वक्वः स्वक्वः तक उजं बिया बिज्यागु, वशवर्ती मारं भगवान् बुद्धयात महापरिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ धकाः अनुरोध यागु नापं वसपोलं मारयात “थनिं स्वलां लिपाया स्वाँया पुन्ही कुन्हु तथागत महापरिनिर्वाण ज्वी” धकाः आज्ञा जुया बिज्यागु खँ थ्वहे सिपुन्ही कुन्हु जूगु जुल । उकिं आः सबिस्तारं छसिकथं न्ह्यब्वय्गु, कुलेगु कुतःयाय् :-

(क) चतुरंग सन्निपात धैगु छु ? थ्व हे सिपुन्ही कुन्हु छन्हु हे प्यंगु घटना त, ज्या व संयोगत चूलागु जुल । व छु छु धायबले फिनिसःत्याःम्हः (१२५० म्ह) अर्हत भिक्षुपिं गन भगवान् बुद्ध विहार याना च्वना बिज्यागु खः अन छथायसं मुना बिज्यागु जुलसा अत्थे मुना बिज्यापिं भिक्षुपिं बुद्धया ओवाद वाक्यं उपसम्पदा जूपिं जुया च्वंगु जुल । छथायसं मुना बिज्यापिं अर्हत भिक्षुपिं पूर्वी सूचना (न्हसना मबिकं हे) बिना हे समागम जूगु जुया च्वनसा अत्थे छथायसं मुना बिज्यापिन्त भगवान् बुद्धं ओवाद प्राप्तिमोक्षया उपदेश बिया बिज्यागु जुल । थ्व प्यंगु घटना, ज्या व संजोगयात हे चतुरंग सन्निपात धैगु जुल ।

(ख) कोलित व उपतिस्स गाँया नांजाःपिं ब्राम्हण पुत्रपिं सञ्जय परिब्राजकया मेघावि शिष्यपिं उगू इलय् थःथःगु गाँया नां क्वकया नांजाःपिं ब्राम्हणपिंसं थःथः म्ह सुपुत्रपिन्त थःथःगु गाँया नांमं हे नां छुना कोलित व उपतिस्स धका धयातःपिं ब्राम्हण पुत्रपिंसं अनित्ययात थ्वीका जीवनमुक्तिया लँपु मालेगु भवःलय् सञ्जय परिब्राजकया शिष्यत्व ग्रहण याना शिक्षा दीक्षा कया नं जीवनमुक्ति मजूगु, यक्वः सःस्यू जूगु तायेका जीवन मुक्तिया मार्ग (लँपु)मामं भगवान् बुद्धया शरण जुया प्रवर्जित जुया छुँ दिं लिपाया सिपुन्ही कुन्हु भगवान् शास्तां वसपोलपिन्त अग्रश्रावक व महाश्रावक पदवि बिया भगवान् बुद्धया शासनय् जवंखवं तया सम्मान याना बिज्यागु जुल । वसपोल मेघावि परिब्राजकपिन्त प्रवर्जित याना बुद्ध शासनय् दुत्काबले भगवान् बुद्धं वसपोलया मां पिनिगु गुणानुस्मृति कथं कोलितयात सारिपुत्र

व उपतिस्सयात महामौद्गल्यायन धकाः नां छुना प्रवर्जितं व उपसम्पदा याना बिज्यागु जुल । पालि साहित्यय् सारिपुत्रयात “अनुबुद्ध” धकाः नं न्ह्यथना तःगु दु, वसपोल याके शान्ति गुण यक्वः यक्वः हे दुगु जुलसा महामौद्गल्यापन स्थविरयाके ऋद्धिप्रातिहार्य शक्ति यक्वः हे दुगु जुल ।

(ग) शान्तिया महानायक, महाकरुणावानम्हः तथागत बुद्धं चापाल चैत्यय् थःगु आयु संस्कार परित्याग न्ह्यो वसपोलं आज्ञा जुया बिज्यागु खँयात भ्रीसं गुबले हे लोमंके जी मखु, न्ह्याबले हे गुण स्मरण याय् माःथें तायेका च्वना । वसपोल तथागत बुद्ध आनन्द नापं वैशालीं चापाल चैत्य थ्यंका बिज्याना आनन्द भिक्षुयात आज्ञा जुल । आनन्द ! वैशाली रमणीय ज्यू, उदेन चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू, गोतमक चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू, सत्तम्ब चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू, बहुपुत्त चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू, सारन्दद चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू, चापाल चैत्तिय (चैत्य) रमणीय जू ।^१ थत्थे च्वय् न्ह्यथनाकथंया बुद्धकालीन इलय् वैशालीनिसें चापाल चैत्यतकया न्हेगू थाय् विशेषं अतिकं हे न्ह्याइपुस्से च्वंगु, रमणीय जूगु खँ कना आनन्द भिक्षुयागु ध्यान साला वसपोल बुद्ध भगवानं थत्थे आज्ञा जुया बिज्यात, “आनन्द ! गुम्हसिनं प्यंगू ऋद्धिपादं भावना याये धुंकल, बृद्धि याये धुंकल, लँपु लाना काये धुंकल, वत्थु (द्धें) याये धुंकल, अनुत्थित याये धुंकल, परिचित जुई धुंकल, सुसमारब्ध याये धुंकल, उम्हसिनं यदि इच्छा यासा कल्पभर वा कल्पया ल्यंगु इ तक च्वने (म्वाये) फु । आनन्द ! तथागतं नं प्यंगूलिं ऋद्धिपादया भावना याना बिज्याये धुंकल, बृद्धियाना बिज्याये धुंकल, लँपु याना कया बिज्याये धुंकल, वत्थुयाना बिज्याये धुंकल, अनुत्थित जुया बिज्याये धुंकल, परिचित जुया बिज्याये धुंकल, सुसमारब्ध याना बिज्याये धुंकल । आनन्द ! यदि तथागतं इच्छा याना बिज्यासा कल्पभर वा कल्पया ल्यंगु ई तक म्वायेफु ।”^२ थुलि क्वःक्वःजिका, स्पष्ट ज्वीका, ध्वाथुइका कना, न्वाना, आज्ञा स्वक्वः स्वक्वः तक याना बिज्यात नं आनन्द भिक्षुं थुइका, मनन याना कायेमफु । वसपोल सुगत बुद्ध याके थत्थे प्रार्थना यायेमफु, “भन्ते भगवान् ! बहुजन हितया निम्तिं, बहुजन सुखया निम्तिं, लोकयात अनुकम्पा तयेया निम्तिं, देव मनुष्यपिनि अर्थ, हित, सुखया निम्तिं कल्पभर म्वाना च्वना बिज्याहुँ ।”^३ उगु इलय् आनन्द भिक्षुयागु चित्तयात, मनयात मारं फःहिका व्यूगुलिं अत्थे च्वय्

१, २, ३. स्वयादिसँ/बिज्याहुँ- बौद्ध विद्वान भाजु दुण्डबहादुर बज्जाचार्यजुं अनुवाद याना बिज्यागु बुद्ध बचनया न्हापांगु निकाय ग्रन्थ “दीघ निकाय” या महापरिनिर्वाण सुत्र- पृष्ठ २०७-२०८

न्त्यब्बयाथेंजाःगु ओवाद वाक्य व्यक्त याये मफुगु धका पालिसाहित्य दीघ निकायल्य महापरिनिर्वाण सुत्रय् न्त्यथनातःगु दु । भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण धुंकाया दकले न्हापांगु संगायनय् वसपोल आनन्द भिक्षुयात यक्कः हे आरोप व आलोचना बिया तःगु नं पालिसाहित्यय् न्त्यथना तःगु दु । वसपोलं इलय् हे प्रार्थना यागु जुसा वसपोल भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण मज्जीगु खँ नं महापरिनिर्वाण सुत्र, दीघ निकायल्य न्त्यथना, न्त्यब्बयातःगु च्वयहे कुले धुंगु जुला ।

(घ) तथागत बुद्धं सकल जगतया कल्याण, मङ्गल व हित ज्वीकथं त्याजिक, ध्वाथुइक, क्वःक्वःजिक कना न्वाना बिज्यानानं आनन्द भिक्षुं तथागतयाके प्रार्थना याये मफुगुलिं आनन्द भिक्षुयात थना छ्वया भतिचा लिपा हे, ताउ मजायेकं हे वशवर्ती मार वया भगवान् बुद्धयात थत्थे धाल, “भन्ते भगवान् ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते भगवान् न्या परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु काल त्यल ।”^४ थुलि पापी मारयागु खँ न्यना भगवान् बुद्धं पापी मारयात थथे धया बिज्यात, “पापी ! जि उबलेतक परिनिर्वाण ज्वीमखुनि गुवलेतक जिमि भिक्षु श्रावकपिं, भिक्षुणी श्राविकापिं, उपासक श्रावकपिं, उपासिका श्राविकापिं व्यक्त, विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर, धर्मानुसार धर्म मार्गय् आरुढ, सामीचि (बाँलागु, भिंगु) मार्गय् आरुढ, अनुधर्मचारी ज्वी मखुनि, थःगु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश, आख्यान, प्रज्ञापन, प्रतिष्ठापन, विवरण, विभाजन, उत्तानीकरण याये फ़ैमखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार सुनिगृहित (बाँलाक तोतेमाःगु)यात निगृहित याना प्रातिहार्य सहित धर्म देशना याये फ़ैमखुनि ।”^५ थुलि सुगत बुद्धया आज्ञा न्यना पापी मारं हानं धाई, “भन्ते ! भगवान् न्या भिक्षु श्रावकपिं, भिक्षुणी श्राविकापिं, उपासक श्रावकपिं, उपासिका श्राविकापिं थुगु इलय् व्यक्त विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर, धर्मानुसार धर्ममार्गय् आरुढ, सामीचि (बाँलागु, भिंगु) मार्गय् आरुढ, अनुधर्मचारी जुल, ज्वी धुंकल, थःगु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश, आख्यान, प्रज्ञापन, प्रतिष्ठापन, विवरण, विभाजन, उत्तानीकरण यायेफये धुंकल, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात, धर्मानुसार सुनिगृहितयात निगृहित याना प्रातिहार्य सहित धर्मदेशना यायेफये धुंकल । भन्ते भगवान् ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते !

^४, ^५. स्वयादिसँ/बिज्याहुँ- बौद्ध विद्वान् भाजु दुण्डबहादुर बज्जाचार्यजु अनुवाद याना बिज्यागु बुद्ध बचनया न्हापांगु निकाय ग्रन्थ “दीघ निकाय” या महापरिनिर्वाण सुत्र- पृष्ठ २०७-२०८

भगवानया परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु इ जुल ।”^६

चव्य न्ह्यथना कथंया सम्वाद व आज्ञा स्वक्वः स्वक्वः तक भगवान् बुद्ध व पापी वशवर्तीमारया दत्थुई ज्वी धुंका हानं भगवान् बुद्धं धया बिज्यात, “पापी ! जि उबलेतक परिनिर्वाण ज्वी मखुनि, गुबलेतक थुगु ब्रम्हचर्य (बुद्ध धर्म), ऋद्ध (समृद्ध) स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहित, विशाल, देव व मनुष्यपिंथाय तक सुप्रकाशित ज्वीमखुनि ।”^७ थुलि भगवान् बुद्धया आज्ञा न्यना पापी मारं थत्थे धाल, “भन्ते ! थुगु समय भगवान्या ब्रम्हचर्य, ऋद्ध, स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहीत, विशाल, देव व मनुष्यपिंथाय तक सुप्रकाशित ज्वीधुंकल । भन्ते भगवान् ! आः परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।” थथे धायवं भगवान् बुद्धं पापी मारयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात, - “पापी ! छ्ठ अल्प उत्सुकजु, धन्दा कायेम्वाल, ताकालं मदुवं हे तथागतया परिनिर्वाण जुई । थनिं स्वला लिपा तथागतया परिनिर्वाण जुया बिज्याई ।”^८ अनंलि भगवान् बुद्धं चापाल चैतियय् (चैत्यय्) स्मृति सम्प्रजन्य तथा आयु संस्कार परित्याग याना बिज्यागु जुल ।”^९ गुगु इलय् भगवान् बुद्धं आयु संस्कार त्याग याना बिज्यात उगु इलय् भीषण रोमाञ्चकारी कथं तःस्सकं भ्वखाय् ब्वल, देव दुन्दुभि (न) न्याल ।”^{१०} थत्थे सुगत बुद्धं आयु संस्कार त्याग याना बिज्यागु इलय् तःस्सकं भ्वखाय् ब्वबलेनं नं न्याल धका पालि साहित्यय् न्ह्यब्वयातःगु दु ।

थज्यागु थीथी घटना व ज्या खँ सिपुन्ही कुन्हु जूगुलिं बौद्ध जगतय् सिपुन्हीया मू यक्वः यक्वः दुगु खः, सिपुन्हीया गरीमा च्वन्त्यागु खः । उकिं भीसं सिपुन्ही कुन्हु दँयदशकं वसपोल तथागत बुद्धया गुणानुस्मरण व गुणानुकरण याय्कथं, ज्वीकथं आयु संस्कार परित्याग दिवस हना वया च्वनागु खः, हनेमाःगु खः । बौद्ध जगतय् सिपुन्हीया घटना व परिवेशयात थुइका भीसं अनित्य, दुःख व अनात्मयात थुइका शील, समाधि व प्रज्ञायात मनन् याना सम्यक जीवन हनेत सिपुन्ही (माघ पुन्ही) पाखें प्रेरणा व प्रोत्साहन, अले हौसला प्राप्त यायेफ्यमा, याना सम्यक जीवन हनेमा धका मनंतुनागु जुल । सकलया जय, कल्याण व मङ्गल ज्वीमा !

ने.सं.११२० चिल्लाथ्व-६, शनिवाः ; ई.सं. २००० मार्च-११, शनिबार ;
बि.सं.२०५६ फाल्गुण-२८, शनिबार ; बुद्ध सम्बत २५४३ चिल्लाथ्व ६ । ०

६,७,९,१० स्वयादिसं/बिज्याहुं- बौद्ध विद्वान भाजु दुण्डबहादुर बज्राचार्यजुं अनुवाद याना बिज्यागु बुद्ध बचनया न्हापांगु निकाय ग्रन्थ “दीघ निकाय” या महापरिनिर्वाण सुत्र- पृष्ठ २०७-२०८

आधुनिक नेपाःया न्हापांम्हः थेरवादी भिक्षु महाप्रज्ञा-छगू चर्चा

साहित्यसुता, कर्मस्थानाचार्य व बौद्धऋषि महाप्रज्ञाया आत्मकथा ने.सं. ११०३; बुद्ध सं. २५२७ य येँ दिल्ली बजाः या सकल उपासकपिंजाना पिथनेगु व पिब्वःयगु ज्यायागु जुयाच्वन । थ्व आत्मकथाया सम्पादन “दरशा नेवामि” जुं याना द्युगु जुल । थ्व हे आत्मकथाया दुखाःपौलय् अंग्रेजीं An Autobiography of Mahapragya (The first Theravadi Bhikshu of Modern Nepal) धकाः स्पष्टनक्सां उल्लेख याना तःगु दु ।

बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञाया गृहस्थ नां “नानिकाजि” जुया च्वन । वय्कः या अजाजुया नां खः भाजुराम नायोजुः अजिया नां जुल कुल लक्ष्मी । वय्कः या अबुजु (अजु)या नां जुल कुल नारायण नायोजुः अमा (माँ)या नां जुल हिरामाया-गुम्हसित ‘थिमिया ख्याजु माय्के’ नं धाईगु जुया च्वन । वय्कःया निनिपिं स्वम्हः दुसा तता (अता) छम्हः दुगु जुल । वय्कःया छें स्वपया ब्यासीत्वाः जुसांतबि वय्कःयात तता (अता)येँ, न्हेकंतला त्वाल्य् बाःछें जन्मजुलसा बौद्धऋषि महाप्रज्ञाजु येँया क्वःने न्हूधः त्वाः या मिखा बहालय् हाकु गुभाजुया छें च्वंबले जन्म जूगु जुल ।

वय्कः या छेंजः श्रेष्ठ जुसांतबि, श्रेष्ठ कुलय् जन्म जुसांतबि वय्कः महाप्रज्ञाजुयाके श्रेष्ठ पहः मवगु जुया च्वन । बज्जाचार्य, गुभाजुपिं खँसाः खनेवं ब्वांय्वनाः भागि यावनीगु (भाईगु), ब्रम्हुत खंसा वास्ता हे मयाइगु पहःचहः याम्हः जुया च्वना मचाबलेनिसेंया थ्व पहःचहःलयाना वय्कःया मन बुद्ध धर्मपाखे लावन, बैरागया पुसा नुगलय् स्वचाःवन । वय्कःया जीवनय् यक्वः हे धाकुफय् वया च्वंगु जुल । बैरागया पुसां चुलि पिहां ववंच्वन, “कां यात सहारा मिखा” धयाथें वय्कः यानं परदेश वनेगु बिचाः याना मां अबुर्जुमिके अनुमति फ्वना पिंहावगु बखतय् ल्हासा छेचोलि गुम्बाया धर्मगुरु लामा “कुश्यो रिम्पोछे” जु स्वयम्भू दर्शन याय्त बिज्याम्ह

जुयाच्चन वसपोल लामा गुरु “कुशयो रिम्पोछे” जु तँलाछित्वाःया धर्ममान साहुया छँ च्वना बिज्यागु जुल । वसपोलया हे करुणा दृष्टिई लाना वय्कलं क्यातुगु बैशय हे ल्हासा भाया लामा धर्मकथं माघ शुल्क पुन्ही कुन्हु ल्हासाया फाक्पागुम्बाय् (चोभाः द्यो यंका सिखःलं चिनातःगु थाय्, गुम्बा) वय्कःनापं स्वम्हःसितं प्रबर्ज्या याना बिज्यागु जुल । अनलिं वय्कःपिं स्वम्हः भाया पाङ्गिसि गुम्बाया लामागुरु “श्यरब धोर्ज्य” (करुणामय गुरु) याके “न्युडनाई” या “लुड” प्राप्त याना द्युगु जुल । अलें, वय्कःपिन्त प्रबर्ज्या बिया बिज्याम्ह गुरु “कुशयो रिम्पोछे” उगु बखतय् साम्तलिड गुम्बाय् बिज्याना च्वंथाय् भाया वसपोलपाखें “घेलुड” या दीक्षा प्राप्त जुल । उबले हे महाप्रज्ञाजु (नानिकाजि) यात “पल्धेन श्यरब”, यलयाम्हः हर्षदेवयात “पल्धेन ख्यरब” व पुञ्छे गल्लीयाम्ह कान्छा शाक्यजुयात “पल्धेन दावा” धकाः लामा भाषां नां छुनाबिल । अत्ये घेलुङ्ग जुया दियालिं वय्कःपिं स्वम्हः नेपा लिहां भाल । पल्धेन ख्यरब (हर्षदेव) छम्हः आरुघाटय् च्वंभालसा पल्धेन श्यरब (महाप्रज्ञा) व पल्धेन दावा (कान्छा शाक्य) यें भाया नागार्जुनय् “छेरिङ्गनोर्बु गुरु”या शरणय् च्वंभाल । गुरु छेरिङ्ग नोर्बुया शिष्यत्व ग्रहण याना मेपिं स्वम्हः नापं प्रबर्जित जूगु जुल । गुरु महाप्रज्ञा (नानिकाजि) यात “छँ शिष्यपिन्त ल्वय्कः मिलेजुईक नां तयाब्यू धकाः आज्ञा प्राप्तजुकथं थःत “महाप्रज्ञा”, पल्धेन दावायात “महाचन्द्र” यें चिकंमुगःयाम्ह दालचिनीयात “महाज्ञान”, यलया वेखाराज शाक्यजुयात “महाबीर्य” व यें ह्युमत त्वाःयाम्ह ज्ञान शाक्य यात “महाक्षान्ति” धकाः नां छुईगु ज्या नं महाप्रज्ञाजुं हे यानाद्युगु जुल ।

क्येचांस्यार गुम्बाया लामागुरु छान्तिताचार्य (तर्क-शास्त्राचार्य) जुं पल्धेन श्यरब (महाप्रज्ञा) जुयात “यदि सुं गुम्हं श्रोतागणपिमध्ये धर्मया खँ न्यन्यं भिक्षु (घेलुङ्ग) जुयगु ईच्छा यात धासा छँ अमित प्रबर्ज्या बिईज्यू, यायज्यू धकाः आज्ञा (उजं) जुया “दसि-पौ” नं लःल्हाना बिज्यागुजुलसा छेरिङ्गनोर्बु गुरु नं न्हापा हे उजं बिया बिज्याय् धुंकगु जुल । उकिं महाप्रज्ञा (पल्धेन श्यरब) जुनं गुरुयागु दर्जाय् थ्यने धुंकगु जुल ।

क्येचांस्यार गुम्बाया ल्युने लोहयागु गुफाय् घाँय्लाया ध्यानयाना बिज्यागुया हुनिं व त्वहःलं महाप्रज्ञा (पल्धेन श्यरब) गुरुयात बातं कल, तुति ल्हाःनं खेले मदयावन । अनया बजारया साहु जोगनारां नं महाप्रज्ञा गुरुयागु व्यथा व ल्वय्या अबस्था खना थःगु हे थासय् थंका दासः याकेत,

यायूत बैद्य सता हया दल। बैद्यनं "लाया रसयू नयूमाःगु " धकाः वासः बल, तर महाप्रज्ञा गुरु स्वकारयाना वलमज्याः। वासःनं मयागु जुया च्वन। संयोगबश, साहु जोगनाराया थायू "काजल बैद्यया कायूचा " कुलमानसलं बैद्य" दुसो भाल। वयूकः कुलमानसलं बैद्यजुनं ज्ञानया प्यासलमः जुया च्वन, वयूकःनं महाप्रज्ञा गुरुयात हे नाप लायूत भामः जुया च्वन, "कां यात खू पासा" धैथें जुल। जोगनारा साहुनं धयादल, "थलक हे जुलका ! छलनं बैद्य हे खः थन भी गुरुयात बात ल्वचं कया च्वनं, छलं उपकार-उपचार याना दलयमाल। "कुलमानसीं बैद्यजुं थःमःहे वासः हया थमःतुं माललस याना बल। माललसनं याना च्वन, गुरु महाप्रज्ञाजुपाखें धर्मज्ञानया खँनं ब्याका च्वनलगु जुल। वयूकः बैद्यराज नललायंकं न्हलंनं हे सुथयू बहनल भयाया महाप्रज्ञा गुरुयात माललस याकलगु, माललस याकूयाकुं हे धर्म व ज्ञानयागु खँयू छललफल याईगु जुल। नललातक धर्म व ज्ञानया सम्बादं वयूकः बैद्यराजयाके वैराग्यया पुसा स्वथनेधुंकगु जुलसा व हे स्वचलनाच्वंगु वैरागया पुसा मांभुया चुली पलहांवल खनल। उकलं वयूकःलं गृह-त्याग यायूगु क्वछलना दल। उबले वयूकःकुलमानसलं बैद्यजुया जहान "समलनल" मयूजु दुगु जुल। वयूकःलं थःमः जहानमयूजुयात त्याग याना पलहा भयायादल। वैराग भावया पुसां चुली जाजांवलसेललं वयूकः बैद्यराजं याकनं हे लामा धर्मकथं घेलुङ्गयू प्रबर्जलतजुयूत प्रार्थनायाना दलगु जुल। वयूकःया प्रार्थनायात स्वकार याना महाप्रज्ञा गुरुं वयूकःयात "फोरखां रलम्पोछे" धयामः अवतारी लामाया गुम्बायू व्वना यंका प्रबर्जलत याना घेलुङ्ग याना बलज्यासे वयूकः कुलमानसलं बैद्यजुया नां लामा भाषां घेलुङ्ग यानाललं "थलन्ले छुत्थलम" धकाः छुना बलज्यागु जुल। "थलन्ले छुत्थलम" या सहल अर्थ खः "कर्मशील"।

महाप्रज्ञा गुरु गन गन बलज्यात, अन अन छुं न छुं वसपोलया प्रभाव लावं। ल्हासां बलज्यासे भलखाछें (सलगात्से) थयंबले नं अन वसपोलपलंत भी नेवाःतयूसं लसकुसयाना दलगु जुलसा अनया साहु मोतललालयात बोधयासेनलसें व बोधजुसेनलसें हे भन हे भी नेवाःतयूगु समाजयू महाप्रज्ञा गुरुया आदर गौरब उच्च जुल। अजाःगु प्रभाव त्वःता वसपोलपलं स्वमः मध्ये कर्मशीलनापं बाया महाप्रज्ञा गुरु व महावीर्य नलमः काललपोङ्गयू भाजुरत्न साहुयाथायू च्वना बलज्यागु जुल। अनं महाप्रज्ञा गुरुं अष्टाङ्ग मार्ग (आर्य)या बारे छगू देशी कलताबयू च्वगु व्वना बलज्यात, अधययन

याना बिज्यात । आर्य अष्टाङ्गिक मार्गया बारे थुक्व खँ बाँला ताय्कलसा मथुगु खँ थुइकेगु ईच्छा जुया वसपोल अनं भारतया कुशिनगरय् श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुयाके प्रार्थना याना अन हे च्वना अनंनिसें स्थविरबाद बुद्धधर्मय् मन क्वसाय्का बिज्यात । अनंलिपा वसपोल चन्द्रमणि महास्थविरजुयागु उजंकथं सारनाथय् बिज्याना च्वंगु जुल ।

भारतया कुशिनगरय् च्वना बिज्याम्हः श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया संगत व समिपसं च्वना वसपोलया हे उजंकथं महाप्रज्ञा व शासनज्योति श्रामणेर नापं निम्हं न्हापांगु कथं बर्मा (म्यानमार) थ्यंकालि, थ्यसेलिन बैशाख पुन्ही कुन्हु बर्माया आमन्त्रित विहारया नायक श्रद्धेय भिक्षु उकेशरा महास्थविरजुया उपाध्यायत्वय् वसपोलपिं निम्हं श्रामणेरपित उपसम्पदा याना बिज्यागु जुल । उगु उपसम्पदा पर्व धुमधाम नक्सं हंगु जुल । महाप्रज्ञा गुरु व शासनज्योति भन्तेपिं बर्मा च्वच्चं हे कर्मस्थान भावना याना, धुतङ्ग शीलया अभ्यास याना महाप्रज्ञा गुरु पारंगत जुया बिज्यात । वसपोल विनय धर्मया कट्टर प्रतिपालक जुया बिज्याम्ह जुल ।

महाप्रज्ञा गुरुया भिक्षु जीवनय् छथाय् हे गुबले स्थिर मजुसे चारिका याना बिज्याईगु जूगुलीं वसपोल बर्मा, बङ्गलादेशया चटगांमय् चारिका यायां बिज्याबले अनया शहरया दथ्वी च्वंगु विहारया अधिपति जुया बिज्याम्हः भिक्षु धम्मबँश महास्थविरजुया दर्शन याना अन च्वना बिज्याबले बर्मा (म्यानमार)या अर्कनं पौ छपौ वःगु जुल, चटगांमं अर्कन बिज्याय् माःगु हे जुल । अले वसपोलं लंकायाम्हः मेत्तेय्य भिक्षु, शासनज्योतिभिक्षुनापं व्वना अर्कनय् बिज्याना पौ छवयाहःम्ह “ऊमानवा महास्थविरया विहारे बिज्यात । ऊमानवा महास्थविरजुं “कर्मशील श्रामणेर” जुयात सःता बिज्यात । कर्मशील श्रामणेर न्ह्योने वया महाप्रज्ञा गुरुयात वन्दना याना छख्ये फेतुसेलिं ऊमानवा महास्थविरजुं धया बिज्यात, थ्व कर्मशील श्रामणेरं उपसम्पदा ज्वीगु धाबले “छं न्हापायाम्हः गुरु सु ?” धकाः न्यनां श्रामणेर कर्मशीलं छपिनिगु नां काःगुलि छलपोलयात खबर (सूचि) छवया हयागु खः । “कर्मशील श्रामणेर यात उपसम्पदा याय्गुलिं छलपोलया छु बिचार दु ?”

“भन्ते, कर्मशील श्रामणेर यात उपसम्पदा याय्गुलिं जि राजी दु ।”
धकाः महाप्रज्ञा गुरु धया बिज्यागु जुल ।

ऊमानवा महास्थविरं धया बिज्यात, “छपिं राजि जुसा, छलपोल हे

उपज्झाचार्य जुया बिज्याहूँ ।”

महाप्रज्ञा गुरु हे उपाध्याय जुया “कर्मशील श्रामणेर” यात उपसम्पदा याना थःगु हे नां व्वःकया “प्रज्ञानन्द भिक्षु” धकाः नामांकरण याना बिज्यागु खँः वसपोलया आत्मकथाया पृष्ठ नं. १६३ लय् “अर्कने कर्मशीलया उपसम्पदा” शिर्षकय् स्पष्ट जुइका च्वया बिज्यागु जुल ।

वसपोल महाप्रज्ञा गुरु स्थविरवाद बुद्ध धर्मय् नं, महायानी (लामा) बुद्ध धर्मय् नं उतिकं हे योगदानदुम्हः भिक्षु खः, घेलुङ्ग खः । आधुनिक नेपाः या स्थविरवाद बुद्ध धर्मया दकले न्हापांयाम्हः भिक्षु खः धैगु खँ वसपोलया शिष्य भिक्षु डा.अमृतानन्द महास्थविरजुं वसपोलया आत्मकथालय् “वसपोलयात सुनां छु धाः” धैगु शिर्षकया पाताय् श्रद्धेय भिक्षु महाप्रज्ञा महास्थविर (वसपोल) थ्व युगया दकले न्हापांयाम्हः नेपालया थेरवादी भिक्षु खः “धकाः नं उद्गार प्वंका बिज्यागु खने दु ।” वसपोल हिन्दु संस्कारय् ब्वलंम्हः जुसांनं सन् १९२४ सं ल्हासां बिज्याम्हः स्व. छेरिङ्गनोर्बु लामा गुरु नापं सँ परम्परा अनुसार यँ प्रवर्जित जुया बिज्यात, वसपोल नापंतुं मेपिं प्यम्हः नं प्रवर्जित जुल । ..... भारतया कुशीनगरय् बिज्यानाच्वंम्हः ऊ चन्द्रमणि महास्थविरजु याके सन् १९२८ सं थेरवाद परम्परा अनुसार प्रवर्जित जुया बिज्यात ।”

भिक्षु प्रज्ञारश्मि महास्थविरजुं थःगु नुगः खँ थत्थे कना बिज्याई, “अनुभवय् दुनिम्हः, अले अनुभवय् हे पत्याः जुइम्हः, अज्ज अनुभवया खँ हे च्वया बिज्याईम्हः, कना बिज्याइम्हः बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञाया नां न्ह्यथनेवं जिगु न्ह्योने अतितया छुं स्मृति स्पष्ट जुया वई। वसपोल भिक्षु महाप्रज्ञा बि.सं. १९९३ सं पूज्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरजु (अवले वसपोल श्रामणेरतिनि) नापं भोजपुर बिज्याना च्वंगु खः । जिं वसपोलयागु उपदेश न्यना, अले छँ पिहां वया १९९९ सालसं कालिम्पोङ्ग प्रज्ञाचैत्य महाविहारय् वना स्वाँयापुन्ही कून्हु वसपोलया पाखें हे तुं श्रामणेरया प्रबर्ज्या दीक्षा कया । अभ् निदँ स्वदँ वसपोललिसे च्वना अनेक अनुभूतिया ज्ञान व ध्यानःस्यना कया । जि नं अनुभूति दुना । थुबलेया ब्याक्क खँ च्वःसा व हे न छगू सफूचा जुई ।”

पूज्यभिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरजुं थःगु उद्गार थत्थे प्वंका बिज्यागु दु, “भीषाय् नेपालय् स्थविरवाद बुद्ध धर्मया प्रचारया मूल हेतु धात्थें धायमालधाःसा भिक्षु महाप्रज्ञा हे खः ।”

भिक्षु प्रो.सुदर्शन महास्थविरजुं थत्थे नं थःगु उद्गार प्वंका बिज्याई, “बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञायाके बहुमुखी प्रतिभा दु । भाषा साहित्यया तःधंगु सेवा यागु खनाः हे “च्वसापासां” नं वसपोलयात “साहित्यसुता” धयागु पदवि देछागु खः ।”

भारतया नादंम्हः भिक्षु धर्म रक्षितजुं थःगु उद्गार प्वंका बिज्यागु जुल, “महाप्रज्ञा नेवारी (नेपाल भाषा) भाषाके एक प्रशिद्ध कवि और लेखक है । उनकी कविताएं सारे नेपालमे बडे प्रेमके साथ गाई जाति है।”

शाक्यमुनि उपाषकजुं थःगु नुगः खँ थत्थे प्वंका दिगु जुल, “गुरुवर महाप्रज्ञा नेपालय् स्थविरवाद शासनया पुसाथें जुया बिज्याकम्हः धकाः मस्यूपिं कम हे जक दै ।”

भाजु प्रेम बहादुर कसाःजुं थत्थे नं धया दिइ, “..... लिपा हे जुसां वसपोलयात च्वसापासां २०१३ सालय् “साहित्य सुता” या उपाधि ब्यूगु खः, हना वया च्वनागु खः ।”

भाजु स्वयम्भुलाल श्रेष्ठजुं नं धया दिइ, “आधुनिक नेपाःया प्रथम थेरवादी भिक्षु महाप्रज्ञाजुया आत्मकथा सम्पादन याना फीगु न्ह्योने तये हयेगु तःधंगु ज्या खः ।”

ने.सं. १९९६ थिंलाथ्व-१, बिहिवाः ; ई.सं. १९९५ नोभेम्बर-२३ ; २०५२ मंसिर-७, बिहिवार ।

– थ्व च्वसु “विश्वभूमि” न्हि पौ दँ ढ, ल्याः ९, ने.सं. १९९६, पोहेलाथ्व-४; ई.सं. १९९५ डिसेम्बर- २५; बि.सं. २०५२ पौष-१०, सोमवाः कुन्हु या पृष्ठ नं. २ लय् “महाप्रज्ञाः आधुनिक नेपाःया न्हापांम्ह थेरवादी भिक्षु” नामं पिदंगु जुल ।

– थ्व च्वसु “आनन्द भूमि” बौद्ध मासिक पत्रिका (नेपाल भाषा) दँ-२३, ल्याः १०, ने.सं. १९९६ सिपुन्ही, बु.सं. २५३९ माघ, इ.सं. १९९६ फेब्रुवरी, बि.सं २०५२ माघ या पृष्ठ नं. १६-१९ तकय् पिदंगु जुल ।०

महाप्रज्ञाया आत्मकथालय् दुबिनाच्चंम्ह प्रज्ञानन्द महास्थविर

शान्तिया महानायक, महाकारुणीक, महामानव, तथागत बुद्धं २५८४ दँ न्ह्यो प्राप्त यानाबिज्याःगु बोधीज्ञान, अले वसपोलं दकलें न्हापां धर्मचक्र प्रवर्तन यानाबिज्यासेलि सकभनं प्रचार प्रसार जुयाः संसार न्यकं बुद्ध धर्म अभिवृद्धि जुयाः थौं ८५ गू कोटी (करोडं) मयाक मनूतयसं नाला कया वयाच्चंगु खनेदु । थज्याःगु वैज्ञानिक व मानव धर्मयात राणाकालय् नेपालय् प्रतिबन्ध यानाः बुद्ध धर्मावलम्बी मनूतयत थः यःगु धर्म मानय् याये मदु व बौद्ध भिक्षुपिन्त देशं पतिनाछ्वःगु दसित इतिहासय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अथे हे साहित्यसुता, कर्मस्थानाचार्य व बौद्धऋषि महाप्रज्ञाया आत्मकथालय् नं ध्वाथुईक उल्लेख यानातःगु दु । महाप्रज्ञायात आधुनिक नेपाःया दकले न्हापांयाम्ह थेरवादी भिक्षु नं धाः । वसपोलयात संदेया 'क्येचांस्यार' धैगु गुम्बाया ल्यूने च्वंगु लोहँयागु गुफाय् घाँय् लायाच्चंगु त्वहलं बात ल्वचं कयेका च्वना बिज्याःगु इलय् संयोगवश काजि वैद्यया काय्चा कुल्मानसिं धाःम्ह वैद्य दुस्वः भ्नाःगु जुयाच्चन । वय्कः वैद्य भाजु छम्ह ज्ञानया प्यासीम्ह जुयाच्चन । ल्वचंकम्ह महाप्रज्ञायात वय्कः बैद्यराजं वासः हयाः थमतुं मालिस यानाबिइगु जुयाच्चन । उगु वखतय् वसपोलं वय्कःयात वैरागया ज्ञान कना बिज्याइगु जुयाच्चन । थुकथं मालिस यायेगु व ज्ञानया खँ कंकं निला दुगु वखतय् वसपोलया ल्वचं बिदा काकां वन । वैद्यराज कुलमानसिं नं गृहस्थ त्याग याःगु जुयाच्चन । अले वय्कःयात महाप्रज्ञां 'फोरंखा रिम्पोछे' धैम्ह औतारी लामाया गुम्बाय् ब्वनायंकाः प्रवर्जित यानाः 'ध्येलुङ्ग' याना बिज्यात । ध्येलुङ्ग जुयाःलिं वसपोल वैद्यराजया नां 'थिन्ले छुत्थिम' अर्थात 'कर्मशील' जुल । लिपा वसपोलपिंसं लामा (महायानी) धर्म परित्याग यानाः स्थविरवादी भिक्षुत्व ग्रहण यानाःलि वसपोलपिं देश विदेश चक्रमण यानाः वर्मा देया थीथी विहारय् च्वना

बिज्याःगु नं जुल ।

वर्माया 'अर्कन' धैगु थाय्या महास्थविर उमानवाया विहारय् श्रद्धेय् भन्ते महाप्रज्ञाजु उपभाचार्यजुया कर्मशील श्रामणेरयात उपसम्पदा याना बिज्यासेलिं वसपोल कर्मशील श्रामणेरया नां महाप्रज्ञाजुं थःगु हे नां क्वकया 'प्रज्ञानन्द भिक्षु' धका क्वःछिना बिज्यात । थथे थः बात ल्वचं कयेका च्वंबलय् वैद्य जुयाः बिज्याःम्ह कुलमानसियात वैराग भावं क्वात्तुक चिनाः श्रामणेर कर्मशील यायेगु पहल कयाः लिपा थःगु हे ल्हातं उपाध्यायत्व स्वीकार यासे श्रामणेर कर्मशीलयात उपसम्पदा यानाः 'प्रज्ञानन्द भिक्षु'या नामं विभूषित याना बिज्यात ।

वैद्यराज कुलमानसिया वैराग ज्ञानं क्वात्तुक चिनायंकूलिसे अटूट रुपं बुद्ध धर्मय् आस्था व प्रतिष्ठा कायम यासें तःआयुया अन्तिम इलय् तकं अविच्छिन्न व सक्रिय रुपं न्ह्यलुवा जुया बिज्याःम्ह नेपाःया न्हापांम्ह धर्मानुशासक संघ महानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरया जीवनी नेपाःया बौद्ध जगतय् तच्चकं व बिस्कं मू दयाच्वंगु दु । भाजु कुलमानसिं वैद्यजुया जीवनय् वैराग्यरुपी प्रज्ञां थाय् काकां वय्कःयात कर्मशील श्रामणेरय् थ्यंकाविल । कर्मशील श्रामणेरया थासं वसपोसयात प्रज्ञानन्द भिक्षुत्वय् थ्यंकाविल । थज्याःपिं वसपोलपिन्त उगु बखतय् नेपालय् समुचित कदर मदु, आदर गौरव मदुसां तवि वसपोलपिसं नेपाःदेया सपुत, महामानव, शान्तिया उन्नायक, करुणाया खानी व मूर्ति, तथागत बुद्धया जन्मभूमिई बुद्ध धर्मया परियति व प्रतिवेध शासनया उन्नति व अभिवृद्धि यानाः शुद्ध बुद्ध धर्मया ऐतिहासिक पुनर्जागरण ज्याय् न्ह्यलुवाः जुया, धर्मदूत जुया बिज्यासें ९३ दँया बैशय् अनित्यताया ध्वाकां दुहाँ बिज्यात । थ्व प्रकृतिया नियम खः, अकाट्यगु ध्रुव सत्य नियम । जन्म जुसेलि मरण जुइमाःगु, थ्व हे भावनायात वाः चायेकाः मनुष्य चोलाय् मनुतय्सं यायेमाःगु, थुइके मागु व सम्यक आजीविका यानाः वसपोल तथागत बुद्धं धया बिज्याःगु अजर-अमरवाणी—“दुल्लभं च मनुस्सत”या भाव, दर्शन व मर्मयात थुइकाः जीवनया सार्थकता हासिल यानाबिज्यात वसपोल धर्मानुशासक संघ महानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरजुं । वसपोलयात वर्मा (म्यानमार) देशं “अगममहापण्डित धम्मानुचरीय” धकाःनं उच्च सम्मानं विभूषित याःगु हे जुल ।

वसपोल देश विदेशय् परिचितम्ह जुया बिज्यात, गुकिया प्रतिफल

व दसि धायेमाः -किपूया नगरमण्डप विहारय् थौया ह्यु स्वाः । अथे हे शाक्यसिंह विहारया थौया स्वरुप । थत्थे विहारया उन्नति व प्रगतिया नापनापं देशय् बौद्ध जागरणय् वसपोलया योगदानया कदर यायेमाः, आदर गौरव तयेमाः ।

साहित्यसुता, कर्मस्थानाचार्य व बौद्धऋषि महाप्रज्ञा छम्ह आधुनिक नेपाःया दकले न्हापांयाम्ह थेरवादी भिक्षु खःसा धर्मानुशासक संघ महानायक अग्गमहापण्डित धम्मनुचरीय् भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरजु नेपालय् बुद्ध धर्मया शासन चीर स्थायी यायेत पहल कया बिज्याःम्ह थेरवादी भिक्षु खः । उकिं वसपोलथेंजाःपिं श्रद्धेय भिक्षुपिनिगु कदर यायेगु, आदर गौरव तयेगु व वसपोलपिनिगु गुणानुस्मृति यायेगु धैगु हे महामानव तथागत बुद्धया सच्चा अनुयायी ज्वीगु खः । वसपोल तथागत बुद्धया उपदेशयात व्यवहारय् छ्यलाः सम्यक दृष्टि, सम्यक वचन, सम्यक कर्म अपनय् यानाः सम्यक आजीविका यागु ठहरय् जुइ । वसपोल तथागत बुद्धं मङ्गल सुत्रय् धया बिज्यागु अति उत्तमगु गाथा ‘पूजाच पूजनेय्यानं एतं मङ्गलमुत्तमं’ अर्थात्, ‘पूजा याये योग्यपिं, हनेबने याये योग्यपिं, न्ह्यासिपासितय् योग्यपिं न्ह्यासिपासि तयगु, हनेबने यायेगु व पूजा यायेगु तस्सकं हे उत्तमगु मङ्गलमय ज्या खः धकाः उपदेश ब्यूगुयात भी बुद्ध धर्माबलम्बीतय्सं नाला कयाः ज्या यागु ठहरे जुइ । धात्थें हे वसपोल धर्मानुशासक संघ महानायक प्रज्ञानन्द महास्थविरजु पूजा याये योग्यम्ह, कदर योग्यम्ह व तस्सकं हे हनेबहोम्ह भिक्षु खः । वसपोलयागु गुणानुस्मृति यायेगु धैगु हे वसपोलं बिया बिज्यागु उपदेशयात व्यवहारय् छ्यलेगु, वसपोलं क्यना बिज्यागु भगवान बुद्धया चतुरार्य सत्य व आर्य अष्टाङ्गिक मार्गय् पलाः न्ह्याकेगु, महामानव बुद्धया मौलिक सिद्धान्त “अनित्य, दुःख व अनात्म” या मर्मयात थुइकाः सम्यक आजीविका हनेगु, वसपोलं त्वःता थकूगु ज्याखँय् तनमनं लगय् ज्वीगु हे सच्चा अर्थय् वसपोलयात हनागु ज्वी, पूजा यानागु ज्वी, आदर गौरव तयागु ज्वी । वसपोलपाखें शिक्षा कयाः भीसं नं वसपोलयागु थें भिंगु मति तयाः सकलसिया हित व सुख ज्वीगु सम्यक कर्म व वचन याये फयेमाल । यथावादी तथाकारी हे भी बौद्धतय्गु तस्सकं ल्वःगु नुगः तिसा खः । भीम्ह शास्ता भगवान बुद्ध हे यथावादी तथाकारीया छम्ह ध्रुवतारा खः, छम्ह तस्सकं न्ह्यब्वये लायकम्ह दसु खः । उकिं वसपोलपिनिपाखें शिक्षा कयाः यथावादी तथाकारी ज्वीगु भीगु

आचरण खः, शील स्वभाव खः, अले भीत तस्सकं ल्वःगु, फाःगु नुगः तिसानं खः ।

निरन्तरता व अटुटता तस्सकं कठीनगु तपस्या खः । थ्व हे तपश्चर्या हे मनुष्य चोलाया सार्थकता हासिल याकिई । थुकिंयागु दसि धैगु हे वसपोल धर्मानुशासक संघ महानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरजु खः । अज्याःम्ह तपस्वी संघ महानायकजुया स्मृतिइ छकूचा जक जूसां च्वःप्वः मदेयेकाः सःथें मसःथें वसपोलथेंजाःपिनिगु खँ छत्वाः नित्वाःचा साहित्यसुता, कर्मस्थानाचार्य व बौद्धऋषि महाप्रज्ञाजुया आत्मकथा व्वना स्वयाबले वसपोलथेंजाःम्ह हिरा मोति दुविना च्वंगु जिं खनागु जुया गुणनुस्मृति कथं थ्व पुण्यकार्यसं न्ह्यब्वया च्वना ।

वसपोल अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया आजीवन धम्मानुशासक अरिय धम्मरक्खित बुद्ध शासन वंशालंकार सिरि दिवंगत संघ महानायक अगमहापण्डित भदन्त प्रज्ञानन्द महास्थविरजुया स्वकःगु दँ अर्थात् स्वदँया पुण्यतिथिइ वसपोलयात लुमन्ति यासैं थ्व च्वसु च्वयागु खः । वसपोलया देहावसान वंगु २०४९ फागुन २८ गते बिहिवाः ९३ दँ या बैशय् यल देया थैनास्थित शाक्यसिंह विहारय् विदेशी भन्तेपिन्त धर्मोपदेश यानाबिज्याःगु इलय् हे आकाभाकां श्वासप्रश्वास याये थाकुका थःगु देहत्व त्वःता बिज्याःगु जुल । म्वानाच्वना बिज्याःतले हे निरन्तर व अटुट रुपं बुद्ध शासनया स्थिर यायेगु ज्या याना बिज्याःगु व अज्याःगु निरन्तरता व अटुटताया भावनायात कदर यासैं वसपोलपाखें सयेकेगु सिइकेगु धैगु हे वसपोलप्रति सश्रद्धा व्यक्त यानागु जुई । वसपोलप्रति धात्थेंगु श्रद्धासुमन तया आदर गौरव तयागु जुई । ○

श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर-छगू चर्चा

जर्जर निरंकुश राणाकालीन इलय् पूर्वी नेपाःया भोजपुर जिल्लाया टक्सार टोलय् बि.सं. १९६७ सालय् छगू पुण्य संस्कार ज्वना शाक्य कुलय् जन्म जुया बिज्यागु जुलसा बि.सं. १९८९ सालय् सम्यक धर्मया मर्मयात ध्वाधुइका नीन्यदै (२२) या बैशय् वैरागया ग्वःफसं कयका सही धर्मया पुसां चुलि पिहाँ वय्काः वसपोलं गृहस्थ जीवन त्याग याना प्रवर्जित श्रमण जीवन हनेकथं श्रामणेर जुया बिज्यात । वसपोलयात वसपोलया माँ-अबुजुपिसं गृहस्थ नां- “चक्रधन शाक्य” धकाः छुना ब्यूगु जुया च्वन । धात्थें हे वसपोलं थःगु नां यात ल्वय्काः जीवन हना बिज्यात । वसपोलं थःगु अमूल्य जीवनरूपी ‘धन’ यात ‘चक्र’ चाहिकेथें हे चाहिका पायेछिगु, भिगु, पुण्यगु थासय् लाका छयला श्रमण जीवन हना ज्यूताभर हे चक्रमण याना बिज्याना च्वंगु हे जुल, भीसं खना हे च्वंगु जुल । वसपोलं म्यानमाः (बर्मा)य् बिज्याना बि.सं. १९९२ सालय् स्थायी भिक्षुत्व ग्रहण यायगु तातुनां नीन्यादै (२५) या बैशय् उपसम्पदा जुया “भिक्षु शाक्यानन्द”नामं देशं देश, निगमं निगम, शहरं शहर, गामं गां चाहुला “शान्तिया महानायक महाकारुणीक तथागत बुद्ध”या सद्उपदेशयात वसपोलं शास्ताया सच्चा अनुयायी जुया” “चरथ भिक्खवे चारिकं .....” यात परिपालन याना भगवान् बुद्धया धर्म-शासनयात चीरस्थायी यायगु ज्या खँय् थःत पाना बिज्यागु जुल ।

वसपोल श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरजुया माँ बौ पिनिगु कर्म संस्कार व कोख धन्य हे धाय्माली । वसपोलया माँ बौ पिनिगु कोखँ प्यम्ह (४) सपुतपिं जन्मजुलसा तःधिकम्ह काय् छम्हेसिनं माँ बौ पिनिगु गृहस्थ कुल थामय् यायगु कथं गृहस्थ हे जुया दिलसा मेपिं स्वम्ह काय्पिं भगवान् सुगत बुद्धया धर्म शासन भीगु नेपालय् चीर स्थायी यायगु तातुनां गृहस्थ जीवन त्याग याना श्रमण जीवन हना स्थायी भिक्षुत्व ग्रहण याना बिज्यागु

जुल । थत्थे श्रमण जीवन हना बिज्यापिं वसपोलपिनिगु नां खः-सुगतानन्द, शाक्यानन्द व सुबोधानन्द महास्थविरपिं । आः वसपोलपिं स्वम्ह मध्ये छम्ह थौकन्हे यें देया 'गणमहाविहार'या विहाराधिपति जुया च्वना बिज्यागु दु, वसपोल खः श्रद्धेय भिक्षु कवि सुबोधानन्द महास्थविरजु । वसपोलया दाजुपिं निम्ह श्रद्धेय भिक्षुपिं भीगु बौद्ध जगतय् शरीर मदय् धुँकल, बिदा कया सदां सदांया निमित्त भीत त्वता बिज्याय् धुँकल । आः वसपोलपिसं बिया बिज्यागु धर्मोपदेश व क्यना बिज्यागु लंपुत जक भीगु न्त्योने दु । वसपोल श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरजुं थःत बुद्ध शासनय् ख्विन्यादँ (६५) तक पाना सम्यक ढंगं श्रमण जीवन हना भी सकसितं सम्यक लंपु क्यना प्रकृतिया लंपु लिना बिज्यागु जुल । वसपोलयात अनित्यताया हुनि थ्यूवगु धैगु स्वँ, सें, व दमया ल्वचं कय्का ने.सं. १११७ कौलागा-९ ; ई.सं. १९९७ अक्टोबर-२४ ; बि.सं. २०५४ कार्तिक-८, शुक्रवाः कुन्हु देहावसान जुया बिज्यागु जुल ।

नेपाःया दकले थकालिम्ह संघनायक श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरजुयात वसपोलयागु देन, त्याग व योगदान व बुद्ध धर्मया शासनयात चीर स्थायी याय्गु भिज्याय् थःत पाना समर्पण भाव क्यना ज्यूताभर हना बिज्यागु गुणयात मित्रराष्ट्र म्यानमार (बर्मा) या सरकारं वसपोल श्रद्धेय भिक्षुयात "अग्न महासंद्धम्म जोतिक धज" पदवि देछ्याया उच्च सम्मान ब्यूगु भीसं गुबलें हे ल्वमंके फ़ैमखु, जी मखु । वसपोलयात वंगु दँय मित्रराष्ट्र थाईल्याण्डया संघराज सोमदेच भन्तेजुनं संघराजया स्तरय् थाइल्याण्डय् लसकुस यासे भ्रमणयाका बिज्यागु नं भीसं लुमंके बहःगु खँ खः ।

थुगुसिया दँ धैगु भीगु नेपाःदेया अपूरणीय क्षति जूगु दँ धाःसां पाइमखुसा अन्तरराष्ट्रिय जगतय् नं यक्वः हे क्षति जुया ह्याकिं वंगु जुल । विश्व प्रसिद्ध समाजसेवी, मानवीयता व करुणाया प्रतिमूर्ति, निसहाय, असहाय जनताया "माँ" कथं नांजाःम्ह मदर टेरेसाया पार्थिव शरीरया अन्त जुलसा जनताया मनमन्दिरय् रानी जुय्गु कुतःयाना च्वम्ह राजकुमारी डायना नं अन्त जुल । अथे हे भीगु नेपाःया प्रजातान्त्रिक व वामपन्थी जतलय् अतिकं हे जहाँ थिना च्वंगु नगुत लत्याःतिपाका 'स्वये नगु थें' थःगु इ त्ययेवं दुसुना वनिथें, 'अन्तरराष्ट्रिय मानव अधिकार सिरपाः विजेता, संयुक्त जनान्दोलनया सर्वोच्च कमाण्डर, सर्वमान्य नेता गणेशमान सिंहजुया देहावसान जुलसा वाममोर्चाया मानार्थ अध्यक्ष एवं वरिष्ठ वामनेता श्रद्धेय तुल्सीलाल अमात्यजुया देहलीला नं अन्त जूगु भीसं खना च्वना । छखे, थत्थे वाम व प्रजातान्त्रिक आन्दोलनया महारथी तय्गु देहान्त जुलसा नेपाःया बौद्ध जगतय् जक

लिमकुसे अन्तरराष्ट्रिय नापं लोकं ह्वाम्हः नेपाःया दकले थकालिम्हः संघनायक श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरजुया निर्वाण लङ्घित लिपा जूगु धैगु हे दुःख जीबले दुःखया दुःखं जक त्येतुत्यःवईगु धैथे जुयाबिल । भी नेपाःमितयत् छगू कथं पामलःनं कःवगुथे जुया बिल । उकिं थुगु दँ धैगु भीगु नेपाःनापं विश्वन्यकभनं गुबले हे जायके मफैगुकथया ह्याकी वंगु जुल । थज्यागु दुःखया घडी, इलय् भीसं धैर्यं याना शोकयात सम्यक शक्तिई हिला भीगु जीवनय् ह्युपाः हया वसपोलपिनिगु पाखे सयका सिईका थुईका वसपोलपिनिगु गुणयात अनुकरण याना सम्यक जीवन हनेत कुतः यायगु व याना यंकेगु हे धात्थेगु श्रद्धा सुमन जूवनी, बिचाः हायेकागु ज्वी ।

वसपोल श्रद्धेय भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरजु देशं देश, गाँमं गां चाहुला बिज्याकथं २०४५ साल भाद्र महिनाय् नगदेश बौद्ध समूहया कुतः व र्वसाःलय् तत्कालीन नगदेश गा.पं. वडा नं. १ स्थित ऐतिहासिक महाख्यःया योता (पश्चीम) पाखेया भीर पाखाय् “नगदेश बुद्ध विहार भवनया जग स्वनेगु, जग तया बिज्याय्गु भिज्या वसपोल भिक्षुया करकमलं जूगु जुल” । वसपोलया पावनः करकमलं जग स्वना शिलान्यास याना अतिकं नस्वागु “नगदेश बुद्ध विहार” रुपी स्वाँया पुसा थुना बिज्यागु आः भिदँय् क्यना च्वंगु दु । वसपोलं पुसा थुना स्वना थकुगु गमला रुपी महाख्यलय् थौं “नगदेश बुद्ध विहार” रुपी स्वाँमा सल्लफल्लं हुके जुया तःमा ज्वी धुकलसा थ्व स्वाँमाय् स्वाँ ह्वईगु ई जुया विकास व उन्नति न्हिं न्हिं जुया वया च्वंगु थ्व स्वाँमा क्यनेगु इलय् वसपोल श्रद्धेय भिक्षुयात निष्ठुरी काल, मारं वसपोलयागु स्वँ सें हे ज्वना साला दम थाहाँ वयकः ८७ दँ या वैशय् पाल्पा तानसेनया मिशनरी अस्पतालय् सुथ ८ः२५ ताइलय् सुइतं होस हवास हे मदयकं भीगु बौद्ध जगतं इमां भंग पन्छित ल्त्वनायंकिथे सदां सदांया निमित्त भीपाखे साला यंका बिल । आःवसपोलया भौतिक शरीर भीगु न्ह्योने मदयधुकल । वसपोलं त्वता थकुगु त्याग, योगदान व गुणयात भीसनं मनन यासे वसपोल प्रति यायमाःगु कर्तव्य व दायित्व पूवकेगु व वसपोलं क्यना कना बिज्यागु लँपु लिना बुद्ध शासनयात चीर स्थायी याय्गु भीगु नैतिक कर्तव्य खः, दायित्व खः ।

नगदेश बुद्ध विहारया उपासक उपासिकापिं नापं नगदेश बौद्ध समूहया जः दुजःपिसं वसपोल प्रति भावपूर्ण श्रद्धाञ्जलि देछ्वाया च्वना । थौया इलय् जिपिं अभागी धाय्मा । छाय्धासा वसपोलयागु करकमलं हे थ्व विहार पूवका समुद्घाटन (उलेज्या)याय् फुगु जुसा अतिकं हे बाँलाइगु व थ्व

विहारया उन्नति व प्रगति जुया वया च्वंगु धौयागु वस्तुस्थिति व अवस्था क्यने फुगु जुसा जिपिं भाग्यमानी ज्वीगु खै । तर जिमिगु अज्यागु भिंगु पूण्य सँस्कार मगागु खःला (?) जिमिसं अत्थे ताःलाके मफया च्वन । उकिं जिपिं अभागी जुयाच्वन, धयाच्वन । तर छुयाय् ! प्रकृतिया नियमयात भी सकसिनं नं वरण याय् हे मानी ।

वसपोलयागु गुणयात कदर यासे जिपिं वसपोलप्रति कृतज्ञ जुया, नतमस्तक जुया भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली देछाया च्वना । वसपोल थःगु बैशय् च्वयेगु ल्हाःनं च्वन्हयाः धैगु दसि भीगु न्हयोने च्वंगु ज्ञानमाला भजन सफूतिं क्यना च्वंगु दु । भीसं ब्यावहारिक कथं न्हिथं पालन याय्माःगु पञ्चशील मध्ये प्रमादी जुया भंग जुयेफुगु व अतिकं हे होश तयेमागु शील खः “सुरामेरयमज्जमादद्धाना वेरमणि सिक्खापदं समादियामी” । सुरामेरया हुनि भीगु फुक्क हे शील त चब्बुना वने फु । मद्यपानयात भीसं बाँलाक हे, चब्बुक त्वता छ्वयमाः । मद्यपानया हुनि प्रमादी जुया मेगु फुक्क शील भंग ज्वीगु जूगुलिं वसपोलं “अय्ला थ्वँ” शिर्षक तया चिनाखँ च्वया बिज्यागु ज्ञानमाला भजन सफूल पृष्ठ नं. ४५ य् दु । वसपोलं भी सकसितं इनाप यागु दु कि अय्ला थ्वँ त्वनेगु तोती, बिन्ति दु कोटी धकाः धुवा छुना दिलसा न्हापांगु चरणय् “अन्न आदि ध्वःमगीकं, अय्ला थ्वँ भीत दै मखु । सीक सीकं अन्न स्यंकेगु कार्य भीसं याय्मखु ।” अत्थे हे, “अय्ला थ्वँ त्वनेगु लोभ दतले ल्वापु गुबलें प्वी मखु । ल्वापुयागु बीज दतले मुक्ति गुबलें ज्वीमखु ।” थत्थे हे याना खगु चरण छुना भीत इलय् हे वाः चाय्का अय्ला थ्वँ प्रति विरक्त भाव ब्वलंका अप्रमादी जुया सम्यक जीवन हंकेगु कृतः याना बिज्यागु खँ वसपोल यागु चिनाखँ ब्वनेबले, भजन म्ये हालेबले ध्वाथुया वई । वसपोलयागु आह्वान यात ध्वाथुया वई । अत्थे हे भीसं भ्वाथुइका कायाथें सम्यक जीवन हनेगु हे वसपोलप्रति सच्चा बिचाः हायेकागु ज्वी । वसपोलयागु गुणानुकरण व गुणानुशरण यानागु ज्वी ।

ने. सं. १९९७ कौलागा-१३, बुद्धवाः ; ई. सं. १९९७ अक्टोबर-२९, बुद्धवार ;

बि. सं २०५४ कार्तिक-१३, बुद्धवार ; बुद्ध सम्बत २५४१ ।

- ध्व च्वसु “विश्वभूमि न्हिपौ” दँ-९, ल्याः ३९७, तिथि ने. सं. १९९८ कछलाध्व-९ ; ई. सं. १९९७ नोभेम्बर-९ ; बि. सं २०५४ कार्तिक-२४, आईतवाः कुन्हुया पृष्ठ नं. ३ य् पिदंगु जुल । ०

भाषा थुवा: श्रद्धेय भिक्षु महानाम “कोविद”-छगू चर्चा

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया धम्मानुशासक, धर्मोदय सभाया संस्थापक व पूर्व सचिव, धर्मदूत पत्रिकाया व्यवस्थापक व धर्मोदय लय-पौया सम्पादक जुया नेपाल भाषाया उन्नतिइ समर्पित जुया बिज्या:म्ह भाषा थुवा: श्रद्धेय भिक्षु महानाम ‘कोविद’ महास्थविरजुया जन्म यें, केलत्वा:या भंसा: छेंय् अबुजु तेजरत्न कंसाकार व मां हर्ष लानिया जेष्ठ सुपुत्र कथं बि.सं. १९७४ माघ २१ गते जूगु जुल । वसपोलया किजा छम्ह नं दुगु जूल । वसपोलया जात:या नां ‘रामरत्न’ ख:सा मांबौपिसं स:तीगु नां ख: ‘मोहनरत्न’ । वसपोलया किजाया नां ख: ‘धर्मरत्न’ ।

वसपोलया किजा न्हयर्दीति (७ दँ) दुबलय अबुजु तेजरत्न कंसाकारजुं थ:गु भौतिक देहत्व त्व:ता थकलसा अननिसें वसपोल नापं छें ज:तयत बिपत्तिया ग्व:फसं कल । थज्या:गु दुर्दान्त बिपत्तिं याना: थ:म्ह मानापं वसपोलपिं स्वम्हं पाजुपिंथाय् शरण का:जुल । पाजुपिनिगु छें च्वंच्वं हे वसपोलयात मेगु बिपत्तिं थाय् बाय् काल, अथे धयागु हे वसपोलया मां मेथाय् पँयनं वन । थथे अज्या:गु बिपत्ति वसेलिं अनं थ:गु हे भंसा: छें च्वंना थ:म्ह चिधिक:म्ह ककाजु ‘तुयु कंसाकार’ नापं काप: लाकाँ सुयेगु कारखानाय् ज्यायाना बिज्यातसा मेम्ह ककाजु जीवरत्न कंसाकारजुपाखें आख: सय्के-सिइकेगु ज्या न्ह्याका बिज्या:गु जुल ।

वसपोल भिंस्वदँ दुबले दशरत्न साहु (गुम्हेसित ‘बारा साहु’ नं धा:, वय्क: लिपा ‘भिक्षु धम्मालोक’ कथं प्रवर्जित जीवन हना बिज्यात) व वय्क:या काय् भाजु त्रिरत्न तुलाधरजुलिसें विद्या सय्केगु सिइकेगु तातुनां श्रीलंका बिज्याय्कथं मित्रराष्ट्र भारतय् प्रस्थान जुया बिज्यात । श्रामणेर अनिरुद्ध श्रीलंकाय् च्वना बिज्या:गुलिं वसपोलया अबुजु साहु दशरत्न तुलाधरजुनं श्रीलंका भा:गु जुयाच्वन । तर वसपोल (गृहस्थ नां मोहनरत्न)

व त्रिरत्न तुलाधरजु निम्हं मचात श्रीलंका बिमज्यासैं कुशीनगरय् बिज्यात । कुशीनगरय् श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुयाके बिदा फवना कुशीनगरं सारनाथय् थ्यंका बिज्या:गु जुल । लिपा सारनाथं वसपोल श्रीलंका याक:चा हे च्वना श्रीलंकाया विद्यालंकार परिवेणय् खुलाति बिका: सिंहली भाषा सय्का सिइका सन् १९३० या डिसेम्बरय् श्रीलंकाया मातरय् च्वंगु महामन्तिन्द परिवेणय् लु. धम्मानन्द महानायक महास्थविरजुया उजंकथं वी. धम्मावास महानायक महास्थविरजु पाखें श्रामणेर जुया बिज्यात । वसपोल श्रामणेर जुया बिज्याबलय् वसपोलया गुरु लु. धम्मानन्दजुं 'महानाम' धका: नां छुना बिज्यातसा लिपा बि.सं. १९९८ सालय् श्रामणेर महानामं 'हिन्दी कोविद परीक्षा'य् ब्वति कया निगूगु श्रेणी उत्तीर्ण जुसानिसैं वसपोलया पासापिसं 'कोविद' उपाधि हे उपनां छुनां ब्यूगु जुल । अननिसैं वसपोल भिक्षु महानाम 'कोविद' कथं लोकंत्वा:गु जुल ।

वसपोल श्रामणेर जुइ धुंका: श्रीलंकाया मातरय् च्वंगु महामन्तिन्द परिवेणय भिगू तगिंतक बौद्ध शिक्षा, संस्कृत, पालि, सिंहली साहित्य व इतिहास अध्ययन यानाबिज्यातसा व हे इलय् वसपोलं 'विद्यापद्मिनी' नांगु हस्तलिखित पौ नं सिंहली भाषां प्यदैं-न्यादैं तक पिथना बिज्या:गु जुल । महामन्तिन्द परिवेणया अध्ययन क्वचाय्कालिं वसपोल श्रामणेर महानामजुं श्रीलंकाया विद्यालंकार परिवेणय् पालि, संस्कृत, सिंहली भाषा-साहित्य व इतिहासया विशिष्ट धंगं अध्ययन याना बिज्या:गु जुल । आ: थौकन्हय् थ्व विद्यालंकार परिवेण विश्वविद्यालय जुइ धुंकल । श्रीलंकाया विद्यालंकार परिवेणया अध्ययन क्वचाय्का वसपोल श्रामणेर महानामजु लखनउ, वनारस, कलकत्ता, कालिम्पोङ्गया भ्रमण क्वचायेका सारनाथया महाबोधि सभाय् इ.सं. १९४०-४१ पाखें बिज्याना अन भदन्त आनन्द कौशल्यायनजुपाखें अंग्रेजी भाय् सय्का सिइकालिं लिपा हिन्दी व बंगाली भाषाय् स्व-अध्ययन याना बिज्या:गु जुल ।

वसपोल. भिंस्वदैं दुबलय् श्रामणेर जुया बिज्या:म्ह नीनिदैं दयेका त्तिनिं ई.सं. १९४३ अक्टोबर १७ तारिख कुन्हु मित्रराष्ट्र भारतया सारनाथय् आर्यसंधाराम (बर्मीज बुद्ध विहार)य् भिक्षु ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरजुपाखें भिक्षुत्व ग्रहणयाना उपसम्पदा जुया बिज्यात ।

वसपोल भिक्षु महानाम 'कोविद'जु थ:गु जमानाय् अतिकं हे उत्साही जुया, लगनशील जुया सक्रियतापूर्वकं न्ह्य:ज्याना बिज्या:म्ह भिक्षु ख: ।

वसपोल छम्ह बहु प्रतिभाशालीम्ह भिक्षु खः । वसपोल छम्ह स्वार्थबिहिनम्ह भिक्षु खः । वसपोल भिक्षु जुया लिहाँ बिज्याःगु इलय् वसपोलया बाज्या हिराकाजी कंसाकारजुं वसपोलयात विष्णुमतिया वारि जूसां पारि जूसां छगू विहार देयकाः बिइ, थन हे च्वं धकाः बः याबलय् उगु खँयात वसपोलं छगू विहारय् जक च्वना धर्म प्रचार प्रसार याये फइ मखु धकाः स्वीकार याना बिमज्याःगु व थःम्ह हे ककाजुं २००१ साल पाखे किम्डोल विहारय् वहःया डब्वल पाँय्म्वः निद्धः निम्हेसित कुबिइका दान याये हःगु पाँय्म्व डब्वल धेवा थःगु निजी ज्याखँय् मछ्यसें थःम्ह ककाजु जीवरत्न कंसाकारजुया नामं 'जीवरत्न ग्रन्थमाला' धकाः नीस्वना बिज्यात । बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगु तातुनां ग्रन्थ सफूत पिथनेगु कथं 'जीवरत्न ग्रन्थ माला' निस्वंगु खःसा बि.सं. २००१ सालनिसें आःतकया न्यागू ग्रन्थत पिथनेगु ज्या पूवंगु जुल ।

वसपोल भिक्षु महानाम 'कोविद' जु छम्ह प्रतिभाशालीम्ह भिक्षु खः । वसपोलं सारनाथया महाबोधिसभां पिदनाच्चंगु 'हिन्दी भाषाया छगू जक बौद्ध लय-पौ' कथं नांजाःगु 'धर्मदूत' लयपौया सम्पादकीय व व्यवस्थापकीय जिम्मा कया ज्या यानाबिज्याःगु खः । अथे हे ई.सं. १९४४ नोभेम्बर-३०, ने.सं. १०६५ कछला, बि.सं. २००१ सालय् भारतया सारनाथय् च्वंगु आर्य संघाराम (बर्मीज बुद्ध विहार)य् च्याम्ह संस्थापक पदाधिकारिपिं च्वना 'धर्मोदय सभा' गठन याना बिज्याःगु जुल । वसपोल च्याम्ह संस्थापकपिं मध्यय् दकले लिपा देहत्व त्याग याना बिज्याःम्ह श्रद्धेय भिक्षु खः महानाम 'कोविद' महास्थविरजु । वसपोल उगु धर्मोदय सभाय् संयुक्त मन्त्री (सचिव) पदय् च्वना जिम्मेवारी बहन याना बिज्याःगु जुल । धर्मोदय सभा निस्वना स्वलाति लिपा भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरजु श्रीलंकाय् च्वंबिज्यासेंलि वसपोल भिक्षु महानाम 'कोविद' जुं हे मन्त्री (सचिव)या ज्या नं याना बिज्याःगु जुल । अथे हे ने.सं. १०७१ पाखे धर्मोदय सभाया प्रधानमन्त्री (महासचिव) जुया बिज्याःगु सिइदु । थुकथं भिक्षु महानाम 'कोविद' जु गुबलें संयुक्त मन्त्री (सचिव) सा गुबलें मन्त्री, गुबलें महासचिव (प्रधानमन्त्री) जुयाः बिज्याःगु खनेदु । वसपोल धर्मोदय सभाय् च्वना बिज्याःबलय् जक हे बुद्ध धर्म सम्बन्धी सफूत नीप्यगू कथं पिथनेगु ज्या याना बिज्याःगु जुलसा वसपोलया अनुवाद कथं पिथंगु 'नुगः' धयागु सफू लिपा त्रि.वि.वि.या पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तकय् दुध्याःगु व अननिसें हे व

सफूया उपादेयता बृद्धि जुया वंगु तायेका । वसपोलयात प्रत्यक्ष दर्शन न्हापा याये मखंसां तवि वसपोलयागु अनुदित कृति 'नुगः' व्वना वसपोलया नुगः गुलि तःफा, तःव्या धइगु वाःचायेकाः च्वना । 'नुगः' सफूतिइ वसपोलं अतिकं हे मारमिक ढंगं मारचित्त नापं भगवान बुद्धया सम्वादयात कय्च्याना च्वया, अनुदित याना बिज्याःगु तस्सकं हे च्वछाय् बहःजू । साहित्यिक-दार्शनिक ढंगं नं उलिहे च्वछाय् बहःजुकथं च्वया उल्लेख याना बिज्याःगु जुयाच्वन । अज्याःगु तःफागु, तःव्यागु वसपोलया नुगःयात साधुकार बिया च्वना, नापं वसपोलया सद्गति व निर्वाणया कामना यासे श्रद्धाञ्जलि व्यक्त याना च्वना ।

“लुम्बिनीया अस्तित्व बिना बौद्धतयगु छुं नं गौरव दइमखु !” धकाः चिन्तन मनन याना वसपोल भिक्षु 'कोविद' जुं लुम्बिनी च्वना लुम्बिनीया उन्नति व विकासया निंति दत्तचित्त जुया बिज्यागु जुल धैगु खँया पुष्टि बि.सं. २००९ सालपाखें “लुम्बिनी धर्मोदय समिति” गठन याना वसपोल हे छ्याञ्जे (सचिव) जुया ज्या याना बिज्यातसा “चतुर्थ (प्यक्वःगु) विश्व बौद्ध सम्मेलन न्ह्यो हे क्याविनेटं पास याका लुम्बिनी धर्मोदय समितिया नामय् नीन्यागू विघा (२५ विघा) जग्गा प्राप्त याना बिज्यात । अथे हे लुम्बिनी छगू विहार, छगू धर्मशाला, छगू गोष्ट हाउस छतँ तनेगु ज्या जूगु जुल ।

लुम्बिनी लागाया सुरक्षाया हेतुं अन प्रहरी थानाया व्यवस्था, हुलाक व टेलिफोनया व्यवस्था, स्वास्थ्य केन्द्रया व्यवस्था, नौगढं लुम्बिनीतक पीच लँया व्यवस्था व शैक्षिक व्यवस्था जुईगु व यायगु ज्या खँय् तल्लिन जुया ज्याखँ सिद्धयाना बिज्यात । अथे ज्याखँय् जक व्यस्त जुया च्वना बिज्यागुलिं छन्हु वसपोल 'चैतु' धैम्हः अर्दली नापं भैरहवां लिहाँ वया लुम्बिनी यनिथें च्वंका वसपोलया छयों चरक्क चिरिबाःगुथें महशूस जुइका बिज्यातसा अनलिपा वसपोलया खःवगु पाखें पक्षघात ल्वचं थिया हल । न्हायपनं ताःसां खँ ल्हायेमफैगु जुल । कथुं छुं हे घुर्के मजिया वन । उबले डाक्टरी वास नं मथिलसा उबले हे कुशिनगरय् च्वना बिज्याम्हः श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया थाय् वैद्य वासःलं वसपोल भिक्षु महानाम महास्थविरजुया ल्वय् लाना वन । तर तुस छगू ल्यंना हे च्वंगु जूल । उकिं याना वसपोलं ख्वाउंगु, क्वाःगु बुलुबुलुंजक भपिया बिज्याय् फुसा स्मरणशक्ति नं म्हो जुल, काचाक्क न्ववायगु नं थाकुइगु जुल ।

वसपोल कालिम्पोङ्ग धर्मोदय सभाया 'धम्मामनुशासक' जुया बिज्यागु जुलसा थीथी विहारया आजीवन दुजः (सदस्य) नं जुया बिज्यागु खनेदु । अथे हे वसपोलया नांजापिं बौद्ध विद्वान ब्यक्तित्व नापं क्वाःतुगु सम्बन्ध ब्वलंका च्वंगु नं सिइदु । महापण्डित राहुल साँस्कृत्यायनजु, गुम्ह अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध जगतय् नांदम्हः छम्हः बौद्ध विद्वान खः । वय्कःलिसें वसपोल भिक्षु महानाम 'कोविद'जुया गुरुया नाता, गुरुभाइया नाता, व बौद्धया नाता कथं स्वधिकः नाता ब्वलंका बिज्यागु दुसा श्रद्धेय भिक्षु डा. भदन्त आनन्द कौसल्यायनजु नापं गुरुया नाता व गुरु भाइया नाता ख्यलाः निथि नाता क्यंका बिज्यागु जुल । अथेहे भारतया तत्कालिन राष्ट्रपति डा. राजेन्द्रप्रसादजुनापं न्हापाया बनारसया "इतिहास परिषदय्" दुयाबलेनिसेंया स्वापु धिसिलाका बिज्यागु जुया च्वन । डा. राजेन्द्रप्रसाद नापं सन् १९४२ मिसें स्वापू दुगु जुया च्वन ।

वसपोल भारतया तत्कालीन राष्ट्रपति डा. राधाकृष्णनापं क्वाःतुगु सम्बन्ध (स्वापू) दुगु खःसा श्रीलंकाया प्रशिद्ध बौद्ध विद्वान डा. मलालासेकर जु नापं नं उलि हें स्वापू बःलागु जुया च्वन । अथे हे भारतया नांजाम्ह बौद्ध विद्वान, भारतीय संविधानया निर्माता, अछुत (दलित) जातिया प्रणेता बाबासाहेब डा. भीमराव अम्बेडकरजु गुम्हेसित भारतया छगू संस्थां मानार्थ "बोधिसत्व"या उपाधि द्रहःलपिगु जुया च्वन, अज्याःम्ह प्रसिद्ध ब्यक्तित्वनापं नं क्वाःतुगु सम्बन्ध ब्वलंका बिज्यागु जुया च्वनसा मेम्हः नांजाम्हः बौद्ध विद्वान एवं इतिहासविद् डा. भरतसिंह उपाध्यायजुनापं नं क्वाःतुगु सम्बन्ध तया बिज्यागु जुल ।

नेपाःया दकले न्हापांगु बौद्ध लय्-पौ "आनन्द भूमि" नं भिदँ मयाक ब्यवस्थापक जुया बिज्यातसा आनन्दकुटी बौद्ध मिशन ब्वनेकुथिई असिष्टेण्ट सुपरिटेण्डेण्ट, सुपरिटेण्डेण्ट व अफिस इञ्चार्जनं जुया बिज्यागु जुल । थीथी विहारय्, अर्थात, भिन्यागू विहारया आजीवन सदस्य (दुजः) जुया बिज्यागु जुलसा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया आजीवन सदस्य जुया कोषाध्यक्ष (दाँभारीं) या अभिभारा क्वःबिया बिज्याय् धुँकगु जुल । थ्व हे दँय् जूगु अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया स्वक्वःगु साधारण सभां वसपोल भिक्षु महानाम "कोविद"जुयात "धम्मामनुशासक" पदय् कदर याना बिज्यागु जुल । वसपोल श्रीलंका, म्यानमाः (बर्मा), सोभियत रुस, जापान, थाइलैण्ड, हङ्कङ्ग, ताइवानथेंजाःगु बौद्ध मुलुकय् भ्रमण याना बिज्याय् धुँकगु जुल ।

वसपोल “कोविद” जु थःगु बैशय् छम्हः अतिकं जागरुकम्ह व्यक्तित्व जुया बिज्यागु जुल । वसपोल फुक्क हे लागाय् न्त्यःब्वय् फुम्हः, न्त्यःजाय् फुम्हः व्यक्तित्व खः धैगु खँ ज्या उल्लेख याना “नेपाल भाषा एकेडेमी” पिथना ब्युगु अतिकं ब्वने योग्यगु सफू “भिक्षु महानाम कोविद म्हसिके” स्वयादिल धासा वसपोल सु खः ? वसपोलं छु छु याना बिज्यात ? वसपोलं छु छु गतिविधियाना बुद्ध धर्म व नेपाल भाषाया सेवा याना बिज्यात धैगु खँ ज्या सिइकेत थाकुइ मखु ।

वसपोल छम्हः बुद्धकालीन “दारुचिरिय” नापं तुलना याय् बहःजु धैगु खँ थुईका च्वना । वसपोलयाके दारुचीरिय भावनां बिलिबिलि जायाच्चं । अत्थे धैगु वसपोलया थःगु हे बैशय् थीथी लागाय् न्त्यःब्वना ज्यायाना बिज्याइगु व न्त्यःज्याना ज्या याना बिज्याइगु स्वभाव भावना दुम्हः व्यक्तित्व जुगुलिं वसपोल फुक्क हे लागाय् न्त्यःलुवाःथें खनेदु । मनुष्य चोला दुर्लभ जू, धैगु सिइका थःम्हं फुगु इलय्, बैशं ज्या ब्युगु व बिईफुगु इलय् अलसि मचासैं कुतः याना, बुद्ध धर्म व दर्शनया उत्थान नापनापं नेपाल भाषाया सेवा याय्कथं थीथी बौद्ध लय्-पौलय् ज्या सनां, ब्वनेकुथिई व थीथी बौद्ध संघ संस्था निःस्वना, अज्ज मित्रराष्ट्र भारतया ‘इतिहास परिषद्’या दुजः जुया ज्या सनां बिज्यात धैगु म्होगु साहस मखु । थ्व छगू च्वःछाय् बहःगु ज्याखँ खः । वसपोलं देश विदेशया बौद्ध सम्मेलनय् ब्वति कया “भगवान बुद्ध जन्म जुया बिज्यागु देश-नेपाः” या इज्जत, प्रतिष्ठा व गौरबयात च्वःछाय्गु ज्या याना बिज्यागु जूल ।

उकिं, वसपोल भिक्षु महानाम “कोविद” जुया लुमन्तीयासैं वसपोल प्रति सच्चा श्रद्धाञ्जलि याय्गु धैगु वसपोलया भावनायात कदर याना, न्त्यासिपा तया वसपोलपाखें सय्का सिइका भीसं नं सम्यक जीवन हनेगु खः । वसपोलया गुणानुशरण याना वसपोलं क्यना बिज्यागु भगवान बुद्धया लँपु लिना “अनित्य, दुःख अनात्म” यात म्हसिका शील, समाधि व प्रज्ञाया लँ जुया सम्यक जीवन हनेगु धैगु हे वसपोलप्रति धात्थेंगु श्रद्धाञ्जलि जूवनि ।

वसपोल भिक्षु महानाम “कोविद”जु आनन्दकुटी, स्वयम्भूई च्वना बिज्यागु खः । वसपोलयात ल्वचंकया थिया च्वंगु जूगुलिं वसपोलयात थाइलैण्डय् वासःयाका लिहां बिज्यासैंनिसें “नगरमण्डप श्रीकिर्ति विहार” किपुली च्वना बिज्याबले मिति २०५२ फागुन २४ गते बिहिवाः (ई.सं.

१९९६ मार्च-७) कुन्हु न्हिनसिया ३:४५ बजे अनित्यताया ग्वःफसं कय्का थःगु भौतिक देहत्व सदां सदांया नितिं त्वःता बिज्यागु जुल । आः वसपोलया गुण, देन व योगदान जक ल्यना च्वंगु दु । वसपोलयात म्हःसिकेगु धैगु हे वसपोलयाके दुगु दारुचिरीय भावना वसपोलया गुण देन व योगदानयात म्हसिइका कदर याय्गु, आदर गौरवतय्गु भी सकल बौद्धतय्गु नैतिक कर्तव्य खः । वसपोल छम्हः पूजा याये योग्यम्हः ब्यक्तित्व खः धैगु वाःचाय्का नेपाल भाषा परिषदं वंगु ने.सं. १९९५ कौलागा-९, बुद्धवाः (२०५२ कार्तिक-१) कुन्हु वसपोलयात राष्ट्रिय सभागृहलय् मानार्थ “भाषा थुवाः” धकाः सम्मान यागु भीसं ल्वमंके फेमखु । पाय्छि इलय् हे वसपोलयात वसपोलया देन, गुण व योगदानयात कदर याःगु दसि खः । अत्ये हे, भीसं नं याना, याय् सय्का, सिइका वसपोलया गुणानुस्मरण याना वसपोलया सद्गति व निर्वाण कामना याय्गु भीगु कर्तव्य खः । भवतु सब्व मङ्गलम् !

ने.सं. १९९६ चिल्लागा-८, बुद्धवाः (बि.सं. २०५२ फागुन-३०)

- थ्व च्वसु नेपालभाषाया न्हि पौ “विश्वभूमि”या दँ-८, ल्याः ९५ व ९४, ने.सं. १९९६ चौलाख्व १-२, ई.सं. १९९६ मार्च २०-२९; बि.सं. २०५२ चैत ७-८, बुधवाः बिहिवाःया ल्याखय् पृष्ठ नं. २ लय् पिदंगु जुल ।
- थ्व हे च्वसु “आनन्द भूमि” बौद्ध लय्-पौ दँ २३, ल्याः १२, ने.सं. १९९६ ल्हुतिपुन्ही ई.सं. १९९६ अप्रिल, वि.सं. २०५२ चैत्र, बुद्ध सम्बत २५३९या पृष्ठ नं. ७-१० य् पिदंगु जुल । ०

डा. भिमराव अम्बेडकरया पुण्य-स्मृति-छगू अध्ययन

भारतया महाराष्ट्र प्रान्तया रतन गिरि जिल्लाया च्वंगु “अम्बावदे” गाँमय मौलाजी सकपालया छय, सुबेदार मेजर (ब्रिटिश फौज) रामजी मौलाजी सकपाल (अम्बेडकर) व मय्जु भीमाबाईया कोखं भिंप्यम्हः सन्तानकथं ई.सं. १८९१ अप्रिल १४ तारिख कुन्हु भीम राव रामजी अम्बेडकरजु जुन्म जुल । वय्कः जन्म जूबलेया नां खः “भीम सकपाल” । वय्कः महार जाति जूगुलिं “अछुट” धकाः क्वत्प्यंगु मिखां स्वईगु हे जुल । उगु इलय् नं. भारतया महाराष्ट्रय् छुवाछुट व भेदभावं तःच्वगु थाय् कया च्वंगु जुल । महार जाति अछुत जुसांतवि महाराष्ट्रय् उगु जातित बीर, निर्भिक, प्रतिभाशाली, बहादुर, साहसी व, सक्षम व्यक्तित्वया धनी कथं नां जाय्केगु ज्या वय्कःया सुयोग्य अबुजुपिसं याना क्यंगु जुल ।

भीम सकपालजुं थःगु उपनांकथं थःगु हे जन्म गांया नां क्वकया थःगु हे गाँमय च्वंगु ब्वनेकुथिइ नां च्वकबले “भीमराव रामजी अम्बावदेकर” तया दिल । लिपा व हे ब्वनेकुथियाम्हः ब्रम्हु शिक्षकं वय्कः यागु उपनां यात चिहाकः याना “अम्बेडकर” याना ब्वनेकुथिया नां दुथ्याकेगु सफूती (भर्ना रजिष्टर) सचय् याना दिल । उबले निसें वय्कःया नां “भीमराव रामजी अम्बेडकर” जुल । अज्ज चिहाकः याना वय्कःयात “भीमराव अम्बेडकर” धकाः लोकत्वागु जुल । खयां वय्कः अम्बेडकरजु जन्म जुइन्त्यो हे वय्कःया कका बाज्यां भविष्यबाणी यानाद्युगु जुया च्वन । भविष्यबाणी यागु इलय् वय्कःया अबुजुयात थत्थे धयाद्युगु जुल, “तुम्हारे (रामजी सकपाल) एक ऐसा पुत्रका जन्म होगा, वह विश्वविख्यात होगा !” अर्थात “छं छम्हः थज्याम्हः काय् बुई, व विश्वविख्यात हे जुई !” धात्थे हे दँ बदैं लिपा हे वय्कःया जन्म जुल सुयोग्य अबुजु व जःया सुयोग्य काय् (सन्तति) याकथं । धाईगु हे दु , “Great man comes in the great family.”

वय्कःलं म्याट्रिक पास याय् धुंकःसेलि छम्ह गरिब जःया मय्जु रामाबाई नापं इहिपा याना दिल । वय्कः छम्ह ल्वःम्हः, सुशील, सभ्य व भिम्हः हे मय्जु जुया दिल । इहिपा धुंका नं अध्ययन याय्गु व ब्वनेगु ज्या त्वःफिका मदी, लिचिला मदी । ई.सं. १९१२ सालय् बि.ए. पास याना दिलसा सन् १९१५ सालय् एम.ए.या डिग्री प्राप्त याना दिल । अलें, वय्कः भीमराव अम्बेडकरजुं सन् १९१६ य् हे कोलम्बिया विश्वविद्यालयलय् पि.एच.डी.या उपाधि प्राप्तया याय्गु तातुनां "National Divident of India- A historical and Analytical study" नांगु थेसिस्. न्त्यःब्वया स्वीकृति याका दिलसा वहे बहुचर्चितःगु लोकं त्वागु थेसिसं हे वय्कःयात "डक्टरेट"या उपाधि मिलेजुल । अननिसें वय्कःयात सकसिनं डा. भिमराव अम्बेडकरजु" धकाः सम्बोधन याइगु जुल, याना हल । थ्व उबलेसियागु सितिपितिगु खँ मखु । छम्हः अछुत जुया नं छुवाछुत व जाति भेद, वर्ण भेदया हुनि क्वत्थ्यका च्वम्हेसिया सन्ततिजुयानं अज्यागु फुक्क यात सहःयाना, विरुद्धय जाना नं पि.एच.डी.या उपाधि प्राप्त याय्त् म्हाँगु कुतः याना दिल खै मखु । वय्कःयागु तःधंगु कुतः व प्रयासयाना हे पि.एच.डी. उपाधि प्राप्त याना अछुत जातिया न्हापांम्हः लोकंत्वाम्हः नेता व डा. भीमराव अम्बेडकर जुया चुगु खः । महामानव तथागत बुद्धया अजर अमर बाणी "कर्म (ज्यां) हे तःधं व क्वत्थ्यं (चण्डाल) जुई, जातं मखु !" यात हानं छकः प्रमाणित याना क्यना ब्यूगु जुल । वय्कःलं कानूनया अध्ययन याना "Bar at Law" या उपाधिनं कया दिल धैगु खँला वय्कःलं थीथी दिनय् थीथी अदा अदालतय् अछुत जातिया पक्षलिना निःशुल्क बहस पैरबियाना चुगु खँ वय्कःया "जीवन व दर्शन, अलें व्यवहारया घटना ब्वनेबले, अध्ययन याय्बले सिइदु । धाय्धुनकि वय्कःलं थःगु अध्ययनया क्रमय्, पि.एच.डी., डी.एस.सी.व बार-एटलाँ" थेंजागु उच्च व सम्मानित उपाधि कयाचुगु जुल । वय्कःया जीवन व दर्शनया बारे छपू निपू च्वखँ, च्वसुं ब्याईगु खँ मखु ।

डा. अम्बेडकरजुं शुद्र जाति यात उत्थानयाय्त्, अछुत जातितय्त् धात्थेम्हः मानवजुया म्वाय्त् व गौरवतय्त्, तकेत, छधि छपं याय्गु तातुना ई.सं. १९२४ जुलाई २० तारिख कुन्हु "बहिस्कृत हितकारिणी सभा" या पलिस्था।याय्गु ज्या याना दिल । उगु सभाया प्रबन्ध समितिया नायो डा. अम्बेडकरजु हे जुया ज्या याना दिल । मानव अधिकार बहाली

यायगु ज्याखँय्तं प्रतिबद्ध व लगनशील जुया ई.सं १९२७ अप्रिल ३ कुन्हु मराठी भाषां “बहिस्कृत भारत” धैगु बाछि-पौ” नं पिथना दिल । डा. अम्बेडकरजुं उगु लकसयता ल्वयकः। मानव अधिकार नापं स्वागु नारा थ्वःयका दिल “स्वराज जिमिगु जन्म सिद्ध अधिकार खः!” थुगु हे कथं वयकःलं स्पष्ट जुइका ब्राम्हणवाद, जातिभेद व वर्णभेद थेंजाःगु सामाजिक विकृतियात चिरफारयाना दिल । भारतया हिन्दू घो देगल्य् अछुत तय्त प्रवेश मयाकुगु खँ कया व समुद्र व गंगाय् स्नान तकं सार्वजनिक ढंग याके मबिउकियात कया तःतः धंगु सामाजिक व धार्मिक आन्दोलन याना संघर्ष याना दिल । श्रीरामया दर्शन व पूजनया ज्याखँय् सबर्ण हिन्दूत सरह अछुत जातितय्त दर्शन व पूजन याय्त प्रवेश याय् दय्मा धकाः ई.सं. १९३० मार्च २, आईतवाः कुन्हु भिन्याद्व (१५,०००) लं मयाक अछुत जातिया कार्यकर्तात मुंका सत्याग्रह याना दिल ।

अछुत जातितय्त प्रान्तीय लेजिसलेटिभ् असेम्बली १७५ सिटय् १५ जक सिट सुरक्षितकथं बियातगु मगाः मचाः धकाः उकिया बिरुद्धय् सशक्त आवाज बुलन्द याय्त राजनैतिक संगठनया वाःचाय्का ई.सं. १९३६ या अगष्ट महिनाय् स्वतन्त्र लेबर पार्टीया पलिस्था याना दिलसा ई.सं. १९३७ फेब्रुअरी १७ तारिख कुन्हु चुनावय् डा. अम्बेडकरया न्हूगु पार्टी १७ गूगुलिं १५ गूगु सिट त्याका दिल । ई.सं. १९३७ जुलाई १९ तारिख कुन्हुया अन्तरिम मन्त्रीमण्डलय् दुजः जुया नं शपथ ग्रहण यागु, याकबले वयकः डा. अम्बेडकरजुं “गीता” थिया शपथ कया मदी । ई.सं. १९३७ अगष्ट ७ तारिख कुन्हु वयकः स्वतन्त्र लेबर पार्टीया नायो जुया दिल ।

जातपात व वर्ण व्यवस्थाया मू हाः जुया च्वंगु ग्रन्थ “मनुस्मृति” या अग्निदाह (च्याकेगु) ज्या ई.सं. १९२७ डिसेम्बर २५ तारिख कुन्हु यानाद्युगु खँ इतिहासं गुबलें हे लोमंके फैमखु । थ्व छगू नं डा. अम्बेडकरजुया साहसी, व अविष्मरणीय ज्या खः । असमानता, दमन व अन्यायलय् आधारित जुया च्वंगु “मनुस्मृति” च्याकेगु ज्या याना वयकः भाषण जक याइम्हः मखु, ज्याखँय् हे विश्वास याना न्त्यज्याईम्हः न्त्यलुवा खः धैगु प्रमाणित याना क्यंगु जुल । वयकःयागु अदम्य साहसयात कया वयकः डा. अम्बेडकरजुं याना द्युगु “मनुष्मृति अग्निदाह” यात कया भारतया नाँदम्हः श्रद्धेय भिक्षु एवं बौद्ध विद्वान डा. भदन्त आनन्द कौशल्यायनजुं “मनुष्मृति जलाई गई क्यों ?” धैगु नांजाःगु ग्रन्थ नं च्वया बिज्याना डा. अम्बेडकरजुया

उगु साहसिलो पलायात च्छया बिज्यात ।

डा. भिमराव अम्बेडकर छम्हः बहुमुखी प्रतिभाशाली व्यक्तित्व खः । वय्कः छम्ह उच्चकोटीम्हः विद्वान्, लोकह्वाम्हः वकिल, महान विचारक, महान विधिवेता, ओजस्वी लेखक, नांदम्हः पत्रकार, सविधानया निर्माता व महान पण्डित व दलित पिडित जातिया महान नेता खः । अज्याम्हः दुर्लभम्हः महान व्यक्तित्व जूगुलिं वय्कःया ल्हाः न्त्याखेनं न्त्याः धैगु खँ वय्कःया थीथी इलय् च्वयाद्युगु ग्रन्थ, सफूत व च्वसुं क्यना वया च्वंगु दु । वय्कःलं “शुद्र कौन है ?” “द प्रोबलम् अफ रुपीज्” “ बुद्ध र उनका धम्म” हिन्दू नारीका उत्थान और पतन “एनिहिलेशन अफ कास्ट” थेंतु राजनीति व कानूनी विषयनं थीथी कथंया च्वसु, व सफूत पिदंगु दु ।

डा. अम्बेडकरजु छम्हः महान सामाजिक क्रान्तिकारी खः, क्रान्तिया जनक नं खः । मनुस्मृति थेंजागु कुख्यात ग्रन्थंयाना संसारया बच्छ आकास व धरतिया थुवाः जुया च्वपिं मिसा (नारी)जातिया स्वतन्त्रता, समानता व सम्मानया हक अधिकारं न्हंका च्वनेमाल धकाः वय्कःलं उद्घोषण याना दिल । हिन्दू सभतयगु पक्षपातं जागु व्यवहारं वाक्क दिक्क जुया वय्कःलं ई.सं. १९३५ अक्टोबर १३ तारिखकुन्हु येवला कन्फेरेन्सय् उद्घोषण याना दिल, “मै हिन्दू धर्म में पैदा अवश्य हुआ हूँ, परन्तु हिन्दू के रूप में मरुंगा नहीं ।” अर्थात् “जि हिन्दू धर्मय् जन्म जुयागु जुसांतवि हिन्दूया रुपय् सिङ्गु मखु ।” अथ्थे वय्कःलं सार्वजनिक धंगं प्रतिवद्धता जाहेर याय्वं थीथी धार्मिक सम्प्रदायया मनुतयसं वय्कःयात स्वापू तया दिल नं डा. अम्बेडकरजुं छु सँ मेगु सम्प्रदाय पाखें मन क्वमसाय्क, बरु वय्कःलं ताः ईतक बुद्ध धर्म व दर्शनया दुग्यंक अध्ययन याना मन क्वसाय्का ई.सं. १९५६ अक्टोबर १४ तारिख कुन्हु भारतया नागपुरय् थःनापं न्यागू लाखं मयाक अछुत जातिया मनुतयत श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया करकमलं “पञ्चशील” प्रदानयासं बौद्ध धर्मय् दीक्षित याना बिज्यात, दीक्षित जुया दिल । थज्यागु अभूतपूर्व, अविष्मरणीय व ऐतिहासिक सार्वजनिक सभा बौद्ध जुयागु घोषणा जुया लच्छित लिपा “विश्व बौद्ध भातृत्व संघ”या ग्वसालय् नेपाःया काठमाडौं (यें) जूगु “प्यक्वःगू अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनय् ई.सं. १९५६ नोभेम्बर-२० तारिखकुन्हु ब्वति (भाग) कया “बुद्ध व मार्क्स” विषयलय् प्रवचन बिया दिल । वहे प्रवचनया क्रमय् वय्कःलं “बौद्ध मत धैगु हे सर्वश्रेष्ठ धर्म खः । व सामाजिक दृष्टिकोणसिबे

नं सर्वोच्च जु” धकाः न्ववाना दिल । प्यक्वःगू विश्व बौद्ध सम्मेलनयु भारत पाखे यक्वःहे नांजाःपिं व नांदपिं बौद्ध विद्वानतयसं ब्वति कागु जुया च्वन । गथेकि डा. भिमराव अम्बेडकरजु, महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजु व श्रद्धेय भिक्षु डा. भदन्त आनन्द कौसल्यायनजुपिसं ब्वति कया द्युगु, बिज्यागु जुया च्वन । उकि नं उगु बौद्ध सम्मेलन व नेपाःया गरिमा व गौरव उच्च जूगु जुया च्वन ।

भारतयात ब्रिटिस उपनिवेशं मुक्त जुयालिं भारतया संविधानया निर्माण यायगु ज्याखँय नं वयकःलं दिलोज्यान बियादिलसा उगु संविधान निर्माण समिती च्वना नायो हे जुया दिलसा न्हःयला, च्यालाया दथुई हे वयकःलं विशाल भारतया जनतातयत न्हूगु संविधान लःल्हाना दिल । आतक नं व संविधानया मौलिक संरचनाय् छुँकथंया हेरफेर जूगु मदुनि । भारतया राष्ट्रिय ध्वायँ (भण्डा)लय् भगवान् बुद्धया धर्मचक्र चिंतया महात्मा गान्धीया चर्खा चिंयात अल्पमतय् लाका व्यूगु खः । डा. अम्बेडकर छम्ह तर्कशास्त्री नं खः धैगु थःगु धर्मचक्र चिं तयगु, तयमागु, प्रस्तावयात संसदं अत्यधिक बहुमतं स्वीकृति याके फत । थ्व हे वयकः यागु अजर अमर सिद्धिगु महानता खः, योगदान खः ।

डा. भिमराव अम्बेडकरजुया प्वाःया ल्वय् "Neurotic Pain" याना चच्छि, चच्छि प्वाः स्याइगु जुया अस्पतालय् डा. मिस सविता कबिरजु पाखे इलाज (उपचार) याका दिलसा उबलेनिसें हे वयकःलं नं डा. सविता नं एकापसय् इहिपा यायगु मनय् तल, अले क्वछिना दिगु जुयाच्वन । न्हापंयाम्हः जहान मयजु दिवंगत जुया नीदँ लिपा अर्थात ५७ दँ पुवंका बुराया बैशं थिईकालिं फुकसिया विरोधया बाबजुद नं छु हे परवाह (वास्ता) मयासें न्हू दिल्ली ई.सं. १९४८ अप्रिल १५ तारिख कुन्हु डा. मिस सविता कबीरजुनापं इहिपा याना दिल ।

डा. भीमराव अम्बेडकरजुया जीवन धैगु हे संघर्ष व आन्दोलन खः । वयकःलं ज्यूताभर अछुत जाति व नारी जातिया उत्थानया नितिं ज्या याना दिल, ज्या सनादिल । भारतया थीथी प्रान्तय्, थीथी जिल्लाय् जूगु गोलमेज सम्मेलनय्, सभाय् ब्वति कया ब्राम्हणवादया खिल्लीयाना बिल, सवर्ण हिन्दूतयसं, हिन्दू वर्गया प्रतिनिधि पार्टीतय्गु विरुद्धय् सक्रिय जुया ज्यान पाना सना दिल । धार्मिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, राजनैतिक, आर्थिक धैथें हे वयकःलं संघर्ष याना आन्दोलन याना भारतय् ह्युपाः हयगु

ज्या याना चुगु खँ भी सकसिनं स्यूगु हे खः, सिइकेमागु खः, थुईका भीसं नं वय्कः पाखे प्रेरणा काय् मागु खः ।

डा. भिमराव अम्बेडकर छम्हः प्रतिवद्धम्हः, यथावादी तथाकारीम्हः, सामाजिक क्रान्तिकारी व्यक्तित्व खः । वय्कःलं थःगु प्रतिवद्धता व बचकथं हिन्दूया रूपय् मखु बौद्ध धर्मय् दीक्षित जुया बुद्ध धर्म व दर्शनया सफूत च्वया दिल - "जैन और बुद्ध" व "बुद्ध र उनका धम्म" नांयागु सफूत तस्सकं नांजाःगु सफूत खः । वय्कः यागु अन्तिम सफू "बुद्ध र उनका धम्म" खसा उकीयागु अन्तिम अध्याय "बुद्ध और कार्लमार्क्स"यात पूर्वका ई.सं. १९५६ डिसेम्बर-४, मंगलवाः कुन्हु टाइपयाइम्हेसित ब्यूगु तकनं उल्लेख याना तःगु दु । डिसेम्बर-५ कुन्हुया बनिह जैन नेतात नापं च्वना जैन धर्म वा बौद्ध धर्मया बारे खँल्लाबल्ला याना वय्कःपिन्त "जैन और बुद्ध" धैगु सफूत लःल्लाना चुगु जुया च्वन । व हे बनिह वय्कः जैन नेतापिं भ्नाय् धुंकालिं वय्कःयागु अन्तिम सफू "बुद्ध र उनका धम्म" या भूमिका व परिचयया टाइप याना हगु लिबाःक्क चान्हेतक नं अध्ययन याना दिल । उलि अध्ययनय् व्यस्त जुया चुम्हः महामानव डा. भिमराव अम्बेडकरजु कन्हेकुन्हु सुथन्हापां अर्थात ई.सं. १९५६ डिसेम्बर-६ तारिख कुन्हु थःगु देहलिला सदां सदांया निमित्त त्वता दिल । धात्ये हे बौद्ध जुया थःगु भौतिक शरीर सदांया नितिं त्वःता दिल ।

डा. भिमराव अम्बेडकरजुया देहलिला मदय्वं वय्कःया शव परिक्रमाय् लखौ मनुतय्सं ब्वति कया सना वनेगु ज्या यात । तत्कालीन लोकसभाया अध्यक्ष सरदार गुरु दयाल सिंहजुं श्रद्धाञ्जलि प्वंकुसें धयादिगु खँ न्त्यथने बहजु । वय्कःलं धया दिल, "डा. भिमराव अम्बेडकर छम्हः महान देशभक्त, दार्शनिक, अछुतजातिया महान नेता व भारतीय संविधानया प्रमुख रचयिता खः । डा. भिमराव अम्बेडकरजु भारतया महान विभूतित मध्ये छम्ह खः ।"

थज्याःम्हः महान विभूतिया देहावसान जूगु दिं भी बौद्ध तय्गु नितिं छगू तःधंगु दुर्घटनाया दिं खः । वय्कःया पाखें थज्यागु दुःखया दिं कुन्हु वय्कःयात लुमंका, गुणानुस्मृति याना वय्कःपाखें सय्का सिईका काय् माःगु खः । वय्कःया गुणानुशरण व गुणानुकरण याना भीसं नं वय्कःलं थे हे ज्या याना, त्याग याना भीगु जीवनया सार क्यने फय्केमाःगु खः ।

क्यने सयकेता प्रेरणा कायगु दिं खः वयकःया पुण्य स्मृति यायगु धैगु । डा. भिमराव अम्बेडकरजुं धैगु आः व्यक्ति व शरीर मखय् धुंकल, वयकः धैगु हे आन्दोलन खः, बिचार खः, संघर्ष खः । थःगु जीवन भर हे अछुतजातिया उत्थानया नितिं समर्पण याना भागु हे जुल धासेंलि वयकः धैगु हे त्याग व समर्पण खः । वयकः यागु भौतिक शरीर मदुसा तवि वयकःयागु आन्दोलित विचार, संघर्षमय विचार व त्याग तपस्या व समर्पण थेंजागु घटना व गतिविधि सदां सदां नं ताजा व स्वच्छ जुया हे च्वनी, गुबले हे लोमंके फैमखु, लोमंकेगु ज्वीनं मखु । उकी वयकः प्रति सच्चा सुमनया श्रद्धाञ्जलि धैगु हे दुःखया घडी वयकःयात लुमंका वयकःपाखें सयका, सिईका थःथःगु अलें भी सकलयाके न्हूगु क्रान्तिकारी व संघर्षशील भावना ब्वलंका थःथःगु जातिय स्वाभिमानया गौरव व गरिमा उच्च याना राष्ट्रिय एकताया भावनां ओतप्रोत जुया दे व जनताया ख्वालय् ह्युपा हयगु खः । न्हूगु जनवादी व्यवस्था व प्रथायात कय्च्याना शोषित पीडित व उत्पिडित जातिया उत्थान याना न्हूगु नेपाः मांया आकृति व मुहार दयेकेत स्वयगु व दयेकेगु धैगु हे वयकः डा. भिराव अम्बेडकर पाखें सयका सिईका काःगु जुई, व वयकः यात सच्चा सुमन तया श्रद्धाञ्जलि देछाःगु थहरय् जुई । सकलया जय व मङ्गल जुयमा ! भवतु सब्ब मङ्गलम् !

ने.सं. १११५ कौलाथ्व-१५, कतिपुन्ही, आतवाः ; ई.सं. १९९५ अक्टोबर-९, आईतबार ; बि.सं. २०५२ असोज २२ आइतबार ।

- ध्व च्वसु विश्वभूमि न्हिपौ- दँ ७, ल्याः २४७, तिथि ने.सं. १११६ थिंलाथ्व -१५ बुधवाः थिंलापुन्ही (योमरीपुन्ही), ई.सं. १९९५ डिसेम्बर ६, बि.सं. २०५२ मंसीर २०, बुधवारया पृष्ठ नं. ३ नय् " ३९ कःगु पुण्य तिथिया सन्दर्भय् - बौद्ध जगतया अग्रज प्रेरणाश्रोतः डा. भीमराव अम्बेडकर" शिर्षकय् पिदंगु जुल । ०

महापण्डित राहुल साँकृत्यायनया बारे-छा अध्ययन ।

गनं छुं हे विश्वविद्यालय पाखें औपचारिक शिक्षाया डिग्री मकासैं थीथी भाय.या दर्शन, साहित्य, इतिहास, राजनीति, कोश विज्ञान, ब्याकरण, धर्म थेंजागु विषयलय् यक्वः यक्वः हे सफूत च्वया चुम्ह कालजयी, महाविद्वान, महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुया जन्म भारतया उत्तर प्रदेश राज्यया पन्दहा गामय् ई.सं. १८९३ अप्रिल ९ कुन्हु जूगु जुल । वय्कःयात मचाबले छैंयापिसं केदारनाथ पाण्डे धकाः नां छुना तल । न्यादँ (५ दँ)या बैशय् उर्दु वर्णमाला ब्वनेगु शुरु याना दिलसा बिचय्-बिचय् ब्वनेगु त्वफिका चाहुलेगु मनक्वसाय्का गुबलें बनारसय् जुसा गुबलें कलकताः चाहुला च्वनेगु याना दिल । मचानिसें हे चाहुलेगु बानीयानाजुम्हः राहुल साँकृत्यायनजुया कलकताय् साप हे दुःख सियाच्वनेमाल । उकिं वय्कःलं कलकताय् बजां मिङ्गु पसलय् ज्या सना दिल । थत्थे चाःचाःहुला जुजुं साधु सन्ततय्गु पुचःलय् च्वना हे च्वन । उबले अन वय्कःया रामोदर साधु धकाः नं धाईगु जुया च्वन । हिन्दी व सँस्कृत अध्ययन याना लिपा वय्कः आर्य समाजया प्रचारक नं जुया दिल । अयोध्या व फैजावादय् च्वनाचुबले अनया दत्थुई पलिस्था याना तम्हः च्छोयात दुगु बली बियाच्वम्हः छम्ह ब्रम्हचारीया विरोध यानाच्वंबले वय्कःयात सनातन धर्मया पुरोहितपिसं तःच्वकं हे दाया थकुगु जुया च्वन ।

राहुल साँकृत्यायनजुया जीवन धैगु हे घुमक्कड (Nomad-life) जीवन हे जुल । थत्थे हे थीथी साधु सन्त व धर्मय् स्वापूततं हे थीथी धर्म व साधु सन्त तय्गु अन्धपरम्परा, अन्धविश्वास व रूढीवादी चिन्तनया विरोधयासे चाःचाःहुला श्रीलंकाय् थ्यंका भाया बुद्ध धर्मय् दीक्षित जुयालिं बौद्ध भिक्षुतकं जुया दिल । बौद्ध भिक्षुजुयालिं वय्कःलं थःगु नां राहुल साँकृत्यायन तया चुगु खः । व नां छुगुया नं अर्थ दुगु जुयाच्वन थःत यःगु

नां राहुल जुलसा साँकृत्य गोत्र जूगुलिं साँकृत्यायन तःगु जुयाच्चनसा हानं मेखें स्वयेबले वय्कःलं थः साधु जुयाबलेया न्हयोने च्वंगु छगः छगः आखः रामोदर या 'रा' व साधु या 'सा' अर्थात 'रा.सा.'या अर्थ वय्कःकथं ' राहुल साँकृत्यायन' नां छगु जुया च्वन ।

राहुलजुया दकले न्हापांगु च्वसु हिन्दी भाषां पिहां वया च्वंगु पत्रिका -"भास्करं" पिथना ब्यूगु जुया च्वन । अयजुसांतबि वय्कःया साहित्यिक जीवन ई.सं. १९२७ नं निसें न्ह्याना आइताभर हे मदिकक न्ह्याका दिल । राहुल साँकृत्यायन छम्हः बहुमुखी प्रतिभाशालीम्हः विचारक जूगुलिं वय्कः फूक्क लागाय् नं उत्तिकं हे न्ह्यज्याय् फुम्हः जुयाच्चन । वय्कः छम्ह साहित्यया थीथी पक्षय दुवालयाफुम्हः व्यक्ति खः धैगु खँ वय्कःयागु कृतित भीसं ब्वनेबले, अध्ययन याय्बले ध्वाथुइके फै । वय्कः केवल प्राचीन नविन भारतीय साहित्यय् जक कुन्थित मजुसें तिब्वती, सिंहली, अंग्रेजी, चीनी, रुसी, जापानी थेंजाःगु थीथी भाषानापं गहन अध्ययन याना थीथी च्वय् न्हिथनागु भाय्या लँपु जुया साहित्यिक-वैचारिक मन्थनयागु खनेदु । राहुल साँकृत्यायनजुं गन गुथाय् छु विषयलय् थःत ईच्छा जूगु खः अन उगु विषयया पूरा जानकारी कया दिइ अलें व विषयलय् गहनतम् अध्ययन याना दिइ । गन वय्कः साम्यवादया लागाय् क्वहां फाया दिल वय्कःलं साम्यवादी दर्शन प्रणेता कार्ल मार्क्स, लेनिन, स्तालिन, माओथेंजाःपिं महामानवतय्गु राजनीतिक दर्शन अपुक्क व ध्वाथुइक व्याख्या विश्लेषण याना दिल । वय्कःया ल्हाः धर्म, दर्शन, लोक साहित्य, यात्रा साहित्य, ईतिहास, राजनीति, जीवनी, कोश, प्राचीन तालपोथीथेंजाःगु च्वय् न्ह्यथने धुँकगु थीथी विषयलय् न्ह्याका वया हे च्वंगु जुल । थथे तःगु विषयलय् थःगु कलम (च्वसाः)न्हयाका वया च्वंगुया छगू दसि खः वय्कःयागु सछि व न्यय्गू (१५० गू) मयाक ग्रन्थत, उकिंमध्ये सछि व स्वीगू (१३० गू) मयाकला छापे जूगु दु, पिथनेज्या जुइधुँकगु दु । भारतीय स्वतन्त्रता आन्दोलनय् ब्वतिकया च्वंगुलियाना वय्कःयात ज्वना जेलय् कुना बिलनं वय्कःलं जेलय् च्वना हे 'बाइसौ शदी' धैगु तःच्वकं मू दुगु ग्रन्थ च्वया दिल, गुगु ग्रन्थय् नेपाःया बारे नं च्वयातगु दु । अथे हे वय्कःलं प्राचीन खण्डहर जुया च्वंगु थासय् वना अध्ययन याना गणतन्त्रिय प्रणालीयात पत्ता लगय् याय्कथं, जुइकथंया ग्रन्थ न्ह्यब्वया दिल, तःच्वकं मू दुगु ग्रन्थ खः 'सिंह सेनापति' । ऐतिहासिक मू दैकथंया उपन्यास च्वया दिल 'बोला से गंगा तक' । बौद्ध दर्शनय् नं वय्कःलं बुद्धचर्या, बौद्ध दर्शन नापं

त्रिपिटक नापं स्थापु दुगु तःच्चकं मू दुगु ग्रन्थत च्वया दिल । वय्कःलं च्वयाद्युगु तःच्चकं मू दुगु फुकक ग्रन्थत त्वःमफिक फीसं छसिकथं धायतक नं थाकु । अयजुसां छगू निगू ग्रन्थतयगु नां ला धाय हे माली, च्वय हे मालिथे तायका न्ह्यब्वया च्वना- विश्वकी रुपरेखा, मानव समाज, भागो नहिं दुनियाँको बदलो, तुम्हारी क्षय, दर्शन दिग्दर्शन, मध्य एशियाकी ईतिहास, मार्क्स, लेनिन, स्तालिन व माओया जीवनी थेंजाःगु ग्रन्थत नं दु । नेपालय निकः प्यकः भागुया दसिं नेपाल सम्बन्धी ग्रन्थ नं च्वयाद्युगु दु व पिब्वया मघनी आतक नं । दर्शन दिग्दर्शन थेंजाःगु विश्वन्यकंभन नाःजागु ग्रन्थला वय्कःलं दछिया दुने च्वय्फुगु स्वयबले धात्थेहे ससुद्योया वरद पुत्र धायत्वः, छगू छगू ग्रन्थय थःगु विशिष्टता व बिस्कं मू दैकथं च्वयगु गुण सिद्धिपिति मनु तय्के दय हे थाकुइगु जुल ।

वय्कःलं बुद्ध धर्मय दीक्षित जुईन्ह्यो रुसी साम्यवादी क्रान्तिया सफलतां याना हे कम्युनिष्ट विचारधारा नाला कया च्वंगु खः । सोभियत रुसय भायालिं वय्कः कम्युनिष्ट विचारधाराप्रति कट्टर जूगु खनेदु । रुसयलं लिहाँभायालिं १९ अक्टोबर १९३९ कुन्हु वय्कः भारतीय कम्युनिष्ट पार्टीया दुजः जुया दिल । महापण्डित राहुल साँकृत्यायन केवल हिन्दी साहित्यया जक महारथी मख्सें फुकक भारतीय वाङ्मयया हे महारथी खः, जूगु दु । अज्याम्हः नाँजाम्हः महापण्डितजु बुद्ध धर्मय दीक्षित जुयालिं वय्कःलं तिब्बत यात्रा याना दिल, अन वय्कःलं तिब्बती भाय् सय्का अनयागु तिब्बती बुद्धधर्म, दर्शन, ईतिहास व कला सम्बन्धी अध्ययन याना दिल । सन् १९३२-३८ तक वय्कःलं रुस, जापान, इरान, कोरियानापं युरोपीय देत चाहला दिल । वहे चाहलेगु क्रमय वय्कःलं रुसय च्वमहः मय्जु इलिना नोबर्दोब्ना नापं इहिपा याना काय् छमहः दुगु जुया च्वन । सन् १९४८ पाखे वय्कःयात मधुमेह रोग थिइका च्वनेमाल । लिपा ध्व रोग (ल्वय) लनेधुका सन् १९५० पाखे कालिम्पोडय् च्वमहः नेपामी मय्जु कमला परियारनापं इहिपा जुल । राहुलया वय्कः पाखें म्थ्याय् मय्जु जया व काय् भाजु जेता नं जन्म जूगु दु । सामान्य साक्षरमहः कमला मय्जुयात वय्कः राहुलजुं साथ ब्यूब्यू अध्ययन याकयाकं विद्यावारिधिया डिग्री काय्कुगु जुयाच्वन । छमहं सामान्य साक्षरमहः टाइपिष्ट मय्जुयात थःमहं इहिपायाना अध्ययन यायगु सुअवसर बिया विद्यावारिधि डिग्री हासिल याकेगु धैगु कमगु व चानचानगु खँ मखु । अंग्रेजी छगू धापु हे दु - A great man comes in a great family: धात्थे हे वय्कःया जहानयात महान ब्यक्तिइ रुपान्तरण याना दिल । आ थौकन्हे

छम्हः डा. कमला साँकृत्यायन धाय्का थःगु हे थाय् व प्रतिष्ठा कया च्वंगु दु । व वय्कः राहुलजुया हे देन खः । अजाम्हः महापुरुषयात ल्वचं कर्कयाना हल, स्मरण शक्ति मदयावन । सन् १९६२ लिपा तःल्वचं कलः, न्हयलातकः उपचार याना नं थिक मजुल । न्हयेदँ (७० दँ)या बैशय् १४ अप्रिल १९६३ कुन्हु वय्कः महापण्डितजुं सदायानिम्ति प्राण त्वतल, वय्कःयागु भौतिक शरीर भीगु न्हयोने मन्त, दैन मखुत । वय्कः निर्वाण जूगु हे स्वीछ्दँ (३१ दँ) दय्धुकल आ भिसँ वय्कःयात हनेगु धैगुहे वय्कःयागु विचार, देन व गुणयात स्मरण याय्गु खः, वय्कः महापण्डितजुया बारे चर्चा परिचर्चा याय्गु खः । भीनं वय्कः थें हे अध्ययनशील जुया जीवन हनेत कुतः याय्गु नं वय्कःयात हनेगु जुई, आदर गौरव तय्गु जुई ।

थौं ध्व इ धैगु हे महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुया सध्वि व छदँ (१०१ दँ) पूदर्इगु दिं खः । प्यन्हु न्यान्हु लिपा धैगु हे ३१ दँया पुण्यतिथि खः । ध्व दिं यात सम्भना याय्गु धैगु हे महामानव महापण्डितजुया देन, गुण व कृतित्वया चर्चा परिचर्चा याय्गु दिं खः । वय्कः याके थेंजाःगु सकारात्मक व रचनात्मक गुणतः भीसँ भीके मालेगु दिं खः । भीनं वय्कःथें हे गुणवानम्हः, प्रतिभाशालीम्हः जुय्त स्वय्गु व कुत याय्गु दिं कथं नाला काय्त सम्भना याय्गु दिं खः । उकिं भीसँ दय्दसकं अप्रिल-९-निसें १४ तक वय्कः महामानव महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुयात लुमका वय्कःपाखें प्रेरणा कया न्हूगु जोश, जागरण, उमंग दय्का दे व जनताया लागिं समर्पित जुया ज्या याना क्यने फुसा जक हे वय्कःप्रति सच्चा श्रद्धाञ्जलि देछ्वायागु ज्वी ।
ने.सं. १११४ चिल्लागा १४, शनिवाः ई.सं.१९९४ अप्रिल ९, शनिवार.; २०५० चैत्र २७ शनिवार ।

- ध्व च्वसु 'न्हूगु विश्वभूमि' दँ-३, ल्या १२१, ने.सं. १११४/चउलाध्व-६; २०५१ बैशाख-३, ई.सं.१९९४ अप्रिल १६ शनिवाः कुन्हु पेज नं.३ लय् पिदंगु दु ।
- ध्वहेच्वसु "विश्वभूमि न्हिपौ" दँ-८, ल्या: १११ व ११२ ; ने.सं.१११६ चौलागा-३ व ४, शनिवाः व आईतवाः ; ई.सं.१९९६ अप्रिलइ - १७; तारिख कुन्हु ; बि.स. २०५२ चैत्र २४ व २५ गते निन्हु यंकं याना पृष्ठ नं.२ लय् पिदंगु जुल ।
- ध्व हे च्वसु "इन्द्रेणी" इसास-ईन्द्रेणी साँस्कृतिक समाज, थिमिया सामयिक संकलनकथं पिदंगु दँ पौ-वर्ष-५, अंक-५, नव-वर्ष-२०५३ ने.सं.१११६ चौलागा, थिमि, भक्तपुरया पृष्ठ नं-८३-८६ य् पिदंगु दु ।

बौद्ध जगतय् अप्रिल १४ धैगु सुख व दुःखया दिं खः

मित्रराष्ट्र भारतया महाराष्ट्र प्रान्तय्, रतनगिरी जिल्लाया अम्बावदे गाँमय् मौलाजी सकपालया भिंप्यम्हःम्हः छय् भाजुकथं रामजी मौलाजी अम्बेडकर व मयजु भीमाबाईया भिंप्यम्हःम्हः काय् भाजु जुया ई.सं.१८९१ अप्रिल १४ तारिख कुन्हु भीम सकपालजुया जन्म जूगु जुल । खयातुं वय्कःपिं अछुतजाति खः “महार जाति” । महार जातित अछुत जाति जुसां वय्कः पिनिगु जात वीरताय् नाँजाः । महार जाति धैगु हे वीरता, वहादुरीता, निर्भीकता, प्रतिभाशालिता साहसी व सक्षमताया प्रतीक जुया ब्यूगु जुल । अज्यागु वीरता, निर्भीकता व साहसीया प्रतीक कथं हे वय्कःपिनिगु जातिया नां व्वकःया व प्रान्तया नां हे “महारोराष्ट्र” “महाराष्ट्र” धकाः नांमांकरण जूगु जुया च्वन ।

वय्कःलं थःगु नां नापं उपनां छुबले थःगु गाँया नां व्वकःया भीमराव रामजी अम्बाबडेकर धकाः नां तया दिलसा लिपा व हे ब्वनेकुथिया ब्रम्हु शिक्षकं ब्वनेकुथिया रेकर्ड सचय् याना, उपनां चिहाकःयाना “अम्बेडकर” धकाः भर्नासफू व हाजिरसफूलय् सचय् याना ब्यूगु जुया च्वन । अननिसे वय्कःया ल्यूनां अम्बेडकर जूगु खः ।

वय्कःया कका वाजे छम्हः सन्त जुया च्वन । उम्हःकका बाजे ज्योतिष विद्याय् धुरन्धरम्हः जूगुलिं वय्कःलं “अम्बेडकरजु” जन्म मजुबलेहे अम्बेडकरजुया अबुजु रामजी सकपाल (मौलाजी) जुयात धयाद्युगु भविष्यबाणी याना चुगु जुल, गथे भगवान बुद्धया बारे असित ऋषि व राजपुरोहित कौण्डिन्यपिसं भविष्यवाणीयाथें—“तुम्हारे एक पुत्रका जन्म होगा, वह विश्वविख्यात होगा !” धात्थे हे गथे धाल, अथे हे जुल । वय्कः डा.भीमराव अम्बेडकरजु छम्हः जन्मं अछुत जाति धकाः हेपेयाना तःगु महार जातियाम्हः जुसांतवि वय्कःयागु सुकर्म याना वय्कः सांजाःम्हः, विश्वविख्यातम्हः महामानव जुया ब्यूगु जुल । शान्तिया महानायक,

महाकरुणावानम्ह, महामानव, तथागत बुद्धं धया बिज्यागु दु—“जातं सुं चण्डाल जुईमखु, जातं सुं ब्राम्हण जुईमखु, कर्म हे चण्डाल जुई, कर्म हे ब्राम्हण जुई ।” अत्येहे बुद्ध धर्मया मर्मथुम्हः छम्हः ब्रम्हुया सन्तान महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाजुं धया च्वया चुगु दु—“मानिस ठूलो दिलले हुन्छ, जातले हुँदैन ।” महान व्यक्तित्वया प्रतिभा प्रस्फुटन ज्वीगु ईलय् छुं नं जाति सम्प्रदायनं पने फौगुमखु जुयाच्चन धैगु खँज्या डा.भीमराव अम्बेडकरजुया जीवनी ब्वनेबले सिइका काय्फु ।

बाबासाहेब डा.भीमराव अम्बेडकरजु छम्हः मेधावीम्हः, प्रतिभाशालीम्हः, लगनशीलम्हः, कर्मठ व्यक्तित्व खःसा वय्कः छम्हः कुशलबक्ता व सुयोग्यम्ह च्वमि नं खः । वय्कः छम्हः दलित व अछुत जातिया प्रणेता खःसा खँ व ज्या चूलाम्हः नेता खः । वय्कःया म्हुतु व ल्हाः उतिकं हे च्वन्त्याः । वय्कः याके नासःलं ल्यूगु म्हुतु दुगु जुयाच्चन, उकिं याना भारतया उगु इलय् फुक्क हे धैथें दलित, पिडित, अछुतजातितयत् छधिः छप्पं याय् फुगु कुशल कलाकौशलता ब्वय् फुगु जुलसा च्वसायात वय्कःलं छम्हः भिंम्ह पासायाना थःगु ल्हाःया शिप क्यना दिल । वय्कः डा.भीमराव अम्बेडकरजुया ल्हातं पिज्वःगु मेपिं सुनापं ज्वः मलागु अमूल्य ग्रन्थत च्वया चुगुजुल—“The problem of Rupees, शुद्र कौन है ?, Annihilation of Caste, The Rise and fall of Hindu Woman, बुद्ध र उनका धम्म व राजनीतिनापं स्वापू दुगु थीथी कथंया ग्रन्थत च्वया चुगु जुल । वय्कलं सन् १९१५ य् एम.ए या शोध ग्रन्थ—“Ancient Indian Commerce” प्रस्तुत याना एम.ए डिग्री कया दिलसा इ.सं.१९१६ पाखे कोलम्बिया विश्व विद्यालयनं पि.एच.डि. उपाधि काय्गु हेतुं—National Divident of India -A Historical and Analytical Study धैगु थेसिस न्त्यब्वःया चुगु जुल । वय्कःछम्हः बहुमुखी प्रतिभादुम्ह मेधावि व्यक्तित्व खः धैगु खँ वय्कःलं सन् १९२१ पाखे एम.ए. या उपाधि कया दिइत वय्कःलं The provincial Discentralination of Imperial Finance in British India नांगु शोध-ग्रन्थ प्रस्तुत यानाचुगु जुल । थुगुकथं वय्कःलं डब्ल एम.ए.पास याना दिल । नांजाःगु, लोकह्वागु ग्रन्थ - "The Problem of Rupee" वय्कःलं सन् १९२२ पाखे च्वयाचुगु खः । वय्कःलं कानून नं पारंगत जुया नांजाःम्ह वकिल अधिवक्तानं जुया दलित अछुत जातितय्गु कानूनी सेवा याना दिल । वय्कःलं दलित अछुत जातितयत् संगठित याय्गु तातुनां ई.सं.१९२४ जुलाई २४ तारिखः कुन्हु न्यागु उद्देश्यत न्हयब्वया

“ बहिस्कृत हितकारिणी सभा” नांगु संस्था स्वनेगु ज्या याना दिल ।

हिन्दु धर्म धैगु हे जातपात, छुवाछुत व अन्ध परम्परायात प्रश्रय व टेवा बिईगु धर्म खः । उकिं हे जुईका महापण्डित राहुल सांकृत्यायनजुं धयाद्यगु - “गन जातपात व छुवाछुतया भेद दै अन बुद्धधर्म हाः काय् फौमखु गन जातपात व छुवाछुत थेंजाःगु दैमखु अन हिन्दू धर्म म्वाय् फौमखु ।” उकिं हिन्दू धर्म धैगु हे जातपात, छुवाछुत थेंजाःगुलिं बः कया, हाःकया च्वंगु धर्म खः । बर्ण भेद याना स्वयगु वयागु स्वभाव खः । हिन्दू धर्मया नीति निर्माता धैगु हे मनु महाराज खः । वय्कःयागु अज्यागु नीति नियमत उल्लेख याना तःगु क्वःजाततय्त क्वथुनेगु खँ च्वया तःगु ग्रन्थ खः “मनुस्मृति”। मनुस्मृतिं फुक्क मनुतयत समान दृष्टिं मस्वसें बर्ण व्यवस्था याना मनुमनूया इथुई हे बर्णभेद याना शुद्र जातित अछुत व दलित जाति खः, अमित क्वह्यगु दृष्टि स्वयगु व्यवहारयायगु याना वयाच्वंगुलिं अज्यागु स्याःनुगतयगु पक्ष लिना वावासाहेव डा. भीमराव अम्बेडकरजुं ई.सं.१९२७ डिसेम्बर २५ तारिखकुन्हु अछुत दलित शुद्र विरोधी “मनुस्मृतिया अग्निदाह” सार्वजनिक ढंगं याना मनुस्मृतिया कट्टर विरोधी खः धैगु प्रमाणित जुया दिल । वय्कः डा. अम्बेडकरजुं थःम्हं उच्च कुलीन जात या मार व भार फफं, हेला याक्याकं हिन्दू धर्मया खाइगु, पाउंगु सवा काकां हिन्दू धर्म प्रति वितृष्णा भाव ई.सं.१९३५ या अक्टोबर १३ तारिख कुन्हु जूगु येवला कन्फेरेन्सय् थुगुक्थं थःगु उद्गार व्यक्तयाना दिल-“मै हिन्दू धर्म में पैदा अवश्य हुआ हूँ, परन्तु हिन्दू के रूप में मरंगा नहीं ।” “दुर्भाग्य से मैं हिन्दू समाज में पैदा हुआ । यह मेरे बश की बात नहीं थी । परन्तु हिन्दू समाजमें बने रहनेसे इन्कार करना मेरे बशकी बात है । मैं उन लोगोंको यह विश्वास दिलाता हूँ कि मैं हिन्दू रहकर नहीं मरंगा ।”

थत्थे घोषणा याना थीथी धर्म व दर्शनया अध्ययन याना नीछ्दं लिपा ई.सं. १९५६ अक्टोवर-१४ तारिख कुन्हु महाराष्ट्र प्रान्तया नागपुरय् श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया करकमलं डा. भीमराव अम्बेडकरजु नापं न्यागू लाखं मयाक अछुत दलित जातिया सकल पासापिं सार्वजनिक ढंगं त्रीशरण गमन याना, पञ्चशील ग्रहण याना बुद्ध धर्मय् मनक्वसाय्का, दीक्षित जुया बौद्ध मार्गीजुया विल ई.सं. १९५६ नोभेम्बर २० ताखिर कुन्हु चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलनय् ब्वति कया “बुद्ध व मार्क्स” बारे थःगु ग्यसुलागु ज्यापौ न्त्यव्वयाद्युगु भी बौद्धतय्सं गुबले हे लोमंकेमज्यू, फौमखु । व प्यक्वःगू विश्व बौद्ध सम्मेलन यें देशय् जूगु खः । अज्याम्हः महामानव,

युगपुरुष, अद्भुत जातिया प्रणेता, भारतीय संविधानया निर्माता, आधुनिक बौद्ध जगतया “बोधिसत्व” कथं नांजाःम्ह बौद्ध विद्वान बाबासाहेब डा. भीमराव अम्बेडकरजुयात नं अनित्यताया ग्वःफसं छत्थुं हे कया बहनि लिवाक्कतकं धर्मया सम्वाद याना च्वनाद्युम्ह, डा. अम्बेडकर जु कन्हें कुन्हु अर्थात ई.सं. १९५६ डिसेम्बर-६ तारिख कुन्हु सुथय् हे परिनिर्वाण हासिल याना दिल । थ्व भौतिक संसारं सदां सदांया निमित्तं अलविदा जुया बिज्यात । अज्याम्ह बोधिसत्वया गुण दुम्ह महामानव डा. अम्बेडकरजुया गुणानुशरण यायन्तु ! अप्रिल १४ तारिख पाखे वय्कःया गुणानुस्मृति याना सच्चा अनुयायी जुयन्तु !

अत्थे हे, गनं छु हे विश्वविद्यालयपाखें छुंकथंया औपचारिक शिक्षा कया मदिसें थीथी भाय्या दर्शन, साहित्य, राजनीति, कोश विज्ञान, घुमक्कड शास्त्र, व्याकरण व धर्म थेंजागु विषयलय् यक्वः यक्वः हे सफूत च्वयाद्युम्ह कालजयी, महाविद्वान, महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुया जन्म भारतया उत्तर प्रदेश (यु.पि.) प्रान्तया पन्दहा गामय् ई.सं. १८९३ अप्रिल-९ तारिख कुन्हु जूगु जुयाच्वन । वय्कःया गृहस्थ नां केदारनाथ पाण्डे खःसा जन्मं ब्राम्हण कुलय् लागु जुयाच्वन ।

वय्कः महापण्डित राजहुल साँकृत्यायनजु थःगु ज्यूताभर भारतया थीथी थासय्, प्रान्तय्, राज्यय् चाहुला दुःखसिया थीथी धर्म सम्प्रदायया अनुभव कया, दुःख सिया चाः हुहुं श्रीलंका थ्यंका सँस्कृत व पालि भाषा साहित्य अध्ययन याना बुद्ध धर्मय् मन क्वसाय्का भिक्षुतक नं जुयां दिल । भिक्षुत्व ग्रहण यानालिं वय्कःलं थःगु नां राहुल साँकृत्यायनं धकाः छुना दिल । वय्कः साधु सन्ततय्गु संगतय् जुबले अनया मठाधिशं वय्कःयात रामोदर साधु धकाः सःतिइगु जुल । उकिं वय्कःलं रामोदर साधुया अर्थ वय्कःकथं व वय्कःया गोत्र ‘साँकृत्य’ जूगुलिं गोत्रया नां क्वःकाय्कथं निगू अर्थ वय्कथं “राहुल साँकृत्यायन” नां छुना ल्यंदनिगु ज्यूताभर राहुल साँकृत्यायन नामं हे लोकंस्वागु जुल । वय्कःलं दकलय् न्हापांगु च्वसु हिन्दी भाषाया पत्रिका ‘भास्कर’ धैगु पत्रिकां पिथना साहित्यया यात्रा अननिसें न्त्याःगु जुल । अत्थे धैगु ई.सं. १९२७ निसें साहित्यिक दार्शनिक जीवन हना ज्यूताभर थुकिं पाना दिल धासां पाईमखु । वय्कः छम्ह सरस्वतिया वरद पुत्र हे जुल । उकिं वय्कःलं थःगु मन गन गन गुथाय् लाक क्वःसाय्का दिल अन अन हे ज्याखँय् सिद्धि प्राप्त यानाद्युगु खनेदु । भाषाया मामिलाय् छुछु देशय्, छुछु थाय्, गन भाया दिल अनया हे भाय्

सय्के सिइके फुम्हः जुल । वय्कः ल्हासाय् भायादिल अनया हे भाय् सय्का दिलसा रुसय् भाया दिल अनया हे भाय् बांलाका सय्का दिल ।

महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजु छम्हः बहुमुखी प्रतिभाशालिम्हः मेधावी व्यक्तित्व जुयाच्चन । उकिं वय्कः छम्हः न्त्यागु लागाय् नं उतिकं हे न्त्यः ज्याय् फुम्हः जुयाच्चन । वय्कः छम्हः साहित्यया थीथी पक्षय् दुवालय् फुम्हः व्यक्तित्व खः धैगु खँ वय्कःयागु कृतित व्वनेवले, अध्ययन यायवले सिईके फु । वय्कः केवल प्राचीन नवीन भारतीय साहित्य व दर्शनय् जक लिमकुसँ निव्वनी, सिंहली, अंग्रेजी, चीनी, रुसी थेंजाःगु थीथी भाषायनापं गहन अध्ययन याना साहित्यिक वैचारिक मन्थन यानाद्युगु खनेदु । वय्कःया ल्हाः धर्म, दर्शन, लोक साहित्य, यात्रा साहित्य, इतिहास, राजनीति, जीवनी कोश, प्राचीन तालपोथि थें जाःगु थीथी विषयलय् न्त्याका वयाच्चंगु दसि धैगु हे वय्कःया सछि व न्ययगु (१५० गू) मयाक ग्रन्थ च्वयाद्युगु जुल, उकिं मध्ये सछि व स्वीगू (१३० गू) मयाक ग्रन्थत पिथने धुंकगु जुल । भारतीय स्वतन्त्रता आन्दोलनय् व्वति कया च्वच्चं हे जेल जीवन हनेमाल, अय्जुमांतवि वय्कःयागु म्हःजक कैद जुलसा वय्कःयागु ल्हाः व मन सुम्कः मच्चं, जेलय् च्वना हे वय्कःलं “दर्शन दिग्दर्शन, बाइसौ शदी” थेंजाःगु अजर अमर कृतित, ग्रन्थत च्वया दिल । वय्कः छम्हः पुरातत्वविद् नं खः धैगु खँ भीसं लोमके फौमखु । वय्कःलं बुद्ध धर्म व दर्शन नापं स्वापू दुगु विषयलय् यक्वः हे गहनतम अध्ययन याना दिल धैगु खँया प्रतिफल खः सिंह सेनापति, महामानव बुद्ध, मेरी तिब्बत यात्रा, तिब्बतमे सवा ऋष, चीन मे क्या देखा, पुरातत्व निबन्धावली, दर्शन दिग्दर्शन, बौद्ध दर्शन, बुद्ध चर्या, धम्मपद, मज्झिम निकाय, विनयपिटक, दीघ निकाय, तिब्बतमे बौद्ध धर्म, बौद्ध संस्कृति व तिब्बती तालपोथि थेंजाःगु ग्रन्थत गुगुकि महायानी तिब्बती बुद्ध धर्म नापं स्वापू दुगु यक्वः मू दुगु ग्रन्थत च्वया न्त्यव्वयाद्युगु खनेदु ।

अज्याम्हः महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुयात वय्कःया जीवनया अन्तिम घडी वया “स्मृति लोप” ज्वीगु ल्वःचं कय्का आखः ग्वःतकनं म्हःमसिइकथं आखःतकनं च्वय् मसय्का अद्भूतगु अनित्यताया ग्वःफसं कय्का ७० दँ या वैशय् ई.सं. १९६३ या अप्रिल १४ तारिख कुन्हु सदां सदांया लागि थ्व भौतिक संसारं अलविदा जुया परिनिर्वाण प्राप्त याना दिल । न्हिं नीच्यागू-स्वीगू पृष्ठत च्वय् फुम्हः महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुयात आखः ग्वः हे म्हःमसिइगु ल्वचं कैगु धैगु छगू अद्भूतगु

खँ खः । थज्यागु ल्वय् धैगु न्हेगु जन्मय् शत्रुयात नं मलाय्मा, मजुय्मा धःका आशिका याना ।

अप्रिल १४ तारिखया दिं धैगु भी बौद्धतय्गु लागिं न्हिलेगु व ख्वयेगु दिं जुया व्यूगु जुल । थ्व हे अप्रिल १४ तारिख कुन्हु बोधिसत्वया गुण दुम्ह दलित अछुत जातिया प्रणेता, भारतीय सविधानया निर्माता, कुशल वक्ता व संगठक, महामानव डा. भीमराव अम्बेडकरजुया जन्म दिं खःसा थ्व हे दिंनय् सरस्वतिया वरदपुत्र महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजु, गुम्हेसित भारतया सुविख्यात ईतिहासवेत्ता डा. काशी प्रसाद जायसवालजुं वय्कःयात “बुद्ध” नापं तुलना याना दिल, अज्याम्हः बुद्धया जीवनी नापं ज्वःलाम्ह, बुद्धया गुणदुम्हः महापण्डितजुया परिनिर्वाण जूगु दिं खः । उकिं, अप्रिल १४ तारिखया दिं धैगु भी बौद्धतय्गु निम्ति सुख व दुःखया दिं खः, हर्ष व विस्मातया दिं खः । अप्रिल १४ तारिखया दिं कुन्हु भी सकसितं ख्वय् बच्छि, न्हिले बच्छिया दिं जुया व्यूगु दु । उकुन्हु भी न्हिलेगु जक मखसं गम्भिर जुया, भसुका तया त्वःल्हे जुय्गु दिं खः ।

अप्रिल १४ तारिखया दिंया संस्मरण याय्गु धैगु वय्कःपिं बौद्ध विद्वानपिं पाखें सय्का सिइका काय्गु दिं खः, प्रेरणा काय्गु, काय्मागु दिं खः । बोधिसत्वया गुणदुम्हः बाबासाहेव डा. भीमराव अम्बेडकरजु व बुद्ध गुण स्वचाना च्वंम्ह महापण्डित राहुल साँकृत्यायनजुपिनिपाखें गुणानुकरण व गुणानुशरण याय्गु दिं खः । वय्कःपिनिपाखें सय्का सिइका न्हूगुकथं जीवन शैली हनेगु, हने सय्केगु हे धात्येम्हः, सच्चाः बौद्ध अनुयायी जुय्गु खः । वय्कःपिं प्रति सच्चा मनसाय तया पुष्पाञ्जलि व श्रद्धाञ्जलि अर्पणयागु ज्वी । भवतु सब्ब मङ्गलम् !

ने.सं. १९९६ चौलागा-९, शुक्रबार ; ई.सं. १९९६ अप्रिल १२ ; बि.सं. २०५२ चैत्र ३० शुक्रबार ।

- थ्व च्वसु विश्वभूमि न्हिपौ दँ-८, ल्याः १२२ व १२३ ; ने.सं. १९९६ चौलागा-३० व बछलाथ्व-१ ; ई.सं. १९९६ अप्रिल १७ व १८ तारिख; बि.सं. २०५३ बैशाख ५-६ गते, बुधवाः व बिहिवाः कुन्हुया पृष्ठ नं. २ लय् पिदंगु दु । ०

बौद्ध जगतय् १४ अक्टोबरया महत्व-छगू चर्चा

बुद्ध धर्म छगू अन्तरराष्ट्रिय धर्म खः । भीती बौद्धत राष्ट्रिय जक मखसें, लिमकुंसें अन्तरराष्ट्रिय नं खः । विश्वन्यंकभनं जुईगु, जुया च्वंगु बौद्ध गतिविधि, उन्नति व प्रगतिया ज्याखँय् भीती छगू चासोया विषय जुया बिइगु खः । बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगतिया बुखँ न्यने, ब्वने, स्वय्दय्वं भीगी मनय् स्वाँ ह्वः, लय्ता वः ।

बुद्ध धर्म छगू स्वभाव धर्म खः, मानव धर्म खः । बुद्ध धर्मया मू हाः हे प्रतित्यसमुत्पादया सिद्धान्त खः । थ्व हे प्रतित्यसमुत्पादयात हे मेगुकथं धाय्गु खःसा बुद्ध धर्मया अमरसिद्धि व मू जग खः । विज्ञानया जन्म व उत्पत्तिया श्रोत हे प्रतित्यसमुत्पाद जूगुलिं दकले सकले न्हापंयाम्हः विज्ञानया जन्मदाता महामानव तथागत बुद्ध हे खः । भीती सकसिनं हे न्यना, ब्वना, हना वया च्वनाम्हः विज्ञानया जनक भाजु अल्बर्ट आइन्स्टाइनं नापं हे थुकिंया रहस्यया धकिं उलादी धुंकुगु जुल "जित थुकिया प्रेरणा व हौशला महामानव तथागत बुद्धपाखें सय्का सिइका कयागु खः, वसपोलया प्रतित्यसमुत्पादया सिद्धान्तयात नालाकयागु खः ।" उकिं हे जुईका वय्कःलं "बुद्ध धर्म छगू विज्ञान सम्मत धर्म खः" धकाः धै दिगु ।

भारतया संविधान निर्माता, वर्ण व्यवस्था व सँस्कार विरोधी, उत्पिडित व अछुत जाति, जनजातिया नेता बाबासाहेब डा. भिमराव अम्बेडकरजुं थः दिवंगत ज्वी छन्हु न्ह्यो अजर अमर कृति "The Buddha and His Dhamma" धैगु अन्तिम कृति भीती उपहार बिया ६ डिसेम्बर १९५६ या दिंकुन्हु सुथसिया खुताःत्याःति इलय् सदां सदांया लागि भीती पाखें बिदा जुया चुम्हः श्रद्धेय डा. अम्बेडकरजुं बुद्ध धर्मयात बाँलाक थुईका नाला कया दिल धैगु खँः वय्कःया अन्तिम कृतिइ ।... His Dhamma धै दिल, His Religion धया मदी । उकिं सिईदु कि "धम्म" या अर्थ व मर्म खः स्वभाव धर्म खः । रिलिजनं सामान्य सम्प्रदायजन्य धर्मया अर्थ व थाय्

जक काय् फ़ै । धर्म उगु “धम्म” या बिशिष्ट थाय् काय् फ़ैमखु । बुद्ध धर्म छगू स्वभाव धर्म खः, मानव धर्म खः, उकिं थ्व अन्तरराष्ट्रिय धर्म खः ।

थौया दिं “बिजया दशमी”या जःखः जूगुलिं भीगु बौद्ध जगतय थुकिंया बिस्कं मू दु । सम्राट अशोकं शस्त्र परित्याग याना मन फहिका बिज्यागु दिं खः । यदिं धात्थेंम्हः, सत्यम्हः, सच्चाम्हः मनू खःसा छन्हुकि छन्हु वयागु मन फहिकी, नर्थेजागु, ल्ह्वर्थेज्यागु मनजुसानं घ्योथें नाया वनि धैगु खँ हिंसक व चण्डाल स्वभावम्हः जुजु अशोकं कलिङ्गया युद्धय् द्वलंद्दः, लखलख मनुत (सिपाहींत) सिना चतःवाना च्वंगु खना चण्डाल-अशोकया मन हिला वन, मनय् करुणा व दयां जाया वल, म्हःखाखातुकल, प्रायश्चित्त भावना प्रबल जुया वल, हृदय कम्पमान जुल । थःगु तुच्छ अमानवीय स्वार्थयाना अमूल्य व दुर्लभ मानव चोलाया क्षति जूगु वाःचाय्का “थनिनिसें जिं थज्यागु ज्याय् न्ह्यचिले फ़ैमखु, हात हतियार, अस्त्र शस्त्र ज्वनेमखु, जिपाखें थज्यागु अमानवीय ज्याखँ गुबले हे याय् मखु, जुई मखुत धकाः अस्त्र शस्त्र परित्याग याना अनायास चिल्लाय् दना “जि बिजय जुल, जि बिजयी जुल, जि त्याःतः” धकाः उद्घोषण यागु दिं हे दशमी कुन्हु जूगुलिं भी सकल बौद्धतयगु निम्तिं “बिजया दशमी” जूगु जुलसा मेगु सम्प्रदाय नं असत्ययात सत्यं व्वःथःगु दिं धकाः अबोध, निरीह व निरपराध पशुपन्डितय्त “असत्य” भाःपाः द्यो द्यःगलय् वना हिंसायाना, बलि बिया, मद्य मासं मातय् जुया अन्ध परम्परा व कांफ़ै जुया सत्यया बिजया धकाः अमानवीय व अमनुष्य ज्यायाना वया च्वन । थ्व भीत ल्वःगु व फाःगु ज्या मखु ।

भी बौद्धतयसं “बिजया दशमी” या मू थुइका दय्दसकं वईगु बिजया दशमी प्रेरणा व हौसला कया “मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा भावया तिसां तिया सही व सम्यक मानव जुयत स्वय्माः तर सिंयात बय्लि सिं, नँयात बय्लि नँ, Diamond cuts diamond धैथें भी बौद्धतयसं हे बुद्ध धर्मया हाः चाय्गु ज्या याना वया च्वन, बहाःबहीलय् लातया भव्य न्याय्का च्वन, मे, दुगु, हाँय् स्याय्गु, बलि बिय्गु, अज्ज, पञ्चबलि बिय्गु पूजामन्त्र बिधिलय् भी हे पुरोहित पण्डित जुया न्ह्यज्याना च्वन । कतिलापाकः जुया हिंसा बलियात प्रोत्साहन बिया गुरुदक्षिणा कया “लाता ख्वाः ज्याना मूःस्यू नया च्वन, न्ह्यया च्वन । थ्व छगू कालिदास प्रवृत्ति खःला कि मखु । थःहे कुतं वइगु सिमा कचाय् च्वना सिमा कचा पालाःच्वन ।

थुकिं घाता सुईत ? थुकिं सुयात घ्वापा: बिया च्वना ? थज्यागु ज्या खँ यथावादी तथाकारी जुलला ? थज्यागु ज्या खँ बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगति जुईला ? थज्यागु ज्याखँ भीसं हे बुद्ध धर्मया हा: चाना उपहासया पात्र जुया मच्चना ला ? अज्ज नं गुलितक सिंन्हाय् छुना जुय्गु तिनि ? चण्डाल अशोकला धर्माशोकय् हिला वनेफु धासेंलि भी ज्यु फैमखुला ? मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा भाव तय्गु हे चत्तु: ब्रम्ह विहारय् विहरण जुय्गु, चक्रमण याय्गु ख: । थ्वहे मानवयात मानव याईगु तिसा ख:, मनुयात मनु याइगु तिसा ख: । मखु, व हे मुलु व हे सुका जुईगु जुसा "मनु सामाजिक प्राणी मखसें सामाजिक पशु" हे जुइ, मनुया आकार व बाँ:लुम्ह: विवेकहीन, दयाहीन "लात्या:म्ह:" "माँशपिण्ड" हे जक जुइ, उकिं "बिजया दशमीपाखें प्रेरणा काय्गु, कायनु धैगु हे सम्राट अशोकं थें हे मन हिका म्हिगयागु गल्ली, कमी कमजोरी व मगा:मचा:पाखें सय्का, सिइका, थुइका धात्थेम्ह:, सकल्लीम्ह:, यथावादी तथाकारीम्ह: बौद्ध जुयत स्वयन्तु ! सम्यक जीवन हनेनु ।

आधुनिक भारत सम्राट, भारतया संविधान निर्माता, अछुतजातिया अतिकं लोकंत्वा:म्ह: नेता बाबासाहेब डा. भिमराव अम्बेडकरजुं नं थनिं स्वीगूदँ (३९) न्ह्यो अक्टोबर-१४, १९५६ या दिनय् भारतया नागपुर शहरयां श्रद्धानन्द पीठय् छगू अभूतपूर्व व ऐतिहासिक अविष्मरणीय भव्य समारोहय् थ: नापं महाराष्ट्रया न्यागू लाख (५ लाख) अछुत जातितय्त पञ्चशील बिया भारतय् नांजा:म्ह: कुशी नगरय् च्वनाबिज्याम्ह: श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया करकमलं वय्क: डा. अम्बेडकरनापं फुकसित दीक्षा बिया बिज्यात । उगु दिं धैगु नं. १९५६ सालया "बिजया दशमी" कुन्हु हे जूगुलिं हानं छक: भारतय् बिजय जूगु दिं ख: । उकिं वय्क:यात आधुनिक भारतया बौद्ध सम्राट धाय् ल्व:, योग्य जू । हानं छक: भारतय् डा. भिमराव अम्बेडकरथेजा:म्ह: महामानव, महामुनिया नेतृत्वय् लखंलख उपेक्षित, अपहेलित, उत्पिडित, अछुत जातितय्त सचेत याना, ग्वा:का बुद्ध धर्मय् दीक्षित याय्गु, याकेगु धैगु सितिमितिगु ज्या खँ मखु, उकिं अज्यागु ज्याय् ल्हा: तैगु, नेतृत्व याय्गु धैगु त:धंगु मानवीय भावनां लसपस जुया, औतप्रोत जुया जक हे, त:धंगु त्याग, तपस्या व लगनशीलतां हे जक याय् फैगु ज्या जूगुलिं वय्क: छम्ह: बोधिसत्वया गुणदुम्ह: महामानव ख:, आधुनिक भारतया बौद्ध सम्राट ख: ।

वय्कः बुद्ध धर्मय् दीक्षित जुइन्त्यो भारतया थीथी धर्मया अध्ययन याना दिल । बुद्ध धर्मय् आन्त्यात्तां हे अध्ययनया सिलसिलाय् वय्कःलं १९३५ अक्टोबर १३ तारिख कुन्हु येवला कन्फेरेन्सय् घोषणा याना दिल “मै हिन्दू धर्म में पैदा अवश्य हुआ हूँ, परन्तु हिन्दू के रूप में मरुंगा नहीं ।” अर्थात “जि हिन्दू धर्मय् जन्म जुयागु जुसांतबि हिन्दूया रूपय् सिईमा मखु ।” वय्कःलं थत्थे घोषणायाना नीछ्ददं (२१ दं) लिपा तिति यक्वः हे बुद्ध धर्म व दर्शनया अध्ययन याना पारंगत व पोख्त जुयालिं १९५६ सालया “विजया दशमी” कुन्हु अर्थात “अक्टोबर-१४ तारिख” कुन्हु थः नापं न्यागू लाख अछुत जातितय्त श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरजुया करकमलं पञ्चशील प्रार्थनासहित सगौरव बौद्ध जुयागु सार्वजनिक घोषणायाना अविष्मरणीय ऐतिहासिक ज्या खँ जूगु दिं खः । उकीं भी बौद्धत अक्टोबर-१४ तारिखया दिं पाखें सय्का सिइका थुईका द्रंगु पला ल्द्वना बिज्याना खःगु, सत्यगु, सहीगु सम्यक लँपु लिना सही व सम्यक मानव जुया म्वाय्नु, जीवन हनेनु ।

म्हियगुयागु मगाःमचाः द्रं बिद्वंया मनन यासे आलोचना, आत्माआलोचना याना तःतःधंपिं विद्वान वर्गपिसं धया थकगु, हाला थकगु नारायात भीसनं सः थ्वकेनु । "Learn from the past mistake ! “म्हिय गगु मगाः मचाः व द्रंविद्वं पाखें सय्केनु !”

अक्टोवर-१४ यात थ्वीकेगु धैगु हे महामानव डा. भिमराव अम्बेडकरया गुणयात लुमंकेगु, वय्कःया गुणानुकरण व गुणानुशरण याय्गु खः । अम्बेडकरजुं यागु थेंज्यागु साहसिलो (कदम) पला न्ह्याका बुद्ध धर्मया जग व हाः बलाकेनु ! थत्थे जग व हागः बःलातधाःसा उकिं न्ह्याक्वः हे तल्ला थंसां जी । अत्थे हे वय्कः डा. अम्बेडकरजु पाखें सय्केगु सिइकेगु धैगु हे वय्कःलं थें हे उत्साही व लगनशील जुया, त्यागी जुया ज्या याना बुद्ध धर्मया थां धिसिलाकेनु ! थःत सच्चाह्म बौद्ध खः धैगु दसी ब्वय्नु ! यथावादी तथाकारी जुय्गु हे सच्चाह्म बौद्ध खः धैगु मनंतुना शील, समाधि व प्रज्ञाया राजमार्ग वना अनित्य, दुःख व अनात्म यात म्हःसिकेनु । चतुरार्य सत्ययात म्हःसिइका सुं नं, प्राणीयात दुःख मबिसे प्राणीमात्रया मैत्री, करुणा, दया व मुदिता भाव तया सम्यक बौद्ध व मानव जुया म्वाय्नु !

ई.सं. १९९५ अक्टोवर -६, शुक्रवाः ; बि.सं २०५२ असोज-२० गते १०

शान्तिप्रति समर्पित शहीद जापानी बौद्ध भिक्षु युनाताका नावातामे

निप्पोनजन म्योहोजी (Nipponjan Myohoji) धैगु जापानय् अतिकं लोकंहवाःगु बौद्ध संस्थाया धर्मगुरु “निचिदात्सु फुजि” या म्हंगस पूर्वकेगु तातुनां वंगु ई.सं. १९९३ अगष्ट-९ तारिख कुन्हु लुम्बिनी विकास कोष नापं सन्धियाना विश्वय् दकले तःजाःगु विश्व-शान्ति स्तुप दय्केगु ज्या खँय् चान्हि मधासे शान्तिया महानायक तथागत गौतम बुद्धया पावन जन्मभूमि “लुम्बिनी” च्वना थःहे न्त्यलुवाःजुया च्वना बिज्याम्हः श्रद्धेय जापानी बौद्ध भिक्षु युनाताका नावातामेजु खः । वसपोल भन्तेया धर्मगुरु निचिदात्सु फुजिया व्यक्तित्व निचिरेन बौद्ध निकायलय् यक्वः यक्वः हे जाहाथिना च्वंगु जुल । विश्वया थीथी मुलुकय् थीथी थासय् विश्व शान्ति स्तुप दय्केगु विश्वय् युद्ध, हिंसा, क्रूरता, असहिष्णुतायात मनुतयगु नुगःलय् व मनय् चीका छवय्त लकस (वातावरण) दय्केगु तातुनां चय्गःति (८०) थीथी वास्तुकला व कलां जाःगु स्वस्वं हे स्वय् मगाःगु भव्य भव्यगु विश्व शान्ति स्तुप दय्के सिधयेकगु जुल । खतुं फुजिगुरुया म्हंगस पूर्वकेगु तातुनां निचिरेन बौद्ध निकायया निप्पोनजन म्योहोजीं सच्छि व च्यागः (१०८) विश्व-शान्ति स्तुप दय्केगु ग्वःसाः ग्वःया च्वंगु व बौद्ध संस्थाय् वसपोल दुतिना बिज्यागु जुल । वसपोल श्रद्धेय भिक्षु युनाताका नावातामेजु ई.सं १९८३ सं जापानया सिग्मा विहारय् बौद्ध भिक्षु जुया बिज्यात ।

अबुजु भाजु तोकेओ व माँ यासुया चिधिकम्हः काय् भाजुकथं ई.सं. १९५२ अगष्ट-७ तारिख कुन्हु जन्म जुया बिज्याम्हः श्रद्धेय भन्ते युनाताका नावातामेजु खः । वसपोलया दाजुपिं छसिकथं ताकेसि, मासुओ व सिरो खःसा वसपोलया तताया नां खः तोसिई । वसपोलया अबुजुपिनिगु, दाजुपिनिगु

लजगाः नं सिकःमि जूगुलिं वसपोलं गृहस्थ जीवनय् सिकःमिया मचा सिकःमि हे जुया लजगाः यायां ३०-३१ दँ या वैशय् प्रवर्जित जीवन हना बौद्ध भिक्षु जुया बिज्यागु जुल । थत्थे बौद्ध भिक्षु जुया बिज्यासेलिं थी थी देशय् बिज्याना शान्ति स्तुप दय्केगु ज्या खँ याना भारतया राजगीरि नं शान्ति स्तुप धःस्वाकेगु ज्या पूर्वकालिं अनं ई.सं. १९९३ अगष्ट-९ तारिख कुन्हुनिसे भगवान् बुद्धया पावन जन्मभूमि लुम्बिनी विश्वय् दकले तःजाःगु विश्व शान्ति स्तुप दय्केगु ज्याय् न्त्यःलुवाः जुया च्वना बिज्याम्हः श्रद्धेय जापानी बौद्ध भिक्षु युनाताका नावातामेजुयात वंगु ई.सं. १९९७ जुलाई ३ तारिख, बिहिवाः कुन्हु (अर्थात् २०५४ असार-१९)या चान्हिसिया पौने एघार बजेतिपाखे खुम्हः नकावधारी नरपिशाची राक्षसतय्सं अमानवीय तरिकां गोलीं कय्का अहिंसा व शान्तिया प्रतीक भूमि-लुम्बिनी हत्या याना बिल, थ्व हत्या याना नेपाःया छविई गुबले हे हुयाः मवनिगु हाकलं किकाः दाग याना ब्यूगु दु । भी शान्तिप्रिय नेपाःमिपिन्त छयौं धःस्वे मछ्वाय्का ब्यूगु दु । भीपिनिगु न्हाय् ध्यना ब्यूगु दु ।

अज्यागु नरपिशाची हत्यायात कया अखिल नेपाल भिक्षु महासंघं शान्तिया प्रतीक भूमि लुम्बिनी दय्का च्वंगु विश्व शान्ति स्तुप नापं बौद्ध जगतय् वगु “मार” धकाः क्वछिना बिज्यागु जुल । बुद्ध धर्मय् अज्यागु “मार” त बुद्धकालीन इलय् नं यक्वः तःथाय् वःगु खनेदु । भगवान् बुद्धयात तःक्वः हे तःथाय् थःम्ह हे पाजुया, निनिया काय् देवदत्तं स्याय्गु तातुनां किसिं न्हुइकेगु, ल्वहँ पहाडं क्वफाना हया माररूपी देवदत्तं छु छु जक मया । अत्थे हे मेमेगु सम्प्रदायया परिब्राजक ब्राम्हणपिसं भगवान् बुद्धया निष्कलंक, निश्छल छविई हाकलं इकेगु, दाग याय्गु तातुनां चिञ्चमानविकायात प्वंग प्वाथय् स्वथना प्वाथय् दुगु, गर्भवति जूगु भगवान् बुद्धया पाखें हे खः धकाः धर्मोपदेश बिया च्वंगु धार्मिक सभाय्, मुनेज्याय् बेइज्जत याय्गु कथं चिल्लाय् मिल्लाय् दना हाला च्वंगु नं उबलेया समाजय् बुद्धया ब्यक्तित्वं थाय् काकं वना च्वंगुलिं मेगु सम्प्रदायया परिब्राजकपिनि चित्त दाहा जुया ईर्ष्या ब्वलंका खँ स्यना चिञ्चमानविकायात मारया रुपय् छ्वया बुद्ध धर्मया प्रतिष्ठा व गौरवय् आँच हयेगु कुतः मयागु नं मखु ।

अत्थे हे भगवान् बुद्धया शासनय् अग्रश्रावकया पदवी कया च्वना बिज्याम्ह युगल भिक्षुमध्येया छम्ह भिक्षु खः महामोद्गल्यायन महास्थविरजु ।

वसपोल धर्मकथिकया नाप नापं ऋद्धि प्रातिहार्य नियमया अतिकं हे थुम्हः, सःम्हः, मर्मज्ञ जुया बिज्यात । वसपोल अन्तरदृष्टिं, ध्यानं स्वया ज्याखं चुलाकेगु, पूर्वकेगु मामिलाय् अतिकं हे च्वन्त्याम्हः, अग्रम्हः जुया बिज्यागुलिं अबलेया मेमेगु धार्मिक सम्प्रदायया मनुतय्सं तःक्वः हे मछिं वसपोलया ज्यान हे कायगु तातुनां हमला याय्त वंगु खँ बौद्ध पालिसाहित्यय् न्त्यःथना तःगु दु । तर वसपोलयाके ऋद्धि प्रातिहार्य शक्ति दुगुलिं सुंनानं हमला या वईगु न्हापं हे वाःचाय्का क्वैय् प्वालं पिहाँ बिज्याना जिलला, भौप्वालं पिहाँ बिज्याना जिलला, ज्यान बचे याना बिज्याईगु । वसपोलया धर्म प्रचार शैली खना मेगु धर्म संप्रदाययापिनिगु चित्तय्, मनय् भय उत्पन्न ज्वीगु- थज्याःपिं धर्मप्रचारकत यक्वः दत धासा भीगु सम्प्रदाय धर्म धैगु दैमखु, न्हांवनि । उकिं थज्याःपिं पाय्छि इलय् हे स्वर्गे छ्वया बिईमाली धैगु तातुनां मेमेगु धर्म सम्प्रदायया मनुतय्सं वसपोल श्रद्धेय भिक्षु महामोदगल्यायन महास्थविरजुयात हमला याना ज्यान कायगु स्वया च्वच्चँ छन्हूया दिनय् वसपोलयागु ल्हाः तुतिया क्वै हे तुका तुकायाना नचुका छ्याना बदला कयां त्वतःगुनं वसपोलया इलय् नं बुद्ध धर्मयात मार वगु हे खः धाय्माः । तर उकिंयात पालिसाहित्यय् थःगु आयु-संस्कार फुईगु व हे द्वारं थःगु काल अनतक ज्वीगु, अले अमिंगु ल्हातं हे थःगु प्राण अन्तज्वीगु, थःगु न्हापायागु संस्कार व कर्म भोग धकाः साहित्यिक धंगं न्त्यःब्बःया तसांतबि आखिरय् बुद्ध धर्मया उन्नति व विकास जूगु स्वैय्मयःपिनिगु चित्तबुतिया खँ खः । बदला काःगु थ्व बुद्ध धर्मय् वःगु मार खः ।

भारतय् बुद्ध धर्मयात इलय् ब्यलय् मारत मवःगु मखु । छगू इलय् शँकराचार्यपिनिगु फौज बुद्ध विहार, बुद्धमूर्ति व बुद्ध धर्मया ग्रन्थत अत्याःखकथं ध्वस्त यागु खँ बौद्ध ग्रन्थ बृषभ-जन्मावदानय् न्त्यःथना तःगु दु । बौद्ध भिक्षुपिन्त स्यागु, चय्प्यद्वः बौद्ध धार्मिक ग्रन्थत खुना, छ्वय्कः। नष्ट याःगु खँ सुनां लोमका छ्वय्फैगु खः ? बुद्धधर्मया उन्नति व प्रगति खना भयभित जुया माररुपी शंकराचार्यपिंसं अज्यागु नष्ट भ्रष्ट ज्या यागु खः । अत्थे हे मुस्मांतय्सं नं बुद्ध धर्मय् प्रहार याना हमला जूगु खनेदु ।

नेपाःया इतिहासयात दुवाला स्वय्बले लिच्छविकालय् शकसम्बत् ४६२ न्त्यो राज्य शासनसत्ता चलय् याना च्वंम्ह अनुपरम गुप्तजुं बौद्ध धर्माबलम्बीतय्त लाक्वः पाक्वः जथाभावी ब्वः बिया तःगु अभिलेख शिलास्तम्भ आः नं हाँडिगामय् सत्यनारायणथानय् दु । अत्थे हे यल देया

मल्ल जुजुं कुम्भेश्वरया लागाय् उबलेया बौद्ध बहाःया भिंनिसःपि बुं हड्पेयागु इतिहासय् उल्लेख याना तःगु दुसा यें देया गणबहाः बहीया यक्वः बुं छ्यला त्यला दकले न्हापंम्ह प्रधानमन्त्री भीमसेन थापां थःगु बागदरवार दय्कल ।

निरंकुश राणाशाही सरकारं बौद्ध भिक्षु महाप्रज्ञा, प्रज्ञानन्द महास्थविर थेंजाःपिं थेरवादी भिक्षुपिन्त देशं पितिना छ्वगु भीसं गुबले हे लोमंके फ़ैमखु । बि.सं २०३१ श्रावण ३१ गते पोखराया अनदु डाँडाया दयेकगु शान्ति चैत्य नापं विहारयात पुलिसतयगु बुतं जक थ्वाना स्यंका थःकगु यक्वः दँ दुगु खँ हे मखुनी । अत्ये २०५० साल असारपाखे आनन्दकुटी च्वंगु श्रीलंकाराम चैत्य दुने गर्भय् स्वथना तःगु भगवान् बुद्धया पावन अस्थिधातु खुया यंकलं नं उबलेया सरकारं न्याउँचुईयाना फासफुस्स याना छ्वःगु प्यदँ फुना न्यादँय् तिनिक्पन । २०५१ बैशाख ७ गते ज्ञानमाला भजन खलःया “स्वयम्भू चैत्यया प्रतीक” खुया यंकगु स्वदँ फुना प्यदँ क्यनानं अज्यापिं अपराधी खुँत लुइके मफुनी, लुईकेगु कुतः नं जुया च्वंगु खने मदु, सरकारं वास्ता याना छ्यौं स्याका च्वंगु नं मदु । २०५३ साल पाखे लुम्बिनी विकास कोषया निम्ह दुष्ट चरित्रम्ह कर्मचारीपिसं लुम्बिनीया मैलवारय् दय्का पलिस्था याना विराजमान यानातम्हः भगवान् बुद्धया मुर्तिई फाया ला ल्वसुकेगु थेंजाःगु घृणित ज्याखँ यागु नं प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षं बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगतिई वःगु मारत हे मखां ज्वी !

वंगु २०५४ साल असार-१९ तदनुसार ई.सं. १९९७ जुलाई-३, बिहिवाःकुन्हु बहनिशिया पौने एघारताःइलय् नरपिशाची ज्यानमारातय्सं शान्तिया प्रतीक भूमि लुम्बिनी विश्वय् दकले तःजागु विश्व शान्ति स्तूप निर्माण याय्गु भिं ज्याय् चान्हिं मधासे जुया च्वना बिज्याम्ह भिक्षु युनाताका नावातामेजु यात हमला याना गोलिं कय्का हत्या याना ब्यूगु नं बुद्ध धर्मया उन्नति व प्रगति जूगु स्वयमयोपिं महिताःतयगु, मारतयगु जकं थुकिं ल्हाः मदुला धकाः बौद्ध जगतं आशंका याय्गु नं पाय्छि जू । अज्यापिं हत्यारातय्त याकनं मालाः कार्यवाही याय्मागु ज्याखँय् नं च्वय् न्ह्यथनाकथंतुं फासफुस्स जकं याना छ्वईगु ला ? शंका याय्गु थाय् नं यक्वः दु ।

श्री ५ या सरकारं अपराधीतय्त तदारुकताकथं मालेकुले याना दिवंगत जुया बिज्याम्ह श्रद्धेय जापानी बौद्ध भिक्षु युनाताका नावातामेजुया सद्गति व निर्वाण कामना यासे वसपोलयात “विश्वशान्तिया निम्ति

समर्पित बौद्ध शहीद भिक्षु” धकाः घोषणायाणा मित्रराष्ट्र जापानतापं मैत्री सम्बन्ध अभ्र नं क्वातुका अमिगु भावना, सद्भावना बुद्धभूमि नेपाःपाखे क्वसायकेगु कुतः याय्माःगु खः, अज्याःगु पला ल्हवनेगु लिपा लाके मजिल । शान्तिया प्रतीक भूमि लुम्बिनी वसपोलया शालिक (भवाताः) थना शान्तिया शहीद भिक्षु धकाः न्त्यःथने माःगु दु ।

वसपोल दिवंगत शहीद भिक्षु नावातामेजुं दयका च्वना बिज्यागु विश्वशान्तिया लाग्गा २२०×२२० मिटर दुसा उकिं दय्कगु विश्व शान्तिस्तुपया जाः ५२ मिटर अर्थात (५२ मिटर×३'-३") १६९ फिट तःजाःगु ज्वी । तर गुम्हेसिनं १५६ तःजाः ज्वी धालसा, गुम्हेसिनं १५० फिट तःजाः ज्वी धैगु कथं चर्चा याना तःगु ब्वना ।

उगुकथं विश्वय् दकले तःजागु शान्ति स्तुप दय्केत बिज्याम्हः भन्तेप्रति श्रद्धाभाव तय्गु धैगु, लुमन्तियाय्गु धैगु वसपोलया गुणानुकरण व गुणानुशरण याना वसपोलयागु थेंजाःगु सामान्य जीवन, उच्च चिन्तन (Simple Living, High Thinking)या भावयात कय्च्याना भ्कीके नं अज्यागु अनुकरणीय भावना ब्वलंकेगु हे वास्तवय् वसपोलप्रति सच्चागु श्रद्धा सुमन व्यक्त यानागु ज्वी । लुमन्ति यानागु ज्वी ।

अन्तय् वसपोलयात सद्गति प्राप्त जुसे निर्वाण हेतु प्राप्त याय् फय्मा ! निब्वानस्स पच्चयो होतु !

Dhamma.Digital

ने.सं. १११७ दिलागा-१४, शनिवा. ; ई.सं. १९९७ अगष्ट-२ ; बि.सं २०५४ श्रावण-१७, शनिवार १०

बौद्ध विद्वान भुवनलाल प्रधान-छकः म्हसिके

भुवनलाल प्रधानजु असं कमलाछि त्वाःलय् अबुजु वंशलाल प्रधान व मां बिद्यालक्ष्मी प्रधानया तच्चकं स्याम्हः याकःकाय् जुया बि.सं.१९७९ बैशाख ७ गते जन्म जुया दिल । वय्कःया दकले न्हांपागु शिक्षा दीक्षा थःम्हः अबुजुपाखें जुलसा ब्वनेकुथिइ ब्वनेगु तातुना दरबार हाईस्कूल धैगु ब्वनेकुथी भर्ना जुया दिल । अनं हे वय्कःलं आखः ब्वब्वं १९९७ सालय् एस.एल.सि.(म्याट्रिक) जाँच बिया बोर्ड प्रथम (फर्स्ट) नं जुया दिल । थुकिं हे सिइदु वय्कः गुलि मेहनती, कुतः याइम्हः, परिश्रमी, लगनशीलम्हः धकाः । वय्कःलं एस.एल.सि. पास जुइधुसेलिं आई.ए. व बि.ए नं त्रिचन्द्र कलेजय् ब्वनाद्युगु जुल । थुगु हे इलय् वय्कःलं राणाशाहीया विरुद्धया क्रान्ति व आन्दोलनय् सक्रिय जुया दिल ।

इतिहासया लागाय् :- वय्कः छम्ह इतिहासविद् खः । वय्कःलं “नेपालया जनक्रान्ति-२००७” नांगु ऐतिहासिक राजनैतिक परिघटनात न्हयब्वया चुगु दु । थ्व छगू वय्कः यागु तच्चकं मू दुगु व थःहे नं छम्ह पात्र जूगुलिं नं थ्व ऐतिहासिक-राजनैतिक बस्तुनिष्ठ परिघटना जुया ब्यूगु दु । “बुद्ध धर्म व शाक्यत” नां यागु सफू नं ऐतिहासिक दृष्टिकोणं तच्चकं मू दुगु जुया च्वन । थ्व नांजाःगु ग्रन्थया पिकाकः युवा बौद्ध समूह, यें खः । थ्व पिथने ज्या जूगु नं छगू बांलागु हे खँ खः । अथेहे “नेपालय् बौद्धधर्म” नांगु ग्रन्थ नं नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानं पिथने ज्या याना बिल । थ्व नं छगू बुद्ध धर्मया इतिहास जुल । थुकिया नं थःगु हे तालया बिस्कं मू दुगु जुया च्वन ।

धर्मया लागाय् नं वय्कः भुवनलाल प्रधानजुया मन बुद्ध धर्म पाखें क्वसाः । बुद्ध धर्मपाखें वय्कःया श्रद्धा क्वसाः, तःफाः, तःब्याः । उकिंया दसुतः खः वय्कःया च्वसुत अप्वः धैथे बुद्ध धर्म नापं स्वापू दुगु च्वसुत

जुया च्वन । स्वयम्भू, लुम्बिनी-कपिलवस्तु-देवदह, बुद्धधर्म व शाक्यत, नेपाःया शाक्यतः, नेपालय् बौद्ध धर्म, जापानी धर्म, थीया जापानी समाज थेंजाःगु थीथी ग्रन्थत च्वया चुगु दु । उकिं वय्कःयात बौद्ध विद्वान धका बौद्ध जगतं मान्यता बियाच्वन । वय्कःयागु शान्तिया प्रयास (कुतः) यात कदर यासे विश्वशान्ति परिषद्, हेलसिन्की पाखें वय्कःयात सन् १९७४ सं 'शान्ति पदक' लःल्हात । वय्कःयात छम्ह विश्वनालेमाम्हः, कदर याय्माम्हः, विश्वहनेमाम्हः नेपाःमि धकाः हनाबनायाना वयाच्वंगु खनेदु । उकिं भीगु हे गौरवया खँ जूवंगु दु ।

राजनीतिया लागाय्:- भुवनलाल प्रधानजु छम्हः इतिहासविद्, बौद्ध धर्मया विद्वान जक मखसैं छम्हः राजनेता नं खः, राजनीतिया गुरु नं खः । थ्व खँ भीसं वय्कःया तच्चकं मू दुगु ऐतिहासिक ग्रन्थ 'नेपाःया जनक्रान्ति-२००७, शहीद शुक्र व शहीद गंगा-दशरथ' थेंजाःगु ग्रन्थत स्वयबले, ब्वनेबले सिइके थुइके फैं । राणाशाही विरोधी जनक्रान्ति नं वय्कःयागु योगदान गुलि दु धैगुनं सिइके थुइके फैं ।

संस्कृती व पुरातात्विक लागाय्:- वय्कः छम्ह संस्कृतिह्यःमि व पुरातात्विकविद् नं खः । पुरातात्विक ढंगं मू दुगु लुम्बिनी, कपिल वस्तु व देवदह थासय् थःहे भाया बाँलाक सत्य-तथ्यय् दुबिना अध्ययन अन्वेषण याना दिल । बौद्ध संस्कृति उत्थान ज्वीगु ज्याय् न्हयलुवाः जुया दिल ।

सामाजिक लागाय्:- भाजु भुवनलाल प्रधानजु छम्हः राजनेता, पुरातत्वविद् जक मखसैं छम्हः समाजसेवी नं खः । जनता, दे व समाजया ह्युपाः हयगु ज्याय् थः छम्हः निस्वार्थ, निश्छल व निष्कपट, अले निष्कलंक जुया समाजया उन्नति, प्रगति, दे व जनताया लागि समर्पित जुयाचुगु दु ।

शिक्षाया लागाय् :- नेपाःलय् शैक्षिक जागरणया न्हयलुवाःत मध्ये छम्हः खः वय्कः भुवनलाल प्रधानजु । जनस्तरं राणाशाही सरकारपाखे अनुमति हे मकासैं निस्वंगु ब्वनेकुथि मध्ये महावीर इन्स्टिच्युट धुंका न्हापांगु ब्वनेकुथि खः शान्ति निकुञ्ज विद्यालय-२००२ । बि.सं.२००२ सालया श्रीपञ्चमी कुन्हु निस्वंगु 'शान्ति निकुञ्ज विद्यालय (ब्वनेकुथि) या संस्थापक प्रधानाध्यापक जुया चुम्हः भाजु भुवनलाल प्रधानजु खः । शैक्षिक जागरणय् वय्कः छम्हः न्हयलुवाः खः धैगु छगू दसि खः शान्ति निकुञ्ज विद्यालयया निस्वनेगु ज्या । वय्कःलं मचातय्त बाँलाक शिक्षा बिय्त अपु जुइक 'छगू सफू नं च्वया दिल व मचा सफूया नाँ खः "बाल ज्ञान सफू-२००३"।

वय्कःलं शिक्षाया लागाय् ताःइतक इ बिया सेवा याना दिल । अनं लिपा आनन्दकुटी विद्यालय (व्वनेकुथि) या नं प्रधानाध्यापकजुया सेवा याना दिल । अन आनन्दकुटी व्वनेकुथी सेवा याना च्वच्चं हे वय्कःयात मन्त्रीजुय्त अवसर चूलात । वय्कः छम्हः कर्मठ, इमान्दार व लगनशीलम्हः प्रधानाध्यापक जुया चुगुलिं वय्कःयात मन्त्री जुय्गु मौका वल । अलें वय्कःलं दकले न्हापां सहायक शिक्षा मन्त्री जुया दिल । अनंलिपा वय्कः २०१७-२०२३ साल तकया बिचय् स्वास्थ्य, शिक्षा, विद्युत, नहर, खाद्य, कृषि, वन, कानूनथेंजाःगु थीथी मन्त्री पदय् च्वना दिल । अलें थःगुहे खुशीं २०२३ सालय् मन्त्री परिषदं राजिनामा बिया दिल । वय्कः छम्हः मन्त्री जुया दकले न्हापां अष्टेलिया भाम्हः मन्त्री खः ।

वय्कः छम्हः नेपाल-चीन मैत्री संघया संस्थापक सदस्य, अलें छम्हः अध्यक्षनं खः नेपाल चीन साँस्कृतिक संघया । अत्ये हे नेपाल सोभियत संस्कृतिक संघया नायो नं जुया दिल । जुजु महेन्द्रं वय्कःयात गोरखा दक्षिणबाहु प्रथम व त्रिशक्तिपट्ट प्रथम श्रेणीया तक्मा ब्यूगु जुल ।

भाजु भुवनलाल प्रधान छम्हः बहु आयामिक ब्यक्तित्व दुम्हः खः । वय्कःया थीथी लागाय् च्वछाय् बहःगु व च्वन्हयाके बहःगु ज्यांयाना वय्कः छम्हः पूजनीय जुवंगु खः । वय्कः छम्हः शारीरिक व भौतिक दृष्टिकोण (स्वपू) स्वयंबले छम्ह गंसिम्ह, बागचिम्हः, पुङ्केम्हः, तौलं धाय्गु खःसा ४५-५५ कि.ग्रा. तक हे दै । तर वय्कःयागु देन जनता, दे व जनताया लागिं धाय्गु खःसा ४५-५५ सय् टनं मयाकं भ्यातु, अलें क्वसाः उतिकं हे । वय्कःया दृष्टिकोण थीथी लागाय् उतिकं हे तःब्याः, तःफा । थःत्ये फुक्क लागाय् उतिकं हे लगय् जुपिं धैगु म्होः हे जक दै । थज्याम्हः बहु-आयामिक ब्यक्तित्वया धनी भाजु भुवन लाल प्रधानजुयात बुद्धि पुरेयाना पाय्छि इलय् हे वय्कःयात हनेगु ज्या युवा बौद्ध समूह, येंपाखें यागु नं गुणानुस्मरण योग्य ज्या हे धाय्मा । उकिं युवा बौद्ध समूह यात सुभाय् व साधुवाद नं देछ्याय च्वना । युवा बौद्ध समूहलं पाय्छि इलय् हे वय्कःयात म्हसिकेगु कुतःयाना दिल, थ्व ज्या समूहयागु बुद्धिमतापूर्ण ज्या हे धाय्मा । नेपाःया बौद्ध बिद्वान, इतिहासविद्, शैक्षिक लागाया न्य्त्यलुवाः, अलें भू.पू. मन्त्री भाजु भुवनलाल प्रधानजुपाखें सय्का सिङ्का काय्मागु गुण व शिक्षा धैगु हे निस्वार्थ, निष्कपट, निश्छलता, निष्कलंक, इमान्दारीता, लगनशीलता व त्याग भावनाथेंजाःगु सप्त धनरूपी शिक्षा व गुण भ्नीकेनं

दय्केमागु खः । थ्व सप्त-धन (न्हय्गु धन) प्राप्त याना भीनिं वय्कः विद्वान भाजुति हे जुयेगु स्वय्गु, फय्केगु ज्याय् न्हयचिलेमाः । वय्कःयात हनागुया सार वय्कःयागु गुणयात नाला काय्फय्माः । दार्शनिक गुरु कार्लमार्क्स धै दिगु दु—“सुयागु गुणया प्रशँसाय् जीवन फुकेमते, बरु वयागु गुण नाला कायेत स्व ।” अत्ये हे धैथें भीसं नं वय्कःयाके दुगु सप्त धन यात प्राप्त याना वय्कःति हे ग्यंम्हः जुयेत स्वयन्तु, जुय् फय्केनु । अलेतिनि वय्कःयात आदर गौरव तयागुया सार वई । वय्कःयात हनागु अभिनन्दनया मू वई । धात्ये हे भीसं मङ्गल सूत्रया “पूजा च पूजनेय्यानं एतं मङ्गलमुत्तमं”या अर्थ थुइका तथागत बुद्धया अनुयायी (शिष्य) जुया हने माने याय्माःपिन्त आदर गौरव तःगु थहरे ज्वी । बौद्धविद्वान, अले इतिहासविद् भाजु भुवनलाल प्रधानजुयात धात्ये हे माने यानागु, आदर गौरव तयागु जूवनि । भबतु सब्ब मङ्गलम् !

ने.सं.१११४ चौलागा-त्रयोदशी, आइतवाः ; वि.सं२०५१ बैशाख २५, आईतवार ।

स्वयादिसँ : धम्मपद गाथा नं. १०३, सहस्सवग्गो (८) (४)

स्वयादिसँ : धम्मपद गाथा नं. ११०-११५, सहस्सवग्गो (८) (११-१६)

चवमि:

नां : कृष्ण कुमार प्रजापति

बु दिं : २०११ भाद्र ४

थाय् बाय् : मध्यपुर थिमि न. पा.-५, त्वागा:त्वा:, नगदेश

बौ : कसं कुमार प्रजापति

माँ : बिसं माया प्रजापति

नगदेश बौद्ध समूह व धर्मोदय सभा, मध्यपुर थिमि नगर समिति, नगदेशया
बहालवाला सचिव

चवमिया बुद्ध दर्शन व धर्म सम्बन्धी आ:तक पिहाँवगु कृतित :

१. बुद्ध शरीर होइन, विचार हो ! - २०४६
२. बुद्ध-एक कुशल चिकित्सक - २०४८
३. बौद्ध झण्डा-एक गरिमामयी प्रतीक - २०५२
४. नगदेश बौद्ध समूहको विधान - २०५२
५. गौतम बुद्धका समकालीन भिक्षुहरू (भाग १) - २०५८
६. बुद्धकालीन समाजया परिस्थिति व थि थि हलंज्वल - २०५८ (द्विकर्पणियु न्हानय)

मेगु कृतित :

१. जर्दानो ब्रुनोबाट सिकौ ! - २०४७
२. एकजुट होऔ ! - २०४८

दुनुगलं निसे इनाप !

नगदेश बौद्ध समूहया क्रियाशीलताय् भ. पु. जि., मध्यपुर-थिमि न. पा.-६
महाख्य:लय् "नगदेश बुद्ध विहार" भवन व उकियागु हाता दय्किगु ज्या
जुयाचवंगुलिं श्रद्धालु भाजु मय्जुपिसं थ:थ:गु श्रद्धा चित्तं व बलं फुगु आर्थिक
एवं भौतिक ग्वाहालीयाय्त दुनुगलंनिसें इनाप याना च्वना ।

प्रार्थी

नगदेश बौद्ध समूह-२०४५

मध्यपुर थिमि नगर -६

नगदेश, भक्तपुर

फोन : ६-३००८०, ६-३०५३९, ६-३३०७४

ISBN: 9953-0-57-1-1